

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 11

ANDRA KAMMAREN

1966

10—16 mars

Debatter m. m.

Torsdagen den 10 mars

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Björk i Göteborg ang. användningen av lögn-detektorer i samband med förhör inom skolväsendet	5
herr Westberg ang. igångsättande av arbetet på den beslutade trålfiskehamnen i Ljusne	6
Svar på interpellationer av:	
herr Larsson i Luttra ang. statsbidragen till vinterunderhåll av enskilda vägar	6
herr Lorentzon ang. anläggande av en storhamn i Ådalen	9
herr Gustavsson i Alvesta ang. prövningen av de förslag som kommer att framläggas av 1963 års arbetstidskommitté	10
Interpellation av herr Nilsson i Tvärålund ang. lokaliseringspolitiken	15

Fredagen den 11 mars

Svar på interpellation av herr Magnusson i Borås ang. målsättningen för regeringens näringspolitik	16
--	----

Tisdagen den 15 mars

Interpellationer av:	
fru Johansson ang. återbetalningsskyldigheten för bidragsförskott	28
fru Nettelbrandt ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan	29
Meddelande om enkel fråga av fru Kristensson ang. fosterbarns förflyttning	32

Onsdagen den 16 mars fm.

	Sid.
Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser	33
Suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna	59
Tidsbegränsning för beredning och behandling av ärenden hos kommunala fullmäktige	64
Utgifterna inom handelsdepartementets verksamhetsområde:	
Kommerskollegium: Befrämjande av landsbygdens elektrifiering	65
Statens institut för hantverk och industri: Bidrag till kursverksamheten m. m.	68
Statens institut för hantverk och industri: Utrustning och inredning	74
Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader	76
Meddelande angående arbetsplenum	82
Utgifterna inom handelsdepartementets verksamhetsområde (forts.):	
Instituttet för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR: Administrationskostnader	82
Bidrag till Svenska träforskningsinstitutet	85
Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi	89
Interpellation av herr Josefson i Arrie ang. offentliggörandet av material från 1960 års jordbruksutredning, m. m.	117

Onsdagen den 16 mars em.

Utgifterna inom handelsdepartementets verksamhetsområde (forts.):	
Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi (forts.) . . .	119
Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar	125
Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar	127
Avsättning till fonden för idrottens främjande	130
Meddelande ang. plena	150
Utgifterna inom handelsdepartementets verksamhetsområde (forts.):	
Kraftstationer m. m.	150
Statens hantverks- och industrilånefond	153
Ytterligare avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till Norrlandsfonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete	155
Sjöfartsverket, tillika svar på interpellation av herr Larsson i Hedenäset ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, på fråga av herr Westberg ang. förstärkning av den svenska isbrytarberedskapen och på interpellation av herr Lorentzon ang. en tidsmässig planering av skeppningarna på norrlandshamnarna	162
Interpellation av herr Wennerfors ang. regeringens ställningstagande till jordbrukspolitikens framtida utformning	185

Meddelande om enkla frågor av:

herr Larsson i Norderön ang. underrättelse till planeringsråden om vissa beslut rörande lån och bidrag av lokaliseringsmedel	185
herr Sjöholm ang. gällande bestämmelser om vräkning	185

Samtliga avgjorda ärenden
Onsdagen den 16 mars fm.

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 18, ang. stärkande av den kommunala självstyrelsen	33
— nr 19, ang. fördelningen av samhällsuppgifterna på staten, landstingen och primärkommunerna	33
— nr 20, ang. minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser	33
— nr 21, ang. suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna	59
— nr 22, ang. anhängiggörande av kommunala ärenden	64
— nr 23, om tidsbegränsning för beredning och behandling av ärenden hos kommunala fullmäktige	64
— nr 24, ang. rätten för ordförande och vice ordförande i kommunal församling att delta i förhandlingarna	65
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 10, rörande utgifterna inom handelsdepartementets verksamhetsområde (punkterna 1—52)	65

Onsdagen den 16 mars em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 10, rörande utgifterna inom handelsdepartementets verksamhetsområde (punkterna 53—89)	119
— nr 32, ang. ytterligare avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till Norrlandsfonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete	155
— nr 33, om anslag till sjöfartsändamål	162
— nr 34, ang. stat för statens allmänna fastighetsfond	184
— nr 35, om anslag till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsföruster	184

Torsdagen den 10 mars

Kl. 16.30

§ 1

Svar på fråga ang. användningen av
lögndetektorer i samband med förhör
inom skolväsendet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet,
herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Björk i Göteborg
har frågat vad jag anser om behovet av
föreskrifter i syfte att förhindra an-
vändning av verkliga eller fingerade
lögndetektorer i samband med förhör
inom skolväsendet.

Förhörsmetoder av det slag herr
Björk åsyftar är klart olämpliga. Med
hänsyn till att justitieombudsmannen
infordrat upplysningar i det fall som
torde ha föranlett herr Björks fråga,
anser jag mig inte för närvarande böra
göra något uttalande i fråga om behovet
av föreskrifter.

Vidare anförde:

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka
statsrådet för svaret på min fråga, och
jag kanske samtidigt får lov att formu-
lera om frågan: Existerar det redan
några föreskrifter i fråga om förhör
inom skolväsendet, som borde göra det
fullt klart för rektorer och andra be-
rörda, att förhörsmetoder av det här
aktuella slaget är helt olämpliga?

Chefen för ecklesiastikdepartementet,
herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! För man in så egendom-
liga ting som lögndetektorer i samman-
hanget är jag rädd att jag inte vågar
svara på den direkta frågan.

Som jag sagt är det en rent olämplig
åtgärd som vidtagits i sammanhanget.
Men själva frågan om föreskrifter att
lögndetektorer icke må användas får
alltså JO fundera litet på.

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Jag föreställer mig i
min okunnighet att det måste finnas all-
männa bestämmelser eller vissa allmän-
na regler om hur rektorer och andra
skall handlägga problem av det slag
som det här gäller — alltså tydligen
att utröna hur elever har uppträtt i
vissa bestämda fall. Om det finns så-
dana regler och sådana bestämmelser
kan alltså frågan bli: Är de utformade
på sådant sätt att en person med nor-
malt omdöme bör ha klart för sig att
sådana här egendomliga ting inte skall
komma till användning?

Jag förstår mycket väl att det är
omöjligt att precisera allting i ett sådant
här sammanhang. Men det finns ju ock-
så en tendens i hela denna besynner-
liga historia som är värd att uppmärk-
samma. Det kan vara en liten svala.
Problemet med användning av lögndetektorer har t. ex. i Förenta staterna
fått betydligt större proportioner än i
vårt land, förekommit på många olika
områden och framkallat häftiga reak-
tioner från de berörda.

Frågan är alltså om våra skolledare
genom allmänna instruktioner, allmän-
na anvisningar, får en sådan inriktning
av sitt uppträdande på ifrågavarande
områden, att det framstår som själv-
klart att medel av detta slag är olämpliga.

Chefen för ecklesiastikdepartementet,
herr statsrådet EDENMAN:

Svar på fråga ang. igångsättande av arbetet på den beslutade trålfiskehamnen i Ljusne — Svar på interpellation ang. statsbidragen till vinterunderhåll av enskilda vägar

Herr talman! De regler som finns är utformade med hänsyn till att man vet vilken elev som eventuellt är den skyldige. Däremot finns det inga regler för denna helt nya situation — att ta reda på vem som är skyldig. Vi utgår ju i hela vårt samhälle från att när förhör anställs med en person skall han vara skyldig eller i varje fall eventuellt skyldig eller misstänkt.

Men här rör det sig alltså om en helt ny situation, där man använder en ny apparat för att inom ett stort kollektiv sovra fram den som eventuellt kan vara skyldig. Det är denna nya situation som JO tagit upp, och han skall sålunda fundera över om det bör finnas särskilda föreskrifter. — Min personliga uppfattning torde emellertid vara tillräckligt redovisad genom vad jag sagt i frågesvaret.

Det finns för övrigt, herr talman, så många andra nya egendomliga apparater som vi kanske då och då kommer att få lagstifta om — avlyssningsapparater t. ex.

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Om jag förstått statsrådets senaste replik rätt, förekommer dock fall med förhör av misstänkta. Man kan då begränsa frågeställningen till att avse vilka regler, som gäller för förhör av misstänkta. Är bestämmelserna så klart utformade, att man rimligen inte behöver räkna med övertramp av denna typ?

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. igångsättande av arbetet på den beslutade trålfiskehamnen i Ljusne

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som ytttrade:

Herr talman! Herr Westberg har frågat mig, om jag vill medverka till att arbetet på den av riksdagen år 1962 beslutade trålfiskehamnen i Ljusne snarast igångsättes.

Som svar vill jag meddela, att arbetet påbörjades i förra veckan och att det beräknas bli slutfört någon gång i höst.

Vidare anförde

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Å herr Westbergs vägnar får jag tacka statsrådet för svaret. Frågeställaren har tyvärr blivit förhindrad att själv framföra detta tack. Jag tror att han är särskilt tacksam för att ett så klart besked lämnats å frågan.

År 1962 beslutade riksdagen om en upprustning av fiskehamnar under de kommande fem åren. Vi befinner oss nu i slutet av denna period, och det är därför naturligt att man i Ljusne-trakten velat ha ett besked om huruvida trålfiskehamnen i Ljusne skulle komma att bli delaktig av denna upprustning.

Jag tackar än en gång för svaret på frågan.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. statsbidragen till vinterunderhåll av enskilda vägar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som ytttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Luttra har frågat mig, om jag är beredd överväga extra statsbidrag för täckande av de onormalt höga kostnader för snöröjning, som enskilda väghållare drabbas av under innevarande vinter.

Enligt gällande statsbidragsbestämmelser utgår bidrag bl. a. till vinterväg-

Svar på interpellation ang. statsbidragen till vinterunderhåll av enskilda vägar

hållning med normalt 70 procent och i särskilda fall med 85 procent av den beräknade kostnaden. Till grund för bidragets storlek ligger en uppskattad kostnad. Uppskattning av kostnaderna sker vart femte år, varvid hänsyn tas till de verkliga kostnaderna under närmast föregående femårsperiod. Genom att bidragets storlek hålles oförändrat under femårsperioden sker normalt en utjämnning mellan olika år. Jag kan nämna att kostnaderna för snöröjning vintern 1964/65 i flertalet län låg under den uppskattade kostnaden. En åtgärd i den riktning herr Larsson avser skulle innebära ett avsteg från gällande principer om medelkostnadsberäkning för femårsperioder. Jag är inte beredd att förorda en sådan ändring.

I detta sammanhang vill jag erinra om att i årets statsverksproposition föreslagits vissa ändringar i reglerna för bestämmande av underhållskostnaderna på de statsbidragsberättigade enskilda vägarna. Förslaget innebär bl. a. att väghållarna årligen kompenseras för ökade underhållskostnader orsakade av prisstegringar. Dessutom kommer liksom för närvarande en omuppskattning av underhållskostnaderna att ske vart femte år. Ändringarna avses träda i kraft den 1 januari 1967.

Vidare anförde:

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Tyvärr har vädrets makter gjort det avsteg från vad som vanligen brukar gälla, som statsrådet för sin del inte vägar göra. Det är känt att den hårda och snörika vinter vi nu haft har orsakat mycket stora besvär och kostnader. Väghållarna har drabbats av kostnader för snöröjning, vilkas storlek troligen aldrig tidigare nåtts, åtminstone i vissa delar av landet.

Kraven på att även de enskilda vägararna så snabbt som möjligt skall återställas i trafikabelt skick efter ett oväder är numera mycket större än tidi-

gare. Skolskjutsar, mjölkbilar och andra transporter måste fram. Ett numera ofta betydande antal bilburna arbetstagare måste komma till sina arbetsplatser. Detta gör att vägarna måste snöröjas fortast möjligt, även om det blir synnerligen besvärligt. Tillgången till maskiner gör också detta möjligt i en utsträckning som tidigare ej var tänkbar, men det kostar pengar. Det kan mycket väl hända att kostnaderna för innevarande vinter för vissa väghållare blir lika höga som för en normal femårsperiod. Då har man ändå fått finna sig i att vägarna har varit oframkomliga kanske i flera dagar eller till och med i veckor.

Nu gäller det alltså vem som skall betala. I första hand blir det ju väghållarna. I den mån statsbidrag utgår får man en del från staten. I många fall — det har framgått av uppgifter i pressen — har man nu vänt sig till kommunerna med ansökningar om särskilda bidrag på grund av de höga kostnaderna.

Statsrådet anser sig inte kunna förorda något särskilt statsbidrag utan hänvisar till det bidrag som utgår och menar att årets höga kostnader kommer med vid uppskattningen för statsbidrag under nästa femårsperiod. Man får väl tror att så blir fallet, men detta innebär att en viss kompensation kommer väghållarna till handa i sämsta fall mellan fem och tio år framåt i tiden.

Detta bekräftar på nytt att det är föga avundsvärt att vara enskild väghållare. Det är riktigt att statsbidragen har blivit bättre och att vad som nu föreslås i statsverkspropositionen om kompensation för prisstegringar naturligtvis är en ytterligare förbättring. Samtidigt har dock trafiken på dessa vägar ökat mycket starkt under de senare åren; det gäller inte minst fritidstrafiken av sådana som inte deltar i vägunderhållet. På samma gång blir det i många fall färre fastigheter som får bära det ekonomiska ansvaret för vägunderhållet.

Svar på interpellation ang. statsbidragen till vinterunderhåll av enskilda vägar

Vi får nu en ordning som innebär att bilskattemedel i ökad utsträckning tillföres den allmänna statsbudgeten samtidigt som kommunerna i växande omfattning måste ta på sig kostnaderna för enskild väg- och gatuhållning.

Efterräkningarna för denna snö vinter drabbar enskilda väghållare med och utan statsbidrag på ett kännbart sätt, men även kommunerna får hjälpa till. Det borde enligt min mening ha varit möjligt med en omedelbar insats även från statens sida.

Jag ber, herr talman, att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! På en punkt är herr Larsson i Luttra och jag alldeles ense: det har fallit en oherrans massa snö denna vinter. Jag vill tillägga att det arbete som har gjorts av vägförvaltningarna och väghållarna för att hålla undan snön från vägarna är värt all uppskattning och respekt. Både herr Larsson och jag åker väl rätt mycket på vägarna, och jag tycker att det är imponerande att se hur man har klarat denna hårda snö vinter. Det är emellertid klart att det blir dyrt, och dessa ökade kostnader drabbar oss alla, vilken typ av väghållare vi än är.

Vintern 1964—1965 var däremot oerhört mild. Det tjänade väghållarna på, men det var inte tal om att man skulle dra in något av deras underhållsbidrag fördenskull. Alla försök att gå på ett system, där man ärligen skulle följa upp de verkliga underhållskostnaderna och lämpa bidragen efter dem, har rätt enhälligt bedömts medföra ett alltför omfattande administrativt handläggningsförfarande med bl. a. bokföringsskyldighet för väghållarna. Därför har man tyckt att det skulle vara orealistiskt. Skulle vi göra så i år, skulle det fordras en utomordentligt invecklad beräkning av hur stora underhållskostnaderna

faktiskt har varit. Dessutom finns det inga pengar för detta, utan det skulle behövas särskilda tilläggsanslag.

En förbättring är ju årets förslag om indexreglering av ifrågavarande underhållskostnader. Det främjar ju den ekonomiska stabiliteten för väghållarna.

Att lämna det nuvarande ganska enkla och lätthanterliga systemet därför att vi ett visst år har råkat ut för mycket besvärliga snöförhållanden tror jag dock inte vore välbetänkt. Vi får väl hoppas att de närmaste vintrarna i stället kommer att bli desto billigare.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Jag instämmer gärna i statsrådet Palmes honnör för alla dem som svarat för väghållningen och snöröjningen i vinter och som genom mycket stora insatser härvidlag medverkat till att det ekonomiska livet ändå har fungerat. Det har gått förvånansvärt bra tack vare att man från »snöröjarnas» sida — oavsett om det varit vägförvaltningen eller enskilda väghållare — verkligen gjort en kraftinsats.

Det är alldeles uppenbart att det, med den medeltalsberäkning som tillämpas vid uppskattningen av ifrågavarande kostnader, något år kan förekomma att de verkliga kostnaderna inte kommer upp till medeltalet. Jag har dock talat med företrädare för vägsamfälligheterna, och dessa anser att man inom vägförvaltningarna är så pass skicklig när det gäller att göra sådana beräkningar, att det ganska sällan händer att uppskattningarna blir så höga att väghållarna gör någon nämnvärd vinst på det.

Om avsteg skall göras från det normala, är det klart att det skall göras under extraordinära förhållanden. I år har förhållandena varit extraordinära, och man har vidtagit vissa åtgärder som man normalt inte behöver vidta. Det har till och med hänt att man anlitat militär för att klara av en del besvärliga snöröjningar, och en sådan insats behöver man ju normalt inte ta till.

Svar på interpellation ang. anläggande av en storhamn i Ådalen

Jag hade tänkt mig att man skulle ha kunnat ställa extra medel till vägförvaltningarnas förfogande. Det gäller inte bara dem som har statsbidrag till sina vägar utan i vissa fall också väghållare som haft mycket höga snöröjningskostnader men som inte åtnjutit statsbidrag till sin väghållning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på interpellation ang. anläggande av en storhamn i Ådalen**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **PALME**, som yttrade:

Herr talman! Herr Lorentzon har frågat, om jag är beredd att till övervägande ta upp frågan om ett eventuellt statligt stöd för att lösa vissa transportproblem genom en hamnanläggning i Ådalsområdet.

Interpellationen har föranletts av att Svenska Cellulosa AB förbereder att genomföra en helt ny och mycket genomgripande omläggning av sitt transportsystem. Systemet skulle innebära att företagets produkter transporteras på landsväg till tre stora utlastningshamnar i Norrland, bl. a. Tunadal i närheten av Sundsvall. För ändamålet skulle enligt interpellationen användas specialbyggda lastbilar med en lastkapacitet på inemot 50 ton och en längd på bortåt 40 meter. Enligt av företaget redovisade undersökningar skulle transporten på väg bli billigare än att bygga en hamn i Ådalen. Herr Lorentzon har pekat på de trafiktekniska och vägekonomiska betänkligheterna mot en sådan landsvägstrafik och ifrågasatt, om inte en storhamn i Ådalen från samhällsekonomisk synpunkt vore att föredra.

Det spörsmål herr Lorentzon tagit upp berör även enligt min mening frå-

geställningar, som bör bedömas från samhällsekonomiska synpunkter.

Jag har inhämtat bl. a. följande från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. De större allmänna vägar, som är aktuella i fråga om transporter från Ådalen till terminalanläggningen i Tunadal, är dels riksväg 90 Kramfors—Lunde och dels E 4 Lunde—Härnösand—Sundsvall. Båda dessa vägar är upplåtna för 10 tons axeltryck och 16 tons boggitryck. I fråga om bärigheten för dessa vägar är marginalen, sedd i förhållande till den belastning för vilken vägarna upplåtits, synnerligen knapp. Med nuvarande trafik kan dock förhållandena sägas vara någorlunda tillfredsställande. Varje nämnvärd ökning av intensiteten av tung trafik innebär emellertid påfrestningar på vägen, som kan bli av allvarlig art. De kostnadsmässiga konsekvenserna för vägväsendet av den ifrågasatta trafiken kan ännu inte överblickas.

Internationellt finns en norm om en begränsning av fordonslängden till 18 m och frågan om att även i vårt land införa längdbestämmelser är föremål för utredning. Utredningsarbetet beräknas vara avslutat inom kort.

Planeringen av en så omfattande omläggning av trafik som den här aktuella bör enligt min mening redan på ett tidigt stadium ske i samråd med de statliga myndigheterna, så att samhällets berättigade intressen kan tillgodoses. Kontakt i detta syfte har etablerats. I avvaktan på övervägandena i anslutning härtill är jag inte nu beredd till närmare uttalanden i frågan.

Vidare anförde

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Först mitt tack till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min interpellation.

Jag noterar med tillfredsställelse statsrådets positiva inställning till de problem, som tagits upp i interpellation.

Svar på interpellation ang. prövningen av de förslag som kommer att framläggas av 1963 års arbetstidskommitté

tionen. Kommunikationsministerns svar att frågan om Svenska Cellulosa AB:s planer på landsvägstransporter »bör bedömas ur samhällsekonomiska synpunkter» tar jag som en utfästelse om att Cellulosabolagets datamaskiners beräkningar inte kommer att bli utslagsgivande i ett fall som detta.

I interpellationen påtalas bl. a. de trafiktekniska svårigheter, som är förknippade med en så omfattande landsvägstrafik som den av Cellulosabolaget planerade. Denna landsvägstrafik gäller ju inte endast sträckan Kramfors—Tunadal, utan även trafiken till SCA:s storhamnar i Holmsund och Munksund. Speciella trafiksvårigheter torde uppkomma framför allt i Sundsvalls-området.

Ingen enda av dessa för samhället och folket så väsentliga frågor tycks SCA ha tagit hänsyn till, eftersom företaget redan satt i gång byggandet av storhamnar och enligt uppgift planerar att från mitten av nästa år genomföra dessa landsvägstransporter.

Man kan i detta sammanhang fråga sig: Hur självständigt och självrådigt kan ett storföretag egentligen anse sig ha rätt att handla då stora samhällsekonomiska frågor kommer in i bilden? Jag tolkar nämligen kommunikationsministerns svar så, att Svenska Cellulosa AB vid planläggningen av dessa omfattande rationaliseringsåtgärder inte tagit kontakt med vederbörande samhällsorgan och därifrån erhållit klarsignal. Jag delar helt den uppfattning som kommer till uttryck i statsrådets uttalande, att planeringen av en så omfattande trafikomläggning som den här aktuella bör ske i samråd med statliga myndigheter och att detta samråd bör ske på ett så tidigt stadium, att samhällets berättigade intressen kan tillgodoses. Att jag har denna uppfattning framgår ju också av innehållet i min interpellation. Den kontakt som nu etablerats synes

ha skett på statligt initiativ, och om påpekandena i min interpellation medverkat härtill är jag givetvis helt tillfredsställd.

Men var finner man då lösningen av berörda frågor? Jag förstår att statsrådet inte nu anser sig kunna gå in på frågan om byggandet av en storhamn i Ådalen. För min del anser jag emellertid en storhamn i Ådalen vara lösningen. Den frågan har också varit föremål för behandling i Ådalen, bl. a. i Kramfors' stadsfullmäktige. Kramfors är, skulle jag tro, den enda av landets städer belägna vid vatten som saknar egen hamn; den har inte ens en liten kajanläggning. Nu liksom tidigare finns det en rad olika lastageplatser utefter Ångermanälven. Detta kan naturligtvis inte vara rationellt. Sveriges redareförening har också påtalat detta missförhållande: deras båt-tar tvingas inta små lastpartier vid de många olika företagens kajanläggningar. Rationellare hade det givetvis varit med en större hamnanläggning, belägen inom Kramfors-området. Denna hade då också kunnat tjäna som utlastningshamn för produkter inte endast från kustområdet utan även från inlandet och hade därmed också kunnat skapa sysselsättningsmöjligheter.

Svenska Cellulosa AB:s planer skulle — om de nu genomförs — helt omöjliggöra en rationell hamn i Kramfors-området och därtill försvåra förhållandena för andra företag när det gäller att åstadkomma en rationell utskieppning av produkterna.

Med detta vill jag återigen tacka kommunikationsministern för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. prövningen av de förslag som kommer att framläggas av 1963 års arbetstidskommitté

Ordet lämnades på begäran till

Svar på interpellation ang. prövningen av de förslag som kommer att framläggas av 1963 års arbetstidskommitté

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har frågat, om jag avser att förutsättningslöst pröva de förslag som kommer att framläggas av 1963 års arbetstidskommitté.

I direktiv den 28 juni 1963 för den angivna utredningen framhöll jag bl. a., att det hos arbetstagarna finns ett utbrett intresse för en ytterligare arbetstidsförkortning. Därefter yttrade jag följande.

»Den utredning, som nu skall tillsättas, bör få till uppgift att undersöka i vilken utsträckning och i vilken takt en sådan förkortning är möjlig. Jag utgår från att en kommande förkortning likaväl som den senast genomförda bör ske successivt. Jag finner det emellertid varken erforderligt eller lämpligt att här ge utredningen några närmare anvisningar rörande det schema som en sådan förkortning bör följa. Det blir utredningens sak att på grundval av vad den inhämtar och de bedömanden den gör fatta ståndpunkt i detta hänseende.

Vid övervägandena måste helt naturligt avgörande vikt fästas vid den väntade produktionsutvecklingen i landet. Stor betydelse måste tillmätas de återverkningar en arbetstidsförkortning kan få för vårt lands näringsliv och i vad mån konkurrenskraften på den internationella marknaden påverkas. Hänsyn måste också tagas till den inverkan på samhällsekonomin som blir en följd av redan beslutade sociala reformer. Bl. a. kommer socialförsäkringssystemet att ställa ökade krav på produktionen.»

Vidare anförde jag i direktiven, att arbetstidsförkortningen borde regleras i lag genom dispositiva bestämmelser. I anslutning till sina överväganden angående en generell arbetstidsförkortning skulle utredningen se över lagreglerna om övertid och om förbere-

delse- och avslutningsarbete och dessutom ta upp frågor rörande kontinuerlig drift och annat skiftarbete.

Utredningen fick vidare till uppgift att överarbeta en tidigare arbetstidsutrednings förslag om en utvidgning av arbetstidslagstiftningens tillämpningsområde.

Utredningens arbete borde enligt direktiven utmynna i ett förslag om en ny allmän arbetstidslag. Spörsmålet om huruvida speciella arbetstidslagar för vissa områden skulle finnas även i fortsättningen — såsom lantarbetstidslagen, hotell- och restauranglagen, detaljhandelslagen — borde bedömas förutsättningslöst. Även behovet av bagerilagen skulle prövas.

Vid utredningsarbetet borde bl. a. beaktas vilka konsekvenser framlagda förslag kunde få med hänsyn till internationella konventioner, som Sverige ratificerat.

Jag har tillåtit mig att referera direktiven för 1963 års arbetstidskommitté relativt utförligt för att visa, att kommittén har att pröva en rad frågekomplex, av vilka flera är mycket omfattande.

Enligt vad jag erfarit kan kommitténs huvudbetänkande väntas omkring årsskiftet 1966/67. Det kommer att remissbehandlas och prövas i vanlig ordning.

På en punkt har regeringen nu tagit ställning. Regeringen avser att föreslå riksdagen, att en arbetstidsförkortning till 42½ timmar i veckan genomföres 1968. För min del kan jag inte finna, att utredningsdirektiven skulle frånta regeringen — eller någon annan — rätten till ett sådant ställningstagande. Skulle kommittén komma till en annan uppfattning, blir både regeringens och kommitténs ståndpunkt ställda under offentlig debatt, och alla meningsriktningar kommer att få tillfälle att göra sig hörda.

Vidare anförde:

Svar på interpellation ang. prövningen av de förslag som kommer att framläggas av 1963 års arbetstidskommitté

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det svar som jag har fått på min interpellation. I svaret har kamraren fått höra ett omfattande citat ur de direktiv som dikterades till statsrådsprotokollet den 28 juni 1963, och i detta fanns bl. a. följande: »Den utredning, som nu skall tillsättas, bör få till uppgift att undersöka i vilken utsträckning och i vilken takt en sådan förkortning är möjlig. Jag utgår från att en kommande förkortning likaväl som den senast genomförda bör ske successivt. Jag finner det emellertid varken erforderligt eller lämpligt att här ge utredningen några närmare anvisningar rörande det schema som en sådan förkortning bör följa. Det blir utredningens sak att på grundval av vad den inhämtar och de bedömanden den gör fatta ståndpunkt i detta hänseende.»

Man ville alltså från regeringens sida inte ge 1963 års arbetstidskommitté någon närmare anvisning rörande det schema som en arbetstidsförkortning bör följa. Trots detta mycket bestämda uttalande har statsministern lika bestämt enligt Stockholms-Tidningen förklarat hur arbetstidsförkortningen skall ske.

Jag vill i detta sammanhang betona att jag inte har någon anledning att göra invändningar mot sakinnehållet i statsministerns uttalande om arbetstidsförkortningen. Vad man har anledning reagera emot är att regeringen nonchalerar de direktiv som den har givit till utredningen. Man nonchalerar också utredningens arbete och de personer som sitter där. Jag är fullt medveten om att regeringen är den som råder över utredningsväsendet och formellt har mycket stor makt på detta område, men vi har ju också en praxis.

Utredningarna tillsättes i regel efter uttalanden från riksdagen och då riksdag och regering vill ha olika problemkomplex utredda. När utredningarna

fått sina direktiv av regeringen, är det praxis att de får arbeta under de villkor som direktiven föreskriver — dessa överensstämmer i regel också med det beslut som riksdagen fattade när man begärde utredningen; åtminstone skall det vara så i en fungerande parlamentarism — samt vidare att utredningarna får arbeta i lugn och ro.

Nu förefaller det emellertid som om en ny praxis börjat smyga sig in i regeringens behandling av utredningsväsendet. Man föregriper utredningsväsendet genom att ta ställning till centrala frågor som utredningarna håller på att fundera över.

I svaret säger nu statsrådet att på en punkt har regeringen tagit ställning. Ja, det är just på den väsentliga punkten som riksdagen 1963 begärde utredning, nämligen om arbetstidsförkortningen. I utredningens direktiv sade statsrådet, att »stor betydelse måste tillmätas de återverkningar en arbetstidsförkortning kan få för vårt lands näringsliv och i vad mån konkurrenskraften på den internationella marknaden påverkas» och att »hänsyn måste också tas till den inverkan på samhälls-ekonomien som blir en följd av redan beslutade sociala reformer».

Jag frågar då: Saknar dessa faktorer som regeringen 1963 ville ha be-lysta av utredningen nu värde, eller är det så att regeringen gjort egna bedömningar utan hänsynstagande till vad utredningen kan komma fram till?

Sedan säger statsrådet att han för sin del inte kan finna att utredningsdirektiven skulle frånta regeringen — eller någon annan — rätten till ett ställningstagande. Nej, det är fullt klart att direktiven formellt inte kan göra detta, men eftersom riksdagen 1963 begärde utredning angående arbetstidsförkortning, har riksdagen därmed förutsatt att regeringen inte tar ställning förrän den av riksdagen begärda utredningen avlämnat sina förslag. Jag tror inte att

Svar på interpellation ang. prövningen av de förslag som kommer att framläggas av 1963 års arbetstidskommitté

en sådan uppfattning är ny utan det är en gammal praxis. Jag har läst en akademisk avhandling av rektorn för socialhögskolan i Stockholm, Hans Meijer, där han fastslår följande: »När utredningen tillsatts intar regeringen en neutral ställning till kommittéarbetet.»

Vid en debatt i första kammaren för någon vecka sedan framhöll konstitutionsutskottets ordförande enligt kammarprotokollet: »Om det skett en utredning och denna är föremål för remissbehandling, så kan inte ett konstitutionsutskott gå förbi utredningen utan har att avvakta vad den kommer fram till innan utskottet tar ställning. Detta måste vara en riktig arbetsordning.»

Enligt statsrådets svar har emellertid regeringen även efter det en utredning tillsatts fria händer att, innan utredningen kommit med sitt förslag, ta ståndpunkt och ge offentlighet åt denna. Herr statsråd! Hur kommer en sådan arbetsordning, om den skulle bli tillämplig i fortsättningen, att inverka på vårt utredningsväsende? Vi har ett omfattande sådant som är känt över hela världen. Antalet utredningar var den 31 december enligt riksdagens handlingar 301 stycken och i dessa var engagerade 1 806 personer som ledamöter eller experter, och flera av dessa hade flera utredningsuppdrag. Till utredningarna var samtidigt knutna 361 sekreterare. Det är ett betydande antal arbetstimmar som läggs ned på utredningsarbeten, vilket kostar staten stora summor. Då gör man osökt den frågan med hänsyn till det svar jag fått från statsrådet på min interpellation: Vad skall dessa utredningar och pengar tjäna till, om regeringen inte tar hänsyn till utredningarna som lägger ned ett stort och ambitiöst arbete på de frågor de har tillsatts att utreda?

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Om jag uppfattade herr Gustavsson i Alvesta rätt sade han inledningsvis att han i sak inte hade någonting att invända mot det uttalande som statsministern har gjort i denna fråga, men jag kanske missuppfattade honom och därför skulle jag gärna vilja ha det bekräftat eller dementerat här i ett senare tillägg. Det är en icke oväsentlig punkt i diskussionen.

Jag skall sedan, herr talman, bara på några punkter kommentera det inlägg som herr Gustavsson gjorde. Han redovisade det stora antalet utredningar. Utredningarna arbetar efter direktiv från regeringen, men det är också regeringen obetaget att tillföra utredningarna tilläggsdirektiv. Det är vad som inte så sällan förekommer. Anledningen kan vara att förhållandena ändras så att det anses vara angeläget och nödvändigt.

Denna fråga har, herr Gustavsson, en bakgrund. Det är inte herr Gustavsson obekant att frågan om en förkortning av arbetstiden i många olika sammanhang har varit aktuell under 1960-talet, och det mynnade ut i den utredning som tillsattes sommaren 1963. Den socialdemokratiska partikongressen gjorde ett uttalande 1964 att förslaget skulle komma att föreläggas riksdagen under den närmaste fyraårsperioden när det gäller en förkortning av arbetstiden med sikte på 40 timmars arbetsvecka.

I årets statsverksproposition framhölls att till de reformer som enligt regeringens mening bör tillmätas särskild prioritet hör en förbättring av sjukförsäkringen, en genomgripande reform av vuxenutbildningen och en förkortning av arbetstiden. Det har säkerligen icke varit herr Gustavsson obekant att denna fråga i hög grad varit inte bara aktuell utan tidpunkten för beslut har också varit diskuterad.

Svar på interpellation ang. prövningen av de förslag som kommer att framläggas av 1963 års arbetstidskommitté

Herr Gustavsson tog upp en rad olika ting, och jag vill bara göra några mera randbetonade kommentarer. Man kan naturligtvis säga att arbetskraftsbristen i viss mån komplicerar frågan. Långtidsutredningen har emellertid ägnat det spörsmålet mycket stor uppmärksamhet, och arbetstidsutredningen har säkerligen en god ledning av den redovisning av problemen som just görs i långtidsutredningen.

Ett väsentligt avsnitt av kommitténs uppgift är, som jag redan sagt, frågan om en förenkling av lagstiftningen så att de mera specialbetonade lagarna på olika områden helt eller delvis kan slopas, varigenom vi får en arbetstidslagstiftning som omfattar större områden än för närvarande. Detta är en i sig själv utomordentligt stor och i många avseenden komplicerad fråga.

Jag vill parentetiskt, herr talman, erinra om hur denna fråga aktualiserades i ett nordiskt grannland. I Finland har förhandlingar pågått mellan arbetsmarknadens parter, varvid de kommit överens om att 40 timmars arbetsvecka skall vara genomförd senast 1970. Därefter har den finska riksdagen följt upp denna överenskommelse och fattat sådant beslut att lagstiftningen nu överensstämmer med den uppgörelse som arbetsmarknadens parter har träffat.

Jag har sagt i mitt interpellations-svar, herr Gustavsson, att jag inte kan finna att utredningsdirektiven kan frånta regeringen eller någon annan rätten till ett ställningstagande i en väsentlig, principiell fråga, och jag vill upprepa detta. Det är i och för sig varken konstigt eller uppseendeväckande. Herr Gustavsson vet säkerligen väl, politiskt aktiv som han har varit under lång tid, att en hel rad av de stora reformerna i Sverige från tid till annan har aktualiserats genom att deklarationer har avgivits att den eller den reformen om möjligt bör genomföras då eller då.

Denna diskussion tycker jag för min

del som sagt delvis kommer över på ett annat plan, om herr Gustavsson bekräftar att han i sak inte har någon invändning att göra mot vad som har sagts om en förkortning av arbetstiden.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag har skrivit ned vad jag sade och jag skall upprepa det: jag vill betona att jag inte har någon anledning att göra invändningar mot sak-innehållet i statsministerns uttalande om arbetstidsförkortningen. Det är alltså inte arbetstidsförkortningen som sådan som jag har tagit upp till debatt utan det är principfrågan om utredningsväsendet som jag har aktualiserat med anledning av detta uttalande. Det anser jag nämligen är en mycket viktig principfråga, som det finns anledning att diskutera.

Statsrådet säger nu att det inte är något uppseendeväckande att man gör ett uttalande och aktualiserar frågan. Men, herr statsråd, denna fråga aktualiserades i och med riksdagsbeslutet 1963. Jag var själv med i andra lagutskottet när frågan behandlades, och jag tror att utlåtandet var enhälligt — i varje fall har jag själv varit med om att tillstyrka det utlåtande som låg till grund för riksdagens uttalande vari en utredning begärdes.

Jag vidhåller vad jag förut sade, att ett sådant uttalande, som innebär en klar deklaration och ett ställningstagande när en utredning arbetar, innebär ett frångående av den praxis som gäller.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Justerades protokollet för den 4 innevarande mars.

§ 7

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den å bordet vilande motionen nr 799.

§ 8

Interpellation ang. lokaliseringspolitiken

Ordet lämnades på begäran till

Herr NILSSON i Tvärålund (cp), som yttrade:

Herr talman! Vid riksdagsbeslutet 1964 angående riktlinjerna för en aktiv lokaliseringspolitik ägnades stor uppmärksamhet åt frågan om vilka orter eller områden, som skulle komma i fråga för direkt ekonomiskt lokaliseringsstöd. Några bestämda villkor i fråga om storlek eller karaktär hos de orter eller regioner, där stödåtgärder skulle vidtas, fastställdes emellertid inte.

I den proposition, som låg till grund för riksdagsbeslutet, framhölls bl. a., att inte endast sådana företagslokaliseringar, som sker till större tätorter, skall kunna bli föremål för stöd: »Med nutida kommunikationsmöjligheter kan en spridning av arbetsplatser och bosättning ofta vara både möjlig och lämplig inom regionerna. Vad som bör krävas är att själva tätorten jämte kringliggande bygd utgör ett näringsgeografiskt område, som har tillräckligt befolkningsunderlag för att en rimlig servicestandard skall kunna upprätthållas.» Departementschefen uttalade vidare, att storleken av detta befolkningsunderlag inte kunde preciseras i bestämda tal utan torde få variera efter lokala förhållanden.

Mot vad sålunda framhållits i propositionen hade bankoutskottet och riksdagen inte någon invändning. I anledning av motioner uttalades i riksdagsbeslutet även, »att företagens egen bedömning beträffande lokaliseringsort skall tillmätas stor betydelse».

Den lokaliseringspolitiska tillämpningen har på sistone diskuterats åtskilligt i tidningspressen i anledning av det s. k. fallet Mjödvattnet. Orten Mjödvattnet ligger 2,8 mil från Skellefteå A-centrum med goda kommunikationer dit och anses ha ett förhållandevis fördelaktigt läge inom det näringsgeografiska område, som Skellefteå-regionen utgör. I

Mjödvattnet finns en mekanisk verkstad, som sysselsätter 90 personer. Ägaren av verkstaden har ansökt om lokaliseringspolitiskt stöd för utvidgning av företaget på platsen. De lokaliseringspolitiska myndigheterna har avslagit hans ansökan. Frågan är emellertid ännu inte slutgiltigt avgjord.

I lokalpressen har uppgivits, att generösa lokaliseringsbidrag skulle vara att vänta, om företaget flyttar från Mjödvattnet till Skellefteå, där en industri-tomt skulle ha reserverats. Till viss del skulle åtgärderna falla utanför den ram, som fastställts för lokaliseringsstödet. Det är emellertid inte anledning att i detta sammanhang kommentera dessa uppgifter, som måste betraktas som osäkra.

Det aktuella fallet Mjödvattnet har här refererats endast därför att det riktat uppmärksamheten på frågan om den lokaliseringspolitiska tillämpningen. Den nya lokaliseringspolitiken har varit i kraft endast i något mer än åtta månader. Från verksamheten under denna tid har det framgått, att det finns ett mycket stort behov av lokaliseringspolitiska insatser. Men det har inte närmare redovisats hur tillämpningen utformats beträffande t. ex. valet av lokaliseringsorter inom regionerna.

Med stöd av vad jag här har anført får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet ställa följande fråga:

Vill herr statsrådet lämna kammaren en redogörelse för tillämpningen av den nya lokaliseringspolitiken och därvid särskilt redovisa dels i vilken utsträckning lokaliseringsstöd lämnas för lokalisering i orter, som inom naturligt näringsgeografiskt område ligger på visst avstånd från regioncentrum men ändå så nära att det finns goda kommunikationer med centrum, dels också vilken betydelse som tillmätts företagens egen bedömning beträffande lokaliseringsort?

Denna anhållan bordlades.

§ 9

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från första lagutskottet:

nr 87, i anledning av väckt motion om en översyn av barnavårdsmannainstitutionen; och

nr 88, i anledning av väckta motioner om återfående av överskjutande insatskapital i ekonomisk förening; samt

från tredje lagutskottet:

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i vägtrafikförordningen jämte i ämnet väckta motioner.

§ 10

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 40, med förslag till patentlag m. m., samt

nr 51, angående anslag till avlöningar och omkostnader för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för budgetåret 1966/67.

Dessa propositioner bordlades.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.17.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 11 mars

Kl. 14.00

§ 1

Svar på interpellation ang. målsättning-
en för regeringens näringspolitik

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet,
herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Magnusson i Borås har frågat mig om den näringspolitiska målsättning som ligger bakom ett citerat uttalande i en artikel i den franska tidningen *Le Monde Diplomatique* bör vara vägledande för regeringens näringspolitik.

Jag vill svara följande.

Interpellationen är föranledd av vissa uttalanden i nämnda artikel som uppges ha framkommit vid en intervju med statsrådet Palme. Flera av de uppgifter som lämnas i artikeln har

emellertid visat sig ej korrekt återge vad som framkommit under intervjun.

När det gäller regeringens näringspolitik vill jag i detta speciella sammanhang endast erinra om att en grundläggande målsättning för denna politik är att skapa fri konkurrens inom landet och samtidigt söka bidra till ökad frihet för den internationella handeln. Individer och företag får på så sätt så lika villkor för sin verksamhet som möjligt, och fördelarna av en internationell arbetsfördelning utnyttjas därmed i största utsträckning. En sådan politik skapar en säker grundval för ett effektivt näringsliv. Om denna målsättning för näringspolitiken råder inga motsättningar.

En fri och så långt möjligt lika konkurrens såväl inom landet som i relationerna till utlandet har inneburit att

Svar på interpellation ang. målsättningen för regeringens näringspolitik

det svenska näringslivet sedan gammalt fått vänja sig vid hård konkurrens. Detta förhållande har emellertid samtidigt bidragit till att öka de svenska företagens konkurrensförmåga på exportmarknaderna.

För vissa företag och branscher har denna politik kommit att medföra betydande svårigheter, understundom av övergående karaktär. De har haft svårt att hävda sig såväl vid avsättningen av sina produkter som i konkurrensen om den knappa arbetskraften.

De hårda konkurrensbetingelserna kommer att gälla även i fortsättningen. Vi måste därför vara beredda på framtida svårigheter av liknande art som tidigare. Regeringen har sin uppmärksamhet fäst på att problem kan uppstå. Genom att bl. a. bedriva en aktiv arbetsmarknadspolitik och anlita lokaliseringsspolitiska medel har den nödvändiga anpassningsprocessen hittills kunnat genomföras relativt smidigt. Den friställda arbetskraften har kunnat överflyttas till andra företag eller branscher.

Samma näringspolitiska metoder och medel som hittills kan förväntas bli aktuella även i fortsättningen. Att som ett led i näringspolitiken från regeringens sida ta initiativet till att lägga ned vissa industrier har aldrig övervägts.

Vidare anförde:

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet för älskvardheten att svara på min interpellation och för att det har skett så snabbt.

Jag ansåg det vara av vikt att ställa denna fråga, eftersom de uttalanden som gjorts av statsrådet Palme var av sådan art att ett klarläggande behövdes av huruvida regeringen verkligen stod bakom en sådan politik. Nu uppger handelsministern att flera av de

uppgifter som lämnats i artikeln inte korrekt återger vad som framkommit under intervjun, och jag vill bekräfta att jag i svenska tidningar har sett att statsrådet Palme dementerat vissa av uttalandena, särskilt dem som rör tändsticksindustrien.

Handelsministern säger vidare att det svenska näringslivet har fått vänja sig vid hård konkurrens och att det har gjort vårt näringsliv mindre känsligt. Ja, det är nog riktigt. Vi har haft vår fria handelspolitik, och vi har också haft vårt höga kostnadsläge. Detta har medfört att vi har måst anstränga oss. Vi har naturligtvis i en sådan situation tvingats att hårt rationalisera våra industrier.

Jag är mycket glad över att statsrådet säger att vi måste eftersträva konkurrens på lika villkor såväl inom landet som i relation till utlandet. Det är naturligtvis av allra största betydelse. Vi har vårt höga kostnadsläge, som jag tidigare har nämnt, och som bl. a. beror på att vi här i landet beviljat oss förmåner som inte andra har. Därför är det av särskild betydelse att vi får likvärdiga villkor.

Nu måste vi dock fråga oss om vi har likvärdiga villkor på detta område. Tyvärr måste nog handelsministern och jag vara överens om att svaret blir nej. Jag är ganska säker på att handelsministern och jag kan vara överens om rätt mycket i det avseendet. Sålunda är det väl ganska klart att, om vi driver en öppen handelspolitik, bör vi se till att också alla andra gör det så långt som det över huvud taget är möjligt. Jag skall inte här gå in på någon längre debatt, utan jag vill bara göra några små konstateranden.

Importen från de typiska lågprisländerna till Sverige är ju särskilt stor. Ett rimligt krav är väl att vi skyddar oss mot sådan uppenbar dumping. Även i förhållande till våra EFTA-partners har vi vissa handikapp — det är vi

Svar på interpellation ang. målsättningen för regeringens näringspolitik

fullt medvetna om. Särskilt den engelska importavgiften är mycket störande. Under 1965 har sålunda den ökning med ungefär 10 miljoner av vår export på det textila området, som vi hade från 1963 till 1964, gått tillbaka med ett par miljoner.

De indirekta skatternas belastning på vår export och vår egen hemmamarknadsproduktion är också värd att noteras. Förhållandet skulle kunna rättas till om vi finge en mervärdeskatt.

När det gäller leveranser till staten och speciellt till försvaret har det svenska näringslivet inte några preferenser. Men som vi alla vet är det ganska tydligt att man ofta har sådana i andra länder.

Beträffande förhållandet mellan de olika branscherna i vårt land tror jag att man bör vara litet försiktig i sin bedömning. Det kan så hastigt ske förändringar. Den bransch som i dag har det besvärligt kan i morgon ha ganska goda konjunkturer, och den som seglar i medvind i dag kan i morgon ha svårigheter. Därför tror jag att vi alla skall vara tacksamma över att vi har ett näringsliv som är sammansatt så att vi har både exportföretag och mera typiska hemmamarknadsindustrier. Detta gör att vi inte blir så sårbara.

Jag tror också att vi kan vara överens om att effektiviteten inom det svenska näringslivet har varit god. Textil- och beklädnadsindustrin, som ju särskilt utpekades i den omtalade intervjun, har också fått i gång en stor export — under föregående år uppgick den till över 500 miljoner kronor. Ökningen har varit cirka 20 procent om året, fränsett föregående år då den var något mindre. Produktivitetsökningen ligger också här över medeltalet. Jag tror att det är nödvändigt att vi har kvar en produktion av kläder i vårt land. Alla måste nog hålla med mig om att det inte finns något folk i världen som kvalitetsmässigt kan klä

sig billigare än vad vi har möjligheter att göra i vårt land.

Herr talman! Jag anser att det är synnerligen angeläget att vi hjälps åt och att vi alla visar tro på framtiden. Jag anser att en artikel sådan som den som föranlett denna interpellation kan allvarligt skada speciellt de branscher som berörs. De som läser artikeln ser självfallet en möjlighet till export, och så blir svårigheterna bara större. Det är lätt att riva ned, men det är inte lika lätt att bygga upp.

Handelsministern säger att vi måste bereda oss på svårigheter även i framtiden. Ja, det tror jag också att vi måste göra. Handelsministern hänvisar till vår arbetsmarknadspolitik och våra möjligheter till omflyttningar. Visst är allt detta mycket bra, men vi får väl i alla fall inte glömma bort en väsentlig sak, och det är att bakom varje sådan här arbetsnedläggelse finns alltid människan. En lång tid av bundenhet till yrket och till boplatsten gör att uppbrottet inte sällan blir en tragedi.

När man talar om låg- och höglöner glömmar man att det är så många faktorer som spelar in och att det inte är så lätt att avgöra, om ifrågavarande bransch hör hit eller dit — arbetsförhållanden, miljö och mycket annat spelar in. Familjesolidariteten har inte sällan gjort att den samlade familjeinkomsten blivit ganska god. Möjligheten för båda makarna att delta i förvärvslivet har också många gånger skapat en relativt god ställning för familjen. Alternativet kan vara att hustrun får stanna hemma, medan mannen förflyttas till en barack på annat håll, och det tror jag vi är överens om bör undvikas.

Herr talman! Det är av stor vikt att statsmakterna och näringslivet med förståelse gemensamt arbetar för att bevara våra olika näringsgrenar, och jag ser slutmeningen i interpellationssvaret som ett bevis på att handelsministern är beredd att medverka härvidlag i fortsättningen.

Svar på interpellation ang. målsättningen för regeringens näringspolitik

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! I sak har jag inte mycket att tillägga till vad jag framhållit i mitt interpellationssvar, så mycket mera som jag kan säga att jag i stora stycken och i princip är överens med herr Magnusson i Borås efter det anförande han nyss hållit. Jag skall därför undvika att gå in på de vidare näringspolitiska och handelspolitiska aspekterna.

Jag vill bara konstatera — och därvidlag tror jag att herr Magnusson får ge mig rätt — att den omständigheten, att det över huvud taget finns en utrikeshandel mellan olika länder, är ett tecken på att produktionsbetingelserna skiljer sig från varandra i dessa länder. Handeln är till för att utjämna skillnaderna.

Det finns de naturliga produktionsbetingelserna, som vi i vissa hänseenden drar fördel av. Det finns andra skäl, exempelvis att löneläget — tillfälligtvis kanhända — är lägre i ett land än i ett annat, vilket senare land i så fall befinner sig i ett sämre konkurrensläge. Och jag har inte ansett det vara en riktig utgångspunkt för handelspolitiken att hindra den utjämning som på detta sätt kommer till stånd genom handeln. Jag tror inte heller att herr Magnusson i Borås vill rekommendera något hinder därvidlag.

Slutligen en liten reflexion, herr talman. Jag tar fasta på att herr Magnusson har förstått, att de uttalanden, som tillskrivs statsrådet Palme i den här åberopade artikeln, i flera hänseenden inte riktigt återgav vad han vid ett samtal hade sagt. Men det hade kanske inte varit ur vägen att herr Magnusson, innan han framställde sin interpellation, förvissat sig om huruvida herr Palme verkligen stod för dessa uppgifter.

Herr **MAGNUSSON** i Borås (h):

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga efter det senaste anföran-

det. Det var bara handelsministerns sista mening beträffande vad som hade stått i den åberopade artikeln, som föranledde mig att begära ordet.

Jag utgår naturligtvis från att uttalanden i en artikel i en så pass representativ tidning är riktigt återgivna. Såsom jag redan påpekat, har jag observerat att statsrådet Palme i svenska tidningar uttalat, att han blivit missförstådd på vissa punkter, men såvitt jag vet har det inte gjorts någon sådan reträtt att andemeningen i denna artikel, såsom jag hade uppfattat den, skulle ha påverkats.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Herr Magnussons i Borås ton har varit så dämpad i jämförelse med de salvor, som avlossats i högerns press, att jag inte ser stor anledning att söka sak med honom. Visst kan man se skämtsamt på högerpressens sätt att behandla denna fråga, men den har vissa principiella aspekter som jag ändå vill ta upp.

Den åberopade intervjun ägde rum i riksdagen någon gång i december. Vi har fått vänja oss vid att ta emot utländska journalister, och jag har säkerligen bara under de senaste åren fått göra uttalanden inför 100 sådana. Ofta är det fråga om bakgrundssamtal, men ibland gäller det en direkt intervju varvid det förs anteckningar. I sådana fall får man ibland kollationera att svaren blivit korrekt uppfattade.

I detta fall var det fråga om ett samtal, som fördes under något forcerade former. Jag fick ställa upp i sista stund, och samtalet fördes bakom ett av kammarrens draperier, eftersom jag samtidigt väntade på att få besvara en interpellation.

Vad vi talade om gällde egentligen orsakerna till framstegstakten i det svenska näringslivet. Jag utvecklade för den franske journalisten vår frihandelsvänliga inriktning, ett ämne som

Svar på interpellation ang. målsättningen för regeringens näringspolitik

jag tycker är intressant att utveckla för en fransk tidningsman.

Jag framhöll därvid vår restriktiva inställning till statliga subventioner. Jag påpekade vidare att denna frihandelsvänliga inriktning i ett hårt internationellt klimat måste sammankopplas med en medveten vilja till rationalisering och förändring såväl inom industrien som inom den fackliga rörelsen.

Jag utvecklade för den franske journalisten både den positiva rationaliseringsviljan inom den svenska industrien och den mycket välvilliga inställning till förändring och rationalisering, vilken föreligger inom fackföreningsrörelsen under förutsättning att en full sysselsättning och en social trygghet kan garanteras.

Detta var vårt tema. Intervjun infördes därefter nära två månader senare i tidningen *Le Monde Diplomatique*. Därvid visade det sig att det i referatet från samtalet, under vilket jag för övrigt inte uppfattade att det fördes några anteckningar — jag har sedan insett att detta kanske skedde medan jag besvarade interpellationen — hade lagts en hel del saker i min mun, vilka jag inte känner igen.

Jag skulle enligt artikeln t. ex. ha uttalat mig om något som kallas S.M.I.G. — vilket lär vara en form av »salaire minimum» — något som jag aldrig tidigare hört talas om. Jag skulle ha uttalat mig om den svenska motsvarigheten till detta begrepp, vilken inte finns. Detta är det mest påtagliga felet i intervjun.

Dessutom skulle jag beträffande vissa industrier ha lämnat en del preciserade uppgifter, som jag inte känner igen. På den punkten är den franske journalisten och jag helt överens. Han säger i en intervju i *Sydsvenska Dagbladet*, att eftersom han med ledning av sin enkät i övrigt visste att tändstickor och textil tillhör de svaga sektorerna är det inte uteslutet att han

utifrån denna kunskap själv valt industrierna i fråga för att i den färdiga texten ge konkret exempel på mina mera principiella resonemang.

Dock har vi berört textilindustrin i intervjun, det minns jag särskilt, i en speciell form; jag nämnde nämligen Textilarbetsareförbundets motion till 1961 års LO-kongress som ett bevis för fackföreningsrörelsens mycket rationaliseringsvänliga inställning.

Journalisten förklarar att det förmodligen aldrig har varit tal om tändstickor och ännu mindre om tändsticksproduktionen i Finland, och i ett telegram, som har inkommit till UD, bekräftar han att det aldrig har sagts något om statliga åtgärder för nedläggning av industrier.

Jag har tyckt det vara just och väsentligt att understryka att tendensen i intervjun — frihandeln, rationaliseringsviljan, tryggheten som förutsättning för rationaliseringsvilja — har varit korrekt. Han har emellertid i intervjureferatet fört in saker och ting, som vi inte hade talat om, och i min mun lagt uttalanden som jag inte hade fällt i konkret form. Men tendensen, all right, den är riktig.

Nu gick det några veckor efter denna intervju, och ingenting hände, fast den var refererad här och där. Men plötsligt en eftermiddag brakar det löst. Högerpartiets andre vice ordförande — han svarar för sig i medkammaren — påstår att denna intervju hade väckt den största uppmärksamhet bland Sveriges jordbrukare. Det hade då gått tre veckor och ingen jordbrukare hade låtit höra av sig. Det finns 41 prenumeranter i landet på *Le Monde Diplomatique*, och jag förmodar att inte var och en av dem är jordbrukare, som på morgonen slog upp sin *Le Monde* och förfasade sig över vad jag skulle ha sagt. Jag antar att det snarare var en sakta och målmedvetet mognad bestörtning på högerpartiets kansli som plötsligt fick ett utflöde.

Svar på interpellation ang. målsättningen för regeringens näringspolitik

På samma gång kommer herr Magnusson i Borås med sin interpellation, och så går det till högerpressen ut cirkulärartiklar och cirkulärledare, försedda med två alternativa rubriker. Den ena lyder: »Herr Palme bortrationaliserar.» I en högertidning, som hade drabbats av fataliteten att få med ett tryckfel, stod det: »Herr Palme bortrationaliseras», men det var väl inte meningen. Huvudrubriken, som trycktes i de flesta högertidningar, var: »Herr Palme dödförklarar jordbruk och industrier.»

Vad det står att jag har sagt om jordbruk stämmer i stort sett helt med vad långtidsutredningen har yttrat. Vad denna har anfört om textilindustrin borde i så fall väcka betydligt större uppståndelse.

Nåväl, detta dementeras av mig i en intervju, och det dementeras också av den franske journalisten. Man skulle tycka att uppståndelsen då omedelbart skulle lägga sig, men så händer naturligtvis inte. Dessa tidningar fortsätter. Många av de tidningar som i början har haft de våldsammaste rubrikerna tar inte in någon av de dementier som har gjorts, och på ledarspalterna florerar fortfarande de ursprungliga uttalandena som om de hade varit fällda.

Inom högerns organ Medborgaren har man sett mina dementier. Man trycker av det hela, och mot slutet av artikeln skriver man ungefär så här: Det kan ju förväntas att herr Palme kommer att säga att en del var missuppfattat. Men man utsår litet tvivel på hållbarheten i ett sådant uttalande.

Detta kan ju väcka en och annan tanke på pressmonopol och dess vanskligheter, ty det finns uppenbarligen många högertidningar i landet som har fått alla de braskande rubrikerna från högerns kansli och tryckt av dem. Den tidning, som hade den största rubriken och som gjorde de kraftigaste angreppen, ringde jag upp samma dag, och det visade sig då att där hade

man över huvud taget aldrig läst intervjun, utan levde på uppgifter i andra hand. Man har alltså sett de första angreppen men får aldrig ta del av några tillrättalägganden, och det är i och för sig en ganska allvarlig sak.

Vi får väl avskrika det inträffade såsom ett smärre jippo på högerpartiets kansli. Det skall ju ha något att göra också. Efter vad herr Magnusson i Borås yttrat här i dag, har jag egentligen ingen anledning att söka sak med honom personligen. Han blev väl ett offer för högre makter.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Efter statsrådet Palmes långa utläggning över hur detta gått till vill jag bara beträffande tidningspolemiken anföra att herr Palme ju vet att vi har en fri press, och det trodde jag var någonting som vi också bör ha. Även högertidningar har tagit in herr Palmes dementier. Vi läste ju dagen efter en intervju med herr Palme i Svenska Dagbladet, där han fick tillfälle att lägga fram sina synpunkter. Herr Palme återgav även Sydsvenska Dagbladet som ett sanningsvittne på denna punkt.

Jag har ingen anledning att ta upp någon debatt om hur det här har gått till, men om ett statsråd är utsatt för så oerhört många intervjuer som herr Palme angav att Ni är, skulle jag vilja rekommendera något som vi ofta använder oss av ute i näringslivet när vi lämnar uppgifter. Antingen har vi en stenograf med oss, som stenograferar vad vi säger, eller också har vi en bandspelare. Detta kanske kunde vara lämpligt även i Kungl. Maj:ts kansli.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag ber att få tacka herr Magnusson i Borås för hans uppslag om tekniska förbättringar vid intervjuer. Det är klart att man kan över-

Svar på interpellation ang. målsättningen för regeringens näringspolitik

väga användning av sådana hjälpmedel, men principiellt har jag liksom en ovilja mot det, ty generellt sett har jag ett mycket stort förtroende för journalister och jag har vant mig vid att kunna tala öppet med dem och bli korrekt återgiven. Även om det nu på hundra intervjuer skulle bli en som är felaktigt återgiven i vissa delar, får det vara ett olycksfall. Då får man väl också ta omaket med att skapa så mycket besvär för högerns kansli som detta uppenbarligen har inneburit. Journalister är i allmänhet synnerligen angelägna om att vara korrekta. I många fall får man en utskrift av vad man sagt, om det är en direkt upplagd intervju, och det är en utmärkt metod. Men att ständigt gå omkring med en övervakare antingen i bandspelarens eller i stenogramblockets form, det skulle göra att man finge begränsa sammanträffandena med journalister i så hög grad att jag tror det vore tråkigt.

Det är alldeles riktigt att vi har en fri press. Det är också alldeles riktigt att vissa högertidningar publicerat mina dementier. Svenska Dagbladet gjorde visserligen fadäsen att rikta ett hårt angrepp mot mig i en ledare samma dag som man införde min dementi. Men det må vara! En rad andra tidningar har inte alls tagit in mina dementier.

Jag tillönskar högerns tidningar största möjliga frihet, inklusive frihet i tillämpliga delar i förhållande till högerns kansli.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Huruvida statsrådet Palmes uttalanden är riktigt återgivna i den franska tidningen lär vi väl knappast få någon klarhet i. Men även om uttalandena ändrats av den franska tidningen och kanske till viss del felöversatts av de svenska tidningar som återgett intervjun, så är det väl ändå ingen rök utan eld. Uttalandena är väl än-

dock av den karaktären att de ger anledning till oro. Man bör väl, herrar statsråd, inte förvåna sig över att såväl företagare som anställda oroas över uttalanden av det slag som i detta fall statsrådet Palme gjort sig skyldig till. Det gäller inte bara industrien, utan även det svenska jordbruket. Det har tidigare — långt innan det sipprat ut något om 1960 års jordbruksutredning — gjorts uttalanden från statsrådshåll om oerhörda nedskärningar av det svenska jordbruket. Men nu har alltså även industrien kommit in i den skottgluggen.

I sådana bygder som dem herr Magnusson i Borås och jag representerar, där textil- och konfektionsindustrien dominerar och där vi i alldeles särskilt hög grad har en utpräglad småindustri, oroar och upprör sådana här uttalanden befolkningen — även om man måste göra en reservation för att uttalandet kan vara något överdrivet i sin återgivning. Det är mycket rimligt att befolkningen i vår bygd — Sjuhäradsbygden — kommer att hysa fruktan att just denna bygd kommer att bli alldeles särskilt svårt utsatt.

Småföretagen, d. v. s. företag med upp till 50 anställda, representerar en icke föraktlig del av industriproduktionen i landet. Dessa småföretag inom industri, servicenäringar och handel representerar en produktion med ett värde av cirka 25 miljarder kronor eller bortåt 35 procent av hela den svenska produktionen. Sjuhäradsbygden är en utpräglad småföretagarbygd; småföretagsamheten representerar där bortåt hälften av hela produktionen. Vad som sålunda kan hända är alltså för denna bygd en mycket allvarlig sak, och det hela bör inte nonchaleras. Det framgår av uttalandet att de ifrågavarande åtgärderna främst skulle drabba småindustrien. Men vi vet ju av erfarenhet att småindustrien inte alltid är så känslig för konjunkturändringar som storindustrien. Under de

Svar på interpellation ang. målsättningen för regeringens näringspolitik

svåra konjunkturerna på 1930-talet t. ex. var det inte alltid småföretagen som först måste lägga ned sin verksamhet, utan ofta var det storföretagen som drabbades värst.

Det är alldeles klart att de människor i bygden, som berörs av detta, upplever statsrådet Palmes uttalande som ett mycket bekymmersamt framtidsperspektiv, ty man får väl ändå tro att ett statsråd menar vad han säger när han gör gällande, »att vi måste bereda oss på att köpa i första hand textilier utomlands och att de berömda tändstickorna kommer att fabriceras i Finland eller i andra länder»; allt enligt statsrådet Palme.

Jag upprepar att oavsett om herr Palmes uttalande i viss mån blev feltolkat så gäller det gamla ordspråket »ingen rök utan eld». Jag tror emellertid att denna debatt — i all synnerhet handelsministern har sökt gjuta olja på vågorna — kan få en sådan återverkan att man börjar lugna ned sig efter herr Palmes intervjuuttalande.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! När herr Magnusson i Borås hade väckt sin interpellation började det uppenbarligen klia i pälsen på herr Persson i Heden, som också gärna ville blanda sig i den här leken. Men herr Persson i Heden gör det på ett betydligt allvarligare sätt än herr Magnusson. Herr Perssons anförande var ju liksom en parad av insinuationer. Han började med att säga att det blir väl aldrig klarlagt vad herr Palme egentligen har sagt. Jag skulle vilja fråga herr Persson i Heden: Vad är det som är oklart?

Sedan fortsatte herr Persson i Heden med att som en sanning påstå att jag skulle ha sagt att den svenska tändsticksproduktionen skulle läggas ned och tändstickor produceras i Finland i stället. Detta står han och upprepar, trots att såväl jag som intervjuaren har

klarlagt att något sådant uttalande icke gjorts.

Herr Persson i Heden insinuerade att jag skulle ha angripit småindustrin. På den punkten har han avlägsnat sig ännu längre från fakta: Det står icke ett ord om småindustrin ens i intervjuen i *Le Monde Diplomatique*, så på den punkten har han inte ens någon missuppfattning att stödja sig på. Han grundar sitt uttalande på att jag konstaterat det allmänt kända faktum, att det sker en snabb rationalisering inom det svenska näringslivet och att detta konstaterande kan utgöra ett hot mot småindustrin. Men det är ju så att effektiva småföretag har kunnat dra nytta av rationaliseringen inom svensk industri på så sätt att man specialiserat sin produktion, gått in som underleverantör o. s. v. Genom en sådan rationalisering har småindustrin kunnat hålla sig konkurrenskraftig.

För att kunna fortsätta insinuerandet var herr Persson i Heden alltså tvungen att föra in ting som inte missuppfattats ens av tidningen *Le Monde*. Jag tycker att det var tråkigt att herr Persson i Heden inlät sig på detta. Herr Magnusson och jag var ju på god väg att avveckla den här historien.

Herr **PERSSON** i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte hjälpa om statsrådet Palme betraktar mitt uttalande som en insinuation. Från min sida var det inte avsett som någon insinuation. Jag bara tog statsrådet på orden då han själv sade att det inte kunde bevisas vad han sagt eller hur missuppfattningen uppkommit — denna intervju skedde ju hastigt bakom ett draperi och artikeln har skrivits någon månad efteråt. Jag bara tog fasta på detta herr Palmes yttrande, och därför kunde jag påstå att man aldrig kan få klarlagt vad som egentligen har sagts.

Jag har inte heller påstått att herr

Svar på interpellation ang. målsättningen för regeringens näringspolitik

Palme har sagt att särskilt småindustrien skulle läggas ned. Men när det gäller Sjuhäradsbygden, där småindustrien svarar för minst hälften av hela den samlade industriproduktionen, så är det självklart att en nedskärning i mycket stor utsträckning skulle gå ut över dessa småindustrier. Småindustrien har väl ändå sökt rationalisera i mycket stor utsträckning liksom också jordbruket. Det är väl inte bara de stora företagen som rationaliserar, utan man rationaliserar även inom mindre enheter.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Jag vill bara slå fast att jag inte tvekar om vad jag har sagt. Enbart för att förklara, att journalisten kan ha råkat ut för missuppfattningar, har jag velat redovisa de presande förhållanden, under vilka intervjun kom till. Vad jag själv har sagt råder ingen tvekan om, eftersom jag vet vad intervjun gällde. Men herr Persson i Heden gjorde i sitt förra anförande ett försök att sprida litet missstro, kanske i förhoppningen att något skulle kunna hänga kvar.

Sedan är det nu konstaterat att jag i intervjun icke har talat om småindustrien, utan det var det faktum att jag har talat om nödvändigheten av rationalisering av det svenska näringslivet som uppkallade herr Persson i Heden. Tydligt är herr Persson i Heden inte någon vän av en rationalisering av det svenska näringslivet, om jag tolkar honom rätt. I själva verket är denna fortgående strukturrationalisering under bevarad social trygghet för de anställda en förutsättning för att vi skall kunna behålla en hög ekonomisk framstegstakt. Denna allmänna princip trodde jag att vi kunde vara någorlunda överens om i detta hus.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Bara en liten reflexion. Att spridandet av oriktiga uppgifter kan skapa oro, vålla trassel och skrämman människor inser vi alla. Om vi inte gjorde det förut, ger i varje fall dagens debatt en utomordentlig illustration därtill.

Jag har tagit till orda bara för att än en gång slå fast att inte några oriktiga uppgifter spritts från regeringen, vare sig från statsrådet Palme eller från mig. Om den näringspolitiska målsättningen som framskyntar i den riktiga delen av artikeln är herr Palme och jag helt överens. Det framgår också av mitt interpellationssvar.

Herr Persson i Heden får väl ändå medge att han gjorde sig skyldig till vissa överilningar i sitt anförande och till framförande av vissa insinuationer, eftersom han slutar detta med att säga: Det må vara att det har dementerats, men ingen rök utan eld!

Herr **PERSSON** i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad över att statsrådet Palmes sista inlägg dock ger belägg för att även om detta uttalande skulle ha gjorts enligt återgivning, han i dag inte har samma uppfattning som tidningsartikeln gav uttryck åt. Jag hoppas att detta uttalande är ärligt menat, och då har denna debatt inte varit förgäves. Man kanske kan säga att oron ute i bygderna i någon mån då varit oberättigad. Men man får väl ändå konstatera att man inte vet vad man skall tro när sådana uttalanden som dem vi nu diskuterar kommer fram. Har tidningen skrivit galenskaper eller har statsrådet Palme verkligen sagt på detta sätt? Jag förmodar att artikeln i fråga inte gick statsrådet Palme förbi, och då hade han kunnat tillrättalägga dessa förhållanden utan att behöva dra upp en stor debatt i riksdagen.

Herr **MAGNUSSON** i Borås (h) kort genmäle:

Svar på interpellation ang. målsättningen för regeringens näringspolitik

Herr talman! Det var bara ett yttrande som jag fäste mig vid i handelsministerns anförande. Han sade att spridandet av oriktiga uppgifter kan ställa till en oerhörd massa trassel, samtidigt som han konstaterade att det varken var han eller statsrådet Palme som spritt dessa uppgifter. Jag förmodar att det är en missuppfattning om jag uppfattar det som en insinuation att jag som interpellant skulle ha spritt några osanna uppgifter. Är det några osanna uppgifter så är det väl de som stått i den franska tidningen *Le Monde Diplomatique*. Jag skulle gärna vilja ha bekräftat från handelsministerns sida att han inte beskyller mig, därför att om så skulle vara förhållandet så vore det nära nog lika oförskämt som när herr Palme försöker göra gällande, att jag skulle vara någon springpojke åt högerpartiets kansli och icke själv kunna stå för de åtgärder jag vidtar som riksdagsman i Sveriges riksdag.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag skall gärna villfara herr Magnussons i Borås begäran om bekräftelse. Jag menar inte att herr Magnusson har spritt dessa oriktiga uppgifter, utan det är uppenbarligen vilket står oemotsagt, högerens partikansli som furnerat högerpressen med dessa. Jag tror nämligen inte att det är så många människor i Sjuhäradsbygden som tillhör de 41 prenumeranterna på *Le Monde Diplomatique*. Jag har bara velat fastslå att man aldrig helt kan gardera sig mot att bli utsatt för beskyllningar, varken herr Magnusson eller statsrådet Palme eller för den delen Gunnar Lange. Däremot kan man dementera dem, och det var vad herr Persson i Heden efterlyste. En sådan dementi hade ju givits. Om herrarna hade velat få riktigheten av vad som stod i denna artikel bekräftad hade det väl ändå legat närmast till hands att

fråga statsrådet Palme själv: Är detta vad Ni har sagt och står Ni för det?

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! De mindre och medelstora företagen inom industri, hantverk och servicenäringar utgör en betydande del av det svenska näringslivet. Jag vågar tro, att statsrådet Lange är beredd att bekräfta detta. I det svar som statsrådet lämnade till herr Magnusson sade statsrådet också att regeringen »vill skapa fri konkurrens inom landet och så långt möjligt lika konkurrens». För att det inte återigen skall bli något missförstånd vill jag fråga: Är statsrådet Lange beredd att låta denna regeringens omtanke gå så långt, att den fria och lika konkurrensen skall gälla även de mindre och medelstora företag som jag här åsyftar inom industri, service och hantverk, och vill statsrådet Lange också låta omtanken om de företagen sträcka sig därhän, att den fria konkurrensen skall gälla även mellan sådana företag och statliga företag?

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Svaret på frågan är ja.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till lagutskott propositionen nr 40, med förslag till patentlag m. m.; samt

till statsutskottet propositionen nr 51, angående anslag till avlöningar och omkostnader för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för budgetåret 1966/67.

§ 3

Föredrogs den av herr Nilsson i Tvärålund vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bord-

lagda anhängan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående lokaliseringpolitiken.

Kammaren biföll denna anhängan.

§ 4

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av motioner angående stärkande av den kommunala självstyrelsen,

nr 19, i anledning av motioner angående fördelningen av samhällsuppgifterna på staten, landstingen och primärkommunerna,

nr 20, i anledning av motioner angående minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser,

nr 21, i anledning av väckta motioner angående suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna,

nr 22, i anledning av motioner angående anhängiggörande av kommunala ärenden,

nr 23, i anledning av motioner om tidsbegränsning för beredning och behandling av ärenden hos kommunala fullmäktige, och

nr 24, i anledning av motioner angående rätten för ordförande och vice ordförande i kommunal församling att deltaga i förhandlingarna;

statsutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner,

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till Norrlandsfonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete jämte en i ämnet väckt motion,

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

ställningar om anslag för budgetåret 1966/67 till sjöfartsändamål jämte i ämnet väckta motioner,

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1966/67, och

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1966/67 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

bevillningsutskottets betänkande nr 10, i anledning av väckta motioner rörande den allmänna varuskatten;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av motioner om viss differentiering av drivmedelspriserna, och

nr 13, i anledning av motion angående tillhandahållande av riksdagstryck till bibliotek;

första lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av dels väckt motion om skyldighet för förvaltningsmyndighet att motivera sina avgöranden, dels ock väckt motion om införande av besluts-motivering i administrativa utslag;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckta motioner angående bestämmelserna om förtida uttag av ålderspension,

nr 20, i anledning av väckta motioner om sänkt folkpensionsålder,

nr 21, i anledning av väckta motioner angående det inkomstprövade tillägget till studiebidrag,

nr 22, i anledning av väckta motioner angående behovsprövning vid studiesocialt stöd,

nr 23, i anledning av väckta motioner om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för fotvård m. m.,

nr 24, i anledning av väckta motioner om samordning av pensionsutbetalning och skattelikvid, och

nr 25, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot rasdiskriminering;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av väckta motio-

ner angående viss införsel av och handel med fridlysta djur,

nr 15, i anledning av väckta motioner angående juridisk persons förvärv av mark,

nr 16, i anledning av väckta motioner angående bestämmandet av expropriationsersättning,

nr 17, i anledning av väckta motioner angående prissättningen på bostadsrättslägenheter, och

nr 22, i anledning av väckta motioner om rätt för polisen att flytta och omhändertaga fordon i vissa fall; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckta motioner om ökad social informationsverksamhet m. m. samt om effektivisering av den statliga pressinformationen,

nr 10, i anledning av väckta motioner angående arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.,

nr 11, i anledning av väckta motioner om inflytande för de anställda inom offentlig verksamhet, och

nr 12, i anledning av väckt motion om ökade möjligheter till fritidssysselsättningar för vissa värnpliktiga.

§ 5

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1965 vid dess fyrtionde sammanträde fattade beslut;

nr 93, i anledning av väckta motioner angående rätten till änkepension inom den allmänna tilläggs pensioneringen; och

nr 94, i anledning av väckt motion om höjd åldersgräns för bidragsförskott.

§ 6

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 46, angående avveckling av nuvarande rättsförhållanden beträffande gruvslogarna, överlämnats till kammarerna.

Denna proposition bordlades.

§ 7

Justerades protokollsutdrag.

Kammarernas ledamöter åtskildes här efter kl. 15.51.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 15 mars

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 8 och den 9 innevarande mars.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att fröken Wetterström enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 16—den 22 innevarande mars.

Fröken Wetterström beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 46, angående avveckling av nuvarande rättsförhållanden beträffande gruvskogarna.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 18—24, statsutskottets utlåtanden nr 10 och 32—35, bevillningsutskottets betänkande nr 10, bankoutskottets utlåtanden nr 12 och 13, första lagutskottets utlåtande nr 17, andra lagutskottets utlåtanden nr 19—25, tredje lagutskottets utlåtanden nr 14—17 och 22 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 9—12.

§ 5

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 7 skulle uppföras närmast efter tredje lagutskottets utlåtande nr 22 bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 6

Interpellation ang. återbetalningsskyldigheten för bidragsförskott

Ordet lämnades på begäran till

Fru JOHANSSON (s), som yttrade:

Herr talman! Eftervård och rehabiliteringsåtgärder för alkoholskadade som vårdats på anstalt är ett viktigt led i behandlingen för att återföra den alkoholskadade till ett normalt liv.

Förutsättningarna för framgång i detta syfte är bl. a. att patientens ekonomiska förhållanden blir föremål för uppmärksamhet i god tid före försöksutskrivningen. Flertalet av patienterna har underhållsskyldighet mot barn, varför det är av största vikt att god kontakt upprätthålles mellan de nykterhetsvårdande myndigheterna och barnavårdsnämnderna. Enligt gällande lag är den bidragsskyldige, för vars underhållsbidrag bidragsförskott utgives, skyldig att till barnavårdsnämnden betala så stor del av underhållsbidraget som svarar mot förskottet. Det är givetvis ur det allmännas synpunkt viktigt att återkravsverksamheten bedrivs effektivt, men detta krav får icke drivas så långt att det blir ett hinder för den underhållspliktige att anpassas in i ett ordnat arbete. I regel är patientens ekonomi helt raserad, såväl före som efter intagningen. Stora skulder, i första hand eftersläpning av underhållsbidrag till barn, motverkar patientens lust att ta fast arbete för att så länge som möjligt undvika införsel i hans lön.

Reglerna om eftergift av återbetalningsskyldighet för bidragsförskott har i olika sammanhang varit föremål för behandling bl. a. vid 1964 års riksdag, då andra lagutskottet hade att behandla

Interpellation ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan

proposition nr 70 angående förslag till lag om bidragsförskott. I 18 § lag om bidragsförskott föreslog departementschefen följande lydelse: »Länsstyrelsen äger på framställning av barnavårdsnämnden eller den underhållsskyldige, om särskilda skäl äro därtill, besluta att återkrav gentemot den underhållsskyldige för det allmännas räkning skall eftergivnas.» Andra lagutskottet yrkade bifall till propositionen vilket också blev riksdagens beslut.

Den nya lagen innebär en mindre restriktiv tillämpning av stadgandet, vilket ger större möjlighet för berörda myndigheter att i större utsträckning än tidigare tillämpa generösare bestämmelser beträffande återkrav gentemot den underhållspliktige.

Tyvärr har, trots möjligheterna till mindre restriktivitet i fråga om indrivning av underhållsbidrag, alltför de nykterhetsvårdande myndigheterna stora problem på härovan berörda område. Eftervården försvåras dels av otillräckliga personalresurser, dels och i första hand av att vissa barnavårdsnämnder icke tillämpar den generositet i fråga om eftergift som lagen erbjuder.

Under hänvisning till vad ovan anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet fru Lindström få framställa följande interpellation:

Har statsrådet uppmärksammat att den möjlighet till generösare tillämpning i fråga om återkrav av underhållsbidrag, som nuvarande lag om bidragsförskott medger, icke i önskvärd utsträckning utnyttjas och är statsrådet beredd att på sätt som kan befinnas lämpligt aktualisera frågan hos berörda myndigheter?

Denna anhållan bordlades.

§ 7**Interpellation ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan**

Ordet lämnades på begäran till

Fru NETTELBRANDT (fp), som yttrade:

Herr talman! Med anledning av vissa uttalanden i årets statsverksproposition har inom skolöverstyrelsen utarbetats en promemoria angående elevernas fördelning på klasser i grundskolan. I finansplanen sägs, att det med rådande brist på lärare med föreskriven kompetens framstått som angeläget att vidta åtgärder för att, inom ramen för gällande delningstal för klass, något öka den genomsnittliga klasstorleken. I bilaga 10 till statsverkspropositionen framhålls angelägenheten av ett effektivare utnyttjande av tillgängliga resurser. Det heter vidare, att den genomsnittliga klasstorleken i grundskolan blivit väsentligt lägre än beräknat samt att »åtgärder bör vidtas för att åstadkomma en mer ändamålsenlig organisation och därmed sänka kraven på lärar- och lokalresurser». I fortsättningen konstateras bl. a. att det på såväl mellanstadiet som lågstadiet för närvarande finns i genomsnitt per klass ett par elever mindre än vad skolberedningen räknade med och att antalet klasser därigenom blivit avsevärt större än beräknats, vilket i sin tur medfört ökade behov av lärare och lokaler.

Skolberedningen betonade i sitt huvudbetänkande att de föreslagna delningstalen, 25 för lågstadiet respektive 30 för mellan- och högstadierna, skulle medföra, att klasserna i den obligatoriska skolan skulle vad beträffande årskurserna 1—3 få genomsnittligen 20—21 elever per klass och årskurserna 4—8 genomsnittligen 26—27 elever per klass; i årskurs 9 skulle medeltalet bli omkring 22 elever per klass. Riksdagens beslut medförde inga ändringar i dessa punkter.

Av SÖ:s promemoria framgår, att den genomsnittliga klasstorleken innevarande läsår är 20,51 för årskurserna 1—3, 23,68 för årskurserna 4—6, 26,80 för årskurserna 7—8 och 21,71 för årskurs 9. Detta utfall sammanfaller som synes väl med skolberedningens beräkningar

Interpellation ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan

för såväl lågstadiet som högstadiet, medan för mellanstadiet det beräknade medeltalet underskridits med 2—3 enheter. Om man emellertid i likhet med skolberedningen väger samman siffrorna för årskurserna 4—6 och 7—8 erhåller man med stor sannolikhet ett medeltal för innevarande läsår av 25—26 elever i dessa årskurser, ett tal som således understiger skolberedningens med endast en enhet.

Det av ecklesiastikdepartementet framförda och av överstyrelsen accepterade skälet till de i promemorian framlagda förslagen, att de av skolberedningen beräknade genomsnittliga klasstorlekarna i grundskolan blivit väsentligt lägre, kan därför knappast anses vara godtagbart. Den utveckling mot mindre klasser, som ägt rum sedan grundskolebeslutet 1962, måste tvärtom anses ligga i linje med de av skolberedning och riksdag fastställda intentionerna med reformen och behöver i och för sig inte föranleda några speciella åtgärder.

Överstyrelsen redovisar emellertid även helt andra skäl för en översyn av ifrågavarande bestämmelser. Av främst planeringsskäl önskar skolöverstyrelsen få till stånd en uppbromsning av den utveckling mot mindre klasser som ägt rum och som överstyrelsen bedömer kommer att fortsätta. I promemorian föreslås att de av skolberedningen beräknade genomsnittstalen skall vara de lägsta riktpunkterna för de planerande instanserna. Överstyrelsen anser, att genomsnittstalen nu bör höjas närmare maximalten 25 för lågstadiet respektive 30 för mellan- och högstadierna av främst följande fyra skäl: 1) den rådande lärarbristen; 2) den allmänna bristen på arbetskraft med kvalificerad utbildning; 3) de under senare år kraftigt stegrade födelsetalen; 4) de begränsade möjligheterna till investeringar i skolbyggande.

För att uppnå högsta möjliga klassmedeltal, som ligger så nära de i skolstad-

gan angivna delningstalen som möjligt, föreslår överstyrelsen, att en rad åtgärder snarast bör vidtas av skolstyrelser och länsskolnämnder.

De större skolklasser, som måste bli följden av överstyrelsens förslag, kontrasterar emellertid mot såväl skolberedningens förslag om klassmedeltalen som en strävan från målsmän och lärare att under den nya skolans uppbyggnadsskede få gehör för kraven på mindre klassavdelningar. Större klasser kan inte heller positivt inverka på rådande disciplinsituation, något som i sin tur kan hämma lärarrekruteringen. Läroplanen för grundskolan betonar vikten av en individualisering av undervisningen. Stora klasser försvårar de av läroplanen föreslagna pedagogiska åtgärderna i individualiserande riktning. Ett realiserande av förslagen om större klasser medför dessutom för många landskommuner centralisering av skolväsendet, ökad skolskjutsfrekvens och för eleverna betydligt förlängda skolvägar och skoldagar. Det är tveksamt, om åtgärderna för dessa kommuner kan förbilliga skolorganisationen. Snarast torde de innebära en övervältring av kostnaderna från stat till kommun.

Överstyrelsen föreslår som konkret åtgärd bl. a. att eleverna vid övergången från årskurs 3 till 4 respektive 6 till 7 bör sammanföras till klasser, som ligger så nära de i skolstadgan angivna delningstalen som möjligt. Vid övergången från årskurs 3 till 4 bör möjligheterna att minska antalet klasser noga prövas, heter det bl. a.

Sistnämnda förslag måste betecknas som synnerligen anmärkningsvärt. Eftersom olika delningstal gäller för låg- respektive mellanstadiet innebär förslaget, att klassgemenskapen splittras, att den grundläggande principen om den sammanhållna klassen sätts ur spel och att lågstadieklasser slås sönder, varigenom negativa pedagogiska och psykologiska verkningar uppstår. Det kan med fog ifrågasättas, om man för någon

Interpellation ang. elevernas fördelning på klasser i grundskolan

enhets mindre medeltal bör bortse från elevernas bästa. Omplaceringar av elever, oavsett vilken årskurs det gäller, är en dålig utväg.

I promemorian antyds vidare, att man ibland i syfte att nå upp till maximalt även i tätortsskolorna skall anordna avdelningar enligt den s. k. b- eller B1-formen. Sådana anordningar måste dock anses mindre lämpliga och betecknar en tillbakagång till skolförhållanden, som av många anses vara för länge sedan passerade. I skolenheter, där a- eller A-former i övrigt gäller, upplevs b- eller B1-formen både av föräldrar och elever som mindre attraktiv. Även ur pedagogisk synpunkt måste den formen anses vara mindre tillfredsställande. Flertalet lärare har i dag varken utbildning för eller erfarenhet av b- eller B1-formen, som dessutom av organisatoriska och schematekniska skäl försvårar arbetsförhållandena i skolan. Om skolöverstyrelsens förslag i denna punkt genomförs, skulle det medföra b- eller B1-klasser i de flesta flerparallella skolor i landet. En dylik anordning skulle väcka föräldramotstånd och allvarigt störa samarbetet mellan hem och skola. Det allvarligaste med det föreslagna systemet är emellertid, att det totalt bryter principerna om sammanhållna klasser, då det kommer att resultera i täta omplaceringar av eleverna från den ena klassen till den andra under tämligen kort tidrymd.

Enligt vad som kommit till min kännedom tillämpar skolnämnden för Stockholms stad och län redan den restriktivare tolkningen av skolstadgans bestämmelser om b- och B1-klasser, vilket i sin tur medfört att några kommuner anfört besvär hos Kungl. Maj:t över nämndens beslut. Också Kungl. Maj:t har i sina utslag tillämpat den restriktivare tolkningen av ifrågavarande bestämmelser liksom skolöverstyrelsen, som dock i sak går emot inrättande av b- eller B1-avdelningar. Regeringens beslut synes enligt min mening vara

prejudicerande och skulle i så fall innebära, att b- eller B1-formen åter införs som en normalföreteelse i svenskt skolväsende.

Med hänvisning till vad sålunda anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få ställa följande frågor:

1. Delar herr statsrådet skolöverstyrelsens uppfattning, att i årskurserna 1, 4 och 7 sådana klasser bör åstadkommas, som ligger så nära de i skolstadgan angivna delningstalen som möjligt och att den primära utgångspunkten alltid skall vara reglerna om delningstal?

2. Om detta är fallet, hur vill herr statsrådet i så fall förklara innebörden i begreppet sammanhållna klass och tolka bestämmelsen i skolstadgan om att eleverna vid övergången från årskurs 6 till 7 skall behålla sina klasskamrater?

3. Anser herr statsrådet de av skolöverstyrelsen föreslagna åtgärderna i syfte att höja klassmedeltalen vara ägnade att underlätta den pedagogiska reformverksamheten i skolan, t. ex. individualiserad undervisning?

4. Har herr statsrådet för avsikt att även i tätortsskolor mera allmänt låta införa den s. k. b- eller B1-formen?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Anmälades och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 91, till Konungen i anledning av väckta motioner angående användningen av engångsförpackningar samt angående åtgärder mot nedskräpning.

§ 9

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner och skrivelse överlämnats till kammaren:

nr 29, angående provisorisk tillämpning av bestämmelser om privilegier och immunitet för organisationen för europeisk rymdforskning,

nr 45, angående val av ombud jämte suppleanter i Europarådets rådgivande församling,

nr 47, angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter och av sockernäringen, m. m.,

nr 54, angående ökat statligt stöd till barnstugor, m. m., samt

nr 55, angående godkännande av tilläggsavtal med ändring och komplettering av avtalet den 20 december 1956 mellan Sverige och Italien för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.

Nämnda propositioner och skrivelse bordlades.

§ 10

Till bordläggning anmäldes bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från riks-

gäldsfullmäktige inkommit skrivelse med kompletterande utredning angående eventuell utflyttning av riksdagsbiblioteket (med undantag av upplysningstjänsten) till kvarteret Vinstocken.

§ 11

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av fru *Kristensson* till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående fosterbarns förflyttning.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.06.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 16 mars

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 10 innevarande mars.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad får härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet 16/3—30/3 för enskilda angelägenheters ordnande.

Borrby den 11 mars 1966.

Einar Larsson

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 3

Herr talmannen meddelade, att fröken Elmén enligt till kammaren inkom-

met läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 16—den 31 innevarande mars.

Fröken Elmén beviljades ledighet från riksdagsgörömlen under angivna tid.

§ 4

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 29, angående provisorisk tillämpning av bestämmelser om privilegier och immunitet för organisationen för europeisk rymdforskning.

§ 5

Föredrogs Kungl. Maj:ts å bordet vilande skrivelse nr 45, angående val av ombud jämte suppleanter i Europarådets rådgivande församling.

Därvid anförde

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

Herr TALMANNEN:

Efter samråd med första kammarens talman får jag hemställa att kammaren måtte besluta att vid plenum onsdagen den 23 innevarande mars företa val av tre ombud och tre suppleanter i Europarådets rådgivande församling.

Denna hemställan bifölls.

Skrivelsen lades till handlingarna.

§ 6

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen nr 47, angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter och av sockernärings, m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 54, angående ökat statligt stöd till barnstugor, m. m.; samt

till bevillningsutskottet propositionen nr 55, angående godkännande av tilläggsavtal med ändring och komplettering av avtalet den 20 december 1956 mellan Sverige och Italien för undvikande av dubbelbeskattnings beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.

§ 7

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet en vid utskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan fogad, å bordet vilande skrivelse från riksgäldsfullmäktige med kompletterande utredning angående eventuell utflyttning av riksdagsbiblioteket (med undantag av upplysningstjänsten) till kvarteret Vinstocken.

§ 8

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

fru *Johansson*, till statsrådet fru *Lindström* angående återbetalningsskyldigheten för bidragsförskott, och

fru *Nettelbrandt*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående elevernas fördelning på klasser i grundskolan.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 9

Föredrogs vart efter annat konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av motioner angående stärkande av den kommunala självstyrelsen, samt

nr 19, i anledning av motioner angående fördelningen av samhällsuppgifterna på staten, landstingen och primärkommunerna.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10**Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser**

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av motioner angående minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser.

I de likalydande motionerna nr 32 i första kammaren av herr *Palm* och nr 59 i andra kammaren av herr *Carlsson* i Tyresö hemställdes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om att rätten till minoritetsrepresentation och därmed sammanhängande problem för den kommunala demokratin blir föremål för utredning och översyn».

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 32 och II: 59, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att åt länsdemokratiutredningen uppdroges att verkställa en förutsättningslös utredning

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

av frågan om minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser och därmed sammanhängande spörsmål.

Reservation hade avgivits av fru *Segerstedt Wiberg* samt herrar *Sveningsson*, *Harald Pettersson*, *Tistad*, *Svenungsson*, *von Friesen*, *Wahlund*, *Hamrin* i Jönköping, *Larsson* i Luttra och *Werner*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att motionerna I: 32 och II: 59 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HAMRIN** i Jönköping (fp):

Herr talman! Utskottsmajoriteten, liktydig med en lottmajoritet, har i detta ärende samlat sig kring ett yrkande, som om det fullföljes — det är bäst att säga det med detsamma — skulle leda till en radikal omläggning eller omvälvning av en av de grundläggande principerna för vår kommunala självstyrelse. Som jag ser det, finns det all anledning understryka att det här rör sig om en framstöt i ett mycket uppseendeväckande syfte och av ett principiellt mycket allvarligt slag.

Vad motionärerna och utskottsmajoriteten siktar till, är ju helt enkelt att kasta över ända det proportionella valsättet i samband med valen till kommunernas styrelse och i stället introducera ett system med majoritetsval. Man vill med andra ord plagiera den ordning som gäller på det rikspolitiska planet. Man vill ha till stånd en sorts kommunal parlamentarism, som i praktiken skulle beröva minoriteterna möjligheten till representation, ställa dem utanför avgöranden som träffas i våra beslutande primär- och sekundärkommunala församlingar — i kommunalnämnder, i drättselkammare och i landstingens förvaltningsutskott.

Tydligen har man så förhåxats av det regeringssystem som vi här i huset är vana vid och finner självklart, att man

plötsligt får för sig att detta också är någonting att efterlikna på det rent kommunala planet, där vi annars av ålder anser det naturligt med andra styrelsemetoder. Där kommer man ju samman från olika partigrupperingar efter proportionalitetens regler i akt och mening att i öppet — och säg gärna förtroendefullt — samarbete, ofta över partigränserna, söka de bästa lösningarna på samhällsfrågorna.

Såvitt den sats är riktig — och det är den förvisso — som säger att demokrati är styrelse genom debatt, så kan jag inte finna annat än att just den form av styrelse som vi för närvarande har ute i våra kommuner, stora och små, representerar något av det bästa och finaste i vår folkliga självstyrelse. Kalla det kommunala samlingsregeringar eller vad man vill, måste väl ändå detta vara någonting att värna om, inte att plötsligt spola över bord.

Jag kan sålunda inte förstå vad det kan vara för mening i att driva utskottsmajoritetens uppfattning, och jag har svårt att tänka mig att den på något sätt skulle bäras upp av en bredare opinion bland de kommunalt engagerade ute i bygderna. Det kan ju sägas vara ägnat att förvåna att utskottets socialdemokratiska halva som en man, utan minsta avvikelse, intagit den ståndpunkten att tiden nu skulle vara mogen för att ompröva denna fråga och alltså ta död på proportionalismen, förvägra minoriteterna den medbestämmanderätt de nu har i de kommunala rådslagen. Jag vill fråga: Hur tänker man sig egentligen att en kommunal opposition skulle kunna fungera och agera, om den fräntoges den möjlighet till insyn i och överblick över kommunalpolitiken i stort som nu medges just tack vare att alla partier av någon storleksordning också är, i proportion till sin styrka, företrädare i kommunens beredande och verkställande organ, i dess styrelse? Jag kan inte förstå hur man kan ha en önskan att med ens förvandla våra kommunala församlingar

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

till experimentfält för sådana här hugskott.

Man kan också, herr talman, ställa frågan: Vad finns det för anledning att på detta sätt nu underkänna det arbete, som med nuvarande ordning uträttas runt om i landet i våra kommuner av kommunalmän, som tagit för vana att mindre se till de partipolitiska motsättningsarna och mer till det önskvärda och angelägna i att så vitt möjligt i enighet nå fram till de bästa och förnuftigaste lösningarna? Vad är det som nu plötsligt inte fungerar som det skall? Vad är det för fel med det system som nu tillämpas? Tills vidare förefaller det som om man sköt in sig på de kommunala styrelserna, själva nyckelorganen så att säga. Skall nästa steg bli att beröva minoriteterna rätt till representation över hela linjen? Frågan ger sig osökt. Den utredning som man nu begär, lär väl inte kunna väja för en fortsättning och inbegripa också de kommunala nämnderna i den omställningsprocess man vill ha till stånd.

Jag frågar också: Vad är det som säger, att därför att parlamentarismen blivit det naturliga och självklara styrelsesättet på riksplanet, detta styrelsesätt också skulle vara gångbart ute i våra kommuner? Jag har svårt att se att en opposition — den må ha den ena eller andra partipolitiska sammansättningen — verkligen skulle kunna fylla en meningsfull roll, om den utestängdes från de kommunala styrelserna och nämnderna. Jag har ingalunda en defaitistisk inställning till dessa problem — det vill jag bestämt säga ifrån — men sådana styrkeförhållandena på många håll i landet är, måste man räkna med att det i vissa delar under överskådlig tid kommer att sitta kompakta socialdemokratiska majoriteter, i andra delar återigen lika kompakta s. k. borgerliga majoriteter. Vi vet ju att det i detta fall kan skifta från en landsända till en annan.

Det betyder att vi skulle få mer eller mindre permanenta enpartiregeringar

ute i kommunerna. Landstingens förvaltningsutskott — länsregeringarna — skulle konstant besättas av företrädare för bara ett parti och oppositionen vara dömd att förbli opposition, utan möjlighet till en konstruktiv insats i stil med vad som nu sker, då man har ett mera direkt och alldeles påtagligt medinflytande i styrelserna.

Inte heller kan man gärna påstå att de kommunala frågorna till sin karaktär skulle vara sådana, att de i allmänhet särskilt väl lämpar sig för uppgörelser efter strikta och hårda partipolitiska linjer. Även om jag ingalunda vill påstå att problematiken begränsar sig till frågor om exempelvis gator, renhållning, utskänkningsrättigheter, byggen- skap o. d., så ger erfarenheten vid handen att det knappast är skiljelinjer av utpräglad principiell, ideologisk eller partipolitisk art som dominerar bilden vare sig på det landstingskommunala planet eller i primärkommunerna. Nej, det rör sig som regel om avgöranden av praktisk ekonomisk innebörd, som just inte lämnar så mycket bränsle till mera idémässiga uppgörelser — det bör vi kunna vara överens om.

Men den kommunala debatten skulle väl ha allt att vinna på en nyordning, med majoritetsstyre och med en skärpning av de partipolitiska motsättningsarna? Ja, är det så säkert? Först och främst lär det inte kunna ledas i bevis att effektiviteten i samhällsarbetet med nödvändighet är en funktion av debattenägenheten eller att det kommunala samregerandet, som vi nu känner det och vant oss vid det, skulle på något sätt lägga kapon på vare sig den interna eller den mera utåtriktade debatten. Härvidlag är det nog väsentligen andra faktorer som är de bestämmande — inte minst provins- och lokalpressen och dess mer eller mindre starkt markerade intresse av att engagera sig i den kommunala debatten. Men detta i sin tur är ju någonting som inte går att reglera i lag och någonting som inte på-

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

verkas av om man har rena partiregningar eller samlingsregningar i de kommunala styrelserna.

Jag håller bestämt före att om den kommunala oppositionen, av vad färg den vara må, dreves ut i öknen, genom att minoritetsgrupperna stöttes ut ur de kommunala styrelserna, skulle risk uppkomma att debatten i betänkelig grad avtynar eller förkväves. Stora medborgargrupper skulle beskäras möjligheten till insyn och kontroll, vilket alldeles avgjort skulle bli till förfång för den kommunala självstyrelsen. I stället för en breddning av inflytandet finge man en krympning och det vore väl ändå inte någon önskvärd utveckling.

Jag kan alltså för min del omöjligen inse, att som utskottsmajoriteten gör gällande, övergången till större kommuner därvidlag skulle påverka bedömningen det allra minsta. Det är fråga om en rent principiell bedömning och det spelar härvidlag ingen avgörande roll, om kommunerna är av den ena eller den andra storleksordningen.

Såvitt jag kan minnas, har det inte heller vid de storkommunreformer, som genomförts, förekommit några antydningar, ännu mindre angivits såsom förutsättning att proportionalismen vid valen till våra kommunstyrelser skulle få stryka på foten och ge plats för majoritetsval. Beträffande denna aspekt vill jag framhålla, att jag fruktar att många fler än som var fallet, skulle ha backat ut eller i varje fall anmält tveksamhet, när det gällde denna reform, om detta argument på allvar framförts i de förslag, vilka på sin tid framlades, eller i den debatt, som pågick i detta sammanhang.

Det har på sistone skrivits rätt mycket i pressen i detta ämne. Bl. a. har erinrats om att den förste, som veterligen i riksdagen propagerade för proportionella val, faktiskt var Hjalmar Branting. Detta skedde i en motion till 1899 års riksdag med förslag om lika rösträtt och proportionella val till stadsfullmäk-

tige. Ett av Brantings bärande argument var, att det proportionella valsättet ger varje parti tillfälle att få plats i främsta rummet för sina bästa personliga krafter. Vill man ha en hygglig och verkligt representativ kommunstyrelse skall man, hävdade Branting, gå in för det proportionella valet. Jag tycker att detta sätt att ta på frågan, är helt riktigt och har sitt berättigande även i dag. Argumentet har alltså bärkraft.

Herr talman! Jag har kanske varit något utförlig på denna punkt, men detta har sin orsak i att jag menar, att den fråga det här gäller, verkligen är av mycket stor både principiell och praktisk betydelse. Det vore ytterst betänkligt, om utvecklingen tillätes halka in på det spår, som tydligen nu föresvävar den socialdemokratiska utskottsmajoriteten.

Risken för maktmissbruk ligger i öppen dag och jag har över huvud taget för min del svårt att se, hur man i framtiden skulle få folk från olika läger att intressera sig för kommunala angelägenheter, om alla viktigare beslut fattades i en sluten konklav utan offentlig insyn. Jag tycker för min del att detta är ett utomordentligt olustigt framtidsperspektiv.

Främst på dessa av mig anförda grunder ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av fru Segerstedt Wiberg m. fl.

I detta anförande instämde herrar Nilsson i Agnäs (h), Rimmerfors, Keijer, Berglund och Gustafsson i Borås (samtliga fp), Johansson i Dockared (cp), Johansson i Öckerö och Nelander (båda fp), Franzén i Träkumla (cp), Nyberg (fp), Gustafsson i Stenkyrka (cp) samt Lothigius (h).

Herr WERNER (h):

Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma med herr Hamrin i Jönköping. Det är ett stort steg tillbaka motionärerna vill att vi skall ta, när de i motionen förordar ett frångående av

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

proportionell representation i kommunstyrelsen. Detta innebär ett stort steg tillbaka till tiden före 1918.

Den proportionella representationen bidrar däremot tvivelsutan till en ökad kultur i den politiska umgängelsen. Man har lärt sig förhandla, man har lärt sig samverka. Man ser också med meningsmotståndarens ögon på problematiken och kommer kanske även till den insikten att det kan framföras vettiga idéer från det hållet, idéer som kan komplettera eller vid behov avvärja ett politiskt initiativ. Allt detta vittnar enligt min mening om politisk mognad, och det är värt att eftersträva.

Herr Hamrin anknöt till Hjalmar Branting. Man skulle kunna gå litet längre fram i tiden och anknyta till en annan stor svensk statsman, Per Albin Hansson, som en gång beträffande permanenta samlingsregeringar uttalade att de vore »ett naturligt led i en demokratisk utveckling».

Vi har väl all anledning att bekämpa partilåsning när det gäller de praktiska och ofta opolitiska projekt som kommunförvaltningen sysslar med. Det bör väl förekomma något annat slag av politiskt agerande än votering. Voteringen är ju den partilåsta politikens enda egentliga vapen. Politiken som det möjligas konst skall inte dra sig för kompromiss. Kompromissen är ett uttryck för samspel och hänsynstagande. Den garanterar medansvar, som i sin tur drar med sig genomslagskraft för fattade beslut.

Vad det politiska intresset beträffar är detta i högsta grad beroende av möjligheterna att påverka den politiska utvecklingen. Begränsar man dessa möjligheter, sinar också det politiska intresset. Så förhåller det sig i alla mänskliga företag. Medansvar ger anledning till engagemang. Enväldet intresserar bara de enväldiga, och man må säga vad man vill om enväldet, men det är rätt dålig demokrati.

Man hävdar att majoritetsrepresentationen i kommunstyrelsen skulle avse-

värt befrukta debatten i fullmäktigeförsamlingen. Det är klart att debatten komme att flyttas från drätselkammare och kommunalnämnd till fullmäktigeförsamlingen, men det är också visst att den debatten komme att bli ganska fruktlös. Av många skäl måste den bli en debatt för eller emot, utan de möjligheter till sammanskrivning i beslut som ett sakligt samtal vid bordet kan resultera i. Man saknar ju ofta underlaget för en mera djupgående diskussion i det stora fullmäktigesammanhanget. Även den politiska debatten utanför fullmäktigeförsamlingen, debatten i kommunen, torde lätt komma att hamna i resignation. »Det lönar sig ändå inte» — detta resonemang måste bli realistiskt i de kommuner där det finns ett klart majoritetsparti.

Kyrkorådet komme också att drabbas av en reform i detta avseende. Även här skulle det alltså vara en majoritetsrepresentation. Har vi i kommunens styrelse som regel att göra med allmänt praktiska frågor, som inte ger anledning till någon partilåsning, har vi i kyrkorådet frågor som ligger partigrupperingen ännu mer fjärran. Där möter främst kyrko- och församlingsproblem, som tarvar en insikt och ett intresse som naturligen bör emanera ur helt andra källor än partiet.

Det kan inte vara rimligt, herr talman, att ytterligare politisera de kommunala uppgifterna. Det gäller en sakfråga, och den är inte partiets utan kommunens: kommunens väl och ve. Det skulle verkligen vara bedrövligt, om vi genom en reform på detta område bidroge till att bryta det förtroendefulla samarbete som nu sker i synnerligen många kommuner.

Låt mig sluta med motionärernas upptakt — som jag tycker är misslyckad — där man drar parallellen mellan riksstyrelsen och kommunstyrelsen. »Tanken att i Sverige införa permanenta samlingsregeringar har konsekvent avisats», skriver man.

Jämförelsen mellan regeringen och

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

kommunens styrelse är som sagt misslyckad. Kommunalnämnden är på sitt fält avsevärt mäktigare än regeringen är på sitt. Maktmissbruket kan följaktligen bli större i kommunens styrelse än i statens. Varje ärende hamnar på beredningsstadiet hos kommunens styrelse. Den favören har dess bättre inte regeringen.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas hemställan under denna punkt.

I detta anförande instämde herrar *Ringaby* och *Magnusson* i Tumhult samt fru *Sundberg* (samtliga h).

Herr **HENNINGSSON** (s):

Herr talman! Det är en hel rad frågor om den kommunala och regionala demokratin som förekommer i konstitutionsutskottets utlåtanden nr 18—24. Åtskilliga av de motioner som föreligger går mycket nära inpå varandra. En hel del av dem tangerar varandra eller täcker över varandras områden. Men alla har det gemensamt att de ger uttryck för önskemål om ökad vakthållning kring den kommunala demokratin och dess arbetsformer.

Man kan inte undgå att frapperas av det mycket stora intresse som från riksdagens sida i år visas just frågor som berör den kommunala och den regionala demokratin. Jag kan inte låta bli att fundera litet över vad som kan vara orsaken till detta mycket påtagliga intresse i år. Jag tror för min del att det är den våldsamma debatten i pressen och annorstädes angående det kommunala sambandet som i så hög grad har satt liv i andarna när det gäller den kommunala demokratin och dess arbetsformer. I så fall har ju den debatten varit mycket fruktbringande, och vi har anledning att hälsa denna utveckling med tillfredsställelse.

Utan tvivel är de kommunala frågorna en så betydelsefull del i vårt politiska handlande, att vi måste se till att de regler som gäller härför motsvarar

vår tids anspråk. Vi får inte heller på detta område stelna i arbetsformer som inte är tidsenliga.

Den fortsatta debatten torde också klart ge vid handen att många av de frågor som här berörs redan är uppmärksammade såväl av regeringen som av riksdagen. Genomgående ger dock motionerna uttryck för en stark känsla av gemenskap mellan rikspolitik och kommunalpolitik. Detta uttryck är värt att notera. Bakgrunden till detsamma ligger väl också i öppen dag för alla dem som är engagerade i såväl riksdag som kommunala sammanhang, kanske också i landsting. För dessa är det ju ingen nyhet att många av de beslut, som fattas i riksdagen, på ett synnerligen påtagligt sätt också berör kommunerna.

Man kan inte undgå att uppmärksamma, att de föreliggande motionerna i vissa avseenden kräver ett minskat statligt inflytande över den kommunala verksamheten, medan de i andra avseenden kräver klara statliga direktiv, i båda fallen i syfte att »stärka och vidga den kommunala demokratin».

Herr talman! Personligen har jag inte den uppfattningen att man stärker den kommunala demokratin genom detaljerade bestämmelser för det kommunala handlandet. Lika naturligt anser jag det vara, att det skall finnas vissa enkla grundregler för de demokratiska funktionerna i kommuner och landsting, och dessa regler skall vara klara och entydiga. Men garantien för de demokratiska funktionerna ligger enligt min uppfattning i mycket högre grad i de valda representanternas egen tankevärld än i en aldrig så specificerad lagstiftning. Den demokrati som bara fungerar enligt lagens bokstav är ingen god demokrati; man skall inte behöva slå upp lagboken för att förvissa sig om att ens handlande är demokratiskt fullt riktigt. Denna känsla bör ligga klar och ren i botten på allt vårt handlande.

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

På flera håll har man speciellt tryckt på nödvändigheten av att få fram ett vidgat intresse hos de kommunala representanterna. Man vill att debatten skall bli så levande som det över huvud taget är möjligt. Vi kan inte heller komma ifrån, att det i kommuner av olika storlek finns mycket olika uppfattningar om styrelseformerna. De arbets- och styrelseformer som fungerar bra i en liten kommun passar kanske inte alls i en större eller en mycket stor kommun. Det är ett faktum att det i de verkligt stora kommunerna vuxit fram anspråk på andra styrelseformer, anspråk som inte finns i de små kommunerna.

Det är egentligen ganska anmärkningsvärt att man är så rädd för att införa en ordning som medför att vi i kommunerna får så att säga små regeringar. Man säger att man vill ha en vidgning av det kommunala intresset. Om ett förberedande organ ger uttryck för sin mening, skapar det mycket större möjligheter till en livlig debatt rörande de aktuella problemen när de slutgiltigt skall diskuteras.

Jag får nästan ett intryck av att de som angriper motionerna inte har läst dem tillräckligt noggrant. Herr Hamrin i Jönköping försökte ge sken av att förslaget skulle gälla samtliga kommunala styrelser och nämnder. Men motionärerna och utskottsmajoriteten har inte uttryckt något annat önskemål än att man vill få en utredning om möjligheterna att införa en kommunal styrelseform som överensstämmer med den parlamentariska ordning vi har i förhållandet mellan riksdag och regering. Det är väl ändå inte möjligt att — såsom herr Werner försökte — göra gällande att man därmed skulle minska det politiska intresset. Det politiska intresset i vårt land var ju ganska ringa under den tid vi hade samlingsregering.

Man kan inte heller komma ifrån att de större kommunerna har speciella svårigheter.

Det händer ofta att man i kommunerna behöver ha folk som helt ägnar sig åt vissa uppgifter, som alltså sysslar med vissa bestämda ämnesområden. Det kan då tänkas att en representant, en styrelse eller en nämnd för fram ett förslag, för vilket man har en klar majoritet inom ett visst parti, men att förslaget hamnar under domvärjo av en person i den centrala administrationen som kanske har en helt annan politisk uppfattning. Situationen har vid flera tillfällen spetsat till sig i sådana sammanhang, och det ställer till en massa trassel.

Det är inte tal om annat än att det finns behov av att få dessa frågor utredda. Vi behöver inte vara så fruktansvärt konservativa att vi inte vågar oss på en utredning om dessa spörsmål.

Jag skulle slutligen vilja fråga herr Werner om han inte läser Sydsvenska Dagbladet. Där skrevs nämligen här- omdagen:

»Det mönstret blir mer och mer vanligt att viktiga frågor handlägges i stor sekretess av en liten grupp tjänstemän och förtroendemän på toppnivå. Först när man försäkrat sig om enighet inom t.ex. en kommunalrådsberedning ges det offentlighet åt vad man kommit överens om. Det händer att de övriga ledamöterna av stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige är ovetande fram till den tidpunkt då man redan bestämt sig i den inre kretsen. Formellt har naturligtvis partigrupperna möjlighet att inta en annan ståndpunkt än deras företrädare i kommunalråds- eller drätselkammarkretsen.» Längre ned heter det:

»Eventuell kritik i partigruppen ventileras inför slutna dörrar, och när ärendet kommer till offentlig behandling i fullmäktige råder allmän enighet.»

Så skriver Sydsvenska Dagbladet i ett litet ledarstick, där man faktiskt försöker att slå vakt om den kommu-

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

nala informationen och den kommunala demokratin. Vi ser här hur olika folk i samma stad alltså kan bedöma detta.

Jag är medveten om att det råder delade meningar om behovet av en sådan här utredning, men jag är också medveten om att det med den utveckling med kommunsammanslagningar som vi har framför oss kan vara nyttigt att få dessa frågor belysta. Vi har därför inte velat motsätta oss att det ges möjlighet till en sådan utredning och har därför föreslagit att frågan hänskjuts till kommunalrättskommittén i enlighet med dess senaste tilläggsdirektiv. Jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr **HAMRIN** i Jönköping (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att utskottets talesman för ett resonemang som på flera punkter verkligen är något grumligt. Jag skulle särskilt vilja ta upp en punkt.

Jag vill sålunda erinra om att man av flera skäl naturligtvis inte kan dra en parallell mellan de kommunala styrelserna, å ena sidan, och det sätt på vilket riksstyrelsen fungerar, å den andra. Redan den omständigheten att de kommunala styrelserna väljs av de representativa församlingarna för en bestämd mandattid, innebär ju en grundläggande olikhet. Parallellen skulle kunna vara för handen, om det vore på det sättet, att riksdagen valde regering för en viss mandattid; då hade parallellism förelegat, men som det nu är, finns den alltså inte. Man kan inte utan vidare applicera erfarenheterna från riksstyrelsen på vad som gäller på det kommunala planet.

Jag har läst motionerna ganska ingående och känner väl till att yrkandet för dagen stannar vid en utredning beträffande kommunernas styrelse.

I mitt anförande tillät jag mig att säga, att man rimligtvis får anledning

att räkna med att det här också kan bli fråga om ett nästa steg, då man är inne på att fullfölja reformen och få den att gälla också i fråga om kommunala nämnder o. s. v.

Här talas om att det är fråga om ett oskyldigt utredningsyrkande. Jag skulle kunna tänka mig att vi här i landet har några hundra statliga utredningar i gång. För min del kan jag omöjligen se, att det finns någon anledning att belasta utredningsväsendet med ytterligare en uppgift, som är så i grunden onödig som denna. För övrigt rör det sig här väsentligen om en principfråga: Skall vi slå vakt om det proportionella valsystemet eller skall vi inte göra det? Jag har svårt att se, att detta är en fråga som kräver utredning. Det är en fråga, om vilken man har en mening av ett slag eller en mening av ett annat slag.

Herr **WERNER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Henningsson förde på tal det politiska intresse, som jag anser dämpas om vi får en majoritetsrepresentation. Det är väl svårt att bestrida, herr Henningsson, att intresset för politiken är beroende av möjligheterna att påverka den politiska utvecklingen. Det är detta som försvinner på ett väsentligt fält. Man kan tala hur vackert som helst om vidgad demokrati, men när man sätter en part ur spel, har demokratin inte vidgats.

Att debatten på samlingsregerings tid under kriget dämpades, berodde just på att man i stället handlade. Det var ingen fruktlös debatt. Det gäller ju inte bara att få i gång en debatt för dess egen skull. En fullmäktigeförsamling skall inte vara en diskussionsklubb. Det skall vara en debatt som verkligen kan påverka den politiska utvecklingen och handläggningen av de praktiska projekten.

Herr **HENNINGSSON** (s) kort genmäle:

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

Herr talman! Herr Hamrin i Jönköping påstod, att det förelåg en väsentlig skillnad i och med att regeringen inte var tillsatt i enlighet med samma val som de kommunala representanterna i kommunernas styrelser. Jag får nog be herr Hamrin om att litet närmare förklara i vad mån denna skillnad skulle ha någon betydelse i detta sammanhang. Det är inte fråga om på hur lång tid en viss institution fungerar, ty detta har inte någon avgörande betydelse. Denna ligger väl mera däri att den styrelse som fungerar har möjlighet att framföra sina synpunkter, vilka i sin tur får bemötas.

Herr Werner har den uppfattningen att politiken för allmänheten blir intressantast när en samlingsregering fungerar, och det är naturligtvis inte möjligt att övertyga honom om att han har fel. Men de som har erfarenhet av lång politisk verksamhet finner väl ändå att vi aldrig har det så lugnt och stilla på den politiska fronten som när vi har en samlingsregering. Detta kan vi konstatera inte bara i vårt eget land utan även i andra länder; under en samlingsregering får vi en mycket lugn och stillsam politisk debatt. Det är först när regeringen är rent partibetonad som vi får en livlig debatt. Jag är för min del övertygad om, herr Werner, att det politiska intresset i kommunerna skulle stimuleras av om man hade en bestämd part som regerade. När denna sedan inte regerade tillfredsställande, kunde man ha anspråk på att den skulle flyttas. Jag vill starkt poängtera att man från vårt håll inte talat om styrelser och nämnder i övrigt.

I mitt första anförande råkade jag säga fel — jag sade kommunalrättskommittén. Jag ville hänföra denna fråga till länsdemokratiutredningen. Det var inte meningen att tillsätta en ny utredning, utan frågan borde hänvisas till den pågående länsdemokratiutredningen för vidare behandling.

Herr CARLSSON i Tyresö (s):

Herr talman! Sedan ett antal år pågår ett omfattande utredningsarbete om den svenska demokratiens funktion och uppgifter. Resultatet av det utredningsarbetet har hittills inte blivit vad vi hoppats på, delvis kanske beroende på att man från början i utredningsarbetet förbisett viktiga funktioner inom demokratin. En av förklaringarna till att vi motionärer har velat aktualisera den punkt som nu diskuteras är att vi tror att den är av stor betydelse för den kommunala demokratin.

För närvarande kan en liten minoritet, i praktiken så liten att det har utvecklats till praxis, framtvinga en proportionell fördelning av posterna i kommunernas nämnder och styrelser. Detta system är naturligtvis till fördel om man vill stimulera och underlätta kompromisser och gemensamma lösningar. När Hjalmar Branting återopas här för ett ställningstagande år 1899 så kan jag väl förstå att Hjalmar Branting tyckte att det fanns anledning överväga en proportionell fördelning vid den tidpunkten i ett land med starka motsättningar och svåra splittringar och dessutom utan allmän rösträtt. I dag befinner vi oss emellertid i ett helt nytt läge, och om Hjalmar Branting hade haft tillfälle deltaga i denna diskussion är jag inte alls säker på att han hade haft samma uppfattning som för sjuttio år sedan.

Nackdelarna med det nuvarande systemet i våra kommuner är att den öppna debatten om kommunala spörsmål hämmas. Meningsskiljaktigheterna når alltför sällan ut till den stora allmänheten, och jag är rädd för att det kan leda till ett tynande intresse för de kommunala spörsmålen.

Nu säger herr Hamrin i Jönköping att det på det kommunala planet mest gäller praktiska, ekonomiska frågor som inte har något större politiskt sprängstoff. Det var väldigt intressant att få höra det från en borgerlig representant efter allt detta tal om det kommunala sambandet, där ni ständigt sagt att i

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

kommunerna finns stora och viktiga principfrågor mellan partierna som enligt er uppfattning bättre skulle komma till sin rätt om man inte hade en sammankoppling mellan rikspolitik och kommunalpolitik. I dag motsäger herr Hamrin den uppfattningen, vilket jag noterar med visst intresse. För min del har jag uppfattningen att det finns utomordentligt viktiga, principiella skillnader mellan partierna på det kommunala planet. Beträffande t. ex. den aktuella markpolitiken tror jag att det kommer att visa sig i den kommande valrörelsen att vi är långt ifrån överens.

Jag kan inte underlåta att i detta sammanhang nämna något om Tingstens analys av skillnaderna mellan de politiska partierna i Sverige, där hans tes är att det i dag varken på riksplanet eller på det kommunala planet egentligen existerar några meningsmotsättningar. En av de stora bristerna i Tingstens analys tycker jag är att han inte undersöker de metoder och arbetssätt vi begagnar oss av inom politiken i Sverige. Metoderna och arbetssätten har naturligtvis också effekt på om vi får öppna meningsmotsättningar eller inte.

En hårt manglad kompromissprodukt kan naturligtvis vara motiverad både på riksplanet och på kommunalplanet, men om allmänheten enbart får information om slutprodukten och inte får vara med i det politiska spel som leder fram till slutprodukten är jag rädd för att man inte kommer att uppfatta politiken som intressant. Den kommer inte att engagera den stora allmänheten.

När herr Werner talar om politiskt intresse inskränker han sig till de aktiva politikerna. De har nog ett politiskt intresse — det tror jag inte att vi behöver vara särskilt rädda för — men det är den stora allmänheten som en verklig demokrati skall bygga på och det är dess intresse som jag är ute efter.

Om vi skall bedöma huruvida riskerna för svensk demokrati ligger i för

mycket strid eller för mycket kompromiss, tror jag för min del att risken närmast är den att vi har för mycket kompromiss och för litet strid. På det kommunala planet tror jag att våra arbetsformer delvis är skuld till det.

Ännu allvarligare blir detta förhållande när vi i allt större utsträckning tillsätter borgarråd, landstingsråd och kommunalråd. Jag är mycket tveksam beträffande lämpligheten av att ha ett socialdemokratiskt borgarråd som grundar sin ställning på en borgerlig majoritet, och jag tycker att man från borgerligt håll skulle ställa sig lika tveksam till lämpligheten av att ha ett borgerligt borgarråd eller ett borgerligt landstingsråd som grundar sin ställning på en socialdemokratisk majoritet. För allmänheten blir det då praktiskt taget omöjligt att avgöra vem som bär skulden för kvardröjande brister och missförhållanden. Är det borgarrådet med den ena politiska uppfattningen eller är det hans politiska motståndare som har majoritet i fullmäktige?

Jag vill också understryka att det varken från motionärernas eller utskottsmajoritetens sida förelegat någon avsikt att vidtaga en förändring av nämnderna. Det är därvidlag oppositionen skall ha möjligheter till insyn och kontroll. Den skall sedan självklart utforma sitt alternativ, föra ut det till väljarna och slåss för att vinna majoritet.

Jag blev kanske litet förvånad över att konstitutionsutskottets minoritet så hårt argumenterade mot en förutsättningslös utredning. Det är allmänt bekant, herr Hamrin, att en del yngre liberaler också har förespråkat en reform i denna riktning. Därför har jag med viss förvåning noterat att mittenpartiernas samtliga företrädare stöder reservationen. Det är visserligen inte första gången som de yngre liberalerna har anledning att offentligen uttala sitt missnöje med folkpartiets representanter i konstitutionsutskottet, men denna gång har jag svårare än vanligt att förstå motivet till att

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

man ställer sig så helt avvisande till önskemål som även finns inom folkpartiets egen grupp.

Vad utskottet föreslår — och det vill jag betona med anledning av herr Hamrins uttryck om att plötsligt spola bort någonting — är en förutsättningslös utredning. Är det verkligen så väl beställt med det nuvarande systemet, att det i samband med den utredning som pågår inte finns anledning att även beakta de fördelar som ett system med kommunal parlamentarism kan ha? Jag för min del är som motionär nöjd med den kanske försiktiga skrivning som utskottet har, vilken ändå aktualiserar frågan och ger förutsättningar för en allsidig belysning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vill man bara se och dra fram avigsidorna i den ordning som nu tillämpas, kan man naturligtvis resonera som herr Carlsson i Tyresö gjorde och komma fram till de slutsatser som han drog. Jag skulle än en gång vilja fråga: Vad är det som fungerar så illa i våra kommuner i dag? Löser man inte frågorna på ett ganska hyggligt sätt i samförstånd och under debatt? För min del är jag den förste att betona vikten av en kommunal debatt, men låt mig än en gång säga, att den frågan reglerar vi inte här, hur vi än bär oss åt. Det är en fråga som i första hand måste tas om hand av lokal- och provinspressen. Låt mig så säga att vad oppositionen beträffar, skulle den komma i ett klart underläge. Den skulle få operera i mycket ofördelaktiga positioner och i många fall bli bakbunden till händerna, om den skulle hindras från att göra sitt inflytande gällande i kommunernas styrelser. Jag vill också fråga herr Carlsson i Tyresö, varför man nu plötsligt skall tala så ringaktande om kompromisser och om kompromissandets konst, precis

som om vi inte här i detta hus kände till den konsten ganska väl.

För övrigt behöver man inte ändra kommunallagarna för att få till stånd en kommunal parlamentarism, om man det vill. Det föreligger, såvitt jag förstår, inget tvång för en grupp att låta sig representeras i en styrelse. Här är det fråga om en rätt, inte om en skyldighet. Om herr Carlsson i Tyresö och hans partivänner på någon ort, där de är i minoritet och i opposition, inte vill vara med och leka, så behöver de inte göra det. Ingen tvingar dem därtill. Men mig veterligt finns det inga exempel på att en socialdemokratisk minoritet i en kommun tackat nej till representation efter proportionalitetens regler. Jag känner i varje fall inte till något sådant exempel.

Låt mig så slutligen bara tillägga, att en av herr Carlssons i Tyresö förtjänster väl är att han inte har så många politiskt aktiva år bakom sig ännu. Han är en relativt oförbrukad kraft. Men jag skulle mycket väl kunna tänka mig, att han, när han fått ytterligare några år på sig och måhända även en del kommunal erfarenhet, kanske också kommer att se dessa frågor i ett något annat perspektiv än han gör i dag.

Herr WERNER (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Carlsson i Tyresö anförde beträffande Hjalmar Branting att det på den tiden var helt förklarligt att han var intresserad av att det skulle vara proportionella val men att frågan nu befinner sig i ett helt annat läge. Det är förvisso sant. Det erinrar mig om historien om pojken som sprang till polisen och sade: Det är en man som slår far därhemma så förskräckligt. Han har hållit på en hel timme. Då frågade polisen: Varför har du inte kommit tidigare och sagt det till mig? Pojken svarade då att fadern till en början hade haft övertaget, men sedan hade saken kommit i ett helt annat läge.

Man måste väl ändå fråga sig: Vad är

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

sanning, vad är demokrati? Det är inte någonting som svänger med tiden, någonting som svänger med den politiska vinden.

Det är väl ändå mycket viktigt, herr Carlsson, att åtminstone kommunalmännen har ett aktivt intresse. Det är faktiskt viktigare än hur det för övrigt är ställt med intresset bland medborgarna; de har ju f. ö. möjlighet att få information genom tidningarna. Genom den produkt som så småningom mals fram av konstitutionsutskottet får tidningarna möjlighet att ännu mer förse allmänheten med information. Det är mycket viktigt att kommunalpolitiker bevarar sitt intresse i detta sammanhang. Jag är inte övertygad om att det intresset är så grundmurat att det kommer att bli lika stort som hittills nu när kommunerna blir ännu större.

Herr CARLSSON i Tyresö (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Werner säger att frågan är ungefär så här enkel: Det gäller att fastställa vad som är sanning och sedan handla därefter. Jag vill nog påstå att politiken inte är fullt så enkel. Herr Werners uppfattning skulle ju kunna få de mest förödande konsekvenser för högerens författningspolitiska spel. Skall vi gå tillbaka till vad högerledarna sade 1899 och tillämpa det i dag i Sverige skulle vi få ett helt annat samhälle än det nuvarande.

Får jag sedan säga till representanten från jönköpingsbänken att det är klart att jag inte har hans enorma erfarenhet av kommunalpolitik och inte har samma antal riksdagsår som han bakom mig. Men jag tillåter mig ändå ha en principiell uppfattning.

Jag tillhör ett ungdomsförbund som förra månaden gjorde vad vi kallar en synförrättning ute i kommunerna om de handikappades problem och hur deras intressen har tillvaratagits.

Vi har undersökt situationen i ungefär 80 kommuner, och undersökningen

resultat är så pass skrämmande att jag inte utan vidare vill skriva under på att de nuvarande förhållandena i kommunerna är helt tillfredsställande. Jag underkänner inte kompromissen i princip, men jag tvivlar på ett system som i praktiskt taget varje läge tenderar att leda fram till kompromisser, och jag tvivlar på ett system som i så stor utsträckning undandrar allmänheten den debatt som leder fram till de slutliga avgörandena.

Jag har inte heller bara visat på avigsidorna i systemet utan också sagt att det har bestämda fördelar, men jag frågar mig om i dag inte nackdelarna överväger. I varje fall har jag kommit fram till att konstitutionsutskottets förslag om en förutsättningslös utredning är i hög grad befogat.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket angelägen om att fästa kammarens uppmärksamhet på att jag, när jag talade om att herr Carlsson i Tyresö inte hade så många politiskt aktiva år bakom sig, menade att detta var en klar merit, en förtjänst. Herr Carlsson är till skillnad från mig och kanske många andra betydligt mer oförbrukad. Nog sagt om den saken.

Som slutreplik från min sida i denna debatt vill jag säga, att jag tycker att det är ett karakteristiskt och synnerligen förtjänstfullt drag i svensk kommunalpolitik, att man i så hög grad vinnlägger sig om att överbrygga partipolitiska motsättningar och att man söker finna lösningar som kan godtas av det stora flertalet. Enligt min mening är detta en princip, som vi inte bör rucka på.

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s):

Herr talman! Herr Hamrin i Jönköping ifrågasatte, efter vissa piruetter, herr Carlssons i Tyresö erfarenhet på detta område. Jag har bakom mig nära 30 år som kommunal förtroendeman och

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

tjänsteman och har, herr Hamrin, underligt nog kommit fram till ungefär samma slutsatser som herr Carlsson i denna fråga.

Jag skulle egentligen kunna inskränka mig till att hänvisa till de synpunkter som jag anförde i årets remissdebatt i detta ärende, men vill ändå uttala min tillfredsställelse över att konstitutionsutskottets majoritet har beslutat tillstyrka motionen så till vida, att den anser att denna fråga bör utredas av länsdemokratiutredningen. Såvitt jag kan bedöma bör denna utredning vara i högsta grad förutsättningslös, ty det är viktiga ting vi ger oss in på, när vi försöker studera dessa problem — studera det nuvarande systemets fördelar och även bedöma vad som skulle kunna vinnas med s. k. kommunala regeringar.

Alla torde vara överens om att den kommunala självstyrelsen utgör en mycket viktig hörnsten i hela vår demokratiska samhällsbyggnad. Det betonas i högtidliga sammanhang, men kanske man inte alltid i det praktiska livet tänker på den kommunala självstyrelsens värde.

Våra kommuner har frihetstraditioner och en självbestämmanderätt som inte kan visas upp i så många andra länder. Hela denna självstyrelse fungerar mycket bra såväl i praktiken som formellt. Vi har här i landet byggt upp en decentraliserad förvaltning av utomordentligt värde. Även om riksdagen lagstiftar skall många av dess beslut föras ut i det praktiska livet och omsättas till verklighet av de kommunala instanserna. Några meningsskiljaktigheter torde väl inte råda beträffande den kommunala självstyrelsen. Jag har roat mig med att studera de olika partiernas program i det avseendet och funnit att samtliga partier är angelägna om att betona just detta värde.

Sedan det motionspar vi nu behandlar väcktes under den allmänna motionstiden i januari månad har det förts en mycket intressant pressdebatt angå-

ende s. k. kommunala regeringar. Själv har jag under årens lopp deltagit i många kurser och konferenser där denna fråga kommit på tal, och när herr Hamrin i Jönköping nu ifrågasätter om det verkligen finns någon bred förankring hos medborgarna för den föreslagna utredningen, kan jag därför bestämt vittna om att det föreligger ett stort intresse för dessa spörsmål. Man vill se en utredning komma till och vad remissinstanserna anför för att sedan kunna ta ställning till en eventuell reform.

Herr Henningsson betonade starkt att argumentationen har varit överdriven, inte minst från herr Hamrins sida. Vad det här gäller är kommunernas styrelse, d. v. s. drätselkammare och kommunalnämnd. Övriga styrelser och nämnder, både fakultativa och andra skall väljas på samma sätt som nu. Här är det inte fråga om något försök att generellt ta död på den proportionella valmetoden! Men jag har kommit till den uppfattningen att det brister högst väsentligt i den kommunala informationen med det system med samlingsregerande som vi för närvarande har ute i kommunerna. Alla partier känner sig nu delaktiga i besluten och man syndar därför högst avsevärt med att lämna upplysningar om vad man verkligen sysslar med i den kommunala verksamheten.

Utgifts- och inkomststaten som lägges fram på hösten är exempelvis ingen bestseller, och det är ej heller förvaltningsberättelsen. Det är alltför ofta endast de kommunalt engagerade som »å dragande kall och å ämbetets vägnar» läser dem. Under samlingsregeringens täckmantel gör man mycket litet för att sprida upplysning om vad man har för sig.

Men jag skall erkänna att samlingsregerandet har väsentliga förtjänster, inte minst att man tack vare detta har skapat en samarbetsvilja och samarbetsförmåga som har påskyndat den kommunala utvecklingen under senare år.

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

Men de kompromisser som ofta ingås så att säga bakom ridån kan vara av ondo. En kompromiss kan många gånger vara av den arten att man i en kommun exempelvis inte är överens om var man skall bygga ett skolhus; striden står mellan två tätorter, och resultatet kan bli att skolan bygges i skogen mitt emellan tätorterna! Det är ofta just det utmärkande för kompromisserna att de varken är det ena eller det andra.

De förslag som nu silas fram i kommunens styrelse till den beslutande församlingen saknar många gånger både »design och varumärke», och därför är det svårt för allmänheten att bilda sig en uppfattning om var det ena eller andra partiet står. Frågornas handläggning bör därför mer än som hittills skett dragas fram i ljuset, så att skattebetalarna i kommunen får en reell möjlighet att bilda sig en uppfattning om olika meningsriktningar.

Herr Carlsson i Tyresö framhöll mycket riktigt att det är ett underligt resonemang att påstå att det inte finns politiska motsättningar i det kommunala livet och att kommunalmännen bara sysslar med praktiska frågor. Det är givetvis riktigt så till vida att man inte kan bygga borgerliga eller socialistiska vatten- och avloppsledningar! Men vad det kommer an på är ju viljan att göra det ena eller det andra, viljan att finansiera anläggningarna på det ena eller andra sättet, och det är väl därvidlag som det fortfarande kan finnas motsättningar mellan de olika politiska grupperingarna.

Herr Werner talar om att han helst skulle se att de politiska partierna inte uppträdde när det gäller kyrkliga kommuner. Jag föreställer mig att vad herr Werner var ute efter var att avpolitiserat all politisk verksamhet i dessa kommuner. Han skulle vilja få en rad olika kommunala småpartier — »Kyrktuppens vänner» och mycket annat — som skulle uppträda på det området.

Det framhålls nu att den kommunala

expansionen har varit så imponerande att den i och för sig skulle vara ett bevis på att allting fungerar som det borde fungera, men jag tycker att den argumentationen har mycket dåligt bevisvärde. Vi vet inte vad som skulle kunna inträffa om de kommunala grupperingarna mera fick spänna sina krafter och verkligen redovisa sina olika synpunkter. En kommunal samlingsregering kan i dag göra de mest häpnadsväckande misstag, men även om den inte precis beviljas full och tacksam ansvarsfrihet så beviljas den i varje fall ansvarsfrihet därför att alla har varit med. Ingen kan fritaga sig från de misstag man har gjort. Nog skulle det vara riktigare att man verkligen hade en regering, till vilken man kunde säga: »Ni har syndat här, och nu skall vi utdöma straffet. Ni får inte ansvarsfrihet för er verksamhet.» Man skulle kunna rada upp många exempel på att samlingsregerandet trubbar av det ansvar som väljarna verkligen vill utkräva av dem som styr och ställer ute i kommunerna.

Man märker många gånger i kommunens styrelse att ingen vill reservera sig. En klick av ledande kommunalmän från olika partier sköter ärendena. De sitter där i sin sandlåda och vill inte gärna ha så mycket av insyn! Det är så lugnt och fridfullt, och ingen vill störa med en reservation. När frågan kommer upp i den beslutande församlingen är det ingen som vill desavouera sin partivän. Man säger: »Han har varit med om att lägga fram förslaget, och då är det klart att jag inte kan ha någon annan mening.» På detta sätt avtrubbar man verkligen den kommunala debatten.

Vi har sedan årsskiftet en ny landstingslag, och i denna har spikats fast att det även i fortsättningen skall vara en dubbel beredning — förvaltningsutskottet och beredningsutskottet, som även kan arbeta under hela året. Detta sistnämnda är en väsentlig ändring. Tidigare har beredningsutskotten bara kunnat sammanträda under landstings-

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

mötet för att ta ställning till förvaltningsutskottets förslag. Jag skulle, herr talman, vilja framhålla att den utredning, som jag förmodar att riksdagen kommer att besluta om i dag, även bör tänka på att man kanske i den primärkommunala förvaltningen skulle ha en dubbel beredning med en kommunal regering, bestående av ett parti eller en koalition av partier, och dessutom ett parlamentariskt sammansatt beredningsorgan, som skulle äga rätt att yttra sig över de frågor som den kommunala regeringen för fram till den beslutande församlingen.

För mig framstår det icke tillfredsställande om förslagen från kommunens styrelse skulle läggas direkt på fullmäktiges bord. Varför skulle man inte kunna tänka sig att kopiera vad som nu tillämpas på landstingssidan och som vi tror skall fungera ännu bättre sedan det givits möjligheter för beredningsutskottet att sammanträda när som helst under året.

Det finns de som påstår att dessa frågor förts fram därför att vi socialdemokrater skulle vilja skaffa oss en ytterligare stärkt ställning ute i kommunerna. För min del vill jag bestämt säga ifrån, att det vore mig fjärran att betrakta frågorna från dylika utgångspunkter.

Efter 1962 års val var socialdemokraterna det största partiet i 747 av de 1 006 primärkommunerna i landet och hade egen majoritet i 400 kommuner. I 606 kommuner saknade alltså socialdemokraterna egen majoritet efter 1962 års val. Vidare är socialdemokraterna största parti i samtliga 25 landsting men har egen majoritet endast i 15.

Herr talman! Jag anser att dessa siffror bevisar hur det ligger till. Och jag för min del är i varje fall inte ute i några ärenden av det slag, som det från visst håll talats om, när jag nu yrkar bifall till förslaget om en utredning av hithörande problem, vilken — det vill

jag starkt betona — bör vara grundlig och förutsättningslös.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Den kommunala självstyrelsen betraktar vi som en av hörnstenarna i vårt demokratiska samhällsbygge. Den är kanske unik i den meningen att Sverige lär vara det enda land i världen, där kommunerna har självbeskattningsrätt. I vart fall känner jag inte till något land där sådan självbeskattningsrätt är införd. — Det kanske bör inskjutas att självbeskattningsrätten inte alla gånger är så självständig. Den är i många fall beroende av statens ekonomiska politik liksom av de beslut som staten kan fatta i vad gäller vissa ålägganden för kommunerna.

Den kommunistiska riksdagsgruppen vill i samband med den debatt, som nu skjutit fart, ge sin principiella anslutning till den kommunala självstyrelsen men samtidigt starkt betona vikten av att denna självstyrelse *vidgas* och *säkras*.

Det finns enligt vårt sätt att se verkligen anledning att betona uttrycken »vidga» och »säkra». Efter kommunindelningsreformen 1952 har antalet kommuner minskat från cirka 3 000 till cirka 1 000. Detta har medfört att antalet aktiva kommunala förtroendemän minskat, medan antalet avlönade kommunala förtroendemän ökat. Ofta talas om tjänstemannavälde och byråkrati. Det finns ingenting som säger att avlönade förtroendemän inte kan bli bra byråkrater — t. o. m. mycket goda byråkrater. Faran för ökad byråkrati är därför enligt vår mening stor. — Därmed har jag inte vänt mig mot systemet med betalda förtroendemän. Ett sådant system är, förmodar jag, mera ofrånkomligt ju större kommunerna blir.

Det finns emellertid en möjlighet att återknyta de lediga kommunalmännens aktivitet och dra in nya medborgare i det kommunala arbetet — nämligen ge-

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

nom inrättande av stadsdels- eller kommundelsråd. Inrättandet av sådana kommunala organ skulle vidga och öka det kommunala intresset. Särskilt viktigt tror jag detta är när det gäller kommunernas ytterområden — de perifera områdena som annars lätt blir bortglömda på grund av de många problem som centralorterna brottas med.

Frågan är då hur dessa stadsdels- eller kommundelsråd skall fungera. Skall de ha rätt att som kyrkoförsamlingarna göra uttaxeringar till sin egen verksamhet? Hur skall de väljas? Detta är frågor som jag anser måste bearbetas, och lösningarna bör inte dröja alltför länge. Vi anser att frågorna är aktuella och att det borde finnas någon arbetsgrupp som närmare kunde arbeta med dessa problem och framlägga förslag.

Frågan om den kommunala demokratin är inte i första hand en fråga om insyn här och insyn där, även om denna insyn är mycket viktig. Det handlar härvidlag liksom på andra håll i vårt samhälle om pengar. Självbestämmanderätten avgörs av vad man har pengar till att besluta om. Hur många kommuner skulle t.ex. inte vilja höja de kommunala bostadstilläggen för pensionärer men kan inte göra detta på grund av att de har dålig ekonomi.

Den kommunala självstyrelsen kan vidgas, om staten påtager sig större utgifter för skola och sjukvård — för att nämna ett par områden. Självstyrelsen kan vidare krympas genom att staten pålägger kommunerna och landstingen nya kostnadskrävande uppgifter. Kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna är därför alltid en lika aktuell fråga, som hör intimt samman med den kommunala självstyrelsens möjligheter att effektivt verka inom sitt område.

Jag vill påstå att den kommunala självstyrelsen i dag är starkt hotad av statliga myndigheters bestämmelser. På kreditmarknaden konkurrerar kommu-

nalmännen med varandra när det gäller att finna något ledigt kapital, vilket Kungl. Maj:t beslutat att kommunen äger rätt att låna upp. Bostadsförsörjningsplanerna sprängs sönder av statliga myndigheters kvoteringsbestämmelser. Redan planerad offentlig byggnation måste uppskjutas genom statliga påbud.

Det är min mening att de statliga myndigheterna och inte minst regeringen bör vara försiktiga i sin åtstramningspolitik gentemot kommunerna. »Kommunal demokrati» får inte bara bli ett honnörsord, utan det måste finnas praktiska möjligheter ute i kommunerna att verkställa de folkvalda kommunalmännens beslut.

Jag kommer så, herr talman, in på de kanske mest intressanta motionerna, nämligen I: 32 och II: 59. Dessa motioner är från principiell synpunkt mycket intressanta. Utan tveivel har de proportionella valen och den minoritetsrepresentation, som därvid säkrats, i alltför många fall fört fram till en i hög grad otillfredsställande situation.

Det är inte så att majoritetspartiet fränhänt sig den kommunala makten — denna är säkrad så gott som över hela linjen. Men vad som är otillfredsställande är att strävan till enhetliga beslut i drätselkammare eller kommunalnämnder så starkt betonats, att besluten många gånger är urvattnade när de presenteras på fullmäktiges bord. Detta gäller naturligtvis inte alla frågor, kanske inte ens de flesta. Men det gäller oftast sådana frågor som kan vara politiskt kontroversiella. Besluten fattas i korridorer och i slutna rum, och vad som legat till grund för kompromisserna vet endast de mest invigda. Detta är inte något gott förhållande. Jag instämmer sålunda i motionärernas hemstäl- lan om utredning och noterar med tacksamhet att utskottet föreslår en förut-sättningslös utredning.

Jag vill emellertid sända med några frågetecken på denna utrednings väg. Jag är inte säker på att ett upphävande

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

av proportionaliteten är den bästa och riktigaste lösningen. Snarare tror jag att ett steg i motsatt riktning skulle vara det riktiga, d. v. s. att alla partier i de kommunala församlingarna borde få rätt till representation i drätselkammare, kommunalnämnd och stadskollegium. Nog finns det både logik och demokrati i det kravet, att de som sitter i den beslutande församlingen också bör få vara med i de beredande och verkställande organen.

Jag tror inte att det är det förhållandet, att minoritetspartierna fått säte och stämma i de högsta styrelserna, vilket har predestinerat de dåliga kompromisserna. Det är snarare de socialdemokratiska kommunalpolitikerna — vilka har majoritet i de flesta städer och kommuner — som så till den grad fallit i farstun för de borgerliga kommunalpolitikerna, att ansvaret för det ständiga kompromissandet får anses ligga hos regeringspartiets representanter. Det kan nämligen inte vara majoriteten som skall behöva ge med sig, utan det är väl vanligast att det är minoriteten som får göra detta.

Hur det än förhåller sig med detta är jag med på en utredning. Låt mig lock ställa en fråga: Har man, om man nindrar minoriteten från att bli representerad i kommunalnämnd, drätselkammare etc., vidgat den kommunala demokratin? Har man inte i stället inskränkt denna demokrati?

Jag vet inte, herr talman, om jag har rätt — jag kanske målar i alltför mörka färger — men jag undrar om detta har något kommunalt samband med statsministerns uttalade önskemål om en mera demokratisk valordning, som skall utestänga småpartierna, d. v. s. kommunistiska partiet, från riksdagen. Med sina tio mandat i denna riksdag betraktas partiet såsom alltför litet och måste enligt statsminister Erlander bort. En sådan »demokratisk» valordning vill man väl så småningom införa även i de kommunala valen. Målsättningen skulle

alltså vara: »Bort med KdS, MbS och kommunisterna ur riksdagen!» Nästa steg skulle vara: »Bort med högern, folkpartiet och centern ur de kommunala högsta verkställande organen!» Man måste fråga sig: Kan det vara de norska och danska valen som åstadkommer sådana tankeförellelser?

Det måste sägas, ty jag har oerhört svårt att få in i mitt huvud att ju mer man koncentrerar makten, desto mer vidgar man demokratin. Såvitt jag har fattat saken rätt måste förhållandet vara det motsatta, särskilt som det bör finnas enormt stora möjligheter för majoritetspartiet att hålla sina positioner och kämpa för sin sak i både nämnder, styrelser och stadsfullmäktige. Men som herr Carlsson i Tyresö sagt har kanske kommunalpolitikerna ut i kommunerna blivit en aning mossbelupna, och det är väl det som herr Carlsson är ute för att bekämpa.

Till sist, herr talman, vill jag för att förkorta debatten deklarera att vi är för att det införes suppleantskap i primärkommunerna. Det finns ingen anledning att hindra detta. Vi är vidare för att de kommunala organen på något sätt får lagliga skyldigheter att ta upp frågor som anhängiggöres, och vi är för att motioner och andra ärenden som läggs fram skall behandlas inom en viss tid och återkomma till fullmäktiges bord. Som det nu är råder ju skandalösa förhållanden på många platser.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Herr Ekström i Iggesund var nyss uppe i talarstolen och åberopade 30 års erfarenheter från sin kommunala verksamhet, vilka hade lett honom fram till att utskottets förslag var väl grundat. Jag skulle också kunna stödja mig på 30 års arbete på det kommunala området, och jag har fun-

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

nit att vad som sägs i reservationen väl stämmer med mina erfarenheter från denna tid.

Det proportionella valsättets främsta förtjänst är väl att det garanterar olika grupper möjlighet att delta i det offentliga arbetet, i de offentliga besluten och i beredningen av sådana beslut. Vid de förändringar i lagstiftningen på det kommunala verksamhetsfältet som har skett under ett stort antal år har man också konsekvent utvidgat möjligheterna till proportionella val. Genom det proportionella valsystemet har också personer från olika meningsriktningar beretts möjligheter att bli placerade i kommunala befattningar. Detta har gett dem tillfälle till en skolning i offentligt arbete över huvud taget som sedermera har blivit dem till stor nytta.

I den socialdemokratiska motionen hävdas det nu att det samregerande, som vi genomgående har i kommunerna och landstingen, har haft en förlamande effekt på den politiska debatten. Jag tror att det ligger en betydande överdrift i detta påstående.

Huvudsaken med verksamheten skall ju ändå vara att åstadkomma goda lösningar och praktiska resultat. Öppnar man möjligheter att genom ett majoritetsbeslut i fullmäktige eller landstinget sätta regeln om proportionella val ur kraft när det gäller val av styrelse, tar man såvitt jag förstår ett steg tillbaka i utvecklingen. Man hindrar oppositionen från insyn i den viktigaste kommunala nämndens arbete. Motionen erkänner att detta är en svaghet, men menar att kravet på insyn skall tillgodoses genom proportionell representation i de övriga nämnderna. Den som läser motionen får nog det intrycket att man där egentligen bryter staven över det proportionella systemet. Man säger att systemet, som har anor från tiden före det parlamentariska genombrottet, utformades i små kommuner med obetydliga arbetsuppgifter. Man frågar sig hur länge kom-

mer en sådan begränsning av minoriteternas rättigheter att gälla bara styrelsen.

Det är möjligt att man i vissa kommuner genom det nu föreslagna systemet skulle få en friskare kommunalpolitisk debatt, men jag undrar om det inte finns andra vägar för att åstadkomma detta. De kommunala frågorna är i dag uppmärksammade på ett helt annat sätt än tidigare. Pressen följer kommunernas åtgöranden med stigande intresse, och det är ju glädjande. Partierna och folkbildningsarbetet tar numera upp de kommunala frågorna i en utsträckning som aldrig förr. Den eventuella vinst i fråga om den kommunalpolitiska debatten som skulle bli möjlig om motionens tankegångar förverkligades är enligt min mening inte värd att man offrar rätten till proportionell representation i kommunens styrelse.

Vidare vill jag göra några kommentarer till yttranden som tidigare fällt under denna debatt. Herr Henningsson ifrågasatte om diskussionen rörande det kommunala sambandet hade stimulerat till den stora aktivitet i kommunala frågor som vi nu har kunnat konstatera i riksdagen. Det är väl så, herr Henningsson, att man tror det som man gärna vill tro. Det finns emellertid alldeles tillräckligt med förklaringar ändå. För det första har väl de kommunala frågorna alltid intagit en ganska stor och framskjuten plats i riksdagens arbete. För det andra är det ju så att den kommunala debatten tillförs mycket material i samband med de stora förändringar som pågår genom indelningsändringar, genom kommunblockssamarbetet, genom den omfördelning av kommunernas arbetsuppgifter som har skett under de senare åren m.m. Det är därför helt naturligt att de kommunala spörsmålen i dag även i riksdagsarbetet intar en mera framskjuten plats än de tidigare har gjort.

Herr talman! Som jag redan tidigare

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

har signalerat, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr **JOHANSSON** i Trollhättan (s):

Herr talman! När jag går in i denna debatt vill jag först mycket starkt stryka under vad herr Henningsson redan betonat, nämligen att konstitutionsutskottets utredningsbegäran gäller en förutsättningslös utredning. Utskottet refererar olika uppfattningar, och detta referat mynnar ut i en hemställan att det åt länsdemokratiutredningen skall uppdragas att verkställa en förutsättningslös utredning. Det betyder att ett bifall till utskottets förslag inte innebär ett ställningstagande i sakfrågan, utan endast till denna utredningsbegäran. Ställningstagandet i sakfrågan skjuter vi på framtiden, det finns nämligen en rad problem, som vi behöver ta ställning till och som behöver genomlysas.

Mot den bakgrunden anser jag att herr Hamrin i Jönköping uttryckte sig felaktigt när han i sitt första inlägg i morse beskrev utskottets hemställan. Utskottet syftar inte till att införa kommunal parlamentarism, utan endast till en förutsättningslös utredning av detta problem. Det är två skilda saker.

Det förefaller mig underligt att man inte vill vara med om en sådan utredning. Det talas ofta om att den kommunala debatten bör vitaliseras. Inte minst i samband med vår författningsdebatt har detta understrukits. I den debatten har man gång efter annan kommit tillbaka till att det bör vidtagas åtgärder för att vidga den kommunala debatten. Bakom kravet på s. k. rena kommunalval har väl legat ett sådant syfte.

Nu har det, herr talman, kommit fram ett annat uppslag. Det vill man inte ens göra till föremål för utredning. Det förefaller som om detta inte går riktigt ihop. Det är väl ingen tvekan om att den kommunala debatten behöver vitaliseras. Nu har vi fått ett

uppslag genom den motion som herr Carlsson i Tyresö och herr Palm har väckt. Huruvida detta är det bästa vill jag för dagen inte yttra mig om. Det kan hända att det vid en utredning kommer fram ett bättre förslag, framför allt ett förslag som är enklare att genomföra än det nu föreliggande. Det kan nämligen inte hjälpas att genomförande av en kommunal parlamentarism kan möta vissa komplikationer. Jag skulle vilja belysa detta genom att ta upp en tankegång som herr Hamrin i Jönköping var inne på.

Herr Hamrin frågade hur det kunde komma sig att man inte i någon av de kommuner, där socialdemokraterna befinner sig i minoritet, har kommit på idén att låta de borgerliga partierna ensamma besätta platserna i kommunalnämnd eller drätselkammare. Jag känner inte heller till något sådant fall. Men det är väl ganska naturligt att något sådant inte förekommer. Genomförandet av en kommunal parlamentarism, som innebär att ett parti eller en koalition av partier bildar kommunens styrelse, förutsätter en omläggning av den kommunala beredningsorganisationen. Herr Ekström i Iggesund har varit inne på förhållandena inom landstingen, där vi har dubbla beredningsorgan. Något dubbelt beredningstväng existerar inte i primärkommunerna. Om man med bibehållande av den nuvarande beredningsordningen inför en kommunal parlamentarism, skulle de partier, som inte deltar i den kommunala styrelsen, inte få vara med om den slutgiltiga beredningen. Förslag i ärendena skulle komma från kommunala styrelser eller nämnder. Till dessa förslag skulle det ha kunnat fogas reservationer. Men själva slutberedningen, vid vilken man skall ta hänsyn till det kommunala intresset i stort och till den kommunalfinansiella situationen, skulle utföras av företrädarna för ett eller — om det finns en koalition — ett par partier.

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

Detta ter sig för mig otillfredsställande. Vill man införa en kommunal parlamentarism, är det självklart att man måste återuppliva de gamla beredningsutskotten. Då skulle det alltså som en sista instans finnas ett beredningsutskott där partierna skulle vara representerade i proportion till sin styrka i stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige. Men eftersom vi nu inte har en kommunal parlamentarism förefaller det naturligt att man inte heller har infört någon sådan arbetsform, även om kommunallagen ger möjlighet till det.

Låt mig tillägga att det av detta exempel framgår mycket klart att vi inte utan vidare kan ta bort bestämmelsen om proportionalism i kommunallagen; hela denna fråga bör bli föremål för en mycket grundlig utredning.

Det finns också andra aspekter, vilka delvis har skymtat i debatten. Det gäller bl. a. en sida av parlamentarismen som vi ofta kommer tillbaka till när vi här i kammaren behandlar författningsspörsmål, nämligen hur det skulle gå om en »kommunal regering» lider nederlag. Låt oss säga att en kommunalnämnd lägger fram ett förslag, som den håller ytterst hårt på och som gäller en mycket stor fråga, och att detta förslag underkänns av fullmäktigeförsamlingen. Skall då denna styrelse tvingas avgå, eller vad skall hända? Skall man kunna utlysa nyval för att ställa väljarna inför dessa problem?

Det räcker med att jag här antyder frågeställningarna för att man skall inse att de behöver belysas. Man har inte ens tänkt så långt ännu, och ingen har heller yrkat på det — bör jag väl tillägga för att det inte skall uppstå några missförstånd i denna debatt. Men det är ju alldeles uppenbart att om man helt vill flytta över den parlamentarism vi har på det statliga planet till det kommunala planet måste sådana problem först utredas.

För min del är jag tveksam huru-

vida man skall dra sådana konsekvenser liksom jag är tveksam huruvida man skall göra sig besväret att upprätta dubbla beredningsorgan inom primärkommunerna. Men samtidigt måste jag fråga mig: Skall vi här i riksdagen bestämma hur de enskilda kommunerna skall ha det, eller skall vi låta kommunerna få rätt att själva bestämma vilket system de skall tillämpa? Inte ens på den punkten har jag någon bestämd mening. Innan jag tar ställning till den saken måste jag nämligen veta på vilket sätt en kommunal parlamentarism skulle genomföras, och det får jag inte på annat vis än genom att rösta för att frågan skall utredas. De som är tveksamma beträffande den kommunala parlamentarismen bör lämpligen rösta för att man skall utreda frågan så att man får den grundligt genomlyst och alla konsekvenser av en sådan parlamentarism träder fram.

Att jag biträder utredningsyrkandet beror inte därpå att jag skulle mena att det nuvarande systemet har en förlamande effekt på diskussionen eller något sådant. Visst skulle jag önska en livligare debatt, men om jag skulle behöva välja mellan effektivitet i kommunalstyrelsen och en livlig debatt, så valde jag utan tvekan effektivitetens linje. Jag tror emellertid inte att man behöver träffa ett sådant val. Det går säkerligen att förena effektiviteten med en livligare debatt än vi för närvarande har.

Låt mig slutligen ta upp frågan om proportionalismen. En kvartett talare, från herr Werner till höger över herrar Hamrin och Larsson i Luttra i mitten till herr Nilsson i Gävle på den kommunistiska sidan till vänster, har bekänt sitt odelade gillande av proportionalismen. Herr Nilsson i Gävle var väl den som gick längst i detta stycke. Han ville att varje parti som över huvud taget var representerat i en fullmäktigeförsamling skulle ha en

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

företrädare i den kommunala styrelsen, om jag fattade honom rätt.

Detta skulle betyda att vi i vissa fall finge mycket stora styrelser.

När man på det sättet hävdar proportionalismen, får jag emellertid säga att jag inte kunnat finna att den har ifrågasatts när det gäller de kommunala valen. Vad som diskuterats är endast att vi skulle undersöka möjligheterna att kommunerna skulle få rätt att låta ett parti eller en koalition av partier bilda kommunens styrelse.

Sedan har väl en del överord fällt i detta sammanhang. Herr Werner påstod att proportionalism betyder ökad politisk kultur. Ja, så uppfattar möjligen herr Werner detta. Får jag kanske i all stillhet erinra herr Werner om att man i England har ett majoritetsvals-system, men det skulle inte falla mig in att påstå att den politiska kulturen är sämre i det engelska underhuset än den är i den svenska riksdagen. Herr Werner har måhända en annan mening på den punkten.

När man sedan talar om att demokrati är styrelse genom diskussion, kan jag hålla med om detta, men låt mig få erinra både herr Hamrin i Jönköping och herr Werner om att de första teoretiker som lanserade denna slogan utgick från engelskt majoritetsval och engelska förhållanden.

Jag trodde att herr Hamrin i Jönköping skulle utnyttja ännu en poäng när han hänvisade till Hjalmar Branting. Men då han inte gjorde detta, får väl jag försöka göra det på hans vägnar. Herr Hamrin i Jönköping kunde ha tillagt, att Karl Staaff företrädde majoritetsvals-systemet i den politiska debatten, och på det sättet kunde han ha spelat ut oss socialdemokrater alldeles särskilt i debatten. Men herr Hamrin i Jönköping omnämnde inte den saken — av skäl som jag till äventyrs kan förstå.

Herr talman! Mer vore att säga om denna fråga, men den tveksamhet som

finns bör väl leda till att man ställer sig bakom konstitutionsutskottets förslag om att riksdagen skall begära en förutsättningslös utredning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp) kort genmäle:

Herr talman! Tidigare halkade några ord ur mig om att jag inte tänkte återkomma i debatten i detta ärende. Det gör mig litet ont att jag inte kan hålla denna utfästelse, men det var herr Johansson i Trollhättan som uppkallade mig.

Jag vill först och främst konstatera, att ju längre debatten fortskrider, desto mer av brister, olägenheter och fel tillskrives den nuvarande ordningen. Jag fäste mig i det avseendet alldeles särskilt vid herr Ekströms i Iggesund inlägg. Herr Ekström hade verkligen inte något högt betyg att ge våra kommunalpolitiker ute i de svenska bygderna. Han tecknade en bild av kommunalpolitiker som satt instängda i slutna rum och till synes var så försagda, att de inte ens hade förstånd eller förmåga att reservera sig på punkter, där de i och för sig borde gjort detta. Låt mig konstatera att vi för en vital kommunalpolitisk debatt ändå har en klar utgångspunkt just i den möjlighet till reservation, som alltid föreligger. Jag har svårt att tro, att den bild herr Ekström här tecknade, stämmer med verkligheten. Har man en avvikande mening, ger man denna till känna ute i våra kommunala styrelser och nämnder. Den saken är nog oomtvistlig.

Herr Johansson i Trollhättan skönmalade inte heller det nuvarande läget, men jag har verkligen fortfarande svårt att förstå, att bilden svarar mot verkligheten. Inte heller herr Johansson i Trollhättan säger sig ha funnit något exempel på en socialdemokratisk minoritet någonstans, som plötsligt fått för sig, att man skulle ställa sig utanför och

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

bilda opposition för att åstadkomma en livlig kommunalpolitisk debatt. Nej, tacka för det! Det är klart, att ingen förfar på det sättet. Vill man beröva sig möjligheten till inflytande, skall man göra det, annars inte.

Utredningskravet gäller — det förstår jag mycket väl — en helt förutsättningslös utredning. Men har man sagt A, säger man gärna B och man utreder inte för utredningarnas egen skull, utan har väl ett bakomliggande, bestämt syfte med det. Har man alltså tagit ett steg, befarar jag, att det kan bli fråga om att ta ytterligare ett steg. Detta var vad jag sade i ett tidigare anförande.

Herr LARSSON i Luttra (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johanssons i Trollhättan anförande var mycket intressant. Det är uppenbart att han inte har någon starkare tro på att den reform som motionärerna tänker sig går att genomföra så där utan vidare. Om den kommunala beredningen skall kompliceras genom att det också i primärkommunerna skall ske en dubbel beredning ungefär på samma sätt som i landstingen, så blir vinsterna av en reform på detta område ännu mindre. Herr Johansson i Trollhättan menar emellertid att detta inte hindrar att man kan göra en förutsättningslös utredning om saken. Ja, men man skall väl inte påkalla en utredning utan att man i varje fall tror något på den reform som man förutsätter skall kunna bli ett resultat av förslagen från utredningen. Med hänsyn till vårt hårt belastade utredningsmaskineri måste ändå utredningarna ha en viss angelägenhetsgrad, innan man ropar på utredning.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har aldrig påkallat någon ny utredning på detta område, men av konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, vilket tidigare godkänts av kam-

maren utan debatt, framgår att det för närvarande bedrivs en mycket omfattande kommunal utredningsverksamhet. Konstitutionsutskottet önskar nu att en av de utredningar som redan arbetar, nämligen länsdemokratiutredningen, skall få pröva även det uppslag för aktivisering av den kommunala demokrati som här förts fram. Det ter sig väl ganska naturligt att man inte avskärmar denna del och säger: En rad andra spörsmål får utredningen syssla med, men denna fråga som förts fram i en motion i riksdagen får inte utredningen uppehålla sig vid.

När herr Hamrin i Jönköping framhöll att om man en gång hade sagt A måste man säga B, vill jag göra den stilla reflexionen att vi i detta fall ju inte har sagt A, utan vi har talat om förutsättningslöshet. Vi har inte begärt att systemet skall införas och behöver följaktligen inte heller i fortsättningen verka för det utan vi önskar endast att frågan skall genomlysas. På grundval av det material, som utredningen kommer att ställa till vårt förfogande — därest utredningskravet biträdades av kammaren — skall vi sedan bilda oss en uppfattning.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Även om jag inte tillhör konstitutionsutskottet och alltså inte varit med om att där behandla frågan har jag lyssnat med stort intresse till den hittills förda debatten.

För mig ter sig nog många av de framförda argumenten litet underliga. Herr Johansson i Trollhättan har starkt understrukit att det endast är fråga om en förutsättningslös utredning. Det är ju i och för sig riktigt, men när man läst motionen och sett de där framställda yrkandena, och hur motionären talar om att samregerandet i kommunerna har en förlamande inverkan på den politiska debatten och att en majoritet i fullmäktige borde beredas möjlighet att tillsätta alla platser i kommu-

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

nens styrelse, måste man väl förutsätta att motionären önskar, att den utredning som nu tydligen kommer att beslutas skall komma med förslag som passar honom.

Även jag har kommunal erfarenhet; jag valdes 1934 in i fullmäktige vid 29 års ålder, och jag anser mig ha rätt att säga att jag har lärt något under de gångna åren. Jag kan emellertid inte förstå att man kan kalla det vidgad demokrati att ett parti utestänges från plats i kommunens styrelse. Från början satt jag i en fullmäktigeförsamling där vi på högerhåll hade majoritet, men aldrig föll det mig in att vi skulle ställa den socialdemokratiska minoritetsgruppen utanför allt inflytande. Jag tillhör i dag en fullmäktigeförsamling där förhållandet är detsamma; av 35 fullmäktige har socialdemokraterna 12. Jag kan fortfarande inte fatta att det skulle vara någon vidgad demokrati att utestänga dessa från allt inflytande i kommunens styrelse. Tvärtom har jag den bestämda uppfattningen att skall man få någon fason på det kommunala arbetet måste alla vara med från början och ordentligt sätta sig in i frågorna. Då kan man uppnå resultat som är till nytta för kommunen och dess invånare.

Herr Carlsson i Tyresö erinrade om samlingsregeringen under kriget och talade om den politiska förlamning av debatten som då ägde rum. Herr Carlsson i Tyresö är för ung att erinra sig någonting från andra världskrigets dagar — han kan endast läsa sig till detta. Men vi som var med då vet alltför väl att det var en tvingande nödvändighet att man samregerade den tiden. Även om den politiska striden i Sverige i någon mån fick avstanna var detta inte huvudsyftet för oss den gången. Det viktigaste var att till varje pris genom samregerande hålla vårt land utanför världskriget. Det lyckades också. Därför tycker jag att man inte skall säga att det var något förlamande över situationen under andra världskrigets dagar. Tvärt-

om var det uppmuntrande att partierna kunde ta sig samman och lotsa landet genom en farlig tid så att vi slapp att delta i ett fruktansvärt världskrig.

Jag skulle kunna nämna ett par andra exempel. Vi har ju två landsting i Skåne, Malmöhus läns och Kristianstads läns landsting. Skulle riksdagen efter utredning en gång besluta att majoriteten får tillsätta alla platser i landstingens förvaltningsutskott, innebär detta för Malmöhus län att alla borgerliga ledamöter skulle utestängas. För Kristianstads län innebär det att alla socialdemokratiska ledamöter skulle utestängas. Jag anser båda resultaten fullkomligt absurda. Alla bör vara med i arbetet från början och medverka till att så kloka beslut som möjligt fattas.

Herr Carlsson i Tyresö förklarade också att vi inom kommunerna har för mycket av kompromisser och för litet av strid. Jag förmodar att han liksom jag träffar många väljare. Åtskilliga av dem brukar säga: »Hur skulle det vara om ni i riksdagen någon gång tog lärdom av vad man gör i kommunerna och inte bara stred om allting utan även försökte komma överens i så många praktiska frågor som möjligt?» Det kanske finns någon som har annan åsikt, det vill jag inte förneka, men jag tror att jag har givit uttryck för den ståndpunkt som majoriteten av väljarna har i denna fråga.

Det förvånar mig något — det skall jag gärna erkänna — att två enskilda motionärer plötsligt har fått majoritet i konstitutionsutskottet för en utredning. Det brukar inte gå så lätt annars. Jag instämmer med herr Larsson i Luttra när han framhåller att utredningsväsendet i Sverige är hårt belastat och att det finns viktigare frågor att utreda. Denna fråga har inte så stor betydelse som man här vill göra gällande.

Herr Ekström i Iggesund sade att misstag kan begås när man samlingsregerar och vem skall då utkräva ansva-

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

ret — varje parti försöker ju skydda sina representanter. Det är möjligt att så är fallet, men om ett parti har alla platser i kommunens styrelse och styrelsen gör misstag, vem skall då kräva ut ansvaret, det parti som har alla representanterna där eller de andra partierna? Oppositionen kan givetvis försöka att kräva ut ansvaret men att det parti som har tillsatt alla platserna ger sina egna en admonition eller t. o. m. respass vill jag först se innan jag tror det — det får herr Ekström ursäkta mig.

Kommer för övrigt misstagen att försvinna, om ett parti har hela inflytandet? Jag är övertygad om att så icke blir fallet. Min långa kommunala erfarenhet säger mig att det innebär stora fördelar att man kan komma överens inom kommunerna. Jag tror t. o. m. att det vore nyttigt om vi i detta hus lärde oss en del av kommunerna i det avseendet.

Jag har sålunda kommit till den bestämda uppfattningen att det enda riktiga är att rösta för bifall till reservationen.

Herr CARLSSON i Tyresö (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara på en punkt bemöta den föregående talaren. Han gör gällande att vi motionärer skulle ha uttalat oss emot samlingsregeringen under andra världskriget. Jag vill bara hänvisa till första stycket i motionen, där vi säger följande: »Tanken att i Sverige införa permanenta samlingsregeringar har konsekvent avisats. Denna form för riksstyrelse har man ansett skall komma till användning endast under utomordentliga förhållanden såsom vid krig eller krigsfara. I normala fall bör däremot regeringar utses enligt parlamentarismens principer.»

Där framförs inte någon som helst kritik mot samlingsregeringen under andra världskriget. Jag har personligen liksom jag tror alla andra ledamöter av

denna kammare den uppfattningen, att vid krig eller krigsfara bör samtliga partier delta i regeringsansvaret.

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Bästekille tog upp de synpunkter som jag hade framfört beträffande de nackdelar som kan föreligga vid samlingsregerande då det är fråga om att utkräva ansvar för de misstag som kan göras. Jag hävdade på denna punkt, att om man har en styrelse där samtliga partier är representerade, kan det lätt hända, att den beslutande församlingen som har att bevilja ansvarsfrihet slätar över, därför att alla har varit med om misstaget. Om det däremot finns en kommunens regering, kan det givetvis tänkas, att »regeringens» partirepresentanter i den beslutande församlingen är beredda att ge ansvarsfrihet och att denna församling fattar ett sådant beslut. Men det kan då också inträffa att frågan verkligen kommer under debatt och att minoriteten med skärpa framför sina synpunkter. Därigenom ställes frågan i blyxtbelysning för skattebetalarna och väljarna, vilket nu tyvärr inte alltid händer.

Det finns exempel på att man i en kommun har byggt ett skolhus som kanske var kostnadsberäknat till 5 miljoner kronor men som kostade 12 miljoner kronor. Då tvekade fullmäktige och ville inte ge ansvarsfrihet till en början, men omsider beviljades ansvarsfriheten. Skolstyrelsen avgick visserligen, men sedermera kom så gott som hela styrelsen tillbaka. Så kan det gå vid samregerande i kommuner och hur fungerade de insynen från kommunens styrelse?

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Carlsson i Tyresö vill jag säga att jag aldrig gjort gällande att uttalandet stod i motionen utan bara att det fällt här under debat-

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

ten. Jag skrev ned uttalandet omedelbart, så att jag vet att det återgivits riktigt. Det som föranledde mitt angrepp var just, att han ansåg att den politiska debatten hade förlamats fullkomligt under världskriget.

Herr Ekström i Iggesund sade att om det finns samlingsregeringar ute i kommunerna, händer det så lätt att man slätar över, när ansvar skall utkrävas. Han tog därvid ett exempel, som gällde ett skolhusbygge som var kostnadsberäknat till 5 miljoner kronor men som till slut kostade 12 miljoner kronor och som man ändå krånglade igenom. Det fel man i så fall har begått är, att man inte hos fullmäktige har begärt att få tilläggsanslag. Om man en gång fått en byggnadsplan godkänd av fullmäktige, och kostnadsberäkningen sedan inte håller, så har skolstyrelsen varken rätt eller skyldighet att stoppa bygget och säga att det får stå där ofullbordat, eftersom vi inte har fått mer än 5 miljoner kronor för ändamålet. Huset är visserligen inte färdigt, men det går inte att göra något åt saken när nu pengarna tagit slut. I en sådan situation skall skolstyrelsen hos fullmäktige begära tilläggsanslag. Endast under den förutsättningen att skolstyrelsen inte begär tilläggsanslag har den förfarit felaktigt och i så fall skall ansvar utkrävas. Vill fullmäktige inte bygga skolan färdig, har de rätt att vägra anslag; den saken är klar.

Enligt min mening är således detta exempel något som inte håller i verkligheten.

Herr talman! Till slut vill jag säga, att denna beskrivning av kommunalmännen ute i bygderna som en samling osjälvständiga individer utan förmåga att ta ansvar och ställning och som driver med helt viljelöst tror jag inte på. Jag har i fullmäktige så länge arbetat tillsammans med representanter från alla partier — med undantag för kommunisterna bland vilka det inte heller finns sådana osjälvständiga personer — och

kan därför slå fast att vi nog alla vet vad vi vill, och att vi också säger det. I den mån vi resonerat oss fram till en principlösning tror jag att vi gjort detta till nytta för kommunen och därmed för skattebetalarna.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Under den utveckling vi nu upplever på det kommunala området anmäler sig självfallet en rad problem — inte minst med avseende på den kommunala demokratien — och för min del tycker jag att det är utomordentligt värdefullt, att vi får en livaktig debatt i dessa frågor.

Jag skall i dag inte ge mig in i en diskussion för eller emot det proportionella valsättet beträffande kommunens styrelse. Egentligen har jag bara begärt ordet för att markera att jag när jag kommer att följa utskottet i denna fråga, med breda streck stryker under orden »förutsättningslös utredning». Det vore felaktigt om man med utgångspunkt från denna debatt skulle försöka göra gällande att socialdemokratien har tagit någon som helst ståndpunkt i sakfrågan. Jag vet att det finns ett betydande antal socialdemokratiska kommunalmän ute i landet som menar, att det nuvarande systemet är det bästa. Men med hänsyn till det livliga intresse som frågan om det proportionella valsättet beträffande kommunens styrelse i vida kretsar och inom olika partier har väckt tycker jag, i likhet med utskottets talesmän, att frågeställningen kan vara värd att belysa i samband med många andra av den kommunala demokratiens problem. På intet sätt innebär detta att man i förväg tagit någon ståndpunkt, utan man säger bara ifrån att när det gäller den kommunala demokratien över huvud taget behöver vi tänka igenom en rad frågeställningar, som dyker upp i samband med de förändringar som nu pågår på det kommunala fältet.

Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag har fått det intrycket av debatten att man på vissa håll hyser uppfattningen, att det blir mera demokrati om vi får parlamentarism i kommuner och landsting. Detta är ett minst sagt tvivelaktigt påstående, ty det kan ju inte innebära mera demokrati, att vissa partier eller något parti uteslänges från att delta i kommunens styrelse. Detta förefaller mig alldeles uppenbart.

När man här talar om den kommunala parlamentarismen kan man naturligtvis hänvisa till att utredningen skall vara förutsättningslös o. s. v., men borde man inte vid diskussionen om denna fråga ha kommit till litet större klarhet om vad man egentligen avser, innan en utredning tillsätts? Vad menar man med parlamentarism? Skall kommunens styrelse — om detta system genomförs — avgå om det ställts något slags kabinetsfråga? Skall det då bli ett nyval eller skall det träda till något annat parti eller några andra partier som inte har tillräckligt parlamentariskt underlag för en fullmäktigemajoritet?

Detta problem får väl ses i samband med strävandena på visst håll att skapa något slags gemensamma val till kommuner, landsting och riksdag, så att en del av riksdagen skall väljas i samband med kommunalval, alltså det s. k. kommunala sambandet — en mycket originell idé, om man nu skall vara snäll. Skulle man genomföra ett sådant här system uppstår emellertid också frågan, om inte vid en riksdagsupplösning även kommunernas församlingar måste upplösas. Annars får man ju inte något kommunalt samband — eller hur? Och skall man sedan också införa parlamentarism i kommunerna och utlysa kommunala nyval när en styrelse, d. v. s. kommunens regering, inte längre representerar fullmäktiges majoritet i en väsentlig fråga, då finns det verkligen anledning fråga sig hur detta kommer att utfalla i verkligheten.

Herr talman! Jag erkänner gärna att det vore värdefullt med en aktivisering av den kommunalpolitiska debatten. Den saken tror jag ingen vill bestrida. Men jag undrar om inte de som förordar ett parlamentariskt styrelsesätt i kommunerna ändå angriper problemet från felaktig utgångspunkt. Man kan väl inte argumentera så att det väsentliga är att uppnå oenighet, utan det väsentliga är att åstadkomma en livligare debatt. Det är ju därför man vill införa parlamentarism i kommunerna.

Jag skall inte nu fördjupa mig i det problemet. Vad jag vill säga är, att om man önskar en livligare kommunalpolitisk debatt, så finns det möjligheter till det även med nuvarande system. Om reservationsrätten utnyttjades i större utsträckning än nu skulle det bidra till en livligare debatt. Men fördens skull behöver vi inte införa parlamentarism. Jag undrar, om inte den väsentliga frågan är en annan, nämligen att skapa en livligare debatt inom våra partier rörande riktlinjerna för den kommunala verksamheten. Jag är övertygad om att utvecklingen av många skäl, samarbetsnämndernas tillkomst, kommunsammanslagningarna, den tekniska utvecklingen och den kommunala verksamhetens utveckling över huvud taget, kommer att tvinga fram en väsentligt livligare diskussion om de stora principiella linjerna på den kommunala verksamhetens många områden. Därför tror jag att kärnpunkten är att vi inom olika partier intensifierar vår informationsverksamhet och aktiviserar den inre diskussionen om principerna. Jag skall inte använda uttrycket den kommunalpolitiska ideologien, utan säger i stället de principiella riktlinjerna för den verksamheten i kommuner och landsting. Där tror jag att den centrala frågan ligger.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Efter herr Eliassons i Sundborn funderingar över detta pro-

Suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna

blem borde det stå alldeles klart för kammarens ledamöter att det verkligen behövs en utredning.

Jag yrkar bifall till förslaget om en utredning.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hamrin i Jönköping begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Segerstedt Wiberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 105 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11**Suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna**

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner angående suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna.

I de likalydande motionerna nr 254 i första kammaren av herr *Harald Pettersson m. fl.* och nr 320 i andra kammaren av herr *Boo m. fl.* hemställdes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag om införande av suppleantinstitution för fullmäktige i primärkommunerna».

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 254 och II: 320, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös utredning angående införande av suppleanter för stads-, kommunal- och kyrkofullmäktige.

Reservation hade avgivits av fröken *Stenberg*, herr *Erik Olsson* och fru *Thunvall*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att motionerna I: 254 och II: 320 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Frågan om suppleantinstitution för fullmäktige i primärkommunerna har återkommit också i år, och det är ju ingenting ovanligt när det gäller frågor som förts fram i motioner. Men förvånande är det att ett utskott ändrar uppfattning från det ena året till det andra såsom konstitutionsutskottet här har gjort, fastän ingenting inträffat som kan motivera det.

Alla de betänkligheter mot en reform av detta slag som kunde anföras år 1964 gäller i lika hög grad i dag. I kommunallagskommitténs betänkande år 1952 redovisades resultatet av en enkät i frågan som gjorts i ett stort antal kommuner och städer. Där finner man att en stor majoritet ställde sig avvisande till tanken på suppleanter för fullmäktiges ledamöter. En lika förkrossande majoritet gav samma svar i sina remissyttranden över detta betänkande. Någon ny undersökning har sedan inte verkställts.

Suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna

När utskottet behandlade frågan så sent som 1964 fann utskottet inte heller att sådana nya omständigheter tillkommit som motiverade ett annat ställningstagande. Jag finner det också märkligt att utskottet nu helt kan bortse från de synpunkter som utskottet vid ärendets behandling år 1953 ansåg så betydelsefulla — och som gällde för utskottet även år 1964.

Jag skall be att inför kammaren få återge något av det som utskottet i sin skrivning år 1953 anförde och som åberopades år 1964:

»Att möjligheten att inkalla suppleant kan hos enskilda fullmäktigledamöter minska deras känsla av ansvar för sitt uppdrag läser sålunda icke kunna helt bestridas. Och», skrev utskottet, »även hos allmänheten kan lätt en motsvarande nedvärdering av fullmäktiguppdraget komma till synes. Detta kan t. ex. taga sig uttryck däri, att en arbetsgivare utan verkligt tvingande skäl vägrar en anställd ledighet för att delta i ett fullmäktigsammanträde under hänvisning till att suppleant finnes för den anställde. Över huvud taget synes det vara ägnat att minska fullmäktiges auktoritet i allmänhetens ögon, om viktiga kommunala angelägenheter avgöras av en från det ena sammanträdet till det andra olika sammansatt fullmäktigförsamling. Till det sagda vill utskottet blott foga, att en suppleantinstitution säkerligen skulle kräva tämligen komplicerade lagregler och bliva besvärlig i tillämpningen, särskilt i vad angår prövningen av anmält förfall och inkallande av suppleant.»

Detta, herr talman, är viktiga skäl, och det gäller för mitt ställningstagande som om de hade varit skrivna i dagens utlåtande.

Det stöd för en åsiktsförändring som utskottet kan åberopa är måhända Svenska kommunförbundets yttrande 1965, att styrelsen för förbundet intet har att erinra mot en utredning. Men det uttalandet är ju inte att jämställa

med en beställning. Utskottet anser emellertid tydligen att detta medgivande innebär en åsiktsförändring vad beträffar majoriteten av landets kommuner.

Låt oss då se på vad Svenska stadsförbundet skriver — det förbundet yttrade sig också i frågan år 1965. Majoriteten i styrelsen har — liksom majoriteten av de tillfrågade städerna och kommunerna förra gången — avstyrkt förslaget även nu. I sitt yttrande pekar förbundet på frågan om suppleants inkallande till tjänstgöring och ordningen härför, liksom de förutsättningar under vilka suppleanten skall inkallas, och fortsätter: »Såvitt styrelsen kan bedöma torde det knappast vara görligt att åstadkomma föreskrifter som tillgodoser önskvärdheten av en fulltalig representation på samma gång som de uppfyller krav på att inkallandet av suppleanter sker i riktiga former.»

Herr talman! Detta är något som man inte kan komma förbi, och dessa synpunkter sammanfaller helt med min uppfattning.

Jämförelser har också gjorts med sammanläggningsdelegerade, där suppleanter införts. Härvidlag kan jag instämma i Svenska kommunförbundets yttrande att systemet där ger praktiska fördelar genom att det skapar garantier för att varje kommun är representerad vid sammanträden, även om delegeradeförsamlingen göres liten. Men en jämförelse mellan fullmäktige i primärkommunerna och sammanläggningsdelegerade är inte relevant — det rör sig om två helt olika saker. Ledamöterna av sammanläggningsdelegerade utses ju på ett helt annat sätt än fullmäktige i primärkommunerna. Att vid ett fullmäktigeval få en liknande garanti för att olika delar av en kommun alltid skall bli rättvist representerade går som bekant inte, vare sig vi har suppleanter eller ej. Så många kandidatnomineringar har vi väl alla deltagit i, att vi kän-

Suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna

ner till problemen och de olika intressena härvidlag. Ambitionerna kan vara goda hos varje parti vid nomineringen — men efter valet, när nya stads- eller ännu hellre kommunalfullmäktige sammanträder, kanske man märker en överrepresentation från en viss del av kommunen, beroende på att alla partier nominerat sina första namn därifrån, medan en annan del kan bli helt orepresenterad.

Skulle vi ett ögonblick tänka oss ett suppleantskap, så menar jag inte att det behöver missbrukas, men omständigheterna kan vara sådana att allmänheten ändå misstänker att missbruk förekommit. Man kan inte bortse från allmänhetens reaktion, om det gång efter annan redovisas frånvaro för samma ledamot. Det kan bli svårt att bevisa att frånvaron berott på viktigare uppdrag än fullmäktiges sammanträden eller att anledningen till frånvaron ej varit att undvika ett obekvämt och svårt ställningstagande. Det kan också inträffa att vederbörande på grund av en mångfald andra uppdrag inte har tid att närvara utan måste ha en ständig suppleant. Vid långvarig sjukdom och liknande omständigheter bör andra åtgärder kunna vidtagas. Vi har exempel i riksdagen på hur detta kan ordnas.

Herr talman! Det kan förefalla underligt att jag inte vill gå med på en utredning mot bakgrunden av att jag i det föregående ärendet om minoritetsrepresentation i kommunernas styrelser kunde följa utskottsmajoritetens förslag om en utredning, fastän jag inte är övertygad om möjligheten av att genomföra en sådan reform i alla kommuner. Jag skall därför något motivera min inställning.

I det föregående ärendet har jag fäst stor vikt vid frivilligheten för kommunerna att själva avgöra hur de vill ha det. Jag föreställer mig att det i många kommuner, särskilt i de mycket stora, kan vara önskvärt med ett parlamentariskt system i kommunernas styrelser

— något som också herr Henningsson antydde — och jag har av denna anledning inte velat motsätta mig en förut-sättningslös utredning. Jag vill att denna skall bli helt förut-sättningslös, så att alla möjligheter, såsom också statsrådet uttalade, kan prövas. I den fråga det då gällde kan frivilligheten också lättare bibehållas oberoende av resultatet av utredningen än vad som är fallet i det spörsmål som vi nu diskuterar. I det senare fallet anser jag att suppleantinstitutet inte bör införas för stads-, kommunal- och kyrkofullmäktige över huvud taget och kan därför inte ens biträda ett utredningskrav.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av fröken Stenberg, herr Erik Olsson och mig själv.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Såsom representant för reservanterna i detta ärende framhåller fru Thunvall att uppfattningarna tydligen har svängt. Det är möjligt att så är fallet. Meningarna kan ibland svänga om rätt våldsamt. Vi har i andra kammaren två år i rad, såväl 1964 som 1965 — år 1965 till och med utan votering — bifallit förslag om en utredning av denna fråga. Men båda åren föll frågan därför att första kammaren avslagit samma framställning. I år inträffar det märkliga att första kammaren, som ligger före oss på dagens föredragningslista, redan med överväldigande majoritet har godkänt kravet på en utredning.

Det skulle vara en fullständig om-svängning, fru Thunvall, om andra kammaren nu ändrade sig och avslog utredningskravet. Jag hoppas att vi nu inte skall komma i denna situation utan skall kunna komma fram till ett avgörande i denna fråga. Det har nämligen i olika församlingar faktiskt rests allt starkare krav på möjlighet till ett suppleantinstitut.

Jag vill även framhålla för fru Thunvall, att beslut om utredning av anta-

Suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna

let fullmäktige tidigare i annat sammanhang har fattats och att det i samband härmed inte bör vara särdeles betungande att utreda också den nu förevarande frågan.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BOO (cp):

Herr talman! Jag skulle kunna nöja mig med att instämma i vad herr Henningsson anför, men jag vill gärna bemöta en synpunkt, som fru Thunvall tog upp i sitt anförande.

Först vill jag dock konstatera att det, såsom herr Henningsson framhållit, mycket riktigt har skett en markant förskjutning i fråga om denna utredning, vilket mycket klart fastlagts i och med att första kammaren i dag anslutit sig till kravet på en utredning.

Det nya som har kommit till sedan förra året är att man för sammanläggningsdelegerade har möjlighet att utse suppleanter och även skall göra det. När riksdagen i december 1965 tog denna proposition restes det inte någon invändning mot denna anordning. Då fru Thunvall nu menar att det är stor skillnad mellan sammanläggningsdelegerade och en fullmäktigeförsamling drar hon väl litet för långtgående slutsatser. Sammanläggningsdelegerade skall under perioden innan sammanläggningen blir definitivt överta det mesta av vad de primärkommunala församlingarna i annat fall har att besluta om. I beslutsavseende råder således en ganska stor likställighet mellan de två institutionerna.

Därutöver tog fru Thunvall upp ytterligare ett önskemål, som, menade hon, var svårt att tillfredsställa inom suppleantinstitutionen för de primärkommunala fullmäktigeförsamlingarna, nämligen att man skall få representationen så fördelad inom kommunen att alla delar av denna blir tillgodosedda. Jag har en annan uppfattning i detta fall. I de nya storkommunerna kan det

bli problem på så sätt, att många av de tidigare enskilda kommunerna kanske kommer att erhålla så få ledamöter i de nya fullmäktigeförsamlingarna, att om den ledamot som representerar den tidigare primärkommunen icke har möjlighet att delta i fullmäktigeförsamlingen, kanske denna del av den nya storkommunen vid detta tillfälle blir helt utan representation.

Det är således angeläget, herr talman, att vi i denna nya situation med storkommuner får suppleantinstitution inför.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Herr Henningsson nämnde att det pågår en utredning och att det därför inte skulle behöva bli betungande, om den skulle få utreda också den här frågan. Emellertid kunde det väl inte framgå av vad jag sade att det var mitt skäl att inte vilja ha en utredning. Jag anser att den inte behövs, och därför kan jag inte ens yrka på en utredning.

Jag kan beklaga att första kammaren nu har låtit sig påverka av andra kammarens och inte minst konstitutionsutskottets nya uppfattning i denna fråga, så att det, som jag förstär, blir ännu omöjligare att få ett sådant beslut som jag förordat. Jag kommer ändå att pröva kammarens tålmod med en vote-ring, ty jag skulle vilja se vilka som har annat att anföra i denna fråga.

Det är riktigt som herr Boo säger att sammanläggningsdelegerade skall utföra arbetet, men de gör det tills sammanläggningen är klar. I denna situation är det nödvändigt att arbetet göres så allsidigt som möjligt med representanter från kommunerna. Sedan blir det emellertid ett allmänt val för en ny fullmäktigeförsamling, och redan vid detta val kan den situationen uppstå att den ena eller andra kommundelen inte

Suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna

får någon representant. Vi vet ju hur det går vid allmänna val; representationen kan ändå bli olika, så att man aldrig får ens en ordinarie ledamot, ännu mindre en suppleant.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Vi har alldeles nyss behandlat en fråga, då det var delade meningar om huruvida ärendet skulle bli föremål för utredning eller inte. Det sades klart ifrån att det gällde en förut-sättningslös utredning. Man var till och med beredd att med tjocka streck understryka att den skulle vara förut-sättningslös, men man önskade att frågan skulle bli genomlyst så att man sedan kunde ta ställning.

För min del gäller samma synsätt också beträffande denna fråga. Jag vet mycket väl att det kan anföras skäl både för och emot suppleanter till fullmäktigeförsamlingar. Jag tycker dock att svårigheterna att ordna en fulltalig representation vid fullmäktiges sammanträden ibland kan vara så stora, att man skulle önska att det funnes tillgång till suppleanter. Det kan t. ex. vara långvarig sjukdom som gör det omöjligt för vederbörande att närvara vid sammanträdena.

Fru Thunvall berörde den problematiken och sade något om att det skulle gå att ordna på annat sätt. Jag kan för min del inte förstå, vad hon då avsåg. Hur skall det problemet kunna lösas? Ett bortfall under längre tid av en eller ett par ledamöter i en liten fullmäktigegrupp på grund av långvarig sjukdom kan vara utomordentligt besvärande för gruppen i fråga, och det skulle vara av stort värde, om man i sådant fall hade möjlighet att tillkalla suppleanter.

Det kan också uppstå problem för personer, som är hårt ansträngda av andra åtaganden, som kan hindra dem från att över huvud taget ställa upp i fullmäktigeval. Medvetandet om att det finns möjlighet att i svåra lägen in-

kalla suppleant skulle kanske kunna göra det möjligt för dem att ställa sig till förfogande. Detta är också en synpunkt, som jag tycker, att man inte helt kan bortse ifrån, även om jag är medveten om att det, som fru Thunvall framhöll, i huvudsak bör vara samma ledamöter som beslutar från gång till gång.

Konstitutionsutskottets majoritet föreslår nu att kommunalrättskommittén, i samband med att den i enlighet med sina senaste tilläggsdirektiv företar en omprövning av de i 5 § kommunallagen intagna bestämmelserna om antalet fullmäktige, skall få tillfälle att pröva även denna fråga. Det är ett yrkande som jag gärna vill stödja.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Thunvall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen av fröken Stenberg m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Thunvall begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 171 ja och 39 nej, varjämte 7 av

Tidsbegränsning för beredning och behandling av ärenden hos kommunala fullmäktige

kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av motioner angående anhängiggörande av kommunala ärenden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13**Tidsbegränsning för beredning och behandling av ärenden hos kommunala fullmäktige**

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 23, i anledning av motioner om tidsbegränsning för beredning och behandling av ärenden hos kommunala fullmäktige.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! I anslutning till behandlingen av konstitutionsutskottets utlåtande nr 23 vill jag i all korthet anföra några synpunkter.

I kommunallagen finns ingen bestämmelse som anger någon maximitid för handläggningen i de beredande organen av motioner som väckts i det beslutande organet — fullmäktige. Underlåtenhet att bereda motioner kan således inte anses strida mot gällande författning. Möjligen kan man i vissa fall ställa vederbörande befattningshavare till ansvar, i så fall för lindrigt tjänstefel.

Otvivelaktigt måste det betraktas som nonchalans att en motion kan få ligga år efter år innan den slutbehandlas. Det har till och med förekommit att en motion uppskjutits i trettio års tid innan den slutbehandlats av fullmäktige, och då föreslog det beredande organet

endast att motionen skulle utgå ur förteckningen. Även om detta exempel är unikt, förekommer det dock tyvärr inte så sällan, att behandlingen av motioner uppskjuts år efter år.

Utskottet har så riktigt anfört, att vissa missförhållanden i form av alltför långa beredningstider förekommer hos kommunala fullmäktige. Utskottet anser liksom motionärerna att dessa ärenden bör slutbehandlas inom rimlig tid, men utskottet anser också att en tillfredsställande ordning bör kunna åstadkommas utan lagstiftningsåtgärder. Utskottet påpekar att »tydliga strävanden — — — framkommit, bl. a. genom de kommunala förbunden, för att komma till rätta med missförhållanden av angiven art», d. v. s. de alltför långa beredningstiderna när det gäller motionsbehandling. Man påpekar i utskottsutlåtandet att det i vissa kommuner förekommer interna föreskrifter och balanslistor, och man förväntar också att en kommunal praxis skall utbildas. Utskottet framhåller även den kommunala revisionens betydelse i sammanhanget.

Herr talman! Trots att motion I: 250 och II: 322 har avstyrkts av utskottet har jag icke för avsikt att yrka bifall till motionen. Jag vill bara slå fast utskottets skrivning när det i likhet med motionärerna konstaterar att det råder missförhållanden. Att utskottet sedan anser att man skall kunna komma till rätta med dessa missförhållanden utan att gå lagstiftningsvägen har vi motionärer ingenting att erinra mot. Huvudsaken är dock att man når godtagbara resultat.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Rimmerfors*, *Wiklund* och *From* (samtliga fp).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Kommerskollegium: Befrämjande av landsbygdens elektrifiering**§ 14**

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 24, i anledning av motioner angående rätten för ordförande och vice ordförande i kommunal församling att deltaga i förhandlingarna.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15**Utgifterna inom handelsdepartementets verksamhetsområde**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7**Kommerskollegium: Befrämjande av landsbygdens elektrifiering**

Kungl. Maj:t hade (bilaga 12, punkt B 3, s. 17—20) föreslagit riksdagen att dels medge att statlig garanti för lån till nyanläggnings- och upprustningsåtgärder berörande landsbygdens elnät under budgetåret 1966/67 beviljades intill ett belopp av 6 000 000 kr., dels till Kommerskollegium: Befrämjande av landsbygdens elektrifiering för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kr., dels ock medge att bidrag för upprustning resp. nyanläggning av elektriska distributionsnät på landsbygden under budgetåret 1966/67 beviljades intill ett belopp av 7 600 000 resp. 1 600 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Johan Olsson m. fl.* (I: 295) och den andra inom andra kammaren av herrar *Eriksson* i 3 — *Andra kammarens protokoll 1966. Nr 11*

Bäckmora och *Boo* (II: 563), i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att en medelsram på 25 000 000 kr. för bidrag till upprustning av landsbygdens elnät måtte anges för tiden intill utgången av budgetåret 1970/71.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte

a) medge att under budgetåret 1966/67 statlig garanti för lån till nyanläggnings- och upprustningsåtgärder berörande landsbygdens elnät beviljades intill ett belopp av 6 000 000 kr.,

b) till Kommerskollegium: Befrämjande av landsbygdens elektrifiering för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kr.,

c) medge att under budgetåret 1966/67 bidrag för upprustning resp. nyanläggning av elektriska distributionsnät på landsbygden beviljades intill ett belopp av 7 600 000 resp. 1 600 000 kr.;

2. att motionerna I: 295 och II: 563 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson, Ivar Johansson, Harry Carlsson, Karl-Erik Eriksson, Johan Olsson, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Wedén, Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett att utskottet under 2. bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 295 och II: 563, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att en medelsram på 25 000 000 kr. för bidrag till upprustning av landsbygdens elnät måtte anges för tiden intill utgången av budgetåret 1970/71.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr SJÖNELL (cp):

Herr talman! Reservationen under denna punkt innebär ett understödjande av de synpunkter, som framförts i motionerna I: 295 och II: 563.

Enligt 1958 års riksdagsbeslut om strukturrationalisering av eldistribution

Kommerskollegium: Befrämjande av landsbygdens elektrifiering

nen skulle denna rationalisering sikta till att skapa stora och bärkraftiga distributionsföretag, som på längre sikt genom utjämning av goda och dåliga områden på ett effektivt sätt kan distribuera elkraft i glesbygder. Hela denna procedur måste betraktas som mycket tidsödande och komplicerad och därmed också kostsam.

Frågan om upprustning av landsbygdens elnät måste konstateras ha en hög angelägenhetsgrad. Det är både ur rättvis- och ekonomisk synpunkt alldeles uppenbart att glesbygdens och även de små tätorternas befolkning måste beredas lika goda förutsättningar som andra i fråga om elkraftsförsörjningen. En faktor som får ständigt växande betydelse är det ökande användningsområde i fråga om elkraft som den tekniska utvecklingen givit hushållen. Hushållen begagnar sig av ett stigande antal elektriska apparater av olika slag. Härvidlag är det väsentligt att bl. a. observera den ökande användning som elkraften fått och fortsätter att få också för rena uppvärmningsändamål, en utveckling som väl inte står att hejda och som det heller inte ur olika synpunkter finns någon anledning att försöka hejda. Denna utveckling ställer emellertid ökade krav på upprustning av distributionsnätet.

En annan viktig faktor som tillkommit under senare tid och som har stor relevans vid bedömningen av den fråga vi nu diskuterar är den ökade belastning på eldistributionsnätet, som blivit följden av den efterfrågeökning på elkraft som den växande och mycket glädjande industrilokaliseringen till tätorterna runt om i landet framkallar.

Som framgått av de skäl, herr talman, som jag redan nu har framfört — ytterligare motiv kan förebringas — föreligger ett stort och växande behov av en upprustning av elnätet på landsbygden. Det statliga expertorganet på området, kommerskollegium, har också funnit skälen för en fortsatt upprustning av detta elnät bärande. Kollegium föreslår

därför en ny medelsram för tiden intill utgången av budgetåret 1970/71 uppgående till 25 miljoner kronor och anger i det sammanhanget samma skäl som nu anförts av motionärer och reservanter. Enligt kollegiums åsikt måste det nämligen för de underhandsdiskussioner som från verkets sida ägt rum med distributionsföretagen rörande planeringen av upprustningsverksamheten vara av stort värde om en ny medelsram för upprustning kan anges av statsmakterna. Det är, herr talman, alldeles klart att om 1958 års riksdagsbeslut om rationalisering av eldistributionen skall kunna genomföras och slutföras på ett meningsfullt sätt, måste en ambitiös planering av upprustningsverksamheten äga rum genom bl. a. sådana underhandsdiskussioner. Men dessa blir skäligen meningslösa och kommer att hänga i luften, om man inte vet när och om det över huvud taget blir någon ny medelsram fastställd för ändamålet i fortsättningen.

Det finns, herr talman, i dagens läge ett stort antal akuta och kapitalkrävande upprustningsbehov. Många distributionsföreningar har sitt nät uppbyggt av krigstidsmateriel som är starkt förslitet och i behov av omedelbar förnyelse. Vid fusioner blir följaktligen de ekonomiska pårestningarna särskilt svåra för det övertagande distributionsföretaget, som inte har möjlighet att på egen hand klara de stora utlägg som erfordras för att modernisera ett nedslitet elnät hos den distributionsenhet som skall övertagas. Därför föreligger även fortsättningsvis behov av fortsatta statsbidrag till upprustning av landsbygdens elnät. Vid fusioner av distributionsföreningar, som nästan undantagslöst är en förutsättning för statsbidrag till upprustningen, fordras en grundläggande teknisk fältundersökning och projektering och regelmässigt mycket långvariga förhandlingar. På grund härav brukar de lokala utredarna eller parterna under hand på ett tidigt planeringsstadium

Kommerskollegium: Befrämjande av landsbygdens elektrifiering

hos kommerskollegium undersöka möjligheterna att erhålla statsbidrag. En fastställd bidragsram är alltså, som jag nyss framhållit, en grundförutsättning för att kommerskollegium över huvud taget skall kunna medverka i överläggningar om strukturrationalisering på det sätt som anges i koncessionslagstiftningen.

Slutligen vill jag, herr talman, erinra om att i tilläggsproposition 1957:175, där införandet av energiskatten föreslogs, uppdrogs också riktlinjerna för ett handlingsprogram på energiområdet. I det programmet ingick som ett viktigt moment att en upprustning av landsbygdens elnät skulle komma till stånd, och en medelsram på 50 miljoner för denna upprustning angavs. I praktiken skedde sålunda en hopkoppling av upprustningen av landsbygdens elnät med elskattens uttagande. Eftersom elskatten, herr talman, såvitt jag känner till inte är avsedd att bli avvecklad inom överskådlig tid, och det inom överskådlig tid, som motionärer och reservanter med stöd av kommerskollegiums påpekande angivit, finns behov av en ny medelsram åtminstone fram till och med budgetåret 1970/71, finns det alltså lika goda sakliga skäl att besluta om en sådan som för fastställande av den gamla, nu snart ianspråktagna ramen.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Vigelsbo*, *Eriksson* i Bäckmora och *Persson* i Heden (samtliga cp).

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Frågan om landsbygdens elektrifiering och upprustningen på det elektriska området är en gammal diskussionsfråga, och från statsmakternas sida har visats ett positivt intresse under de gångna åren. Det intresse som där visats bör utgöra en viss garanti för att man även i framtiden kommer att ägna denna fråga betydande uppmärksamhet. Det i motionen väckta försla-

get är ett återgivande av kommerskollegiums synpunkter på frågan, vilka i samband med budgetbehandlingen varit föremål för prövning i Kungl. Maj:ts kansli. Departementschefen säger i statsverkspropositionen att han inte nu vill ta ställning till detta förslag. Detta att han säger »inte nu vill ta ställning» betyder ju inte att man definitivt avvisat denna åtgärd för framtiden. Utskottsmajoriteten har för sin del anslutit sig till departementschefens betraktelsesätt på denna punkt.

Herr talman! Med stöd av det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SJÖNELL (cp):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Lindholm påpekar att statsmakterna i det förflutna visat ett positivt intresse för en upprustning av landsbygdens eldistributionsnät. Herr Lindholm anser att det positiva intresse man visat i det förflutna skall utgöra en garanti för att man även i fortsättningen kommer att ha samma intresse.

Herr talman! Det är emellertid på det sättet att vad som krävs är konkreta handlingar och inte bara ett positivt intresse. Man upprustar inte ett eldistributionsnät bara med intresse utan med verkliga insatser. Jag finner det utomordentligt egendomligt, herr talman, att man, när man nu på allvar kommit i gång med att försöka uppfylla den målsättning som tidigare fastställts bl. a. beroende på att en hel del gamla koncessioner har utlöpt och att man alltså kan få en mera rationell anordning när det gäller områdeskoncessioner, skall skjuta upprustningen till en avlägsen och obestämbar framtid genom att enbart säga att man har intresse för saken. Det krävs, herr talman, konkreta åtgärder och framför allt fullföljande av det utomordentligt viktiga arbete som redan påbörjats och givit resultat. Men det är mycket som ännu återstår, och jag tror att i detta liksom i alla andra sam-

Statens institut för hantverk och industri: Bidrag till kursverksamheten m. m. manhang det skulle vara ekonomiskt oförsvarligt att avbryta arbete och insatser som har påbörjats. Då får man ekonomiskt mycket negativa följder.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att jag använde uttrycket »positivt intresse», men jag hänvisade också till gärningarna. Vi är överens om att de gärningar som det positiva intresset har utlöst i form av anslagsäskanden till årets riksdag är tillfredsställande. Därför menar jag att man på grund av det positiva intresset som har utlöst sådana handlingar har anledning att hysa viss förtröstan även beträffande framtiden.

Herr SJÖNELL (cp):

Herr talman! Om det positiva intresse, som herr Lindholm gång på gång återkommer till, kan avsätta ett konkret resultat, nämligen fastställandet av en ny medelsram i enlighet med vad kommerskollegium har föreslagit, är jag fullt nöjd.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1) av herr Axel Andersson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 8—16

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17

Statens institut för hantverk och industri: Bidrag till kursverksamheten m. m.

Kungl. Maj:t hade (punkt B 13, s. 29—31) föreslagit riksdagen att för ifrågasvarande ändamål för budgetåret 1966/67

anvisa ett reservationsanslag av 565 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson m. fl.* (I: 296) och den andra inom andra kammaren av herr *From m. fl.* (II: 565);

dels ock en motion inom andra kammaren av herr *Andersson i Örebro m. fl.* (II: 554), vari hemställts att riksdagen måtte till ifrågasvarande ändamål för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 715 000 kr. i stället för i statsverkspropositionen föreslagna 565 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 296 och II: 565 samt II: 554, till Statens institut för hantverk och industri: Bidrag till kursverksamheten m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 565 000 kr.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson* samt herrar *Ivar Johansson*, *Harry Carlsson*, *Akerlund*, *Karl-Erik Eriksson*, *Johan Olsson*, *Bohman*, *Ståhl*, *Eliasson* i Sundborn, *Wedén*, *Björkman*, *Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 554 samt med avslag å motionerna I: 296 och II: 565, till Statens institut för hantverk och industri: Bidrag till kursverksamheten m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 715 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr SJÖNELL (cp):

Herr talman! Den nyligen offentliggjorda och med största intresse emottagna långtidsutredningen räknar bland annat med en ytterligare stegring av produktiviteten inom det svenska nä-

Statens institut för hantverk och industri: Bidrag till kursverksamheten m. m.

ringslivet så att nationalprodukten skulle stiga med beräknade 4,2 % per år i volym under perioden 1966/1970. Denna antagna ökningstakt, som är grundläggande för hela långtidsutredningens kalkyl, omges dock av relativt vida felmarginaler i enlighet med vad utredningen framhåller. Och nog är det mot bakgrunden av dels att våra industriinvesteringar låg stilla ett par år och till och med gick ned, dels den minskning i arbetskraftens volym mätt i arbetstimmar, som långtidsutredningen förutser för lång tid framåt, utomordentligt vanskligt att räkna med en stegring av nationalprodukten med drygt 4 % fram till 1970 som något visst. I varje fall måste denna beräkning vara ett antagande som vilar på en mycket osäker grund. För att siffran 4,2 % skall bli mindre osäker och kanske komma att motsvaras av den faktiska utvecklingen måste vi följaktligen sätta till alla klutar för att överallt där det är möjligt höja näringslivets produktivitet.

Ett område inom den betydelsefulla industrisektorn, där outnyttjad kapacitet ännu finnes och där framför allt ökad utbildning och teknisk information skulle kunna leda till ökad produktivitet, är småindustriområdet. Några siffror kan belysa den mindre industriens stora betydelse och visa att en satsning på denna skulle bli klart produktivitetsbefrämjande.

Av den viktiga verkstadsindustriens nära 5 000 arbetsställen sysselsätter inte mindre än 91 % högst 100 arbetare och ungefär 64 % högst 20 arbetare. Trots vissa påståenden i annan riktning kan vidare konstateras att andelen mindre verkstadsindustri inte har sjunkit i någon nämnvärd grad under det senaste årtiondet. De mindre företagen inom denna bransch har därför fortfarande samma relativa andel av den samlade produktionen som tidigare och är därför ägnade att visas särskild uppmärksamhet i olika avseenden, framför

allt när det gäller att skapa förutsättningar för att höja deras produktivitet.

Vi satsar i dag större andel än tidigare av vår nationalprodukt på utbildning av olika slag, därför att vi är övertygade om att en gedigen utbildning och hög kunskapsnivå hos så många som möjligt utgör grundförutsättningen för en snabb utveckling och kontinuerlig höjning av levnadsstandarden.

Denna insikt gäller det, herr talman, att applicera även på våra svenska företagare av alla slag. När det gäller de mindre produktionsföretagen har statens institut för hantverk och industri sedan lång tid tillbaka gjort synnerligen värdefulla insatser just på utbildningsområdet. Som emellertid framhålls i motionen II: 554 och vilken uppfattning biträdades av reservanterna, innebär departementschefens förslag beträffande institutets kursverksamhet, att institutet kommer att sakna erforderligt statligt stöd för den starka verksamhetsutvidgning, som karakteriserar de senaste årens utveckling, och inte heller — vilket är särskilt allvarligt — kommer att få kompensation för automatiska kostnadsökningar av allmän art.

Det är klart, att det i nuvarande budgetläge ställer sig besvärligt att tillgodose institutets samtliga krav på anslags anpassning till nuvarande och beräknad blivande omfattning av verksamheten.

Emellertid har ju finansministern som företrädare för regeringen i såväl årets som fjolårets finansplaner tryckt på nödvändigheten av att vi så mycket som möjligt söker stimulera industrier till en ökning av investeringarna. Det är i sammanhanget glädjande att, som sker i årets finansplan, kunna konstatera, att industriinvesteringarna efter tre års stagnation under fjolåret visade en uppgång med cirka 8 procent. Denna uppgång synes också fortsätta. Men uppgången i industriinvesteringarna hänför sig inte bara till större industrier utan även till mindre industrier, och sist-

Statens institut för hantverk och industri: Bidrag till kursverksamheten m. m.

nämnda faktum måste få en direkt inverkan på verksamheten hos statens institut för hantverk och industri. Man investerar inte bara i nya maskiner och byggnader utan även i ökade kunskaper om produktionsteknik och liknande, något som ju är en av huvudförutsättningarna för en effektivitetsökning. På grund härav kommer inom de närmaste åren från de mindre och medelstora industrierna att ställas ökade krav på institutet att ordna med kurser, rådgivning samt teknisk och ekonomisk information över ett mycket brett register. Institutet har också i sina petita framfört önskemål om att genom anslagsökning kunna intensifiera upplysningsverksamheten i tekniska och ekonomiska rationaliseringsfrågor med en utvidgning till allt vidare företagarkretsar.

Det finns alltså, herr talman, starka motiv för en utbyggnad av denna verksamhet mot bakgrunden av krav som oundvikligen måste komma att resas framöver från fler och fler företagare. Ett oförändrat anslag, vilket föreslås av departementschefen, måste praktiskt taget komma att omöjliggöra institutets lovvärda och samhällsekonomiskt väl-motiverade intentioner.

Med hänsyn till angelägenheten av att tillräcklig ekonomisk och teknisk rationaliseringsberedskap finns för den mindre industriens behov i dag och i morgon samt till nödvändigheten av att dess företagsledare får tillgång till en effektiv vidareutbildning genom koncentrerade kurser, anser vi reservanter det motiverat med en anslagshöjning, som åtminstone i någon mån stärker institutets resurser på förevarande område.

Herr talman! Vi föreslår sålunda att anslaget till institutets kursverksamhet m. m. uppräknas med 150 000 kronor, varvid lämplig del av beloppet får gå till kompensation för automatiska kostnadshöjningar.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma i vad herr Sjönell sagt, men vill med utgångspunkt från det lokala plan där vi arbetar med dessa frågor anföra vissa synpunkter. På grund av den snabba tekniska utvecklingen inom näringslivet krävs, att de som handhar företagens skötsel, både när det gäller ekonomisk ledning och produktionsledning, är väl skolade för arbetsuppgifterna, ty detta är en förutsättning för att företagen skall ge en god förräntning.

De större företagen har därvidlag ett försprång, ty de kan själva ordna med kursverksamhet och utbildning. De mindre och medelstora företagen saknar däremot de ekonomiska förutsättningarna för att kunna igångsätta kurser, och eftersom de mindre företagen liksom även de medelstora i regel endast har att falla tillbaka på manuell yrkesskicklighet har det varit av utomordentligt stort värde att hantverksinstitutet genom sin utbildningsverksamhet har kunnat fylla detta behov.

I årets statsverksproposition föreslår departementschefen oförändrat anslag till institutet med 565 000 kronor. Institutet har i sin petitaframställning begärt en höjning av anslaget med 400 000 kronor. Det är alldeles uppenbart att man kommer att få svårt att genomföra det kursprogram som man tänkt sig. Kostnaderna för undervisning och övningsmateriel stiger, och prisstegringarna har också under de senaste åren varit synnerligen kännbara. Med den rådande utvecklingen kommer naturligtvis priserna att ytterligare pressas uppåt. Nu använder sig hantverksinstitutet till tre fjärdedelar av specialister och yrkeskunnigt folk utanför institutet — de tas från näringslivet och annat håll — för att man skall kunna genomföra kurserna i den planerade omfattningen, men med de medel som ställs till institutets förfogande finns det inte möjligheter härtil. Det är beklagligt att den-

Statens institut för hantverk och industri: Bidrag till kursverksamheten m. m.

na verksamhet — som är otroligt betydelsefull för de mindre företagarna — inte skall kunna intensifieras. I den debatt som vi hade här i kammaren i höstas om utbildning av företagare och likställda framfördes ju från flera håll önskemål om att hantverksinstitutet skulle få vidgade resurser. Det är ju helt naturligt att om de mindre och medelstora företagarna skall kunna hänga med i konkurrensen med den enorma utvecklingen på det tekniska området, gäller det också att de bibringas kunskaper i takt med den tekniska utvecklingen.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationen.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Statens institut för hantverk och industri har, som framgått av de båda föregående talarnas anföranden, som huvuduppgift att främja yrkesskickligheten och lönsamheten inom hantverk och industri. Denna uppgift utför institutet dels genom rådgivning och provningsverksamhet, dels genom en mycket omfattande kursverksamhet såväl vid institutet här i Stockholm som ute i landet.

Den snabba tekniska utvecklingen inom näringslivet gör att institutets tjänster nu efterfrågas i allt större utsträckning. Nya verksamhetsområden, nya branscher och därmed stigande efterfrågan på kurser av olika slag gör sig gällande. Detta har medfört en stark påfrestning på institutets begränsade resurser, och tyvärr har institutets ledning sett sig nödsakad att skjuta många av institutets aktuella arbetsuppgifter, där åtgärder starkt efterfrågas av näringslivet på framtiden.

Med tanke på det stora behovet av fortsatt rationalisering och produktionsökning synes det mig i hög grad angeläget att institutet får möjlighet att fortsätta sin nuvarande verksamhet och att det på vissa områden får öka den.

Herr talman! Jag ber därför att någ-

ra ögonblick få stanna vid en av de verksamhetsgrenar där jag anser, att utskottsmajoriteten trots det rådande bekymmersamma budgetläget borde ha intagit en annan ståndpunkt till institutets önsknings. Under budgetåret 1964/65 anordnade institutet i samråd med bl. a. arbetsmarknadsstyrelsen försökskurser för företagare och likställda i de sysselsättningssvaga områdena i landet. Syftet med den kursverksamheten var i första hand att stimulera företagarnas intresse för de problem av ekonomisk, teknisk, administrativ och arbetsledande natur som sammanhänger med ett företags start, utveckling och inriktning på produktval och försäljningsmetoder. Denna försöksverksamhet tilldrog sig stort intresse, och såväl institutets ledning som övriga intressenter, däribland arbetsmarknadsstyrelsen och näringslivets organisationer, ansåg denna s. k. företagaru utbildning så värdefull att den borde bli en permanent arbetsuppgift för institutet. Det är också en arbetsuppgift som efterlysts i debatten, exempelvis vid Norrlandsmässor och näringslivskonferenser. Denna verksamhet skulle fylla ett stort behov och även vara ett värdefullt bidrag till den av riksdagen beslutade lokaliseringspolitiken.

Vi har tyvärr här i landet inte någon tillfredsställande utbildning inom det området, i motsats till vad vi har på praktiskt taget alla andra områden, och på företagarkåll är man förvånad och besviken över att den utbildningen har blivit försummad. Kostnaderna för denna angelägna utbildningsverksamhet borde kunna bestridas, utan att ytterligare belasta den redan hårt ansträngda statsbudgeten, på så sätt att motsvarande belopp, 150 000 kronor, överföres från arbetsmarknadsstyrelsens till institutets anslag. Detta har också arbetsmarknadsstyrelsen tillstyrkt. Arbetsmarknadsstyrelsen har rekommenderat kurserna och sagt att de är så värdefulla att man borde satsa på dem, och

Statens institut för hantverk och industri: Bidrag till kursverksamheten m. m.

styrelsen är även beredd att avstå från motsvarande del av sitt anslag.

Reservanterna har inte följt detta förslag, som framförts i ett par motioner undertecknade av bl. a. herr Stefanson och mig, utan har gått en annan väg och föreslagit en uppräknings anslag till institutet med motsvarande belopp. Jag skall här inte uppta tiden med att diskutera vilken väg anslaget bör beviljas på. Däremot vill jag bestämt betona att denna företagsledarutbildning, som länge har efterlysts här i landet, är en ytterst angelägen uppgift som institutet borde få möjligheter att fullfölja. Den är förvisso en god investering i det svenska samhället.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 2 vid punkt 17 i statsutskottets utlåtande nr 10.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Samtliga talare som yttrat sig i denna fråga har vitsordat utbildningens stora betydelse. Såvitt jag förstår finns det inga meningsskiljaktigheter därom, och därför behöver vi väl inte diskutera den saken. Det har också vitsordats från åtskilliga håll att hantverksinstitutets verksamhet i det fallet har varit föredömlig, och det är ett vitsord som vi andra, som inte har följt verksamheten så ingående, kan godta som ett reellt betyg åt den verksamhet som bedrivits. På den punkten råder det alltså ingen som helst meningsskiljaktighet, utan diskussionen gäller mera en avvägningsfråga i den budget som riksdagen nu har att behandla. Skilda talare har ju framhållit att budgeten är ganska ansträngd för närvarande, och det är därför som man måste göra avvägningar mellan de olika anslagsposterna. Den omständigheten att man inte höjer ett anslag innebär icke att man på något sätt vill undervärdera den verksamhet som har förkommit, utan det är så att man i avvägningen mellan de olika anslagen har ansett att man inte har råd att gå längre

än man har gjort. Vi har här samma läge som vi brukar ha när vi diskuterar budgeten; det är en spänning mellan önskningar och resurser. Kunde önskningarna tillgodoses i den utsträckning i vilken de framförts på olika punkter, skulle det i sak betyda att vi väsentligt måste öka de resurser som skall tillgodose önskningarna i olika avseenden. Det är inte bara på denna punkt utan på åtskilliga punkter som det har väckts motioner, såväl i denna kammare som i medkammaren, om anslagshöjningar. Om man slår tillsammans dessa olika motionsäskanden så blir det rätt aktningstvårda belopp som måste täckas.

Nu kan naturligtvis motionärerna på denna punkt säga att de inte är så intresserade av de andra motionerna. Men det finns tyvärr specialintressen på samtliga områden, och för statsutskottet måste en huvudriktpunkt i arbetet vara att hålla ihop budgeten på ett någorlunda hyggligt sätt, så att man för de förslag som framläggas har täckning i de disponibla reala resurserna.

Det är därför som majoriteten i utskottet har avstyrkt en rad motioner med begäran om anslag. Vi avstyrker motionerna, inte därför att vi ogillar syftet utan därför att vi vill att budgeten skall gå ihop. En av förutsättningarna för att budgeten skall gå ihop är att man driver en ganska hård budgetpolitik, varom man ändå var ganska ense i remissdebatten när den framlagda budgeten diskuterades. Från oppositionens sida kritiserades budgeten för att den var alltför svag. Nu har oppositionen i form av motioner velat försvaga den ytterligare, och den sortens ekonomiska politik går inte ihop.

Herr talman! Då vi inom utskottsmajoriteten har avstyrkt dessa motioner är det alltså inte något som helst uttryck för en undervärdering av den verksamhet som bedrivs, utan det är ett resultat av de kalla ekonomiska fakta som vi i dag har att röra oss med.

Statens institut för hantverk och industri: Bidrag till kursverksamheten m. m.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Herr Lindholm säger att man här måste göra en avvägning och att kalla ekonomiska fakta varit utslagsgivande. Jag kan förstå hans synpunkter, men om man ger ökat stöd till hantverksinstitutet för denna kursverksamhet, är jag alldeles övertygad om att man i det långa loppet kommer att tjäna på det.

Som jag tidigare sade utförs nyetableringen inom småindustri-sektorn av manuellt arbetande personer. De har från början deltagit inom produktionen inom något företag och sedan beslutat sig för att starta eget. Vid en konferens i höstas, som statsrådet Sträng var med på, betonades att de mindre företagarna har alltför dåligt ekonomiskt kunnande. Och det är en av orsakerna till att vi i olika avseenden får ta ställning till dessa problem när det gäller lånefrågor.

Jag tror att det ur hela landets synpunkt skulle vara av utomordentligt stort värde om statens institut för hantverk och industri finge de ökade resurser som begärts.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Utskottets talesman, herr Lindholm, betonade att vi allesammans var eniga om utbildningens betydelse, och det är vi självfallet. Men varför är vi det, herr Lindholm? Jo, därför att vi räknar med att det är en god investering att bedriva utbildning på så många områden som möjligt. I dagens läge är det en alldeles speciellt god investering att öka utbildningen inom näringslivets område — källan till vårt välstånd.

Herr Lindholm sade att vi inte har råd att gå längre än vi gjort; vi måste hålla ihop budgeten. Ja, det föreligger motioner i frågan, och jag tillät mig framhålla att det finns en möjlighet att lösa problemet utan att belasta årets

budget — det behövs endast en omflyttning av medel inom två anslag. Då den part, som eventuellt skulle få någon minskning av sitt rätt stora anslag, själv tillstyrker ändringen, förvånar det mig att utskottsmajoriteten inte kan acceptera förslaget.

Jag tror fortfarande, herr talman, att den föreslagna investeringen skulle vara så god att den snarare skulle medverka till att öka resurserna — i varje fall när det gäller kommande budget — än till att minska dem.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag konstaterar att herr Nordgren talar för en annan sak än övriga opponenter mot utskottets förslag, som ju förordat en höjning av anslaget med 150 000 kronor, under det att herr Nordgren argumenterar för motionsyrkandet om en överflyttning från femte huvudtiteln till tionde huvudtiteln av ett anslag på 150 000 kronor.

Men då herr Nordgren säger att han på det viset vill öka utbildningsverksamheten blir jag något förvånad, ty de 150 000 kronor som finns upptagna skall användas just till den utbildning vid statens institut för hantverk och industri som herr Nordgren pläderar för att institutet nu ensamt skall sköta. För närvarande bedrivs utbildningen i samarbete mellan arbetsmarknadsverket och institutet, och den är — om jag är riktigt underrättad — i främsta rummet inriktad på nya företagsledare och har en viss anknytning även till lokaliseringspolitiken.

Ett bifall till herr Nordgrens yrkande ökar sålunda icke, herr talman, på något sätt den utbildning som kommer att bedrivas. Herr Nordgrens förslag innebär endast att ett anslag flyttas från femte till tionde huvudtiteln.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Om man mot förmodan

Statens institut för hantverk och industri: Utrustning och inredning

skulle göra så som jag rekommenderar skulle det sannolikt medföra att vi kunde få några företagsledare till som startar eller utvidgar företag. Och dessa företagsledare i sin tur, herr Lindholm, kanske utnyttjar de möjligheter som finns att omskola eller i varje fall anställa tillgänglig arbetskraft. På det sättet blir de alltså utbildare — lärare — för en rätt stor grupp nyanställda. Utbildningen kommer på så sätt ännu fler till godo.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag vet inte om jag fattade herr Nordgren rätt, men om så är fallet innebär hans yrkande att de 150 000 kronor, som nu avses skola gå till företagsledarutbildning i samarbete mellan arbetsmarknadsstyrelsen och hantverksinstitutet, genom överflyttning till hantverksinstitutet skall användas för annan utbildning på företagsledarområdet.

Men herr Nordgren har ändå icke härigenom ökat utbildningsvolymen, ty om han gör en omflyttning och använder pengarna till annan företagsledarutbildning än den som bedrivs i samarbete mellan dessa båda organ, reducerar han samtidigt det antal som utbildas på detta håll. Summan av det hela blir alltså oförändrad.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 17:o i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 100 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 18**Statens institut för hantverk och industri: Utrustning och inredning**

Kungl. Maj:t hade (punkt B 14, s. 31) föreslagit riksdagen att till ifrågakvarande ändamål för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 350 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson m. fl.* (I: 297) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 584), i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte till ifrågakvarande ändamål för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kr. i stället för i statsverkspropositionen föreslagna 350 000 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 297 och II: 584, till Statens institut för hantverk och industri: Utrustning och inredning för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 350 000 kr.

Statens institut för hantverk och industri: Utrustning och inredning

Reservation hade avgivits av herr Axel Andersson, fröken Andersson samt herrar Ivar Johansson, Harry Carlsson, Åkerlund, Karl-Erik Eriksson, Johan Olsson, Bohman, Ståhl, Eliasson i Sundhorn, Wedén, Björkman, Nelander och Sjönell, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 297 och II: 584, till Statens institut för hantverk och industri: Utrustning och inredning för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! För 25 år sedan övertogs som bekant dåvarande Hantverks-Institutet av staten. Det ansågs då självklart att institutet skulle förses med utrustning, till art och omfattning anpassad efter dess uppgifter.

Viss utrustning övertogs från det då av Sveriges hantverksorganisation bedrivna hantverksinstitutet. En del av denna finns alltså kvar. Med tanke på den utveckling som skett är det helt naturligt att denna utrustning måste te sig ytterst omöden i dag. Stora brister förelåg under hela 1950-talet på utrustningens område, och institutet måste därför avstå från flera aktuella och önskvärda arbetsuppgifter. Detta framhölls vid olika tillfällen, och år 1961 verkställdes på rekommendation av statsutskottet en översyn av utrustningsbehovet.

Planen för institutets upprustning, som underställdes Kungl. Maj:t, upptog ett belopp av något över 2 miljoner kronor. Av det beräknade beloppet återstår fortfarande 660 000 kronor. Till följd av den tekniska utvecklingen och institutets verksamhetsinriktning har nya utrustningsbehov uppkommit, som föranlett en vidareutveckling av planen. Därtill kommer att hänsyn måste tas till

inträffade och kommande prisstegringar. Under de senaste åren har i planen utrustningsbidraget upptagits till 400 000 kronor. Detta belopp utgör ett minimum för att institutet normalt skall kunna bedriva en godtagbar utbildning och ha god standard på sin utrustning.

I årets finansplan konstaterar och räknar finansministern med ökad investeringsverksamhet inom näringslivet och fortgående stark rationaliseringsverksamhet. Dessa tendenser inom näringslivet kommer otvivelaktigt att inverka på institutets verksamhet i vad avser såväl kurser som rådgivning.

Herr talman! En nedskärning av institutets redan begränsade utrustningsbidrag, som föreslås i föreliggande utlåtande, synes i detta läge strida såväl mot finansplanens anda och mening som mot en vettig och rimlig planering av utbildningen på detta för vårt välbefinnande viktiga område: näringslivets fortsatta utveckling.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 3 vid punkten 18 i föreliggande utlåtande.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! På denna punkt gäller liksom på övriga anslagspunkter det sedvanliga betraktelsesättet i budgetbehandlingen. Hittills har man ju fullföljt det program som har varit upplagt, och herr Nordgren vitsordade själv att det i detta program finns något över 600 000 kronor kvar. När man nu tar mer än hälften av detta belopp i år torde det vara ett uttryck för det intresse man visar på detta område, även om beloppet är 50 000 kronor lägre än föregående år.

Vidare kan jag, herr talman, inte underlåta att påpeka ett visst förhållande i fråga om denna anslagspost; jag vet inte om det är ett olycksfall i arbete för högern eller hur man skall beteckna det hela. För någon tid sedan behandlade vi en högermotion, i vilken förordades 10 procents sänkning av en rad

Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader

anslag. Bland de anslag som då prickades in var detta. Hade vi biträtt herr Nordgrens röstning vid det tillfället, skulle anslaget blivit 315 000 i stället för 350 000 kronor.

I dag förordar samma högerparti att anslaget skall höjas från 350 000 till 400 000 kronor. Är man i högerlägret på något sätt allergisk mot siffran 350 000 eller föreligger det på denna punkt ett rent olycksfall i arbetet?

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! För det första vill jag erinra herr Lindholm om att den plan, på vilken det i runt tal finns 600 000 kronor kvar, enligt de första direktiven redan skulle ha varit fullföljd. Beträffande den där procentsatsen, så får jag 10 procent på 400 000 kronor till 40 000 kronor, men det är väl ingenting att strida om. Enligt min uppfattning bör ifrågavarande anslag icke omfattas av den uppställning över förslag till nedprutningar som högerens representanter tidigare framlagt.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Herr Nordgren får nog använda en annan procenträkning här i kammaren än den han presenterade nyss. I högerens förslag förordades en sänkning med 10 procent på anslagen. Denna anslagspost var i propositionen upptagen till 350 000 och inte till 400 000 kronor. Det var alltså enligt motionens förslag som de 350 000 kronor skulle reduceras med 10 procent. Enligt den matematik som jag lärde mig i skolan är 10 procent på 350 000 lika med 35 000, och 350 000 minus 35 000 lär bli 315 000. Sedan må herr Nordgren räkna hur han vill i det avseendet. Om herr Nordgren studerar högermotionen, skall han finna att just denna post var upptagen bland dem för vilka reducering föreslogs.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Det är riktigt som herr Lindholm säger. Men enligt uppgjord plan skulle ifrågavarande 600 000 kronor redan ha varit investerade i institutet.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 18:o) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nordgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 105 ja och 104 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 19**Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader**

Kungl. Maj:t hade (punkt B 15, s. 31—35) föreslagit riksdagen att dels

Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader

medge att statsgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m. under budgetåret 1966/67 beviljades intill ett belopp av 55 000 000 kr., *dels* ock till Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 2 100 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Johan Olsson m. fl.* (I: 194) och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson i Örebro m. fl.* (II: 242), i vilka motioner hemställts, att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts förslag måtte för budgetåret 1966/67 under anslaget Bidrag till företagareföreningar m. fl. anvisa ett reservationsanslag av 2,6 milj. kr.;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wikberg* (I: 490) och den andra inom andra kammaren av herrar *Larsson i Norderön* och *Jönsson i Ingemarsgården* (II: 578), i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1966/67 under anslaget Bidrag till företagareföreningar m. fl. utöver Kungl. Maj:ts förslag anvisa ett belopp av 100 000 kr. såsom särskilt bidrag till företagareföreningen i Jämtlands län för samordningsverksamhet inom länets mindre industri.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 194 och II: 242 samt I: 490 och II: 578,

a) medge att statsgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m. under budgetåret 1966/67 beviljades intill ett belopp av 55 000 000 kr.;

b) till Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 2 100 000 kr.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson* samt

herrar *Ivar Johansson*, *Harry Carlsson*, *Akerlund*, *Karl-Erik Eriksson*, *Johan Olsson*, *Bohman*, *Ståhl*, *Eliasson* i Sundborn, *Wedén*, *Björkman*, *Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 490 och II: 578 ävensom med bifall till motionerna I: 194 och II: 242,

a) medge att statsgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m. under budgetåret 1966/67 beviljades intill ett belopp av 55 000 000 kr.;

b) till Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 2 600 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! I olika sammanhang ställs vi inför de problem som kostnadsökningarna för med sig. Vi har alla klart för oss att både företag och samhällliga organ med oförändrade inkomster tvingas minska sin verksamhet. Ett av staten tillskapat organ, som trots en ökning av arbetsuppgifterna får oförändrade anslag, har svårt att fullfölja sin verksamhet.

Företagareföreningarna i landet har under ett flertal år haft oförändrade inkomster, trots att de mindre och medelstora företagens behov av service i olika hänseenden har ökat i takt med den tekniska utvecklingen i vårt samhälle. I dag är företagarproblemen så pass komplicerade, att deras lösning kräver speciell expertis på de ekonomiska, tekniska och kommersiella områdena. Företagareföreningarnas arbetsområden har också vidgats, bl. a. genom tillskapandet av länsplaneringsområden, i vilka chefstjänstemännen i företagareföreningarna ingår. Företagareföreningarna har även att handlägga frågor som rör den statliga lokaliseringspolitiken, och detta arbete utgör numera en stor del av föreningarnas verksamhet. An-

Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader

talet statliga industrigarantilån har också ökat, vilket medfört en ökning av arbetsuppgifterna. Allt detta har krävt att företagareföreningarna måst öka sin personal med ungefär 50 procent, medan det statliga anslaget varit i stort sett oförändrat.

Företagareföreningarnas förbund har beräknat att administrationsbidraget behöver vara 500 000 kronor högre än vad kommerskollegium föreslagit. De beräkningarna anser jag vara riktiga med tanke på de merutgifter företagareföreningarna fått vidkännas. Utan landstingens ekonomiska stöd skulle företagareföreningarna inte klara sig. Den företagareförening, vilken jag sedan flera år tillhör, har — om hänsyn tas till penningvärdeförsämringen — under hela 1960-talet haft i stort sett oförändrade inkomster.

Budgetåret 1961/62 hade vi 30 000 kronor i anslag, 1962/63 också 30 000 kronor, 1963/64 fick vi en uppräknings till 40 000 kronor och 1964/65 hade vi också 40 000 kronor. Då var förhållandena för företagareföreningarna betydligt bättre under slutet av 1950-talet, då vi kunde tillgodogöra oss en tvåårig ränteeftergift på de av staten utlånade medlen. Vi hade 1958 en utlåning på 550 000 kronor. Det gav oss 4 procent, alltså 22 000 kronor. Med det statsbidrag vi då hade fick vi sammanlagt 52 000 kronor.

Det är uppenbart att den verksamhet som företagareföreningarna bedriver — vilken väl vitsordas från alla håll i samhället — är av avgörande betydelse för den mindre företagsamheten i landet. Det finns alla skäl för att man från statens sida skall se välvilligt just på företagareföreningarnas administrationskostnader.

Det sägs i reservationen under punkt 19 att det med hänsyn till den utveckling som företagareföreningarna genomgått inte kan anses skäligt att hålla kvar anslaget vid en nivå som redan föregående år var för låg.

Jag vill härmed, herr talman, yrka bifall till reservationen vid punkten 19.

Herr **HEDLUND** (ep):

Herr talman! I allmänhet är det ju klokt att spara, och i all synnerhet tror jag att man bör iaktta sparsamhet med statens pengar i nuvarande situation. Men ibland är det faktiskt så att man kan spara sig till förlust. Jag tror att det i detta fall är så att man sparar sig till förlust, om man följer utskottsmajoritetens linje och vägrar företagareföreningarna den rätt måttliga uppräknings av anslaget som det här är fråga om. Den som haft tillfälle att följa företagareföreningarnas arbete — det har jag haft i många år, och vid åtskilliga tillfällen har jag varit verksam för att söka öka deras resurser — han vet att de utför ett utomordentligt nyttigt arbete för den mindre och medelstora företagsamheten. Vi vet ju också att de mindre och medelstora företagen inte är så få: ungefär 75 procent av alla företag inom industrien återfinns faktiskt i gruppen »upp till 10 sysselsatta». Alltför liten uppmärksamhet har enligt min mening ägnats frågan om dessa företags möjligheter att tillägna sig nya rön och metoder för att vinna största möjliga produktivitet i sin näring. Det är inte för mycket sagt att de medel det här är fråga om skulle komma ett område med mycket goda förutsättningar till del och bidra till en betydande ökning av produktionen i näringslivet.

Ur produktivitetssynpunkt är det särskilt angeläget att uppmärksamma en grupp företag. Det gäller de mindre företagen som alltför ofta har en god lönsamhet och goda expansionsmöjligheter men där utvecklingen går snabbt och det gäller att följa med i tid. Just här behöver företagareföreningarna ge råd och anvisningar för att företagen inte skall sacka efter med påföljd att de snart kommer in i en annan grupp småföretag, nämligen icke lönsamma sådana. Även icke lönsamma företag kan natur-

Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader

ligtvis ibland med råd och anvisningar från företagareföreningarna och lämpliga investeringar sättas på fötter, men här gäller det som sagt att försöka förebygga en eftersläpning i utvecklingen.

Småföretagen söker sig också som vi vet i allt högre grad ut på exportmarknaden. De är tvungna härtill om de skall hålla sig med. Härvidlag tror jag att de har haft ett icke ringa stöd i företagareföreningarnas verksamhet.

En höjning av anslagen är alltså motiverad med hänsyn till verksamhetens ökade omfattning, varvid man har anledning räkna med att de små och medelstora företagen behöver utnyttja företagareföreningarnas tjänster, men det finns också ett annat skäl, nämligen de fortgående kostnadsökningarna. Liksom alla andra får företagareföreningarna kännas vid avtalsmässiga lönehöjningar, och det gör att finansieringen kommer att te sig bekymmersam. Visserligen kan man ofta vända sig till andra samhällsliga organ, framför allt landstingen, för ett tillskott, men jag tror som sagt att det är synnerligen väl använda pengar om riksdagen följer reservanternas och lämnar ytterligare en halv miljon i detta sammanhang.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Det var med stort intresse som jag lyssnade till herr Hedlunds synpunkter, men jag fick en känsla av att herr Hedlund nästan höll på att bli en smula patetisk när han såg hur småhantverket skulle sakna utvecklingsmöjligheter därest motionen icke bifölls. För närvarande pågår dock en utredning som tillsattes 1962, och enligt de uppgifter som lämnats beräknas denna utredning bli färdig i år. Då har vi inom utskottet ansett att vi bör avvakta det utredningsresultatet och med utgångspunkt därifrån sedermera göra en bedömning av vilka anslag som eventuellt bör beviljas och vilka åtgärder i övrigt som bör vidtagas på detta område.

Det är ett genomgående tema i debatterna att man inte höjer det ena anslaget efter det andra. Men, ärade kammarledamöter, det är väl ändå ingen dålig prestation att upprätthålla den relativt sett höga standard vi har på olika områden, en standard som ger resurser och skapar förutsättning för en betydande utveckling på olika områden.

Jag tror alltså inte att herr Hedlunds ödesprofetior skall behöva gå i uppfyllelse därest kammaren, som jag hoppas följer statsutskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att kammarens ärade ledamöter nog uppfattade att jag inte spådde någon katastrof för den mindre och medelstora företagsamheten, om ifrågavarande anslagshöjning dröjer ett eller ett par år. Jag sade att man kan spara sig till förlust, och det vidhåller jag alltjämt. Omvänt betyder detta att jag tror att den halva miljonen är synnerligen väl använda pengar.

Det talas om att 1962 års utredning skall bli färdig i år. Det skulle i bästa fall betyda att man kanske kan vänta mera pengar 1967, d. v. s. efter fem år från 1962. Om jag inte missminner mig gjordes också i fjol från något håll gällande att utredningen snart var färdig. Utredningar har ju en benägenhet att dra ut på tiden, och det gäller att se till att man inte väntar alltför länge med åtgärder, som är ägnade att stärka produktivitet och produktion här i landet.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inget annat att bygga på beträffande den tillsatta utredningen än att denna i årets riksdagsberättelse sagt att man beräknar slutföra sitt arbete under innevarande år. Det är alltså detta uttalande jag bygger mitt omdöme på. En utredning avger väl inte ett sådant utlåtande utan att ha mycket god sannolikhet bakom sig för riktigheten i detsamma.

Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader

Herr Hedlund försökte nu att tona ned sitt tidigare anförande så att det inte blev lika ödesmättat, men han menade att man kan spara sig fram till förluster på detta område. Ja, herr Hedlund, i ett trängt ekonomiskt läge kan den synpunkten anföras på alla anslagsposter. Den gäller inte speciellt för detta område.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! På vissa speciella områden kan man spara sig till förluster, dock ingalunda på alla, herr Lindholm!

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Under punkt 19 i statsutskottets utlåtande nr 10 behandlas även motionsparet I: 490 och II: 578 om visst särskilt bidrag till företagareföreningen i Jämtlands län. I motionerna anføres bl. a. att Kungl. Maj:t redan 1959 uppdrog åt länsstyrelsen i Jämtlands län att i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen göra en utredning rörande länets näringsliv. Denna utredning lämnade sitt betänkande 1963, vilket innehöll en rad konkreta förslag till åtgärder.

I sammanfattningen anfördes där bl. a.: »Såväl för att skapa bättre balans mellan samhällets utgifter och inkomster i Jämtlands län som för att skapa bättre levnadsförhållanden för den i länet kvarblivande befolkningen är det sålunda angeläget att snara och förhållandevis radikala åtgärder vidtagas för länet.»

Vid fjolårets riksdag väcktes motion med samma framställning som i årets motion om ett speciellt bidrag till Jämtlands läns företagareförening med 100 000 kronor för dess speciella verksamhet. Utskottsmajoriteten avstyrkte då liksom i år motionsyrkandet. Fjolårets motivering var att det nyligen beslutade lokaliseringstödet för norra stödområdet, vari Jämtlands län ingår, skulle komma att få en avgörande betydelse även för detta län. Utskottets ta-

lesmän i båda kamrarna uttalade sin tro på att Jämtlands län i detta sammanhang skulle få ett mycket verkningsfullt stöd, varför det särskilda stödet till företagareföreningens verksamhet inte var erforderligt.

Nu har emellertid det statliga lokaliseringstödet fungerat en tid och resultatet av verksamheten under tiden 1/7—31/12 1965 har redovisats i ett meddelande från inrikesdepartementet. Därav framgår att 111 företag beviljats stöd inom detta lokaliseringsområde, men av dessa avsåg endast fyra företag Jämtlands län. Av dessa 111 företag var 12 nylokaliserade och de återstående var äldre företag. Det innebär således att 10 procent av de företag som fått lokaliseringstöd varit nyetablerade företag. I fråga om Jämtlands län torde av de fyra som fått stöd två kunna redovisas som nyetablerade företag. I kronor räknat hade endast *en procent* av lokaliseringstödet gått till Jämtlands län.

Tyvärr är det detta nedslående resultat vi har att notera för vårt vidkommande. Olika orsaker kan ligga till grund härför. Ett faktum är att Jämtlands län är det minst industrialiserade av samtliga län i riket. Storindustri saknas helt och antalet medelstora industrier är ringa. Såväl antalet företag som sysselsättningen domineras av företag med mindre än 10 anställda. Lokaliseringstödet nuvarande utformning medför att det inte kan främja utvecklingen för huvuddelen av befintliga företag inom länet.

Med hänsyn till förhållandena här torde det ställas särskilt stora krav på småindustriföretagarna att driva och utveckla sina företag. Utvecklingen inom industrien går mot ett ökat underleverantörsförfarande. För mindre industrier i Jämtlands län, som helt saknar storindustri och som har få medelstora industrier och dessutom ett perifert läge med avseende på såväl större marknad som storindustri, blir kontaktproblemet större än för företag inom

Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader

andra län. Detta torde ha varit den väsentligaste orsaken till att det finns så få medelstora industrier i länet.

Med hänsyn till dessa speciella förhållanden har länets företagareförening tagit särskilda initiativ för samordning av bl. a. försäljning, bokföring, kalkylering och produktionsplanering. I den omnämnda utredningen angående näringslivet i Jämtlands län ansågs att initiativen var värdefulla och borde stödjas, varför förslag framfördes om utbyggnad av verksamheten vid företagareföreningen i länet genom ett ökat statligt bidrag. Något sådant har emellertid inte erhållits. En hel del av de initiativ som föreningen har tagit har lämnat påtagligt goda resultat. Andra har inte kunnat fullföljas på grund av otillräckliga resurser. Föreningens styrelse har enligt uppgift tagit upp till övervägande i vilken omfattning föreningen i fortsättningen kan driva sin verksamhet.

Jämtlands län hade 1965 ytterligare befolkningsminskning med drygt 1 400 personer. Det är den högsta siffra både totalt och procentuellt som något län uppvisar. Härtill kan konstateras att de av riksdagen beslutade generella lokaliseringsspolitiska insatserna inte synes ge detta län de positiva lösningar för näringslivets främjande som man förra året hoppades på. Då borde väl några av de speciella åtgärder som den omnämnda utredningen föreslog kunna prövas. Ett bifall till förslaget om ett extra bidrag på 100 000 kronor till företagareföreningen för utbyggnad av dess verksamhet vore då en välmotiverad åtgärd för att försöka motverka den negativa trend som nu råder.

Herr talman! Då reservationen nr 4 innefattar möjligheter till i varje fall ett ökat anslag även till Jämtlands läns företagareförening vill jag yrka bifall till denna reservation.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Jag vill gärna instämma

i den hörbara aktivitet som herr Hedlund utvecklade här från denna talarstol.

Högerpartiet uppträdde i början med en viss försiktighet när det gällde anslag till företagareföreningarna, därför att vi ansåg att de skulle växa in i uppgifterna så småningom. Nu har vi blivit fullt på det klara med att de har kommit dithän, att man med förtroende kan ge företagareföreningarna ett större anslag och att de på ett riktigt sätt har anpassat sig till förhållandena. Därför kan man också vidga det ekonomiska underlaget.

Dessutom har under den senaste tiden tillkommit planeringsråden inom länsstyrelserna, vilka utan tvekan är en stor hjälp även för företagareföreningarna i deras planerande verksamhet för framtiden.

Jag ber med det anförda, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Frågan om företagareföreningarna som vi nu diskuterar skulle man också kunna formulera på följande sätt: Anser kammarens ärade ledamöter att företagareföreningarna skall sköta den värdefulla verksamhet för vilken de har tillkommit, eller skall denna verksamhet minskas och företagareföreningarna i stället intressera sig för sin nya uppgift?

Herr talman! Jag är rätt övertygad om att samtliga har den uppfattningen, att företagareföreningarna i första hand skall sköta den förstnämnda uppgiften, och härför behöver de administrationsbidrag av ungefär samma storleksordning som föreslagits. Skall de dessutom sköta den mycket omfattande verksamhet som har pålagts dem i och med upprättandet av planeringsrådet är det nödvändigt, att de får ett visst bidrag för nyanställning.

För den som dels tillhör en företagareförening och dels planeringsrådet

Institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR: Administrationskostnader

är det ganska lätt att konstatera hur pass stora uppgifter som från och med innevarande år läggs på företagareföreningarna just med anledning av planeringsrådets verksamhet.

Herr talman! Jag ber att liksom föregående talare få yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 19:o) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 98 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16

Meddelande ang. arbetsplenum

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Enligt den preliminära planen skall fredagen den 25 mars anordnas antingen ett arbetsplenum med början kl. 11.00 eller ett bordlägningsplenum med början kl. 14.00. Såvitt nu kan bedömas på grundval av uppgifter om bordläggning av utlåtanden från utskotten blir det erforderligt att i enlighet med förstnämnda alternativ anordna arbetsplenum fredagen den 25 mars kl. 11.00.

§ 17

Utgifterna inom handelsdepartementets verksamhetsområde (forts.)

Återupptogs behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 20—39

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 40***Institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR: Administrationskostnader**

Kungl. Maj:t hade (punkt E 3, s. 87 o. 88) föreslagit riksdagen att till ifrågasvarande ändamål för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 100 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herrar Börjesson i Glömminge och Sjönell väckt motion (II: 560), vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att antalet ledamöter i styrelsen för INFOR måtte ökas från fem till sju och antalet suppleanter från tre till fyra, så att företrädare för mindre och medelstora företag kunde beredas plats i styrelsen i enlighet med vad i motionen anförts.

Institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR: Administrationskostnader

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte till Institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR: Administrationskostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 100 000 kr.;

2. att motionen II: 560 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Axel Andersson, Ivar Johansson, Harry Carlsson, Karl-Erik Eriksson, Johan Olsson, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Wedén, Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett att utskottet under 2. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 560, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga att antalet ledamöter i styrelsen för INFOR ökades från fem till sju och antalet suppleanter från tre till fyra, så att företrädare för mindre och medelstora företag kunde beredas plats i styrelsen i enlighet med vad i motionen anförts;

b) av herr *Akerlund*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr SJÖNELL (cp):

Herr talman! En av de värdefullaste — ja, många skulle nog tveklöst säga den den allra värdefullaste — slumrande naturtillgångar vi äger utgöres av de idéer och uppslag till nya produkter, effektivare tillverkningsmetoder etc. som i så rikhaltig mängd finns hos vårt tekniskt begåvade folk. Stora tillgångar kan tillföras vårt samhälle, om dessa idéer och uppslag kan vaskas fram ur sina gömmor, förädlas och nyttiggöras i en ekonomiskt lönsam produktion.

Med denna insikt som bakgrund tillskapades genom ett beslut av 1964 års riksdag ett speciellt statligt institut för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR. Genom det beslutet ställdes 20 miljoner kronor till institutets förfogande. Enligt sina stadgar skulle INFOR

finansiellt medverka till att resultat av forskning och uppfinnarverksamhet vidareutvecklas med sikte på industriell användning samt industriell produktion och marknadsföring.

Det förefaller självklart att institutet för att på ett rationellt sätt kunna fullgöra sin viktiga uppgift bör ha goda kontakter med olika delar av näringslivet, liksom att näringslivet i sin tur gives en allsidig representation i INFOR:s styrelse. Stadgarna ger emellertid inte utrymme för en sådan önskvärd, allsidig representation i styrelsen. Av de fem nu fungerande styrelseledamöterna är samtliga verksamma inom storföretag eller bankväsende. Ordföranden, som liksom vice ordföranden utses av Kungl. Maj:t, är chef för ett av staten helägt affärsföretag.

De mindre och medelstora företagen saknar således företrädare i styrelsen, vilket är så mycket mera beklagligt som tekniska idéer och nyskapelser i mycket stor utsträckning kommer just från denna krets av människor. I själva verket kommer fortfarande de flesta uppfinningar och impulser till nya produkter, innovationer om man vill använda ett vidsträckt begrepp, inte från de stora forskningslaboratorierna utan från enskilda människors fantasi och produktiva tänkande. Vidare är det så att enskilda människor i mycket stor utsträckning återfinnes just bland de mindre företagen. Det ligger inom de mindre företagen runt om i landet en mängd skisser och prototyper till nya produkter, som redan i sitt ofullbordade skick representerar ett mycket betydande kapital. Det är att hoppas att INFOR kommer att rikta sitt intresse mot dessa outnyttjade tillgångar, som genom en målmedveten insats från institutets sida skulle kunna bli aktiva tillgångar av den största samhällsekonomiska betydelse och av största värde.

De mindre och medelstora företagen kan alltså anses vara i särskilt stort behov av det finansiella bistånd i form av

Institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR: Administrationskostnader

lån m. m. som kan lämnas av INFOR och utgöra objekt som speciellt bör intressera institutet.

Ett självklart krav är givetvis då att personer med grundläggande kännedom om just dessa kategorier av företag blir representerade i INFOR:s ledning d. v. s. i dess styrelse. Detta krav skulle utan större svårighet kunna tillgodoses, om antalet styrelseledamöter utökades från fem till sju och antalet suppleanter från tre till fyra, vilket kan ske genom en ändring av institutets stadgar. De ny tillkomna styrelse- och suppleantplatserna bör givetvis besättas av representanter för de mindre och medelstora företagen.

Detta förslag har den stora fördelen att dess genomförande inte kostar statskassan någonting, varför det här inte går att grensla den vanliga käpphästen när det gäller att avvisa förslag från oppositionen, nämligen en bekymrad hänvisning till det ansträngda statsfinansiella läget. Om det över huvud taget finns någon trovärdig substans i det på socialdemokratiskt håll ofta förekommande talet om att man har ett livligt intresse för småföretagarna och deras insatser, borde det inte vara så svårt att bifalla ett förslag sådant som det nu föreliggande.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservationen.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Sjönell säger, att man på denna punkt inte kan hänvisa till budgetläget då utskottet avstyrker den framlagda motionen. Men det finns ju andra skäl än budgetläget som kan motivera att man icke biträder en motion, och i detta fall föreligger vissa synpunkter som vi har tillmätt betydelse.

Oberoende av vilka styrelser man tillsätter på motsvarande område finns det många intressegrupper som gärna vill vara representerade, och man frågar sig var gränsen går. Jag tror att

herr Sjönell delar min uppfattning att uttrycket »de mindre företagen» är ett ganska diffust begrepp att knyta en förändring i styrelsens sammansättning till, även om vi båda är överens om att det kan vara företag med så och så många anställda. Dessutom kan det finnas en rad andra intressegrupper som tycker att de också borde vara representerade i INFOR. Att så är fallet fick vi en liten aning om under utskottsbehandlingen av detta ärende.

Herr talman! Skulle man tillgodose alla dessa olika intressegrupper som vill bli representerade, är det inte säkert att man skulle vinna någonting vid handläggningen av ärendena, utan det kan tvärtom hända att församlingen blir för stor så att den snabbhet i handläggningen, som jag förmodar är önskvärd härvidlag, blir lidande. Ett bifall till denna motion tillgodoser inte de andra intressen, som med all säkerhet också vill bli representerade.

Det är därför som vi har avstyrkt motionens förslag om en ökning av styrelseledamöternas antal från fem till sju. Vi anser att det ligger i sakens natur att denna styrelse skall hålla god kontakt med hela näringslivet, så att den på fullgott sätt kan sköta sin arbetsuppgift.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr SJÖNELLE (cp):

Herr talman! Den uppfattning herr Lindholm nu framförde som talesman för majoriteten kan jag inte beteckna på annat sätt än som den obotfärdiges förhinder. Det är uppenbarligen inte så särskilt många intressegrupper som kan komma och anmäla att de vill vara med i detta sammanhang. Om man ser på stadgarna för INFOR skall man finna, att institutet har till ändamål att föra fram uppfinningar och tekniska uppslag till en ekonomiskt lönsam produktion. Detta gör att fältet begränsas högst avsevärt. Om man talar om pro-

Bidrag till Svenska träforskningsinstitutet

duktion, måste väl det avse industrien, och som vi har kunnat konstatera är industrien på sitt sätt representerad i institutet — liksom Kungl. Maj:t. Det som enligt herr Lindholms antydning hände under utskottsbehandlingen var väl närmast att någon sade att kanske även staten kan anmäla intresse. Detta intresse har ju redan tillgodosetts genom stadgarna och genom vad som sker i praktiken, nämligen att Kungl. Maj:t utser både ordförande och vice ordförande.

Vad som är väsentligt är att den mindre industrien, som är av så stort intresse för INFOR och som har så många tekniska uppslag och värdefulla ekonomiska idéer att komma med, verkligen kan vara med i sammanhanget och få sina intressen tillgodosedda på den nivå där de skall tillgodoses, nämligen i styrelsen. De måste få sin beskärda del av möjligheterna att följa INFOR:s utveckling.

Jag tror att man i detta fall med 1600-tals skalden Gunno Dahlstierna kan säga: »Giv Gud och Kung var sitt; Si så får Fanen intet.» Nu har ju kungen, herr Lindholm, redan fått sitt i detta sammanhang, eftersom han utsett ordförande. Var Gud och fanen kommer in i sammanhanget överlåter jag åt herr Lindholm att med sin välkända konstruktiva fantasi fastställa.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag nödgas erkänna att min fantasi inte är tillräckligt konstruktiv för att jag skall kunna göra den fastställelse herr Sjönell talar om.

Herr SJÖNELL (cp):

Jag tror, herr talman, uppriktigt sagt att herr Lindholm undervärderar sin fantasi.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6 a); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Kårby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 40:o mom. 2) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 6 a) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Sjönell begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 132 ja och 72 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 41

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 42

Bidrag till Svenska träforskningsinstitutet

Kungl. Maj:t hade (punkt E 5, s. 90) föreslagit riksdagen att till ifrågakommande ändamål för budgetåret 1966/67

Bidrag till Svenska träforskningsinstitutet

anvisa ett förslagsanslag av 2 239 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Lorentzon m. fl.* väckt motion (II: 66), i vilken hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om en utredning om samordning och utveckling av skogsnäringens forskningsarbete i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte till Bidrag till Svenska träforskningsinstitutet för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 2 239 000 kr.;

2. att motionen II: 66 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Motion II: 66, i vilken yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om en utredning rörande samordning och utveckling av skogsnäringens forskningsarbete, anser statsutskottet icke för sin del böra föranleda någon riksdagens åtgärd, då statsutskottet vid sin prövning av yrkandet »funnit sig sakna tillräckligt underlag för att tillstyrka detsamma».

Gör ändå inte statsutskottet det något lättvindigt för sig när utskottet avfärdar en stor och allvarlig fråga med endast några ord? Om utskottet hade velat se seriöst på denna fråga hade flera remissinstanser stått till buds. Inga sådana har givits möjligheter att uttala sig.

Trots att inga remissinstanser kommit till tals ger motionens motivering det bästa underlaget för det yrkande som ställts.

Anser utskottet att exempelvis Svenska pappersindustriarbetareförbundets tidning SIA, vilken i en rad artiklar behandlat de frågor motionen berör och till vilken motionärerna hänvisar, icke

är vittnesgill i detta sammanhang? Anser statsutskottet vidare att professor Börje Steenberg, föreståndare för Träforskningscentrums papperstekniska avdelning och för Tekniska högskolans institution för pappersteknik, som hävdar att skogsindustrien satsar alldeles för litet på forskning trots att den har stora möjligheter härtill, saknar tillräckligt underlag för vad han uttalat i bl. a. en intervju i tidningen SIA nr 7/1965, till vilken det också hänvisas i motionen?

I motionens motivering hänvisas även till Svenska pappersindustriarbetareförbundets kongress i fjol, där det förekom en omfattande diskussion med anledning av en motion, i vilken man gick så långt att man menade att skogsindustriens förstatligande bör ställas på dagordningen därest inte skogsindustrien inriktar sin verksamhet på en mera avancerad träkemisk forskning för att skapa nya konsumtionsvaror med skogen som råvara. Skogsindustriens arbetare saknar sannerligen inte underlag för sina argument.

Dessa frågor, herr talman, anser jag det vara berättigat att ställa i detta sammanhang.

Vår motion utgår från vad som uttalas i Kungl. Maj:ts proposition nr 185 för år 1964 om lokaliseringsspolitiken: »En avgörande förutsättning för en fortsatt snabb standardstegring är att vårt näringsliv anpassas och utvecklas efter det moderna samhällets krav. Ny teknik, nya produktionsprocesser och nya varor kommer att skapa nya företag och marknader.»

Speciellt inom svensk skogsindustri är denna rekommendation synnerligen aktuell, men man arbetar tyvärr inte med den som ett rättesnöre.

De stora profiterna på pappersmassexporten har medverkat till att hämma en verkligt avancerad träkemisk forskning. Även om det sker en rätt omfattande forskning är denna nämligen inte alls i nivå med utvecklingens krav.

Bidrag till Svenska träforskningsinstitutet

Enligt expertisen på området är man mest sysselsatt med gradvisa förbättringar av redan existerande metoder. Därtill är ett gemensamt utnyttjande av forskningsrönen inte på långt när utbyggt. De forskningsresultat ett företag gjort övervakas mycket svartsjukt. Vissa företag inom skogsindustrien bedriver egentligen ingen som helst egen forskning.

Att forskningsarbetet inom den svenska skogsnäringen är efterblivet visar bl. a. det faktum att av alla forsknings- och utvecklingspengar, som satsades här i landet år 1959 inom industrien, 84 procent kom på metall- och kemisk industri och endast 3 procent på skogsindustrien.

I en intervju i tidningen SIA säger docent Bertil Thunell att exempelvis den träkemiska forskningen lever på svältkost jämförd med andra industriella forskningsgrenar. Endast hälften av företagen inom trä- och sågverksindustrien bidrager till forsknings- och tekniskt utvecklingsarbete.

I länder där det visat sig omöjligt att lösa problemet på frivillig väg har man nödgats tillgripa en allmän påлага på industriens och trävaruhandelns försäljning. Som en jämförelse i detta sammanhang kan nämnas att Internationella ullsekretariatets forskningsverksamhet bärs upp av lagstadgade försäljningsavgifter i olika ullproducerande länder.

När det gäller ligninproblemet har andra länder en betydligt mer avancerad forskning än vad fallet är i vårt land. Tar vi som exempel den stora koncernen Svenska Cellulosa AB och dess forskning, kan de senaste siffror som företaget redovisar förefalla rätt imponerande i jämförelse med år som gått. År 1955 satsade SCA endast 1,3 miljon kronor på forskning. År 1965, tio år senare, var anslaget till forskningsändamål uppe i 5 miljoner kronor, alltså en markant ökning. Ser man emellertid dessa siffror i förhållande till koncernens stora vinster eller till dess omsätt-

ning, som samma år var uppe i 879 miljoner kronor, ter sig de fem miljoner, som Svenska Cellulosa AB satsar till forskningsändamål, såsom en liten, liten smula. Läger man här till att det inte gäller egentlig grundforskning utan endast gradvisa förbättringar av redan existerande metoder, blir bilden inte så imponerande.

Enligt professor Börje Steenberg saknar den svenska skogsindustrien över huvud taget en forskning som är inställd på ett djärvt experimenterande och som kan leda till radikalt nya idéer och produkter. De stora pengar som cellulosabolagen under åren gjort på sin massaproduktion och de profiler de tänker inhösta i fortsättningen på sin pappersproduktion har verkat hindrande för en verklig grundforskning i vårt land.

Det sker nu en omfattande strukturalisering inom den svenska massa- och pappersindustrien hän mot allt större enheter, med alltmer ökad produktion men betydligt färre anställda.

De små enheterna inom cellulossaindustrien kommer undan för undan att slås ut. Det är därför ett livsintresse för bl. a. befolkningen i Norrland att det satsas betydligt mer på forskningen inom skogsnäringen och på en avancerad träkemisk forskning som ur skogen kan skapa nya produkter som råvara och därmed nya företag och nya sysselsättningsmöjligheter. Detta är naturligtvis inte endast ett norrlandsintresse, utan en sak av värde för hela vårt land.

För att nå dithän måste vi få till stånd en samordning och utveckling av skogsnäringens forskningsarbete, som samhället ger sitt ekonomiska stöd och där samhället blir en av intressenterna.

Med vad jag anfört, herr talman, yrkar jag bifall till motion nr 66 i denna kammare.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! På olika områden inom det svenska näringslivet förekommer ju

Bidrag till Svenska träforskningsinstitutet

en betydande forskningsverksamhet. Under många år har riksdagen också beviljat anslag till Svenska träforskningsinstitutet, vilket det även i år föreligger förslag om.

Nu har det väckts en motion med yrkande om en utredning rörande ytterligare forskningsverksamhet på träförädlingens område. Men det bedrivs ju forskning både inom träforskningsinstitutet och inom industrien, och motionären har själv vitsordat det ökade intresse för en sådan forskning, som bl. a. SCA har visat genom de betydligt höjda anslagen till verksamheten. Jag förutsätter att det som skett inom SCA icke är någon isolerad företeelse; egenintresset driver ju industrierna till att söka ytterligare utveckla sin produktion. Jag vet också att man på många håll inom denna forskning rent tekniskt har löst problemet med att framställa nya produkter. För åtskilliga år sedan såg jag på en utställning en exposé av alla de produkter som kan framställas ur en gran. En människa skulle faktiskt kunna leva enbart på dem, så omfattande var den serie produkter som då utställdes. Det var vid den tidpunkten bara ett fel med det hela, nämligen att produktionen icke var lönsam. Så snart så blir fallet kommer säkert sortimentet av träprodukter att ökas. Vi har redan sett en viss utveckling härvidlag. Sedan kan man naturligtvis önska att den skulle gå snabbare än den gör.

Jag tror för min personliga del att det alltså finns ett aktivt intresse för att utvinna bästa möjliga resultat på dessa områden. All erfarenhet har lärt oss att vi som exportörer tjänar mer på att leverera färdiga produkter än råvaror. Därför är det ett allmänt intresse att fullfölja den forskningsverksamhet som nu bedrivs. Utskottet har emellertid icke ansett läget vara sådant att man nu vill förorda en utredning av det spörsmål varom motionären talade.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr LORENTZON (k) kort genmäle:

Herr talman! Vad motionen yrkar är en samordning av forskningen inom skogsnäringen. Jag ber att få citera ett uttalande av professor Börje Steenberg, som enligt SIA torde vara den av vårt lands forskningschefer som har den bästa översikten över skogsbranschen i dess helhet. Han påpekar bl. a., att »det saknas en integrerad branschorganisation för hela skogsindustrien, vilket finns i andra länder, och att forskningsidan saknar en gemensam organisation».

Vad vi motionärer vänder oss mot är att dessa företag uppträder vart för sig och svartsjukt bevakar uppnådda resultat. Vi vill i stället åstadkomma en samordning med staten som intressent. Utskottet menar att vi inte har något underlag för ett sådant yrkande, men själv anser jag, att det bl. a. i motionen finns ett mycket gott underlag därför.

Jag yrkar bifall till motionen.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Jag är bara angelägen om att rätta till en siffra som herr Lorentzon nämnde. Herr Lorentzon angav skogsindustriens andel i kostnaderna för forskningen till 3 procent. Vår skogsindustri, enkannerligen massaindustrien, svarar emellertid även för en mycket stor del av den kemisk-tekniska forskningen, vilken också berör våra skogsprodukter. 3 procent är alltså i princip en felaktig siffra när det gäller utgifterna för industriens forskning på området.

Eljest är jag av samma uppfattning som herr Lorentzon när det gäller den trätekniska forskningen. Det behövs en större samordning på detta område än vad vi för närvarande har. Vi skulle behöva studera hur man i våra grannländer angripit dessa problem; man har där lyckats åstadkomma en större samordning än hos oss. Men det kanske beror på att våra stora skogsindustrier

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

från början ensamma fick kämpa för träforskningsen här i landet.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 66; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 43—52

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 53**Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi**

Kungl. Maj:t hade (punkt F 2, s. 98—117) föreslagit riksdagen att till Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi anvisa ett reservationsanslag av 93 500 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Torsten Hansson* (I: 189) och den andra inom andra kammaren av fru *Sjövall m. fl.* (II: 261), i vilka motioner hemställdes att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att den utredning som av handelsministern komme att tillkallas för att utreda det svenska kärnenergiarbetets framtid finge till uppgift att förutsättningslöst gå igenom kärnenergiverksamheten i landet och klarlägga behovet av och målet för samtliga offentliga insatser på kärnenergiområdet och avvägningen mellan grund- och målforskning. Uppdraget borde också omfatta utredning av de lämpligaste organisationsformerna för statens verksamhet inom t. ex. kärnforskning, uranframställning, reaktorutveckling, reak-

torbygge och reaktordrift. Arbetsfördelningen mellan stat och industri borde därvid klarläggas;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Hilding* och *Dahlén* (I: 465) och den andra inom andra kammaren av herrar *Ståhl* och *Wedén* (II: 589), i vilka motioner hemställdes att riksdagen måtte utfala att utredningsarbetet rörande de fortsatta statliga insatserna på atomenergiens område borde beakta i motionerna angivna riktlinjer;

dels en inom andra kammaren av fru *Renström-Ingenäs m. fl.* väckt motion (II: 184), vari yrkats att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om en förutsättningslös utredning rörande AB Atomenergis fortsatta arbete och det svenska atomenergiprogrammets framtida inriktning och att de förslag som denna utredning kunde komma att föranleda förelades riksdagen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bengtson* och *Lundström* (I: 461) och den andra inom andra kammaren av herrar *Ohlin* och *Hedlund* (II: 585), i vilka motioner yrkats att riksdagen måtte besluta minska det föreslagna sammanlagda anslaget till Marvikenprojektet under nästa budgetår med 20 % eller 16 milj. kr. på sätt som i motionerna angäves och i anledning av sin behandling av anslagen på kapitalbudgeten dels till Kraftstationer m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 302 000 000 kr., dels till Lån till Aktiebolaget Atomenergi för uppförande av en atomkraftstation i Marviken för nämnda budgetår anvisa ett investeringsanslag av 34 000 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Åkerlund* (I: 491) och den andra inom andra kammaren av herrar *Carlshamre* och *Magnusson* i Borås (II: 561), i vilka motioner hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla dels om en utredning om Atombola-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

gets framtida verksamhet samt förhållande till den tillverkande industrien, dels att till denna utredning i första hand uppdroges att undersöka frågan om huruvida Marvikenstationen borde fullföljas och om de framtida driftföresättningsarna för uranverket i Ranstad, dels ock att i avvaktan på denna utredning medel till Marviken beviljades endast fram till den 31 december 1966 eller på AB Atomenergis stat med 21 milj. kr. och på vattenfallsstyrelsens stat med 20 milj. kr. i stället för begärda 42 respektive 40 milj. kr. samt att medel för drift av Ranstad ställdes till förfogande endast till samma tidpunkt eller med 5 milj. kr. i stället för begärda 9 milj. kr.;

dels ock en av herr Lorentzon m. fl. inom andra kammaren väckt motion (II: 249), vari hemställts att riksdagen i princip beslutade om ett anslag under en treårsperiod till AB Atomenergi avsett för provborrningar i det s. k. Tåsjöområdet i enlighet med vad i motionen anförts samt att för budgetåret 1966/67 anvisades ett anslag av 206 000 kr.

Utskottet hemställde,

1. att motionerna I: 189 och II: 261 samt I: 465 och II: 589, II: 184 ävensom I: 491 och II: 561, sistnämnda båda motioner såvitt de avsåge utredning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 491 och II: 561, såvitt de avsåge medelsanvisning till uranverket i Ranstad, till Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 93 500 000 kr.;

3. att motionen II: 249 icke måtte av riksdagen bifallas.

I sitt yttrande anförde utskottet bl. a. följande.

Utskottet har inhämtat närmare upplysningar angående Marvikenprojektets fullföljande och därmed sammanhängande spörsmål. Utskottet vill på grund-

val av vad i ärendet framkommit för egen del understryka den i motionerna I: 461 och II: 585 uttalade meningen att arbetena på Marvikenanläggningen fortskridit så långt att de numera inte skulle kunna avbrytas utan mycket betydande avvecklingskostnader. Med denna utgångspunkt kan utskottet emellertid inte finna tillräckliga hållpunkter för att understödja det i de nämnda motionerna framställda förslaget om anslagsminskningar med 20 procent — ett uppslag som f. ö. inte i motionerna i detalj motiverats. Beträffande det i motionerna I: 491 och II: 561 framförda yrkandet om att anslag till Marvikenanläggningen skulle i avvaktan på utredning beviljas endast för ett halvt budgetår vill utskottet framhålla, att ett bifall till detta förslag synes förutsätta att underlag för ett ställningstagande i fråga om anslag för tiden efter utgången av innevarande år skulle kunna föreligga redan under hösten — något som med hänsyn till den stundande utredningen torde få anses uteslutet. Utskottet har vid sin prövning av de föreliggande anslagsfrågorna beträffande Marvikenanläggningen funnit tillräckliga skäl inte föreligga för att frånga Kungl. Maj:ts förslag. I enlighet härmed kan utskottet inte biträda yrkandena i motionerna I: 461 och II: 585 samt I: 491 och II: 561 såvitt de avser anslag till Marvikenanläggningen. Hemställan i anslagsfrågan gör utskottet i det följande under vederbörande punkter på kapitalbudgeten.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar Axel Andersson, Harry Carlsson, Karl-Erik Eriksson, Johan Olsson, Ståhl, Eliasson i Sundborn, Wedén, Nelander och Sjönell, vilka ansett att utskottet under 1. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 189 och II: 261 samt I: 465 och II: 589, II: 184 ävensom I: 491 och II: 561, sistnämnda båda motioner såvitt de avsåge utredning, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad reservanterna anförte;

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

b) av fröken *Andersson* samt herrar *Åkerlund*, *Bohman* och *Björkman*, vilka ansett att utskottet under 2. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 491 och II: 561, såvitt de avsåge medelsanvisning till uranverket i Ranstad, till Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 89 500 000 kr.;

c) av herrar *Axel Andersson*, *Harry Carlsson*, *Karl-Erik Eriksson*, *Ståhl*, *Wedén* och *Nelander*, vilka ansett att ovan intagna stycke i utskottets yttrande bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet vill på grundval av vad i ärendet under utskottsbehandlingen framkommit understryka den i motionerna I: 461 och II: 585 framförda meningen att arbetena på Marvikenanläggningen fortskridit så långt att de numera inte skulle kunna avbrytas utan betydande avvecklingskostnader. Med hänsyn härtill och då den aviserade utredningen ännu inte hunnit påbörja sitt arbete finner utskottet det inte möjligt att tillmötesgå det i motionerna I: 491 och II: 561 framförda yrkandet att medel till Marviken beviljas endast till och med den 31 december 1966. Ett sådant tillvägagångssätt skulle kunna förrycka och därmed avsevärt ytterligare fördyra färdigställandet av anläggningen.

Däremot finner utskottet vägande skäl tala för det i motionerna I: 461 och II: 585 framförda yrkandet att, med hänsyn till rådande konjunktur- och budgetläge, ett belopp av ca 20 procent av de sammanlagt 82 milj. kr. som departementschefen på kapitalbudgeten — dels via vattenfallsverket, dels via Aktiebolaget Atomenergi — föreslår till Marvikenanläggningen bör inbesparas eller anstå till ett kommande budgetår. Det bör understrykas att många vinstgivande och för vår export betydelse-

fulla företag på grund av kreditsvårigheter för närvarande tvingas göra begränsningar av behövliga nyinvesteringar av i många fall ännu större omfattning. Att i ett sådant läge med anslag över budgeten privilegiera en anläggning som man på förhand vet kommer att i färdigt skick förränta i bästa fall endast en mindre del av det investerade kapitalet framstår knappast såsom samhällsekonomiskt framsynt eller ur rättvisesynpunkt tillfredsställande, detta även med all hänsyn tagen till den betydelse Marvikenanläggningen kan komma att få för atomkraftens vidare utveckling i och för kommersiell drift.

Någon nämnvärd försening av anläggningens färdigställande torde härigenom icke behöva befaras. Det är nämligen känt att det för Marviken projekterade systemet med intern nukleär överhettning — vilket om det visar sig fungera medför en icke oväsentlig effektökning — ännu näppeligen är så tekniskt genomstuderat att det inom den nära framtid det här gäller torde i alla detaljer kunna börja tillämpas. Utskottet förordar därför att erforderligt uppskov med överhettningsanläggningen utnyttjas för att funktionsdugligheten av denna skall kunna tillfredsställande utrönas. Vid detta förhållande torde under nästa budgetår ett belopp motsvarande den av motionärerna angivna storleksordningen kunna inbesparas, varför motionerna i fråga tillstyrkes. Hemställan i anslagsfrågan gör utskottet i det följande under vederbörande punkter på kapitalbudgeten»;

d) av fröken *Andersson* samt herrar *Åkerlund*, *Bohman* och *Björkman*, vilka ansett att ovan intagna stycke i utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

»Utskottet har inhämtat närmare upplysningar angående Marvikenprojektet. Av vad där framkommit framgår att de starka tvivel som i fjol yppades rörande

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

de möjligheterna att göra Marvikenprojektet ekonomiskt försvarbart stärkts. Kostnaderna beräknas nu ha sprungit ytterligare starkt i höjden och anges f. n. till 462 milj. kr., en ökning med inte mindre än ca 60 milj. kr. Den för stationens effekt och ekonomi viktiga frågan om de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för den nukleära överhettningen är såsom atomdelegationen framhållit alltså oklar. Å andra sidan har sedan i fjol arbetet på stationens färdigställande fortskridit och ytterligare beställningar på materiel utlagts, varför en nedläggning av projektet torde medföra utbetalning av vissa ersättningar. Mot detta står i sin tur de återstående utgifterna för färdigställandet av anläggningen samt att stationen i drift får antas ge betydande årliga underskott. Utskottet har vid sin prövning av de här redovisade synpunkterna funnit sig böra förorda, att Marvikenprojektet även i dess nuvarande läge hänskjutes till nyssnämnda utredning. Enligt utskottets mening borde ett ställningstagande under höstrikdagen grundat på en preliminär bedömning från utredningens sida vara möjligt. Utskottet förordar därför att anslag beviljas till utgången av år 1966 med 21 milj. kr. på AB Atomenergis stat och med 20 milj. kr. på Vattenfallsverkets stat. Det bör få ankomma på Kungl. Maj:t att vidta den jämkning beträffande fördelningen av nämnda båda belopp som kan finnas av omständigheterna påkallad. Skulle riksdagen i höst finna att Marvikenstationen bör färdigställas, torde erforderliga medel härför få äskas på tilläggsstat. Med hänsyn till det anförda tillstyrker utskottet motionerna I: 491 och II: 561, såvitt nu är i fråga, och kan inte biträda motionerna I: 461 och II: 585. Hemställa i anslagsfrågan gör utskottet i det följande under vederbörande punkter på kapitalbudgeten»;

e) av herrar *Johan Olsson, Eliasson* i Sundborn och *Sjönell*, vilka ansett att

ovan intagna stycke i utskottets yttrande bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet vill på grundval av vad som framkommit under utskottsbehandlingen understryka den i motionerna I: 461 och II: 585 uttalade meningen att arbetena på Marvikenanläggningen fortskridit så långt, att de numera icke skulle kunna avbrytas utan mycket betydande avvecklingskostnader. Med hänsyn härtill och då den blivande utredningen om statens fortsatta insatser på atomenergiområdet ännu inte påbörjat sitt arbete kan utskottet inte biträda det i motionerna I: 491 och II: 561 framförda yrkandet att anslag beviljas till Marvikenanläggningen endast för ett halvt budgetår.

Utskottet anser däremot skäl tala för de i motionerna I: 461 och II: 585 framförda synpunkterna att man i rådande budget- och konjunkturläge bör eftersträva i vart fall tillfälliga besparingar genom en senareläggning av vissa arbeten. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla att många enskilda företag med hänsyn bl. a. till nuvarande kreditvärigheter tvingas att uppskjuta även mycket räntabla investeringar. I vilken utsträckning en senareläggning kan ske utan oacceptabla konsekvenser bl. a. i form av kostnadsfördyringar har motionärerna inte kunnat i detalj ange, och de upplysningar som under hand lämnats utskottet är alltför ofullständiga för att möjliggöra ett definitivt ställningstagande. Med hänsyn härtill förordar utskottet att Kungl. Maj:t skyndsamt prövar möjligheterna att för kommande budgetår uppnå besparingar i medelsåtgången inom ramen för äskade anslag intill de belopp motionärerna föreslagit.

I detta sammanhang vill utskottet erinra om föreliggande planer rörande möjlighet till intern nukleär överhettning vid Marvikenanläggningen. Enligt vad utskottet erfarit torde forsknings- och utvecklingsarbetet ännu inte

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

ha gett ett tillräckligt underlag för slutligt ställningstagande till projektet med överhettning. Utskottet, som i det föregående förutsatt att riksdagen under instundande höst erhåller en redogörelse för driftfrågans läge i Ranstad och därmed sammanhängande förhållanden, finner det angeläget att riksdagen vid samma tidpunkt får en utförlig redogörelse för resultatet av utrednings- och forskningsarbetet rörande projektet med intern nukleär överhettning samt de åtgärder i anledning därav som anses påkallade från Kungl. Maj:ts och vederbörande myndigheters sida. Hemställan i anslagsfrågan beträffande Marvikenanläggningen gör utskottet i det följande under vederbörande punkter på kapitalbudgeten.»

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Utgångspunkten för det svenska atomenergiprogrammet har varit, att möjligheterna att bygga ut vattenkraften snart kommer att vara i huvudsak uttömda. Utbyggnaden av atomenergien har därför ansetts utgöra den enda praktiska möjligheten att klara det växande energibehovet utan att vårt land i alltför hög grad skulle bli beroende av import.

När man från början inriktade ansträngningarna på en reaktortyp för naturligt uran och tungt vatten, den s. k. svenska linjen, motiverades det inte minst med beredskapsskäl och handelspolitiska skäl. Vi skulle utnyttja våra egna tillgångar av uran och göra oss oberoende av import.

De statliga insatserna på atomenergiområdet när det gäller forsknings- och utredningsarbete har hittills dragit kostnader på långt över 1 miljard kronor. Det första större steget på den s. k. svenska linjen togs med Ågestareaktorn. Nästa steg blir Marvikenanläggningen, som skall tas i bruk 1969. Marvikenprojektet beräknas nu kosta 462 miljoner

kronor. I denna anläggning skall man i syfte att öka reaktorns effekt utnyttja anrikat uran. Det är detta som i debatten betecknats som ett övergivande av den s. k. svenska linjen, eftersom användningen av anrikat uran förutsätter att man antingen importerar detta uran eller får svenskt uran anrikat utomlands genom legodrift.

Villkoret blir i båda fallen att vi får finna oss i en kontroll, av det skälet att stormakterna inte vill släppa ifrån sig anrikat uran utan möjlighet till inspektion eller annan kontrollverksamhet; detta motiveras av deras ansträngningar att hindra en spridning av kärnvapenproduktionen.

Låt mig tillägga att Marviken skall utnyttja svaganrikat uran. Reaktorn kan dock drivas med vanligt uran, men då med betydligt sämre driftekonomi.

Det är uppenbart att utvecklingen på atomenergiområdet har gått betydligt snabbare under senare tid än man tidigare ansåg troligt. I Förenta staterna har de s. k. lättvattenreaktorerna, som drivs med anrikat uran, nått det stadium i utvecklingen att atomkraften i fråga om pris, driftresultat och säkerhet bedöms konkurrenskraftig i jämförelse med andra metoder att producera elkraft. I England är läget detsamma beträffande gaskylta grafitreaktorer.

Svensk industri har nu gjort sådana framsteg att den har möjlighet att konstruera, offerera och leverera egna reaktorkonstruktioner både av tungvatten- och lättvattentyp. Som bekant har enskilda och kommunala kraftverksintressen gått samman och hos ASEA beställt en lättvattenreaktor till Simpevarpanläggningen, en reaktor med en effekt av 400 000 kilowatt. Marvikenreaktorn beräknas inom parentes sagt ge 100—140 megawatt, men med en överhettning räknar man med — om nu projektet lyckas — att kunna öka effekten.

Av intresse i detta sammanhang är att Vattenfall nyligen meddelat att ver-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

ket planerar en anläggning med lättvattenreaktor på mellan 500 och 600 megawatt i Väröbacka på västkusten. Tydligt har inte Vattenfall, om man får döma av generaldirektörens uttalande, någon särskilt optimistisk uppfattning om tungvattenreaktorernas konkurrenskraft under de närmaste femton åren. Det är självklart att priset på uran i hög grad kommer att bli avgörande härvidlag.

När nu svensk industri är i stånd att konstruera och leverera atomkraftverk på kommersiell bas, så har vi nått en viktig punkt i utvecklingen, en punkt som motiverar att man omprövar riktlinjerna för det statliga atomenergiprogrammet. Från olika håll har en sådan omprövning påyrkats, och handelsministern har också ansett en utredning motiverad. Frågan har berörts i åtskilliga motioner som vi haft att behandla i statsutskottets femte avdelning. Man har i dessa motioner understrukit att en sådan utredning bör bli allsidig och förutsättningslös, något som vi reserveranter har velat trycka starkt på. Vi har också velat framhålla vikten av att det i framtiden görs en klar gränsdragning mellan dels forskning för vetenskaplig utveckling, dels konstruktioner för tillverkning som avser praktiskt-kommersiella behov och dels kontroll- och andra säkerhetsåtgärder.

Med tanke på att svensk industri som sagt kan konstruera och leverera reaktorsanläggningar måste enligt min mening det framtida behovet av den verksamhet som AB Atomenergi hittills bedrivit och alljämt bedriver komma att begränsas. Bolagets forskning på atomenergiområdet bör också kunna begränsas genom att denna forskning i stor utsträckning förläggs till de institutioner som sedan länge sysslat med naturvetenskaplig och teknisk forskning.

I reservation nr 7 a understryks också att den framtida statliga atomenergipolitiken är av så central betydelse att till utredningen bör på lämpligt

sätt knytas representanter för riksdagen och näringslivet. Tyvärr har handelsministern inte utsett några företrädare för riksdagens partier, vilket jag anser vara synnerligen anmärkningsvärt, eftersom utredningen har att göra mycket viktiga principiella ställningstaganden. Detta är så mycket mer anmärkningsvärt som det i den förra utredningen om riktlinjerna för den statliga atomkraftpolitiken ingick två företrädare för riksdagens partier.

Handelsministern är inte närvarande i kammaren, men jag vill ändå till honom rikta frågan, om han anser det motiverat att utestänga företrädare för riksdagen från insyn och deltagande i detta viktiga utredningsarbete.

Herr talman! När det gäller anslagen för nästa budgetår till Marviken föreligger olika reservationer. I den reservation som jag har biträtt, reservation 7 e, framhålles att arbetena på anläggningen har fortskridit så långt, att de inte numera kan avbrytas utan mycket betydande avvecklingskostnader. Av det skälet liksom med hänsyn till att den utredning som tillsatts inte lär ha möjligheter att snabbt göra en omprövning av Marvikenprojektet har vi reserveranter inte velat gå med på högermotionernas yrkanden om att riksdagen nu skulle bevilja anslag endast för halva budgetåret.

Däremot har vi ansett att man borde, såsom påyrkas i en gemensam center- och folktopartimotion, i nuvarande ansträngda budget- och konjunkturläge eftersträva att åstadkomma en i varje fall tillfällig besparing genom senareläggning av vissa arbeten. En sådan tanke förefaller väl ändå rimlig. Många enskilda företag tvingas på grund av kreditsvårigheterna att uppskjuta mycket räntabla investeringar, och för försvarets del — för att nu ta in detta i det här sammanhanget — har regeringen ansett att man i år skulle kunna fatta beslut om uppskov med beställningar och arbeten för inte mind-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

re än 350 miljoner kronor. Skulle det då inte finnas motiv för att också försöka åstadkomma en viss senareläggning beträffande en del arbeten i Marviken, om detta är möjligt utan att det skulle få oacceptabla konsekvenser i form av större fördyringar på grund av leveranskontrakten o. d.?

Trots försök att få en ingående redogörelse för denna sak måste jag säga att jag fortfarande inte har läget klart för mig. De muntliga informationer som lämnats är så ofullständiga att man inte kan dra någon bestämd slutsats om besparingsmöjligheterna, men jag kan inte se annat än att det härvidlag bör finnas möjligheter till uppskov med en del arbeten. Eftersom man emellertid inte har kunnat erhålla tillräckligt material för att få denna fråga belyst, har vi reservanter föreslagit att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en skyndsam prövning av förutsättningarna för att genomföra besparingar upp till det belopp som i motionen föreslagits.

Herr talman! Inför kraven på besparingar har det bl. a. sagts att Marviken har så stor betydelse som referensanläggning för vår industri, att man inte på något sätt borde försena dess iordningställande.

Av olika skäl ställer jag mig minst sagt frågande till denna argumentering. Marviken är ju ingen anläggning som har större kommersiellt intresse; den ingår i svenska atomenergiprogrammet i hög grad som ett led i forsknings- och utvecklingsarbetet. När Marvikenanläggningen beräknas kosta bortåt en halv miljard får man också komma ihåg att enligt en av experterna, nämligen professor Gustavsson, kan bara 100 miljoner av denna halva miljard väntas få en skäligen förräntning.

Jag frågar mig också, herr talman, om det inte föreligger en glidning i argumentationen i fråga om det svenska atomenergiprogrammet. Man tycks

på sina håll vilja hävda den uppfattningen att ett av huvudsyftena med den oerhört starka statliga satsningen på atomenergiområdet är att vi på detta sätt skall skapa ett underlag för att svensk industri skall kunna uppträda på världsmarknaden och offerera kompletta reaktoranläggningar. Det är väl ingen som bestrider värdet av att svensk industri kan ta upp en sådan konkurrens. Att svensk industri på detta område för framtiden skulle ha större konkurrenskraft eller större möjligheter till vinster än på andra områden bevisas emellertid inte genom att statsmakterna satsar åtskilliga miljoner för att stödja forsknings- och utvecklingsarbetet.

Jag måste bekänna att jag tycker att ett sådant argument ger intryck av argumentnöd.

Vid Marviken planeras också en s. k. intern nukleär överhettning. Om man lyckas med det projektet kan man få en icke oväsentlig förbättring av drift-ekonomien, men det är ytterst osäkert, huruvida denna plan kan och bör realiserar.

Vi reservanter anser att riksdagen i höst, när det ändå skall lämnas en redogörelse för försöksverksamheten i Ranstad, också bör få en närmare redovisning för resultaten av det forsknings- och utvecklingsarbete som bedrivits beträffande överhettningssprojektet, liksom en redogörelse för hur Kungl. Maj:t och olika myndigheter ser på denna fråga och vilka åtgärder de anser påkallade.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till reservationerna 7 a) och 7 e).

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! På senare tid har det svenska atomenergiprogrammet blivit föremål för en omfattande debatt. Man tycker sig ha sparat vissa misslyckanden vid den nuvarande verksamheten som bl. a. tar sig uttryck i att de ny-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

ligen färdigställda eller planerade atomreaktorerna inte kan förväntas producera kraft till konkurrenskraftiga priser ens i framtiden; det gäller bl. a. Marvikenanläggningen.

Den fråga, som reservanterna har ställt, är, om det kan vara motiverat att forcera färdigställandet av Marvikenanläggningen när samtidigt andra viktiga projekt och kreditbehov på grund av den kärva ekonomiska situationen inte kunnat tillgodoses.

Detta har bl. a. varit fallet med investeringar i för vår export viktiga företag. Vi finner det då ligga nära till hands att i fråga om en sådan anläggning som Marviken, vilken i bästa fall kan väntas förränta endast en mindre del av det investerade kapitalet, uppskjuta vissa investeringar.

Det torde stå klart att man inte kan avbryta arbetet med Marvikenprojektet när så stora investeringar har gjorts. Ett bifall till högermotionen beträffande Marviken skulle sannolikt leda till att arbetet ganska snart fick avbrytas. Från folkpartiets sida har vi noga granskat de möjligheter till besparingar som finns och kommit fram till att en 20-procentig nedskärning av det i statsverkspropositionen för investeringen föreslagna beloppet om 82 miljoner kronor — d. v. s. 16 miljoner kronor — ligger inom möjligheternas ram. Den skulle i första hand innebära att försöksverksamheten med den s. k. överhettningen finge uppskjutas i viss utsträckning. Med hänsyn till att något resultat av detta forskningsprojekt inte kan beräknas föreligga förrän om några år skulle en sådan förskjutning i tiden knappast innebära några olägenheter. Det kan vara motiverat att inte driva på utvecklingen efter de riktlinjer som hittills följts, innan man verkställt en noggrann analys av möjligheterna att göra projektet mera räntabelt än hittills.

Det har sagts att ett uppskov av vissa delar av projektet skulle vålla stora

fördyringar och eventuell ersättningskyldighet. Det har emellertid inte varit möjligt, som herr Eliasson i Sundborn också påpekade, att i utskottet få fram några mera exakta sifferberlägg härför. Man frågar sig i detta sammanhang, hur ett uppskov med investeringar för över 300 miljoner kronor i försvaret har kunnat klaras.

Herr talman! Jag skall nöja mig med dessa erinringar i denna fråga, i synnerhet som en senare talare kommer att vidare argumentera för folkpartiets linje. Jag ber att få yrka bifall till reservationen 7 c och likaså till följdreservationerna 11 och 12 a, samtliga av herr Axel Andersson m. fl.

Vid utskottets utlåtande har också fogats en reservation som gäller sammansättningen av den utredning som skall syssla med riktlinjerna för den framtida atomkraftpolitiken. Det bör slås fast att utredningen som sådär hälsas med den största tillfredsställelse. Det är nödvändigt att i detalj granska möjliga utvecklingslinjer på området och det kan med fördel göras av denna utredning. Reservanterna har emellertid funnit det angeläget att jämväl representanter för riksdagen och berörda delar av näringslivet knytes till utredningen i någon form. Frågan är enligt vår mening av sådan vikt att utredningen bör ha ett parlamentariskt inslag. Det är även viktigt att näringslivet, som har det största praktiska intresset av det svenska atomprogrammet och som äger erfarenheter på området, beredes tillfälle att detalaga i utredningsarbetet.

Jag ber således, herr talman, att även få yrka bifall till reservationen 7 a.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Det svenska atomenergiprogrammet har under årens lopp gång på gång utsatts för stark kritik. Redan tidigt ansåg en hel del experter att det var felaktigt att gå fram efter tungvattenlinjen. Enligt deras mening

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

offrade vi på det sättet fåfängt väldiga arbetsinsatser av våra mest kvalificerade forskare och tekniker och enorma penningbelopp. Kostnadsberäkningar som ständigt visat sig otillräckliga och föranlett behov av flerdubblade anslag har också utlöst många hårda ord.

Frågan är emellertid så komplicerad och beloppen så stora att debatten enligt känt mönster inte blivit var mans egendom. Den har förts dels här i riksdagen, dels inom en ganska snäv krets av experter. I riksdagsdebatten har, inte minst från högerpartiets sida, riktats angrepp på regeringen främst för dess tidigare visade ovilja att medverka till en omprövning av hela det svenska atomenergiprogrammet. Oppositionens allt starkare krav på en allsidig utredning har emellertid nu givit resultat. Handelsministern har under återopandande av det utvecklingsstadium forskning och teknik inom atomenergiområdet nu uppnått helt nyligen tillsatt den begärda utredningen. Detta är naturligtvis bra, även om beslutet kommer sent.

Naturligtvis kan man diskutera utredningens sammansättning. Visst finns det många skäl som talar för det framförda kravet på parlamentarisk representation. Man kan emellertid också mot detta krav anföra att utredningen bör slutföra sitt arbete snabbt. För min del har jag vid denna avvägning ansett att kravet på skyndsamhet väger tyngst. Därutöver är det emellertid angeläget att utredningen blir förutsättningslös och att den tar upp frågan om gränsdragning mellan forskning, konstruktion och tillverkning samt kontroll- och säkerhetsfrågor.

När nu utredningen äntligen kommer till stånd, synes det helt naturligt att riksdagen så långt som möjligt avvaktar utredningens bedömningar och förslag, innan man binder sig för nya anslag för lång tid framöver. En sådan avvaktande hållning är enligt min mening motiverad i fråga om såväl driftanslaget till uranverket i Ranstad som

investeringsanslaget till Marvikenprojektet.

Riksdagsbeslut i dag bör därför inskränkas till vad som är oundgängligen nödvändigt, d. v. s. avse medel för driften av Ranstadsanläggningen och för investeringar i Marviken endast under första hälften av budgetåret 1966/67. Därigenom undgår man att föregripa utredningens blivande ställningstaganden. Om dessa kommer att gå ut på tillstyrkan av fortsatt drift av uranverket och ytterligare investeringar i Marviken kan årets höstriksdag ta ställning till sådana förslag och även anvisa eventuella medel på tilläggsstat.

De av mig här i mycket komprimerad form återopade sakförhållandena leder mig till det ställningstagandet, herr talman, att jag yrkar bifall till reservationerna 7 b och d vid punkt 53 i statsutskottets utlåtande nr 10.

Fru RENSTRÖM-INGENÄS (s):

Herr talman! Det svenska atomenergiprogrammet förutsattes från början gälla den fredliga användningen av atomenergien — främst värme- och kraftproduktion.

År 1956 fanns det utredningar som visade att den svenska vattenkraften i mitten av 1970-talet skulle vara fullt utbyggd, så att det inte längre vore ekonomiskt att gå vidare den vägen. Samtidigt lovade Aktiebolaget Atomenergi, att bolaget vid samma tid skulle kunna leverera atomkraft, som skulle vara ekonomiskt konkurrenskraftig och successivt komma att stå för den största delen av kraftproduktionsutökningen.

Det var då naturligt att man beslutade att satsa kraftigt på den verksamheten. Efterfrågan på elektrisk energi ökar år från år — och kan man inte längre tillgodose denna efterfrågan genom ytterligare utbyggnad av vattenkraften, är det ett vitalt intresse att utveckla möjligheterna till energiutvinning genom kärnkraftverk. Det vore också ur naturskyddssynpunkt mycket

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

värdefullt, om man nådde det målet, innan alla våra vattendrag hunnit exploateras. Det är och var en klok politik att satsa på utveckling av kärnkraftverk.

Men vi har börjat tvivla på om de utvecklingslinjer vi i riksdagen beslutade om år 1956 verkligen är de bästa. Vi beslutade då att satsa på den reaktortyp som är tungvattenmodererad och tungvattenkyld och som drivs med naturligt uran. På forskningens dåvarande ståndpunkt var vetenskapsmännen eniga om att den typen av reaktorer var den bästa. Även från råvaru- och beredskapssynpunkt ansågs det klokt att gå denna väg. Uran kunde framställas ur svenskt skiffer, så att man blev oberoende av bränsleimport från utlandet. Tungt vatten kunde vi inte producera, men AB Atomenergi övervägde att konstruera en anläggning för sådan produktion. Denna tanke kom emellertid aldrig till utförande. Eftersom uranhalten i svenskt skiffer är mycket låg och framställningskostnaderna höga, blir det bränsle som vi framställer själva mycket dyrt — allra minst en och en halv gång dyrare än på världsmarknaden enligt Ingeniörsvetenskapsakademien. Därför har man börjat överge självförsörjningsprincipen även i detta avseende och projekterar som sagt Marviken för användning av importerat anrikat uran.

Nu har det gått tio år sedan vi beslutade om riktlinjerna för det svenska kärnenergiprogrammets utveckling. Ett intensivt forskningsarbete har pågått i många länder. Olika reaktortyper har prövats, och resultatet har blivit att många anser, att vår teknik med tungvattenreaktorer inte är konkurrenskraftig gentemot andra reaktortyper. Och vad värre är, det har också framförts tvivel på att vi någonsin skall kunna leverera elektrisk energi som i prishänseende kan konkurrera vare sig med vattenkraft eller andra reaktortyper.

USA och England har båda satsat

mycket kraftigt på omfattande atomprogram, och man blir betänksam när man finner att varken England eller USA finner det fördelaktigt att använda den reaktortyp som vi satsar på. USA använder lättvattenreaktorer, och flera kraftföretag har beställt sådana, eftersom man funnit dem ekonomiskt lönsamma. Engelsmännen anser sig genom sin forskningsverksamhet ha funnit, att gaskylda grafitreaktorer ger energi till 10 procents lägre kostnad än den lägst offererade reaktorn av annan typ, och därför har de beslutat använda dessa för sin fortsatta utbyggnad.

Så skall vi se vad som har hänt här hemma. Svensk industri kan leverera både tung- och lättvattenreaktorer. Någon slutsats lockas man till om den svenska uppfattningen, när atomkraftkonsortiet beställer en reaktor av lättvattentyp, då man skall bygga Sveriges första kommersiella kraftverk i Simparp. Man lockas till slutsatser, tvivel uppstår, men man begriper inte dessa vetenskapligt invecklade problem. Jag tror att det finns många här i riksdagen som i likhet med mig och mina medmotionärer befinner sig i samma situation, och när vi inte själva kan bedöma om det verkligen förhåller sig så, att den svenska linjen är kommersiellt underlägsen andra reaktortyper, är det naturligt att man intensivt önskar en objektiv och allsidig utredning av frågan. Vi vill ha en utredning inte bara av ekonomiska skäl utan även därför, att vår fortsatta satsning på det dyra och komplicerade tungvattenssystemet på sina håll i utlandet uppfattas som en satsning på möjligheten att tillverka atombomber. Vi vet att det produceras plutonium i alla reaktorer som drivs av uran, men vi vet också att de svenska anläggningarna är byggda för kraftproduktion och i flera avseenden konstruerade mycket olika de reaktorer som i USA används för framställning av vapenplutonium.

Det finns inte förutsättningar för en

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

svensk kärnvapenproduktion. Egentligen är frågan om en kärnvapenproduktion inte alls aktuell att diskutera i detta sammanhang. Det skulle vara politiskt omöjligt att fatta beslut i den riktningen, när våra representanter i Genève deltar i konferenser, som försöker åstadkomma ett internationellt avtal om stopp för spridning av kärnvapen till flera länder.

Det är som sagt inte aktuellt att diskutera den saken i detta sammanhang, på annat sätt än att det synes oss angeläget att inte utan vidare fortsätta med ett kärnenergiprogram som av utlandet kan anses vara oekonomiskt ur kommersiell synpunkt och därför möjligen kan uppfattas som en eventuell förberedelse för kärnvapenproduktion. Vi har i våra tidningar sett uttalanden, som tyder på att sådana uppfattningar är rådande i andra länder.

Som redan framhållits är »den svenska linjen» oerhört kostnadskrävande. Vi har redan anslagit 1 226,9 miljoner kronor av statliga medel, och vi har inte råd att fortsätta utan att först grundligt få utrett om vi verkligen har valt den rätta utvecklingsvägen.

Vi har inte heller råd att fortsätta utan vidare även av en annan orsak. Vi har ingen obegränsad tillgång på forskare och vetenskapsmän. Atombolaget redovisar i sin verksamhetsberättelse vid årsskiftet 1964/65 att det då fanns 1 483 anställda vid bolaget, sysselsatta med forsknings- och utvecklingsarbete. Jag vet att de har arbetsuppgifter av differentierat slag, som inte enbart gäller atomkraftsforskning, men de flesta håller på med sådan forskning. Vi måste också övertygas om att vi här i landet satsar en så stor del av vår högt kvalificerade arbetskraft på för landet bästa möjliga sätt.

Alla dessa synpunkter har legat bakom vår anhängan om en utredning, och nu är vi mycket glada över att en sådan är beslutad.

Herr talman! Jag uttalar den för-

hoppningen, att de synpunkter som vi anført i motionen och som jag här i debatten gjort mig till tolk för kommer till utredningens kännedom och vinner beaktande.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna, instämde fru *Löfqvist*, fröken *Bergegren*, herr *Henrikson*, fru *Svensson*, fru *Jäderberg* och fru *Holmberg* (samtliga s).

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! De föregående talarna har i olika avsnitt diskuterat vilket slags teknik som bör användas på atomenergiens område, och de har givit uttryck åt tvivel på att den nuvarande inriktningen av verksamheten är den riktiga. För min del tänker jag inte ingå i någon teknisk atomenergidiskussion. Det är en fråga om utgångspunkter alltför kvalificerad vetenskap för att jag skulle vilja diskutera, om den ena eller andra formen är den mest ändamålsenliga eller om misstag har gjorts eller inte i den utvecklingsverksamhet som bedrivits.

Riksdagen har tidigare godtagit vissa principer för utrednings- och utvecklingsarbetet på detta område, och det anslag som nu behandlas är bara ett fullföljande av tidigare fattade beslut. Nu har det i anslutning till Kungl. Maj:ts förslag framförts önskemål om att dels uppskjuta anslagsbeviljandet och dels begränsa anslagsbeloppen. Men här har ju gjorts upp ett program för uppbyggnaden av reaktorn i Marviken och för att kunna fullfölja det uppbyggnadsarbetet måste beställningar läggas ut i god tid. Dessa beställningar är enligt de uppgifter som har lämnats till utskottet kedjade på ett sådant sätt att leverans skall ske allteftersom utbyggnadsetapperna drivs framåt, och man räknar med att reaktorn inom viss tid skall bli kritisk, som det på fackspråk heter, och alltså tas i bruk.

Herr Eliasson i Sundborn talar om

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

att han vill göra en besparing på cirka 20 procent, och han åberopar besparingarna inom försvaret. Här har emellertid lagts ut en beställning som måste utföras. Kungl. Maj:t har tidigare gjort vissa besparingar i det upplagda programmet, och jag förutsätter att ytterligare besparingar sker därest utrymme för besparingar finns. Skulle det inte finnas utrymme för ytterligare besparingar, är det ju ingenting annat att göra än att genomföra programmet.

Tidpunkten för anläggningens uppbyggnad har ett betydande samband med den framtida utvecklingen på detta område. Hittills har vi rört oss på forskningens område. Marvikenanläggningen får ju ses som ett led i forskningen. När man skulle bygga denna anläggning, diskuterades vilken storlek den skulle få, och man var klart medveten om att man genom den storlek som valdes inte kunde få anläggningen fullt affärsmässigt givande. Men man fick ett led i utvecklingsarbetet som kunde bli av väsentlig betydelse för nästa etapp, nämligen det rent kommersiella utnyttjandet av erfarenheterna på detta område.

Nu har det i denna debatt anförts att vi lagt ned så och så stora kostnader och att Marviken icke kan förräntas. Men det har aldrig varit meningen att Marvikenanläggningen skulle förräntas i och för sig, utan hela tiden har man räknat med att man här skulle lägga ned en väsentlig del av de forsknings- och utvecklingskostnader som med naturlnödvändighet måste till på detta område. Trots att vi rör oss med betydande belopp är de svenska kostnaderna ganska små i jämförelse med de enorma belopp, som i andra länder läggs ned på atomenergiens utveckling. Detta sammanhänger väl med att vi har fått en hel del av forskningen gratis genom studier i länder som har kommit längre än vi. Men en viss del av forskningen måste vi genomföra själva.

Vad som hittills har skett på detta

område till och med Marvikenanläggningens utbyggnad får skrivas helt på forskningens och utvecklingens konto. Därför är det oriktigt när det begärs att man ur detta forsknings- och utvecklingsarbete redan nu skall få ett affärsmässigt resultat. Det är först längre fram, när man bygger de större anläggningarna, som man har anledning att räkna med en ekonomisk förräntning. Detta resonemang ingår ju medvetet i den verksamhet som bedrivs.

Vi har tidigare bestämt oss för att på svensk sida delta i det utvecklingsarbete som sker på detta område. Vi har ansett det vara av väsentlig betydelse för den framtida utvecklingen, att vi på detta avsnitt är i takt med vad som sker i andra länder. I hela vår industriella verksamhet eftersträvar vi ju att på olika avsnitt vara i takt med vad som sker på det internationella planet. Och vi har menat, att när det gäller atomenergiens utnyttjande har det varit en skyldighet för samhället att satsa betydande belopp, som skulle göra det möjligt att utnyttja denna kraftkälla, när vi får ett faktiskt behov av den.

Det är dessa synpunkter som legat i botten när statsutskottet tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag och avstyrkt de motioner som väckts i anslutning till detsamma.

Jag ber, herr talman, att med stöd av det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag tar till orda för att bringa i erinran vissa saker som inträffat på det aktuella verksamhetsområdet — detta med hänsyn till att det i den diskussion, som förts särskilt intensivt under det senaste halvåret, måhända förekommit många missuppfattningar. Jag vill inte heller utesluta att diskussionen också erbjudit exempel på åtskilliga överdrifter.

Det program, efter vilket utvecklings-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

arbetet på atomenergiområdet bedrivits här i landet, underställdes och godkändes av riksdagen år 1956. I en enhällig utredning hade det föreslagits att vårt land skulle utveckla ett eget program. Bakgrunden härtill var det växande energibehovet och de svårigheter som man kunde förutse skulle uppstå, när vattenkraften om några decennier var helt utbyggd — vi närmar oss den tidpunkten hastigt nu. I vår energiförsörjning skulle vi bli alltmer beroende av oljeimporten, vilket både ur valutasynpunkt och av beredskapsskäl kunde ge anledning till viss oro. Vår oljeimport, som redan vid tidpunkten för den nämnda utredningen hade vuxit år från år, kunde förutses komma att stegras i hastigare takt i fortsättningen.

Det är också vad som har inträffat. 1963 beräknades drygt hälften av vår totala energi- och bränsleförbrukning grunda sig på importerad olja. Läger jag därtill importerat kol blir siffran ännu högre.

Att Sverige i vissa lägen med hänsyn härtill kan bli ekonomiskt mycket sårbart tror jag var och en inser. Men vi har alldeles särskilda förutsättningar — det ansågs också första gången programmet underställdes riksdagen — att satsa på atomkraften som ny energikälla. Vi har nått en hög industrialiseringsgrad, och inte minst vår mekaniska industri befinner sig på ett högt utvecklingsplan. Vi har dessutom hart när outtömliga uranförekomster, även om halten i malmen är mycket låg. Yrkesskickligheten hos arbetskraften fyller mycket högt ställda krav, och standarden på våra ingenjörer lämnar sannerligen inget övrigt att önska.

Men våra resurser är ändå — det var man medveten om — i olika hänseenden begränsade. Och härvidlag var det fråga om ett dyrbart och långvarigt utvecklingsarbete, som man inte hade anledning tro att det enskilda näringslivet ensamt skulle gå i land med eller ha tillräckligt intresse av att själv bära alla kostnader för. En koncentration

med hänsyn till både personaltillgång, reala resurser och finansiella resurser blev därför nödvändig — det hade vi som sagt klart för oss från början. Vi fick till att börja med inte splittra oss på för många projekt.

Det gällde i begynnelseskedet att välja mellan olika alternativ, och med detta som utgångspunkt rekommenderade den enhälliga utredningen att vi i utvecklingsarbetet i första hand skulle satsa på en reaktortyp, byggd på naturligt uran och tungt vatten, vilka ämnen båda skulle kunna framställas inom landet. Aktiebolaget Atomenergi, inom vilket den tillverkande industrien redan var representerad, skulle hålla samman verksamheten under det första utvecklingsskedet.

Jag skall gärna också understryka att det förelåg ett betydande intresse inom industrien för att på ett tidigt stadium medverka i utvecklingen inom Aktiebolaget Atomenergi, även om man inte var beredd att ta på sig kostnaderna. Intresset hänförde sig inte bara till utsikterna att vinna en ny marknad inom landet utan också till potentiella möjligheter för den svenska industrien utomlands.

Det är efter de nu hastigt skisserade huvudlinjerna som utvecklingsarbetet bedrivits i vårt land. Naturligtvis har det, såsom vi förresten alla vet, då och då yppats farhågor för att vi skulle ha satsat på fel linje när vi valde tungvattenreaktorn med naturligt uran som huvudobjekt.

Jag är medveten om att experterna inte heller i dag är helt överens på denna punkt, och därför har programmet varit föremål för fortlöpande överväganden inom Aktiebolaget Atomenergi, bland övriga experter och inom atomenergidelegationen. Programmet har med jämna mellanrum också — minst en gång om året — underställts riksdagen, som anslutit sig till de framlagda förslagen att tungvattenlinjen skulle fullföljas.

Detta uteslöt naturligtvis inte att i

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

mån av resurser andra reaktorprocesser skulle studeras, och så har även skett. I själva verket har det arbete vilket nedlagts på något som — jag tycker rätt missvisande — ibland kallas den svenska linjen givit oss värdefulla erfarenheter för studier och konstruktion exempelvis av lättvattenreaktorer. Jag kan återropa många vittnesbörd från industriens sida för riktigheten av vad jag erinrat om.

Under begynnelseskedet ansågs Aktiebolaget Atomenergi böra direkt medverka i konstruktionen och tillverkningen av vissa komponenter i de första försöksreaktorerna för att bolaget genom egna insatser skulle vinna praktisk erfarenhet. Programmet för verksamheten har sedan modifierats.

År 1960 uppdrogs de riktlinjer, som gäller för den nuvarande arbetsfördelningen mellan Aktiebolaget Atomenergi och den tillverkande industrien. Reaktortillverkningen tillkommer enligt dessa riktlinjer i princip industrien medan Aktiebolaget Atomenergi har rollen som konsult. En rad överenskommelser har slutits mellan Aktiebolaget Atomenergi och enskilda företag om utveckling av olika reaktortyper, tillverkning av bränsleelement och andra vitala komponenter i reaktorprocessen, varvid man undvikit att det blivit dubbelarbete inom landet.

Naturligtvis har vi dragit betydande nytta av de erfarenheter, som gjorts i de länder där man kommit längst på detta område. Jag vågar hävda att det, om vi inte hade några *egna* erfarenheter på detta område, skulle dröja mycket längre innan vi själva kunde nyttiggöra de resultat, som forsknings- och utvecklingsarbetet givit när det gäller tämjandet av atomkraften och dess användning för fredligt bruk. I dag kan den svenska industrien offerera kommersiella anläggningar av såväl tungvatten- som lättvattentyp. Utan det utvecklingsarbete som kostat så mycket och bedrivits så länge här i landet ha-

de detta, såvitt jag kan förstå, inte varit möjligt.

Det görs ibland gällande att tungvattenlinjen numera helt skulle ha övergivits utomlands, därför att den ter sig ekonomiskt ofördelaktig jämförd med andra alternativ. Jag tror att det är ett missförstånd, men jag vill inte bestrida att experterna från början kanske var litet för optimistiska, åtminstone i ett avseende. Tungvattenreaktorn måste ges en betydligt större dimension än man tidigare räknade med; gränsen har höjts.

För undvikande av missförstånd vill jag genast inskjuta — utskottets talesman betonade för övrigt samma faktum — att varken Ägesta eller Marviken någonsin beräknades bli kommersiellt lönsamma. Det har också riksdagen hela tiden varit underkunnig om.

Först vid reaktorstorlekar från och med en effekt av 500 megawatt anses tungvattenreaktors produktionskostnader — d. v. s. kostnaden per producerad kilowattimme elkraft; jag räknar givetvis med både de fasta och de rörliga kostnaderna — bli jämställda med lättvattenreaktors. Dessutom har tungvattenreaktorn — och det är en fördel — en större flexibilitet i fråga om valet av bränsle, vilket kan göra den från vissa synpunkter särskilt attraktiv.

Det anmäldes för mig att herr Eliasson i Sundborn tog upp den omständigheten att man för närvarande räknade med att köra Marvikenreaktorn med anrikat uran. Han sade att detta hade tagits som ett tecken — men väl inte att han själv uppfattade det så — på att man nu även här var på väg ifrån den ursprungliga processen, tungvattenreaktorn. Jag tror emellertid att denna slutsats — vem som än har velat dra den — är felaktig. Man skulle alltså kunna köra Marvikenreaktorn med naturligt uran som bränsle i den ursprungligen tänkta processen. När man nu gör denna lilla modifikation och inför en del anrikat uran gör man det för att hålla

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

kostnaderna nere och få en litet bättre effekt än man annars skulle uppnå.

Som sagt har emellertid tungvattenreaktorn vissa fördelar. Binder man sig för en lättvattenreaktor, är man under hela dess 25- å 30-åriga livstid beroende av import av anrikat bränsle. Där går det inte med naturligt uran. I dag finns i praktiken bara en säljare av anrikat uran, nämligen USA. Det skulle inte ha bidragit till att göra oss mindre importberoende, om vi hade haft lättvattenreaktorn som den enda linjen i den första generationen av fullstora reaktorer.

Det är också felaktigt att tungvattenlinjen övergivits utomlands. Mest konsekvent har denna linje utvecklats i Kanada, där ett försöksprojekt av ungefär Marvikens storlek och till ungefär samma kostnader är under utförande. Jag ber kammaren observera detta. Beslut har i Kanada redan träffats om en kommersiell station, som i sitt första utvecklingsskede kommer att ha två stycken 500-megawattsreaktorer. Och det är inte de enda exemplen. Med tanke på tungvattenreaktors överlägsna bränsleekonomi har dessutom både Frankrike och England var sin försöksanläggning på cirka 100 megawatt under uppförande. England har tills vidare i viss mån utvecklat ett annat reaktorsystem, nämligen en grafitmodererad reaktor, i vilken varken tungt eller lätt vatten används. Ändå säger man att man verkligen inte kan låta bli att ge sig in också på tungvattenreaktorer. Är det någon av kammarens ledamöter som tror att Kanada, att England, att Frankrike skulle göra detta om de inte trodde att tungvattenreaktorn hade någon framtid?

Under dessa omständigheter har jag inte funnit skäl att ändra den uppfattning som jag under tidigare debatter i riksdagen givit uttryck åt. Satsningen på den linje som ibland kallats den svenska har inte varit felaktig. Den har givit oss värdefulla erfarenheter för ut-

veckling också av andra reaktorsystem. Den har framför allt givit oss möjligheter till större valfrihet. Beredskapssynpunkter och önskvärldheten med hänsyn till handelsbalansen av mindre importbelastning och högre självförsörjningsgrad kan tillvaratas på ett helt annat sätt än som varit möjligt om vi i stället givit upp tanken på självständiga utvecklingsinsatser och inriktat oss på utländska konstruktioner och material. Även på denna punkt har utskottets talesman berört motiveringarna.

Den uthålliga satsningen har lett fram till att Sverige är ett av de halvdussin länder i världen som nu är i stånd att med egna resurser genomföra tillverkning och leveranser av stora kraftreaktorer. Att de från svensk industri offererade atomkraftanläggningarna hittills inte accepterats av utländska spekulanter sammanhänger inte med teknisk efterblivenhet, som några tycks tro, utan beror på att vi från svensk sida inte varit i stånd att lämna sådana mycket långfristiga krediter som konkurrerande länder haft resurser att utlova.

De avsevärda belopp som under de senaste tio åren satsats på verksamheten inom atomenergiområdet rör sig om storleksordningen 1,2 miljard.

Vi har nu nått ett utvecklingsskede, där det är naturligt att hela programmet blir föremål för en översyn. Jag underkastar inte riksdagens rekommendationer eller förutseende om jag ändå avslöjar att jag hade dessa direktiv färdigskrivna redan före den 1 januari. Med hänsyn till vissa bekymmer i fråga om sammansättningen av utredningen har de emellertid offentliggjorts först rätt nyligen. Anledningen till utredningen är att vi har kommit till en punkt på utvecklingslinjen, där det finns skäl att överse hela programmet.

När vi nu befinner oss så nära det kommersiella nyttiggörandet är det också naturligt att fördelningen av kostnaderna för utvecklingsarbetet i fortsätt-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

ningen blir en annan än i initialskedet. Konsekvensen härav är en av de uppgifter som den nu tillsatta utredningen fått i uppdrag att närmare undersöka. Likaså är det naturligt att en ändrad fördelning mellan staten och enskilda av utgifter och kostnader på detta område får konsekvenser för organisationen och administrationen av atomprogrammet. Att härjämte se på frågan, om inte de förnämliga forskningsresurser vilka byggts upp, inte minst i Studsvik, såsom ett led för att utveckla atomenergien, även skulle kunna användas för andra och vidare forskningsändamål måste ju också vara en angelägen uppgift. Jag tror att det finns kapacitet här för, även om den forskning som bedrivs vid Studsvik i första hand skall vara ett led i ett industriellt utvecklingsarbete.

Därmed tror jag att man har tillgodosett de flesta — i varje fall de bäst underbyggda — önskemålen i de motioner, vari det yrkas på en utredning av detta slag.

Jag har med hänsyn till den diskussion som förts under senare tid känt behov av att göra denna rätt allmänna deklaration om det svenska atomprogrammet och beröra något av dess historia. Men jag vill också begagna tillfället att kommentera några av de yrkanden som förts fram i motioner och i reservationer till utlåtandet på de punkter som sammanhänger med de äskanden på kapitalbudgeten det här gäller.

I ett flertal motioner vänder man sig mot Marvikenanläggningen. Man ställer sig kritisk i fråga om projektets betydelse för utvecklingsarbetet över huvud taget och menar att kostnaderna på ett i det närmaste oförklarligt sätt gått i höjden. Med den utgångspunkten vill man på olika sätt begränsa medelsanvisningen. Som vi vet begärs i en reservation att medelsanvisningen skärs ned med 20 procent. I en annan reservation, som ansluter sig till ett mo-

tionsvis framfört yrkande, förordas att tills vidare inga åtgärder vidtas för att utrusta Marvikenanläggningen med anordningar för nukleär överhettning. I ett annat reservationsvis framfört yrkande vill man bara anvisa medel för ett halvår; man halverar helt enkelt det i propositionen begärda beloppet och menar att ytterligare medelsanvisning bör anstå till dess en särskild utredning företagits.

Utskottets talesman har redan erinrat om att alla intressenter från början var överens om att Marviken utgjorde ett nödvändigt och oundvikligt steg i utvecklingen av en kommersiell reaktortyp. Att kostnaderna för det utvecklingsprojektet i förhållande till den effekt som skulle kunna utvinna var väsentligt större än kostnaderna för en fullstor reaktor och därmed översteg kostnaderna för konventionella kraftverk av motsvarande storlek var alla parter från början på det klara med. Det är ingen nyhet; detta har redovisats varje gång frågan varit föremål för riksdagens behandling.

Trots detta ansågs det inte vara möjligt att hoppa över det steg i utvecklingen som Marviken representerade. Det säger oss väl ändå något, att man har precis samma uppfattning i Kanada, där man liksom hos oss nu gör en bestämd satsning på tungvattenlinjen. Det säger väl också något, att liknande försöksstationer i dessa dagar uppförs såväl i England som i Frankrike.

Principbeslutet om uppförande av Marviken fattades av riksdagen 1962. Till frågan om typ av reaktor tog riksdagen ställning på grundval av en särskild proposition året därpå. Det var i det sammanhanget som ställning också togs till förslaget att utföra Marvikenanläggningen på sådant sätt, att man skulle kunna använda reaktorn i en process med nukleär överhettning. Jag är medveten om att man i vissa tekniker- och expertkretsar ställde sig tveksam till frågan huruvida tiden var mo-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

gen för det steg i utvecklingen som Marvikenanläggningen innebar. Det uppades vissa tvivel beträffande de möjligheter och fördelar som tungvattenlinjen skulle erbjuda. Tanken att ställningstagandet kanske borde skjutas på framtiden har framförts mer än en gång. Men såvitt jag har kunnat finna så har bland experterna de som ville fullfölja 1962 års principbeslut varit i majoritet. Den utveckling, som sker i Kanada och även på andra håll och som jag antydningssvis redan talat om, tror jag utgör belägg för att majoriteten hade rätt. Statsmakterna beslöt också att fullfölja »överhettningensalternativet» när det gäller Marvikenprojektet. Man kan också uttrycka saken så, att regeringen fick riksdagens stöd för att ta risken. Det är riktigt att vissa kostnadsökningar inträffat, men de är en automatisk följd av indexklausuler i kontrakten med olika leverantörer och andra företag som deltar i projektet.

Vad angår möjligheterna att begränsa anslagstilldelningen genom att ändra utbetalningsterminerna vill jag utöver vad herr Lindholm anförde bara påpeka följande. Fastän Marviken uppgjorts som en försöksstation har projektledningen velat hålla kostnaderna nere och därför konsekvent försökt uppnå strikt kommersiella uppgörelser med fasta åtaganden, beträffande bl. a. leveranstider, för dem som levererar komponenterna. Skulle nu beställaren, d. v. s. AB Atomenergi, förorsaka en senareläggning, så bryter man därmed de efter hårda förhandlingar ingångna överenskommelserna. Det skulle försätta beställaren i en synnerligen oförmånlig förhandlingssituation för framtiden.

Enligt vad som uppgivits för mig skulle en besparing med 20 procent, som ju föreslagits, eller med 16 miljoner kronor som det motsvarar under budgetåret 1966/67, för utbetalningar följande budgetår medföra fördyringar som skulle uppgå till mellan 8 och 10

miljoner kronor. Är det verkligen värt det priset?

Att halvera det begärda beloppet och nu endast ställa hälften, motsvarande 21 miljoner kronor, till förfogande för första delen av budgetåret i avvaktan på utredning om de fortsatta arbetena är inte heller möjligt. Betalningsutfallet under detta halvår belöper sig nämligen inte till 21 miljoner utan till 34 miljoner kronor. De för dagen uppbundna kostnaderna för Marviken uppgår till cirka 275 miljoner eller, med det som enligt indexklausulerna skall betalas, kanske 300 miljoner vid budgetårsskiftet. I detta läge måste man — det förstår väl var och en — räkna med stora kompensationskrav från leverantörer och entreprenörer vid ett eventuellt beslut att inte fullfölja arbetena, även om vi inte för dagen kan precisera den totala omfattningen av sådana skadeståndskrav och extra kostnader. En senareläggning av Marvikenprojektet, där de erfarenheter som kan vinnas är av avgörande betydelse för de efterföljande stora projekten, skulle ju innebära en fördröjning av dessa, däribland Oskarshamnverket, varom vederbörande intressenter redan fattat beslut. Detta skulle försvåra för svensk industri att sälja reaktorer både inom och utom landet. Marviken är liksom Ågesta, kan man säga, en referensanläggning och en materialprovningstation.

Inte heller lär några besparingar kunna åstadkommas om man nu slopar möjligheten till nukleär överhettning, som beslöts 1963 och bekräftades av riksdagen så sent som för ett år sedan. Som bl. a. framhållits av atomenergidelegationen innebär utformningen med möjlighet till överhettning en medveten satsning för att till en måttlig merkostnad få värdefulla tekniska erfarenheter.

De delar av reaktorutrustningen som erfordras för detta ändamål beställdes hos leverantörerna i april 1965. Den s. k. överhettningssdelen är sålunda inte

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

någon separat tillsats, varav man skall kunna uppskjuta leveransen för att senare bygga in den i reaktorn. Reaktorn måste konstrueras från början, om man skall kunna få den att fungera. Praktiskt taget samtliga de delar som behövs för överhettning är också erforderliga för att reaktorn under den första driftperioden, som man räknar med kommer att utgöra minst ett halvår, skall kunna köras som en vanlig mätad reaktor.

Av vad jag nu framhållit tror jag framgår att inte någon av de vägar, som motionärerna här har tänkt sig för att begränsa anslagen, är möjlig att gå utan betydande kostnadsbekymmer.

Herr talman! Jag skall därmed inte förlänga debatten utan bara sluta där jag började, med att understryka att det finns alla skäl att man, när man nu diskuterar den s. k. svenska linjen, har en del av de synpunkter jag här anfört i åtanke, detta inte minst av hänsyn till den utveckling som är på gång i utlandet.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte gå in på diskussionerna om huruvida den svenska linjen har övergivits eller inte i Marviken. Det som är intressant när man diskuterar utgångspunkten för det svenska atomenergiprogrammet, såsom detta fastställdes första gången 1956, är att varken de enskilda eller de kommunala kraftverksproducenter, som nu planerar sin stora reaktoranläggning i Simpevarp, eller det statliga vattenfallsverket, som nu på västkusten planerar en stor reaktor på mellan 500 och 600 megawatt, inriktar sig på tungvattenreaktorer, utan de har i stället bestämt sig för just den lättvattenreaktor som nödvändiggör import av anrikat uran och därmed också medför en internationell kontroll över anläggningen. Det tycks också i detta

sammanhang vara av intresse att det statliga vattenfallsverkets chef uttalar någonting som tyder på att han inte anser att tungvattenreaktorn under de närmaste femton åren kommer att vara kommersiellt likvärdig med lättvattenreaktorn.

Det är riktigt att man utomlands utvecklar också tungvattenreaktortypen. Men frågan är ju, huruvida svensk industri kan sälja också denna, om det praktiskt taget bara blir u-länder som, under motivet att vara oberoende, kommer att efterfråga denna typ. Det vet man inte. Men det är klart att utvecklingsländerna kommer att ställa mycket stora krav på långfristiga krediter, om de skall kunna köpa. Men, som sagt, priset på uran och en del annat blir väl i framtiden avgörande för valet mellan dessa båda typer. Tydligen kommer en annan typ att tilldra sig intresse, nämligen bridreaktorerna. Det är möjligt att man i framtiden kommer att satsa mera på dessa.

Vad beträffar överhettningsfrågan i Marviken, herr handelsminister, vill jag säga att vi här bara begärt att en redovisning skall läggas fram till höstrikdagen, så att vi får papperen på bordet. Det är en sak som fattas litet för mycket när det gäller atomfrågorna, nämligen en redovisning av vilka resultat man nått och vilka ställningstaganden Kungl. Maj:t och olika organ har kommit fram till i anledning därav.

Statsrådet svarade inte på min fråga varför han vägrat företrädare för riksdagen möjlighet att delta och få insyn i utredningsarbetet. Beträffande senareläggningen svarar statsrådet ganska allmänt, att den skulle medföra fördyringar. Jag konstaterar emellertid fortfarande att det ännu inte finns någon detaljerad redogörelse som möjliggör någon bedömning. Eftersom regeringen har föranställt om begränsningar av den statliga verksamheten, kommer då inte också Marviken att kunna innefattas i dessa åtgärder?

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! När vattenfallsverkets chef sagt att han nu vill avdela resurser för att inom landet studera och utveckla en lättvattenreaktor så tror jag inte att det egentligen behöver strida mot vad jag här har sagt. Man skall komma ihåg att herr Grafström var ordförande i den utredning som 1956 föreslog den linje som skulle vara huvudlinje. Han kan naturligtvis ha ändrat sig sedan dess, men jag tror att huvudskälet för Vattenfall är att det räknar med att vi inte kan underlåta att också mera i detalj följa en utveckling och studera en reaktortyp som kan bli ett komplement till tungvattenreaktorn i det svenska kraftförsörjningsprogrammet i framtiden. Genom vad som redan gjorts på tungvattenlinjen vet vi en hel del om den, och några av de erfarenheterna kan även användas på lättvattenlinjen, men där har vi kanske mindre egen erfarenhet. Det är meningen att när Marviken inte längre behövs i första hand som ett försöks- och referensföretag skall Vattenfall ta hand om driften, liksom det gör vid andra kraftverk.

Herr Eliasson i Sundborn ställde ett par frågor. Han begärde att man skulle få papperen på bordet. I en statsverksproposition är inte alltid motiveringarna på olika punkter så utförliga, men vi har sannerligen inte vägrat information på något sätt, utan vi har ansett det självklart att vi skall ställa all den expertis och det material, som vederbörande utskott kan önska till förfogande. Däremot kan jag inte utlova att utredningen kommer att bli klar i så god tid att vi har möjlighet att lägga fram ett helt nytt material för bedömning av framtiden redan till hösten. Det räknar jag uppriktigt sagt inte med — uppgiften är mera omfattande än så. Jag är emellertid lika angelägen som herr Eliasson om att det materialet kommer fram så fort som

möjligt, och det är därför som utredningen fått den sammansättning som den har. Skulle man i stället, som det uttalats vissa önskemål om, försett den inte bara med experter utan med en parlamentarisk grupp, är jag rädd för att det dragit ut på tiden. Detta är huvudmotivet till att jag i detta läge inte känt behov av att göra den typen av utredning.

Jag kan förstå att herr Eliasson skulle önska mera material, och det kan hända att det finns något berättigat i kritiken att man inte fått tillräckligt med uppgifter för bedömningen. Men därav kan inte dras slutsatsen att riksdagen bör halvera utgiften och bara anvisa hälften för den första hälften av budgetåret eller skära ned anslaget med 20 procent. Detta skulle, såsom både utskottets talesman och jag själv tillåtit oss framhålla, få ekonomiska konsekvenser som jag tror att riksdagen bör tänka sig för två gånger innan den tar på sitt ansvar.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har också det intrycket att Vattenfalls generaldirektör kan ha ändrat uppfattning, men vad som intresserar mest är att han inte uttrycker sig så som handelsministern, när han gör ett offentligt uttalande, att han ser lättvattenreaktorn som ett komplement till tungvattenreaktorn. När verkets chef vill satsa på en stor lättvattenreaktor framhåller han, vilket väl ändå skall tolkas som ett motiv, att han inte tror att tungvattenreaktorn blir kommersiellt likvärdig med lättvattenreaktorn under de närmaste 15 åren. Det är detta jag fäst mig vid.

Vad överhetttningsfrågan beträffar hoppas jag att vår debatt inte skall vara mera överhettad än att det skall vara möjligt att få en redogörelse i höst, i varje fall under hand, eftersom, såvitt jag vet, arbetsgruppen kommit så långt

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

att det är möjligt att kunna ge en sammanfattning i höst.

Vad den nya utredningen beträffar undrar jag om det är rätt att säga att riksdagsmän inte skall ha möjlighet att delta i utredningsarbetet därför att det skall bedrivas med skyndsamhet.

Herr handelsminister! Jag har deltagit i utredningar som sysslat med försvarsbudgeten som nu kostar 5 miljarder kronor. Vi har ibland inte haft mer än ett år på oss för att ta ställning. Då undrar jag om man inte kunde bereda företrädare för riksdagen »i lämplig form», som det står i reservation 7 a, möjlighet att följa utredningsarbetet så att vi får en bättre insyn än vi hittills har haft.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Mitt uttalande beträffande utredningens sammansättning innebär naturligtvis inte något underkännande av riksdagens kompetens i fråga om sakkunskap eller enskilda riksdagsmäns användbarhet som utredningsmän. Ett faktum är emellertid att en utredning med fyra ledamöter kan förutses arbeta fortare än en utredning med sex, sju, åtta eller nio ledamöter. Det tror jag inte att herr Eliasson i Sundborn vill bestrida. Därtill kommer att hela det resultat vartill utredningen kan komma naturligtvis blir tillgängligt för riksdagen och kommer att redovisas, innan nya ställningstaganden beträffande det framtida atomenergiarbetet föreslås.

Herr **STÅHL** (fp):

Herr talman! Replikskiftet mellan handelsministern och herr Eliasson i Sundborn om sammansättningen av och arbetstakten i utredningen är av stort intresse, eftersom det avser den fråga som hela tiden har spelat en roll i denna diskussion om atompolitiken och som också berördes nyss av utskottets tales-

man, herr Lindholm. I vad mån skall riksdagen vara inkopplad på detta ämne, i vad mån kan riksdagen taga ställning till dessa, som herr Lindholm uttryckte sig, invecklade tekniska frågor? Jag tror att han fortsatte med att säga att han inte ville ge sig in på dem. Man får nästan en känsla av att det är förbundet av riksdagsmän att syssla med så intrikat högtekniska och vetenskapliga frågor som detta är. Jag bestrider inte det. Det förhåller sig så, och jag skall medge att jag känner mig själv nästan en smula blyg eller halvt skamsen, när vi här mer eller mindre tvärsäkert påstår saker och ting som vi absolut inte äger teknisk eller vetenskaplig kompetens att bedöma.

Icke förty, herr talman, förhåller det sig dock så att varenda krona till denna forskning och till dessa anläggningar skall beviljas av riksdagen. Det är vi som skall ta ställning till allt detta. Därför har vi också skyldighet att efter fattig förmåga bilda oss en så bestämd och klar uppfattning som möjligt om hur dessa mycket stora medel skall användas och vad som är skäligt att lämna till det ena eller andra ändamålet. Statsrådet sade att en nedskärning med 16 miljoner kronor — det är vårt förslag — skulle medföra avbeställningskostnader på 8—10 miljoner kronor.

(Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet *Lange*: Det var en missuppfattning.)

Jag gjorde en anteckning att herr Lange yttrade sig på det sättet, men då lämnar jag den punkten därhän.

Jag vill emellertid bestämt hävda att det är nödvändigt att i umgängen mellan regeringen och riksdagen sådana informationer lämnas att man inte behöver höra, som av herr Eliasson i Sundborn för en stund sedan, att det på statsutskottets avdelning var omöjligt att få fram sådana preciserade uppgifter om konsekvenskostnaderna i händelse av uppskov eller avbeställning att

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

man därpå kunde bygga något yrkande i riksdagen.

Det är absolut nödvändigt att ta fasta på vad statsrådet här sade. Han medgav att det icke hade varit så ställt med informationer som kanske hade varit önskvärt, och han ställde nu i utsikt att det genom utredningen skulle bli en annan och bättre tingsens ordning.

I dagens debatt bör vi inte överdriva motsättningarna beträffande Marviken-anläggningen som sådan. Vad det gäller är följande: Skall man fullfölja Marvikenprojektet på kapitalsidan till den kostnad av exakt 82 miljoner kronor som regeringen begär eller kan man göra den nedskärning som högerreservationen tänker sig, eller kan man eventuellt inbespara de 16 miljoner kronor som anges i folkpartireservationen? På detta svarar herr Lange, att det är omöjligt att här göra någon som helst nedskärning, det är exakt det belopp regeringen begär som man måste ha.

Med anledning därav skulle jag vilja framhålla för herr Lange, att det finns många svenska företag, som betyder ofantligt mycket mer än detta företag för svensk standard och för svensk export. Dessa företag får ändå vidkännas svåra kreditrestriktioner i nuvarande läge. De skulle kunna anföra skäl som är minst lika tungt vägande och ännu tyngre än dem herr Lange här anfört. Men i fråga om dessa företag säger man från ledande penningpolitiskt håll här i landet, både i kanslihuset och i riksbankshuset: »Vad ni anfört må vara riktigt, men det kan inte hjälpas, därför att den nuvarande valutasituationen är sådan att nedskärningar måste göras.»

Jag vill också i detta sammanhang erinra om vad som står i vår motion och såväl i centerpartireservationen som i folkpartireservationen, nämligen att det framstår såsom icke rimligt att i detta läge en anläggning av marviken-typen icke skall av riksdagen underkastas beskrningar, då viktiga företag i

den öppna marknaden måste vidkännas kreditrestriktioner av betydande svårhetsgrad.

Här har inget motiv anförts för att man inte skulle kunna göra en nedskärning. Jag vill understryka att de kostnader som statsrådet anger för överhettningssmekanismen naturligtvis är riktigt skildrade av statsrådet så till vida att eftersom hela anläggningen är projekterad för överhettning har åt den samma också mäst ges en därav betingad uftormning som sannerligen icke har gjort den billigare. Däremot skulle jag vilja fråga statsrådet — det skulle vara högst intressant att få ett svar på den frågan, eftersom det är omöjligt att på annat sätt skaffa sig upplysning i detta avseende: Är den mekanism som i samband med reaktorn och reaktorhysan behövs för överhettningssproceduren färdigkonstruerad i olika avseenden, så att man vet hur den skall tillverkas? Eller befinner den sig fortfarande på konstruktionsstadiet?

Det skulle vara ytterst intressant att få ett svar på denna fråga eftersom man i litteraturen kan inhämta att hittillsvarande försök och verksamhet med denna överhettningsteknik i Förenta staterna inte har slagit ut på ett helt tillfredsställande sätt. Har man i Sverige kommit så mycket längre, skulle det vara av utomordentligt intresse med ett besked härvidlag. Om herr statsrådet svarar att man inte har kommit så mycket längre utan att man fortfarande arbetar härpå — enligt de informationer som jag har fått ägnar sig en expertgrupp som består av personal både från AB Atomenergi och vattenfallsverket åt detta mycket svåra tekniska problem — skulle jag vilja svara med följande fråga: Är det då en så allvarlig och överhängande risk att göra den 20-procentiga nedskärning för nästa budgetår som herr statsrådet utmålar i folkpartiets reservation?

Jag vill understryka att jag skulle vara tacksam för ett svar. Jag vet inte

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

hur det förhåller sig och kan inte veta det, eftersom vi inte har sådana kontakter på vederbörligt håll, att det går att hålla sig underrättad även härom. När herr statsrådet tidigare talade om missförstånd kan detta bero på att det har lämnats så pass få fakta av de många man behöver för att kunna bedöma dessa svåra frågor.

Eftersom statsrådet har givit en historik och då vi i reservationen även berört den andra sidan av årets proposition, nämligen utredningen, skulle jag vilja säga några ord i anslutning till statsrådets uttalanden. Det bör noteras att initiativet till denna utredning kommer, inte från handelsministern, utan närmast från styrelsen för Atombolaget och, om jag är rätt underrättad, från en av dem som där representerar oppositionen och tveksamheten med avseende på den svenska atompolitiken. Herr talman! Det är samma tveksamhet som vi här ger uttryck åt och som från början legat till grund för förslaget om en allsidig och förutsättningslös utredning. Sedan har tveksamheten via Atombolagets styrelse förts vidare till statsrådet, och jag vill uttala mitt oreserverade erkännande av att statsrådet har tillsatt denna utredning. Jag hoppas att den skall infria de förväntningar, som vi alla har rätt att ställa, och att vi skall få en atompolitik som till både huvud och lemmar — för att citera Luther — skall vara annorlunda funtad än den vi haft de senaste åren.

Man kan säga att fjolårets riksdag definitivt tog ställning till Marvikenprojektet, och jag tillhörde då opponenterna. Majoriteten antog Kungl. Maj:ts förslag, och jag böjer mig härför. I år anser jag inte att vi har anledning att riva upp Marvikenbeslutet, och dessutom menar jag att man inte kan tillstyrka högerreservationen, därför att den, enligt min mening, är orealistisk då den avser att arbetena skall fortsätta ett halvår för att sedan kunna stoppas. Detta förefaller mig rätt omöjligt. Däremot

förefaller det mig rimligt, att man gör de beskrifningar som vi här har antytt.

Härutöver vill jag i anslutning till statsrådets historiska exposé påminna om enigheten under atompolitikens första skede. Om jag inte minns fel var det för 20 år sedan, alltså 1946, som vi här i riksdagen för första gången sysslade med den frågan. Då tog vi ställning dels till tungvattenlinjen och dels till frågan om den statliga kontrollen över atomkraften, och det gjorde vi just av det skäl som statsrådet angav, nämligen våra stora tillgångar på naturligt uran. Därför var det riktigt att vi prövade oss fram på den vägen. Men jag vill också påminna kammarens ledamöter om — och det var fru Renström-Ingenäs också inne på — att vi också tog ställning i skuggan av två utlösta atombomber. Det var då alldeles självklart att vi ville ha kontroll över vad som gjordes.

Men sedan dess har mycket hänt. Det är nu ganska många år sedan, herr statsråd, som vi första gången anmälde tveksamhet rörande det ihärdiga fasthållandet vid »den svenska linjen», som herr statsrådet så sent som i dag har hållit ett långt och varmhjärtat försvarstal för. Jag säger inte att det var fel att experimentera sig fram efter den linjen, men sedan nu Akitebolaget Atomenergi och handelsdepartementet blivit tvungna att överge den linjen och ge utrymme för lättvattnet och principen med anrikat uran, så är förklaringen inte den att man har ändrat åsikt i vederbörande statliga instanser. Orsaken är i stället att industrien — som statsrådet också mycket riktigt konstaterade i statsverkspropositionen — nu är i stånd att konstruera stora anläggningar för strömproduktion enligt nämnda princip. Samtliga projekt och beställningar här i landet har också siktat på anläggningar enligt lättvattenlinjen för kommersiellt bruk.

Jag vill också fråga om det finns några utländska beställare på reaktorer

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

enligt tungvattenmetoden. Det har uppgivits till mig att det inte längre finns några sådana beställare, och det är väl det som Ingeniörsvetenskapsakademien har kallat för den blågula linjens dödförklaring. Vi kommer inte längre nu på den linjen, och i den tvångssituationen får man acceptera faktum. Det har också statsrådet och Aktiebolaget Atomenergi gjort. Jag konstaterar detta, samtidigt som alla tecken — inte minst herr statsrådets tal här i dag — tyder på att det som skett är en omvändelse under galgen.

Inför den nu aktuella utredningen skall jag här bara antyda vad jag anser vara viktigast. Det är att den svenska industrien nu har kommit i gång med konstruktion och tillverkning och att Aktiebolaget Atomenergi, nedskuret till lämplig omfattning, rimligen bör bli ett i huvudsak konsulterande företag.

Fru Renström-Ingenäs angav för en stund sedan antalet befattningshavare, och vi måste säga oss att det inte kan vara rimligt med ett konsultföretag av denna omfattning, i varje fall inte i det nya läge som vi nu befinner oss i.

Var skall då forskningen på detta viktiga område bedrivas? Det skall utredningen ta ställning till, och jag är den siste att vilja föregripa utredningen. Men så mycket bör väl ändå få sägas som att vi här i landet är vana vid att det är staten som bedriver grundforskningen bl. a. för att vi skall ha garantier för en fri forskning. Den forskning som har bedrivits inom Atomenergi har varit både grundforskning och målinriktad forskning. Men tydligt är att forskningen icke har haft den fria ställning som den skulle få om den vore knuten till t. ex. en universitetsinstitution. Jag skulle därför vilja uttala inte bara en förmodan utan en livlig förhoppning att utredningen grundligt omprövar den mycket viktiga frågan hur vi i framtiden skall organisera atomforskningen och dess framtid.

Herr talman! Jag skall till sist bara

uttala en förhoppning att de svenska företag, som nu arbetar med konstruktion och tillverkning, skall kunna visa sig konkurrenskraftiga för framtiden. Jag vill säga till herr statsrådet: Kan inte staten göra större insatser för att främja deras framgång på bättre sätt än genom stödet via Atomenergi? Bör inte stödet snarare ha den formen att staten går emellan med sådana exportkrediter att även mindre kapitalstarka länder kan bli i tillfälle att köpa svenska anläggningar? Det gäller inte minst sådana länder bland de underutvecklade som har intresse för produkter av detta slag. Jag vill här framföra tanken om det inte borde vara möjligt att träda in med ett kreditstöd av större omfattning för att vi på detta område skall kunna få en ännu mera leverans- och livskraftig industri.

Jag instämmer i det yrkande som här har framförts av herr Nelander.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vidhåller vad jag sade förut, att jag inte skall ge mig in på den rent tekniska debatten om det skall vara si eller så på detta område.

Herr Ståhl sade med åberopande av ett yttrande av herr Eliasson i Sundborn, att informationen på femte avdelningen vid behandlingen av detta ärende egentligen skulle ha varit i viss utsträckning bristfällig. För att ingen som helst mytbildning skall kunna förekomma på det området — en mytbildning som skulle innebära att utskottets avdelning icke har fått den information som önskades — har jag begärt att få säga några ord.

Vi hade först en föredragning som samtliga avdelningens ledamöter, såvitt jag uppfattade stämningen rätt, betraktade som synnerligen föredömligt och skickligt presenterad, där man i koncentrerad form redovisade hela den problematik vi har att röra oss med.

Det var alltså en utomordentlig inledning. Därefter bereddes avdelning-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

ens ledamöter och suppleanter tillfälle att framställa de frågor som de önskade göra. Det var ingen begränsning vare sig beträffande tiden för frågandet eller beträffande frågornas omfattning. Och såvitt jag kunde bedöma blev samtliga frågor besvarade på ett ur frågarens synpunkt nöjaktigt sätt.

Efter detta uppstod ytterligare en diskussion på vissa punkter, varför vi bad samma föredragande att ånyo komma upp till avdelningen. Inte heller vid det tillfället förekom någon som helst begränsning i tiden då det gällde att framställa frågor, och om jag uppfattade situationen rätt, besvarades samtliga frågor fullt korrekt. — På en punkt var frågeställningen av den arten, att det var olämpligt med allmän publicering, men föredraganden lämnade ändå en god bild åt avdelningen. Och det är ju i och för sig vanligt att man inom en utskottsavdelning kan få detaljredovisningar även av ting, som vid ifrågavarande tillfälle inte lämpar sig för offentligt tryck.

Jag vill alltså vitsorda, herr talman, att vi har fått den information som vi önskade vid denna frågas handläggning. Om man därutöver önskat framställa ytterligare frågor, så har det funnits utrymme härför. Med detta har jag velat försöka att ta död på en eventuell mytbildning om att ärendet inom avdelningen skulle ha handlagts på ett sätt som icke givit avdelningens ledamöter möjlighet att få kännedom om innehållet i den problematik man brottades med.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Efter herr Lindholms klagande redogörelse för hur utskottsavdelningen fått frågorna föredragna för sig skulle jag kanske inte behöva uppehålla mig vid herr Manne Ståhls efterlysning av ordentliga uppgifter. Men jag är angelägen om att den uppfattningen inte skall råda, att det

beträffande kostnadskonsekvenserna finns en motsättning mellan herr Lindholm och mig.

Jag har i mitt tidigare anförande sagt att det inte är möjligt att lämna uppgift om vilka kostnadskonsekvenserna skulle bli, därest man bestämde sig för att avbryta hela Marvikenprojektet. Och det är väl rätt naturligt, eftersom i betydande utsträckning — det har ju också redovisats — kontrakt redan gjorts upp med leverantörerna. Det är ju inte bara fråga om vilka konsekvenser det kan få för Aktiebolaget Atomenergi — det avgörande är vilka konsekvenser det får för staten, därest man ställs inför skadeståndskrav och ändå tvingas utbetala vad man åtagit sig att betala för leverans.

Detta är vad jag försökt illustrera, utan att ge mig in på hela problemet. Det måste bli fråga om en förhandling, ifall projektet avbryts. Därvidlag menar jag — och det sade jag även tidigare — att Aktiebolaget Atomenergi kommer att vara i ett dåligt läge som beställare, om projektets fullföljande plötsligt avbryts, sedan riksdagen flerfaldiga gånger beslutat att Marvikenanläggningen skall utföras.

Jag vill bara påpeka att det beträffande en siffra kanske förelåg ett missförstånd från herr Ståhls sida. Jag nämnde att en besparing av 20 procent eller 16 miljoner kronor förmodligen skulle medföra en kostnadsökning på 8—10 miljoner kronor. Detta beror, herr Ståhl, på att betalningsutfallet, såsom jag senare meddelade, är sådant att 34 miljoner kronor belöper sig redan på första delen av första budgetåret. Denna konsekvens skulle alltså en sådan åtgärd få enligt de uppgifter, som jag erhållit och som jag inte har anledning att tvivla på. Att klart precisera vilka kostnadskonsekvenserna av ett totalt avbrytande av projektet skulle bli är inte möjligt, ty det förutsätter en ny förhandling mellan de intressenter som är inkopplade.

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

Herr Ståhl beskärmar sig — om uttrycket tilläts — vidare över att Marviken sätts i ett slags särklass och att den allmänna restriktiviteten i fråga om statsutgifter och krediter tydligen inte alls gäller för Marviken. Marvikenprojektet skulle alltså förbli fullständigt oberört av de växlingar i konjunkturen, som har betydelse för vår allmänna finanspolitik och ekonomiska politik.

Detta påstående har herr Ståhl också häromdagen utslungat i en artikel i Svenska Dagbladet. Det har i dag bemötts i samma tidning, där det bl. a. heter: »Förra sommaren drabbade dessa restriktioner — trots att en begränsad dispens medgavs att anställa norrlandsarbetskraft — Marviken i ett mycket känsligt skede.» Restriktivitet iaktas alltså även på denna punkt.

Jag skall inte upptaga kammarens tid med att klargöra att det sannerligen inte har begåtts någon mannamån. Jag tillåter mig att hänvisa till artiklarna i detta ämne i Svenska Dagbladet. Den omständigheten att herr Manne Ståhl nu upprepar sina anklagelser trots att dessa blivit bemötta gör dem inte riktigare.

Herr Ståhl framhöll vidare att utredningsinitiativet inte kom från handelsdepartementet. Nej, det kom ett utredningsdirektiv från AB Atomenergi. Det har herr Ståhl alldeles rätt i. Men de direktiv, som AB Atomenergis styrelse hade i åtanke, skilde sig i viss utsträckning från dem som utfärdats av mig inom handelsdepartementet. Detta kan herr Ståhl förvissa sig om genom att läsa skrivelsen från AB Atomenergi och jämföra denna med de slutliga direktiven. Direktiven vidgades i betydande utsträckning.

Jag har redan nämnt att användningen av anrikat uran inte betyder att man lämnat tungvattenlinjen. Jag skall inte uppehålla mig vidare vid detta.

Herr Ståhl framhöll emellertid dessutom, att samtliga beställare i vårt land

skulle ha begärt lättvattenreaktorer. Såvitt jag vet är det hittills bara en beställare som gjort detta, nämligen AB Sydkraft när det gällde Oskarshamnprojektet. Det föreligger inte någon annan sådan beställare, herr Ståhl.

Men däremot finns det i andra länder beställare av lättvattenreaktorer, t. ex. i Pakistan. Men i detta fall var det våra bristande möjligheter att utsträcka kredittiden till en så pass lång period, som det var fråga om, vilka gjorde att denna beställning gick till annat håll.

Jag kan upplysa herr Ståhl om att Finland och Jugoslavien för närvarande granskar offerter på tungvattenreaktorer. Jag behöver inte ens begränsa mig till de reaktorer, om vilka beslut redan fattats, för att visa att intresset är ännu mera spritt, men jag måste säga att jag inte hyser alltför stora förhoppningar om att saklig upplysning i denna fråga kommer att ändra herr Ståhls uppfattning.

Herr TURESSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom både handelsministern och herr Ståhl helt kategoriskt har påstått att det förslag som från högerpartiets sida framlagts rörande behandlingen av dessa anslagsärenden är orealistiskt, vill jag betona att jag självfallet har motsatt uppfattning.

Om vi ser på driftanslaget till uranverket i Ranstad, föreslås i statsverkspropositionen ett anslag som skall täcka kostnaderna under hela budgetåret 1966/67. Nu vet vi att den provdrift som skall äga rum i Ranstad beräknas vara avslutad under sommaren och kunna ge resultat för bedömning av den fortsatta driften. Om dessa resultat är negativa, är det helt naturligt att någon drift vid uranverket i Ranstad inte kommer att äga rum efter den 1 januari 1967. Om däremot resultaten utfaller så att det bedöms vara riktigt att fortsätta driften även från och med närmaste årsskifte, föreligger inga som

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

helst svårigheter för riksdagen att under höstsessionen i år från tillägsstat bevilja erforderligt driftanslag.

Beträffande investeringsanslaget till Marviken är det naturligtvis beklagligt om ett beslut i dag av innebörd att man med hänsyn till den ovissa framtiden begränsar anslagen till vad som skulle kunna anses erforderligt för första hälften av budgetåret 1966/67 skulle få till följd — som handelsministern säger — att man skulle råka ut för stora ersättningskrav från leverantörerna. Inför detta påstående av handelsministern är det bara att konstatera att AB Atomenergi i en med hänsyn till framtiden oviss situation ingått avtal och iklätt sig förpliktelser som går utöver vad man vid tillfället hade möjlighet att bedöma som säkert. Inte förrän riksdagen har tagit ställning till storleken av investeringsanslagen kan företaget självfallet påtaga sig några sådana förpliktelser.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att vi skall göra en lång träta av detta informationsproblem, men när herr Lindholm har ansett sig kunna tala om vad som förevarit får jag väl ge min version av det hela.

Vid avdelningens sammanträde bad jag att få en skriftlig redogörelse för dessa konsekvenser, som ansågs bli stora i kostnadshänseende vid ett uppskov. Någon sådan skriftlig redogörelse har jag inte erhållit. Däremot fick vi en muntlig redogörelse. Det är riktigt som avdelningens ordförande säger att vi därvid hade tillfälle att fråga. Det är emellertid en betydande skillnad mot att få en detaljerad redogörelse för vad leveranserna avser under detta budgetår, leveranstider och kostnader vid avbeställningar eller förseningar enligt respektive kontrakt. Här har presenterats en rund siffra och en allmän bedömning. Det är i varje fall för mig

inte ett tillräckligt underlag, och det är detta jag har velat framhålla här.

Atminstone är det inte något underlag för en besparing genom en senareläggning på låt oss säga 8—10 miljoner kronor. Den summa vi har är ca 8 miljoner kronor, en rund siffra som verkar något tilltyxad. Det är detta jag kallar en alltför otillräcklig redovisning för att vi skall kunna bedöma konsekvenserna av en senareläggning av vissa arbeten.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi har nu fått en bild av vad som hänt i avdelningen, och jag finner den i och för sig intressväckande. Vi har dessförinnan i statsrådets första anförande hört hans konstaterande att informationsverksamheten kanske inte alla gånger har varit vad den bort vara, som han uttrycker sig — naturligtvis med rätt små bokstäver. Det ter sig litet olika för dem som har makten och dem som opponerar, och det kan ju förklara att proportionerna blir annorlunda. Men vi har i alla fall fastslagit att det icke har varit bra såsom det har varit. Nu hoppas vi att med utredningen få en radikal ändring på den punkten.

För det andra vill jag säga att det yttrande, som statsrådet fällde i sitt andra anförande om konsekvenserna av ett avbrytande av Marvikenanläggningen, är ett ganska meningslöst tal eftersom varken högerreservanter, centerpartireservanter eller folkpartireservanter har föreslagit något avbrytande. Vad statsrådet och jag diskuterar är följande: Är det skäligt att göra en prutning på denna anläggning, som aldrig kan bli räntabel till mer än en femtedel — enligt vad herr Eliasson i Sundborn nyss uppgivit efter uttalande av en känd expert? Eller är det skäligt att även denna anläggning får vidkännas en beskärning genom riksdagens ingripande, när vi beskär vägbyggandet, när vi beskär vägbyggandet, när

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

vi beskär det ena området efter det andra som berör människornas dagliga liv?

Jag anser att det icke är skäligt att en anläggning av Marvikens typ av riksdagen lämnas helt oberörd av ifrågavarande restriktioner. Utan att vara oense i mycket har herr statsrådet och jag på denna väsentliga punkt helt olika värderingar.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Herr Ståhl har ju suttit i utskottet, så han vet lika väl som jag att de väl underbyggda anslagsäskanden som först framförts av AB Atomenergi, därefter granskats av Atomenergidelegationen och delvis tillstyrkts — med reducerade belopp — blivit reducerade också vid den slutliga bedömningen inom departementet. Det är det avgörande. Anslaget till atomenergiverksamheten är sannerligen inte ett anslag som inte undergått prövning efter precis samma principer som andra anslag. Jag vet emellertid — som jag sade förut — hur lönlöst det kan vara att diskutera detta. Kan herr Ståhl inte övertygas, tänker jag inte fortsätta diskussionen, så mycket mer som det finns anledning att åter hänvisa herr Ståhl till de tryckta källor som han själv medverkat till.

Sedan vill jag, herr talman — det var därför jag begärde ordet — endast tillbakavisa herr Turessons beskyllningar mot atombolaget för att ha överskridit sina befogenheter. Det förhåller sig ju så, att principbeslutet hade underställts riksdagen redan 1963. Det bekräftades så sent som 1965. Vid varje tillfälle har man också velat ge en föreställning — och uppgifter har lämnats härom — beträffande totalkostnaderna för Marvikenprojektet. Man har inte riktigt vetat vilken följd olika klausuler med hänsyn till viss prisutveckling m.m. skulle få, men storleksordningen har redovisats. Då är det bo-

lagets uppgift att träffa så lönsamma och inom ramen så litet kostsamma uppgörelser som möjligt, och det är exakt vad bolaget gjort. Bolaget kunde inte förutse att några av dem som inte haft något att invända mot beslutet 1965 plötsligt 1966 skulle vilja revidera det och sänka den medelstillsdelning som automatiskt följt av principbeslutet. Därför tycker jag att den beskyllning som här riktades mot atombolaget är oberättigad.

Herr **LINDHOLM** (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt, som herr Eliasson i Sundborn säger, att vi på femte avdelningen inte fått någon detaljerad skriftlig redogörelse. Däremot har vi fått en detaljerad muntlig redogörelse, då alla de detaljfrågor som framstälts blev besvarade.

Herr Eliasson efterlyser sedan detaljerade uppgifter på de olika faktorerna som skulle kunna påverka kostnaderna vid ett uppskjutande av anläggningens iordningställande. Herr Eliasson vet lika bra som jag, att detta på varje punkt är en fråga om förhandlingar med de företag, på vilka beställningar är utlagda. Herr Eliasson vet också lika bra som jag, att det tillsammans kommer att röra sig om ganska aktningsvärda belopp. Den muntliga information som gavs på avdelningen måste anses vara fullt tillfredsställande för dem som hade att fatta beslut med anledning av i propositionen framförda förslag.

Fru **RENSTRÖM-INGENÄS** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag framhöll i mitt förra anförande, att om vi utan att ifrågasätta riktigheten därav fortsätter att satsa på en linje, som av många anses vara kommersiellt mindre lönande än användningen av andra reaktorer, kunde det i utlandet ge upphov till missuppfattningen, att vi gör detta för att bli i stånd att tillverka atombomber.

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

Vi vet att sådana missuppfattningar redan föreligger. En engelsk forskare sade för någon tid sedan, att vi om ett par år skulle vara klara att tillverka 32 atombomber. Jag utvecklade i mitt förra anförande, att vi inte alls var inne på den linjen och att det inte var de spekulationerna som låg bakom vårt handlande.

Vi har haft kunder från utlandet, som varit intresserade av att köpa tungvattenreaktorer. Det har varit fattiga länder — Pakistan har nämnts, och jag tror jag också hört Indien och andra fattiga länder nämnas. Man frågar sig: Varför skulle dessa länder vilja köpa en typ av reaktor som inte anses vara kommersiellt lika lönande som de andra reaktorer som numera finns? Är det kommersiella bevekelsegrunder som ligger bakom deras förfrågningar?

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom herr statsrådet i denna debatt dragit in den lilla diskussion i atomfrågan som pågår i Svenska Dagbladet, vill jag säga att de inlägg som gjorts i dag kommer att besvaras i vanlig ordning. Jag har ingen anledning att ta upp dem här. I den debatten har sannerligen ingalunda sista ordet blivit sagt.

Herr statsrådet säger att jag bör veta att det gjorts prutningar, ja, fattas bara annat! Det är självklart att jag vet att det gjorts ganska stora prutningar på detta anslag. Men det innebär ju inte att inte andra parter än regeringen kan ha lika goda skäl för sina bedömningar av vad som kan anses vara rimliga prutningar. Den invändningen mot våra förslag saknar alltså helt relevans.

Sedan uttalar sig herr statsrådet ungefär lika dunkelt om beskyllningar mot atombolaget som han nyss gjorde beträffande de kostnader som förslaget om prutningar med 16 miljoner kronor skulle medföra. Vem har riktat beskyllningar mot atombolaget? Jag

gick till herr Eliasson och frågade om han gjort det, och han förklarade att han inte gjort det. Jag kunde inte heller uppfatta någonting sådant. Han hade inte heller hört att jag gjort det. Låt oss få veta vad det är för beskyllningar om oriktigt uppträdande som riktats mot atombolaget!

Till sist: jag vore utomordentligt tacksam för ett svar på den fråga jag ställde tidigare: Är problemen med överhettningstekniken lösta? Herr statsrådet har så många experter vid sin sida att herr statsrådet bör vara i stånd att lämna en upplysning på denna utomordentligt viktiga punkt.

Är problemen med överhettningstekniken lösta i Sverige så är det verkligen en nyhet av mycket stort intresse. Är det icke så saknar allt tal om att förslagen till besparingar skulle vara felaktiga relevans.

Herr TURESSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår väl att handelsministern vill göra gällande att min s. k. beskyllning mot AB Atomenergi var oberättigad. Hur man uppfattar detta beror naturligtvis på hur stor räckvidd man vill ge det ursprungliga principbeslutet. Kostnaderna för Marviken är ju i dag av en helt annan storleksordning än de var för tre år sedan. Om det principbeslut som fattades då skulle innebära generella beställningsbemyndiganden för bolaget på sätt som statsrådet menar, så skulle ju årets riksdag vara bunden, och det är väl i alla fall en helt orimlig tanke.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Till det sista som herr Turesson sade vill jag bara tillägga, att om man ser på den kostnadsberäkning som riksdagen för tre år sedan tog ställning till utan att beloppen därför i detalj var bundna, så finner man att det sedan dess bara inträffat indexmässiga kostnadsstegringar. Det är alltså

Interpellation ang. offentliggörandet av material från 1960 års jordbruksutredning, m. m.

fel att göra gällande att kostnaderna på tre år blivit någonting helt annat än de belopp som förelåg då riksdagen fattade principbeslutet.

Det var också mot bakgrund av detta som jag ansåg herr Turessons beskyllning — jag talade inte om herr Ståhl och inte heller om herr Eliasson i Sundborn — oberättigad. Alltnog, jag har inte tagit till orda för att säga detta, utan för att lugna fru Renström-Ingenäs på en punkt.

Man kan få plutonium ur nästan varanda reaktor. Det ställer sig billigare att utvinna vapenplutonium med vissa processer i tungvattenreaktorn. Men detta kan väl ändå inte få vara ett avgörande skäl för vårt ställningstagande när det gäller frågan huruvida vi skall välja den linjen eller ej. Man skall komma ihåg att vi samarbetar med den internationella atomenergimyndigheten i Wien och underkastar exempelvis Marviken full inspektion och kontroll. Gör någon gällande någonting annat så har han fel. Jag vet att det ibland ändå är mycket svårt att ändra missuppfattningar.

Jag kan också på en annan punkt ge ett lugnande meddelande. De utländska intressenter som spekulerat i att få köpa svenska reaktorer har varit medvetna om att vi uppställt som villkor just kontroll av den internationella atommyndigheten IAEA i Wien. Och det är inte för att de skulle komma åt vapenplutonium de varit intresserade av att få en tungvattenreaktor — inspektionen hade varit ett villkor för köp — utan för att de trott att den reaktorn haft vissa kommersiella och tekniska fördelar.

Herr Ståhl ställde så många frågor att jag inte kom ihåg att besvara alla i mitt första anförande. Han blev ganska upprörd över att jag förbigått en. Han frågade beträffande tekniken om problemen med överhettningselementet var löst. Nej, men vi har alla förutsättningar att tro att det skall lösas. Vad jag för-

sökte säga i mitt första anförande — vilket herr Ståhl skulle ha uppfattat om han hade lyssnat med samma iver som han ställde frågor — var att man nu måste bygga tanken och reaktorn på ett sådant sätt att man möjliggör nukleär överhettning. Sedan man gjort i ordning t. ex. tanken går det inte att därefter ändra denna för en överhettning. Detta medför helt orimliga kostnader och förutsätter en betydande ombyggnad för att inte säga nybyggnad. Däremot kan jag säga herr Ståhl att tanken är under utarbetande och kommer förmodligen att vara klar för leverans redan i höst.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 18**Interpellation ang. offentliggörandet av material från 1960 års jordbruksutredning, m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Herr JOSEFSON i Arrie (cp), som ytttrade:

Herr talman! Det har ansetts vara en självklar regel för vårt utredningsväsende, att utredningsförslag inte får offentliggöras förrän det slutbehandlats och justerats av utredningen. Från denna regel utgör publiceringen av material från 1960 års jordbruksutredning i samband med lantbruksveckans öppnande ett anmärkningsvärt undantag. Det anförande, som utredningens ordförande höll inför lantbruksveckan och som utlämnades till publicering, har förklarats överensstämmande med huvudlinjerna i utredningens förslag. Samtidigt har det emellertid framgått, att jordbruksutredningen ännu inte slutfört sitt arbete, varför det formellt sett

Interpellation ang. offentliggörandet av material från 1960 års jordbruksutredning, m. m.

ännu inte föreligger något förslag från utredningen i de här avsedda delarna. Som särskilt anmärkningsvärt framstår det, att man vid offentliggörandet från utredningens sida inte ägnade någon som helst uppmärksamhet åt den minoritetssuppfattning, som utformats inom utredningen. Det material, som tillställdes allmänheten, gav sålunda en helt ofullständig bild av arbetet och diskussionen inom jordbruksutredningen.

Det har naturligtvis varit ett önskemål från arrangörerna av lantbruksveckan att i programmet kunna inlägga en redogörelse för jordbruksutredningens förslag. Men uppenbarligen har man härvid inte kunnat förutse, att detta skulle möta svårigheter i fråga om tidsmässig samordning med jordbruksutredningens arbetsschema. Bedömningen av den för offentliggörandet lämpliga tidpunkten måste givetvis ankomma på utredningen och regeringen. Det torde kunna förutsättas, att en utredningsordförande inte offentliggör material från sin utredning under de former, som här varit för handen, utan att ha försäkrat sig om att offentliggörandet till form och innehåll sker med regeringens goda minne.

Ännu mera uppseendeväckande är det, att regeringen samma dag som det här omnämnda utredningsmaterialet offentliggjordes inför lantbruksveckan höll presskonferens och publicerade en deklaration om den framtida jordbrukspolitiken, utarbetad av en studiegrupp inom det socialdemokratiska partiet med jordbruksministern som ordförande. Rimligtvis kan denna åtgärd inte uppfattas annorlunda än som ett ståndpunktstagande från regeringen beträffande den framtida jordbrukspolitiken. Regeringen har sålunda tagit position i denna fråga, innan den av regeringen tillsatta utredningen slutfört sitt arbete. Vid regeringens presskonferens aviserades bl. a. tillsättandet av två nya utredningar, nämligen om sockerbetsod-

lingen och om potatisodlingen. I båda fallen är det frågan om problem, som tillhör 1960 års jordbruksutrednings arbetsfält. Regeringen har sålunda beslutat sig för nya utredningar av dessa problem, innan den pågående utredningens förslag på ifrågavarande området tillställts regeringen.

För god saklig beredning av olika frågor i vår parlamentariska demokrati anses remissförfarandet vara av mycket stor betydelse. Det har ansetts vara en god regel, att regeringen inhämtar remissyttranden över utredningsbetänkanden från olika organisationer och myndigheter, innan den bestämmer sig för utformningen av de förslag, som den skall förelägga riksdagen. När regeringen nu genom presskonferensen redan tagit position beträffande den framtida jordbrukspolitiken utformning, kan detta befaras innebära en fastläsning, som för regeringens vidkommande omöjliggör sedvanlig hänsyn till de synpunkter, som remissbehandlingen tillför diskussionen.

Med hänvisning till vad jag här har anfört anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ställa följande fråga:

Är herr statsrådet villig att inför kammaren redogöra för de överväganden och skäl, som utgör bakgrunden till att jordbruksutredningens material offentliggjorts under former, som avviker från de normala, och till att regeringen tagit ståndpunkt i fråga om den framtida jordbrukspolitiken, innan den av regeringen tillsatta utredningens förslag i frågan överlämnats till regeringen och innan utredningsbetänkandet sålunda varit föremål för den sedvanliga remissbehandlingen?

Denna anhöllan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.12.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 16 mars

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Utgifterna inom handelsdepartementets verksamhetsområde (forts.)

Punkten 53

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande förevarande punkt i statsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr HERMANSSON (k), som yttrade:

Herr talman! Under den långa debatt som vi hade om dessa frågor före mid-dagspausen anfördes en rad synpunkter, men ytterligare några bör tilläggas i samband med beslutet att tillätta en utredning om de svenska atomkraftfrågorna.

Under de senaste åren har såväl högern som folkpartiet riktat mycket hårda attacker mot det svenska atomprogrammet. Med förment samhällsekonomiska motiveringar har man försökt sätta pinnar i hjulet för utvecklingen av en självständig svensk insats på atomkraftens område. Attackerna fort-

sätter vid denna riksdag. Det är framför allt två projekt som man har skjutit in sig på: uranverket i Ranstad och Marvikens kraftstation. Det har i den offentliga debatten givits många sakliga argument för den linje som riksdagens majoritet under flera år har följt. Jag vill bl. a. nämna de upplysande inlägg som i dag publiceras i Svenska Dagbladet av atomenergidelegationens ordförande och ett par forskare på området. Det finns inte mycket kvar av herr Manne Ståhls argumentation efter den salvan, och jag tror inte att det lönar sig särskilt mycket för herr Ståhl att återkomma, såsom han hotade med i debatten.

Man måste emellertid ställa frågan, varför högern och folkpartiet driver dessa attacker mot atomkraftprogrammet och fortsätter med dem år efter år. Det kan inte vara av omtanke om den svenska industrien, ty denna har beretts utomordentliga fördelar genom det atomkraftprogram som statsmakterna har genomfört. Det kan inte vara av omtanke om statens finanser, ty beträffande vissa andra näringar är som bekant i varje fall högern beredd att gå mycket långt för att subventionera en företagsekonomiskt olönsam produktion. På detta område gäller dessutom att vårt land inte enbart kan åka snålskjuts på andras insatser utan måste betala lärpengar för att erhålla nödvändiga kunskaper. Det rör sig om ett forsknings- och utvecklingsarbete på ett för hela den framtida kraftförsörjningen avgörande område. Det handlar om investeringar som endast på sikt kan bedömas ur enbart räntabilitetssynpunkt.

Högerns och folkpartiets attacker kan inte heller vara motiverade av nationella

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

skäl, eftersom de alternativ som de för fram skulle innebära större bundenhet för oss vid den amerikanska storindustrin och den amerikanska statliga politiken. Vi skulle få betala höga licensavgifter och tvingas underkasta oss stränga villkor i ännu större utsträckning än för närvarande om högern och folkpartiet fick igenom sin linje. Vi skulle för utvecklingen och för driften av våra atomkraftverk vara helt beroende av import från utlandet. Man måste verkligen ställa frågan, om det är detta som högern och folkpartiet vill åstadkomma med sina upprepade attacker.

Alla vet att det ännu är mycket svårt att ta ställning till de skilda systemen för utnyttjande av atomkraften för olika fredliga ändamål. Mänskligheten befinner sig bara i början av denna mycket betydelsefulla utveckling. Den vetenskapliga och industriella processen förlöper språngvis. Till de system som nu är kända kan snabbt komma nya, mera utvecklingsdugliga metoder. Kritikernas utdömande av den s. k. svenska linjen med naturligt uran och tungt vatten förefaller inte på något sätt grundat på hållbara argument. Ett atomkraftprogram som i möjligaste mån bygger på våra egna tillgångar i form av råvaror, tekniska förutsättningar, vetenskapligt kunnande och skicklig arbetskraft och som ger vårt eget land den fulla bestämmanderätten över utvecklingen av denna mäktiga kraftkälla är det enda acceptabla.

Jag skall inte här söka ta upp hela frågan om den framtida utvecklingen av det svenska kärnenergiarbetet; det blir tillfälle återkomma därtill när utredningsarbetet är klart. Jag vill bara betona att det vid prövningen av statens fortsatta insatser måste tas stor hänsyn till den principiella uppfattningen att all energiproduktion borde ligga i allmän ägo. I allra högsta grad borde detta gälla produktionen av atomkraft med dess speciella villkor och kännetecken.

Över huvud taget gäller för en fredlig utveckling av atomkraften att detta är ett område där samhället har anledning att söka utöva största möjliga inflytande på utvecklingen. Ur olika synpunkter borde det ligga väl till för den insats på det produktiva området genom löntagarnas pengar i ATP-fonderna som en ledamot av denna kammare, herr Hagnell, så värtaligt argumenterat för. Jag delar inte meningen att Aktiebolaget Atomenergis verksamhet bör inskränkas.

Om jag på en punkt skulle rikta en kritisk anmärkning mot statsmakternas hittillsvarande politik på atomkraftsområdet, så gäller det att man inte i än högre grad har fasthållit vid det allmännas ledande och dirigerande roll. Det finns ingen anledning för samhället att göra de dyra investeringarna och sedan låta de privata företagen skumma grädden av mjölken. Inte ens politisk tacksamhet från de borgerliga partierna har ju regeringen kunnat uppnå genom denna generösa politik, utan regeringen blir hårt attackerad för sin välvilja. De sakliga skälen för ett bibehållet starkt och ökat samhällsinflytande är givetvis avgörande.

Herr talman! Med den inställning jag har är det självfallet att jag stöder utskottet i dess förslag under denna punkt.

Därefter anförde:

Herr LORENTZON (k)

Herr talman! Statsutskottet har under denna punkt stoppat in en motion som mera har med geologisk undersökning att göra än med atomenergiverksamhet. Att jag är tvingad att bryta debatten om atomenergiens utveckling i vårt land är därför inte mitt fel.

Även i fråga om den motion som jag nu talar om, nr 249 i denna kammare, handlar statsutskottet lika lättvindigt som beträffande den motion som diskuterades tidigare i dag och där en samordning i fråga om skogsnäringen påyrkades.

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

Den sak det här gäller togs upp i en motion vid fjolårets vårriksdag och i en interpellationsdebatt under höstriksdagen. Ämnet är alltså inte nytt. Det är fråga om fortsatta provborrningar i ett uranhaltigt område vid Tåsjö i det inre av mellersta Norrland. Enligt experter som sysslat med de hittills genomförda geologiska undersökningarna i området har påträffats uranhaltiga bergarter med ett uraninnehåll ända upp till 1 000 gram per ton eller tre gånger så hög uranhalt som i Ranstad. Därtill kommer att denna uranhaltiga zon ligger inbäddad i fosforit som skulle kunna vara lämpligt som gödningsämne. Med sikte på framtiden talar mycket för att det skulle bli en omfattande sysselsättning i dessa bygder, när arbetena slutligen skulle kunna sättas i gång.

Anslaget till fortsatta provborrningar är slut sedan en tid och arbetet med dessa borrhningar har måst avbrytas. Det är i anslutning härtill vi i vår motion yrkar att riksdagen i princip måste besluta om ett anslag under en treårsperiod för fortsatta provborrningar i detta uranhaltiga område. Tre år är vad Aktiebolaget Atomenergi anser sig behöva för att fullfölja dessa geologiska undersökningar. Kostnaderna under denna treårsperiod skulle belöpa sig på 309 000 kronor.

I motionen yrkas vidare på ett anslag för budgetåret 1966/67 på 206 000 kronor. Det är alltså inga större summor det här är fråga om.

Utskottet gör det särskilt lätt för sig genom att i sin motivering för avslag på motionen säga att ifrågavarande provborrningar endast gäller en geologisk undersökning av området och att utskottet anser sig sakna tillräckliga hållpunkter för att biträda ifrågavarande yrkande.

När utskottet uttalat sig på detta sätt borde det egentligen ha företagit sig någonting i syfte att få en bättre uppfattning om själva saken. Det hade legat närmast till hands att inhämta ytt-

rande från AB Atomenergi och Sveriges geologiska undersökning. För min del är jag övertygad om att resultatet hade blivit ett stöd för motionens yrkande. Ett stöd för utskottet kan i detta läge inte innebära något ställningstagande i sak utan endast ett instämmande i att utskottet inte har någon uppfattning i sakfrågan. Utskottet borde inte ha försatt sig i en sådan situation.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här anfört yrkar jag bifall till motion 249 i denna kammare.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! De av motionären berörda provborrningarna har enligt de uppgifter vi besitter inom utskottet förnämligast bestått i att man undersökt mineralfyndighetens omfattning. Enligt andra uppgifter har man också numera kommit så pass långt att geologisk forskning får fortsätta arbetet. Avsikten har inte varit att nu öppna ett brott och hålla en drift i gång, utan endast att undersöka fyndighetens omfattning, och detta förberedande arbete är väl i stort sett avslutat.

Herr LORENTZON (k) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Lindholm, dessa arbeten är inte på långt när avslutade. När AB Atomenergi inte fick anslag från handelsdepartementet vände man sig till Norrlandsfonden för att få anslag därifrån. Jag har här ett följebrev från Sveriges geologiska undersökning, som stöder AB Atomenergis anslagsansökan hos Norrlandsfonden i och för fortsatta provborrningar. Liksom vi föreslagit i motionen räknar man med tre år och 309 000 kronor. Då skulle provborrningarna troligen vara klara. Det är inte nu fallet utan borrhningarna är avbrutna.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte meningen att AB Atomenergi skall fortsätta med dessa borrhningar, utan de skall fram-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

deles göras av Sveriges geologiska undersökning.

Herr LORENTZON (k) kort genmäle:

Herr talman! Det pågår en utredning om överförande av dessa provborrningar till Sveriges geologiska undersökning. Utredningen är ännu inte klar, och under tiden skall provborrningarna och de geologiska undersökningarna genomföras av AB Atomenergi. Detta är Sveriges geologiska undersökning helt överens om och det är därför AB Atomenergi söker dessa anslag.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det har med rätta sagts tidigare i dag att frågan om atomenergiverksamheten är mycket svårbedömbär, men det har samtidigt från vissa håll riktats ganska stark kritik. Jag kan inte hjälpa att jag finner mycket av denna kritik vara vad man kallar efterklokhet. Det finns ingen möjlighet för en objektiv bedömare att säga, att den linje som den svenska staten en gång valde för det svenska atomprogrammet inte var riktig. Staten kunde inte vid det tillfället förfara på ett annat sätt, om den ville handla förnuftigt.

För att något belysa hur svårbedömbär frågan är även för personer med teknisk kunnighet vill jag redogöra för en bestämd episod.

En stor del av den socialdemokratiska riksdagsgruppen var i april 1964 inbjuden till ASEA i Västerås — ett mycket intressant besök. Det uppstod därvid en debatt om det svenska atomprogrammet och en mycket framträdande representant för ASEA förklarade att Marviken var en misslyckad historia. Detta inträffade som sagt i april 1964. I januari 1966 hölls här i Stockholm en s. k. atomdag, och jag var där och lyssnade på vad man hade att säga. Bland den stora mängden av föredragshållare fanns en mycket framträ-

dande representant för ASEA — det var dock inte densamme som förra gången. Han förklarade att Sverige närmast var att gratulera till en anläggning som Marviken. Den skulle komma att vara till utomordentlig nytta för den fortsatta utvecklingen på atomkraftens område och han tyckte att vi skulle skatta oss lyckliga över att vi verkligen kommit i gång med att bygga ut denna anläggning med dess anordningar för överhettning o. s. v.

Det finns protokoll som visar att dessa mina uppgifter är riktiga och att det inte alls är fråga om några sagor.

Vederbörande förklarade emellertid också att utvecklingen på atomkraftsområdet gör att man inte i fortsättningen kan nöja sig med att arbeta med tungvattenreaktorer och lättvattenreaktorer. Frågan om bridreaktorer skulle säkerligen bli aktuell, och enligt hans uppfattning var just Marvikenprojektet ett nyttigt mellansteg som möjliggjorde en övergång till bridreaktorer.

Därtill kommer att de olika reaktortyperna har olika betydelse för framställningen av användbart bränsle för Briderreaktorer. Det är av expertisen fullständigt klarlagt att lättvattenreaktorers förmåga att omsätta uranet till nytt klubbart bränsle för en bridreaktor är mycket liten. Däremot har tungvattenreaktorer stora förutsättningar att omvandla sitt bränsle till användbart sådant för bridreaktorer, och man menar att även om det har påträffats nya betydande urantillgångar i vår värld, finns det ändå anledning att ta vara på dessa möjligheter till omvandling i själva processen, som innebär att den ena reaktorn förädlar bränslet för en ny omgång i en annan reaktor. Under sådana förhållanden finns det fullt fog för att fortsätta den s. k. svenska linjen med den reaktortyp som man nu kör med. Att man samtidigt vill experimentera och se vilka resultat som kan uppnås med lättvattenreaktorer har vi ingen orsak att klaga över. Båda typerna

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

av reaktorer kommer att behövas för vår fortsatta kraftförsörjning.

Jag har, herr talman, velat säga detta bl. a. för att visa kammaren att så förnämlig expertis som dessa representerar för ASEA kan från våren 1964 till våren 1966 ha fullständigt ändrat uppfattning om ett visst projekt. Då har nog vi här i riksdagen desto större anledning att vara försiktiga med våra omdömen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Propositioner framställs först momentvis beträffande utskottets hemställan med tillhörande motivering och därefter beträffande den del av utskottets yttrande under denna punkt som avser anslag på kapitalbudgeten.

Mom. 1

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 7 a); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 53:o) mom. 1) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 7 a) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom

uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 128 ja och 68 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 7 b); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 53:o) mom. 2) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 7 b) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Turesson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 163 ja och 28 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 249; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Utskottets yttrande angående anslag på kapitalbudgeten

Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av utskottets förslag; 2:o) godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 7 c) av herr Axel Andersson m. fl.; 3:o) godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 7 d) av fröken Andersson m. fl.; samt 4:o) godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 7 e) av herr Johan Olsson m. fl.; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde likväl votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de tre återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen begärde dock herr Turesson votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 3:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande sistnämnda kontraposition begärde dock herr Eliasson i Sundborn votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående

de det stycke i statsutskottets yttrande, som börjar med »Utskottet har» och slutar med »på kapitalbudgeten», antager reservationen 7 d) av fröken Andersson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 7 e) av herr Johan Olsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 29 ja och 57 nej, varjämte 121 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i den förberedande voteringen antagit den under 4:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående det stycke i statsutskottets yttrande, som börjar med »Utskottet har» och slutar med »på kapitalbudgeten», antager reservationen 7 c) av herr Axel Andersson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 7 e) av herr Johan Olsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 39 ja och 44 nej, varjämte 123 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 4:o angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren godkänner det stycke i statsutskottets yttrande, som börjar med »Utskottet har» och slutar med »på kapitalbudgeten», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 7 e) av herr Johan Olsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 68 nej, varjämte 27 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag.

Punkterna 54—58

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 59

Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade (punkt G 5, s. 124—127) föreslagit riksdagen att *dels* godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statens pris- och kartellnämnd, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67, *dels ock* till Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 4 256 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehäft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sveningsson* (I: 299) och den andra inom andra kammaren av herr *Söderström m. fl.* (II: 369), i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte för budgetåret 1966/67 anvisa till Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 772 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 299 och II: 369,

a) godkänna i utskottets hemställdan intagen avlöningsstat för statens pris- och kartellnämnd, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

b) till Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 4 256 000 kr.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Åkerlund*, *Bohman* och *Björkman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 299 och II: 369,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa avlöningsstat för statens pris- och kartellnämnd, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67, i enlighet med vad reservanterna anförte;

b) till Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 3 772 000 kr.

Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **TURESSON** (h):

Herr talman! Behovet av en högre eller lägre grad av statlig prisövervakning äger direkt samband med de konkurrensförhållanden som vid varje tillfälle råder på marknaden. I första hand bör enligt min mening prispolitiken styras inte av prisregleringar utan av fri konkurrens. Därom har man också varit ense inom en i handelsdepartementet tillsatt utredning.

I dag är priskonkurrensen inom näringslivet mycket hård. Att i detta läge öka ut pris- och kartellnämndens personal med ytterligare ett tjugotal tjänster förefaller minst sagt opåkallat, detta så mycket mer dels som vi har ont om arbetskraft här i landet, dels som riksdagen så sent som i fjol ökade nämndens avlöningsanslag med inte mindre än 808 000 kronor eller med nära 30 procent.

Jag ber, herr talman, från dessa utgångspunkter att få yrka bifall till reservation nr 8, som innebär ett oförändrat avlöningsanslag till pris- och kartellnämnden.

Herr **LINDHOLM** (s):

Herr talman! Det har från skilda håll ställts ökade krav på pris- och kartellnämnden. En utökning av dess verksamhet kan också vara av väsentlig betydelse inte enbart för konsumenterna utan jämväl för detaljhandeln och andra som bedriver affärsverksamhet, i det att man genom pris- och kartellnämnden kan få ådagalagt att det inte har skett något ojust på handelsområde.

Jag vill erinra om att det vid ett tillfälle förekom en livlig debatt både i pressen och på annat sätt om huruvida prissättningarna var korrekta eller ej. Vid en närmare granskning från pris- och kartellnämndens sida visade det sig att det inte har skett några ojusta prissättningar. Därför utgör dess

verksamhet en trygghetsgaranti inte enbart för konsumenten utan även för detaljhandeln.

Om högern inte har några varmare känslor för konsumentens önskan att få ett riktigt pris på sin vara, bör väl högern ändå med någon värme tänka på att den som säljer varan inte blir orättvist bedömd.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **TURESSON** (h):

Herr talman! Jag kan försäkra herr Lindholm att vi inom högerpartiet har stark känsla för konsumenternas berättiga intressen då det gäller prissättning på varorna.

Jag tyckte emellertid att det exempel som herr Lindholm anförde för att styrka behovet av ytterligare personal i pris- och kartellnämnden inte var särskilt övertygande. Hade herr Lindholm kunnat påvisa att man genom undersökningar från pris- och kartellnämnden upptäckt en ojust prissättning, hade detta möjligen kunnat vara ett skäl som styrkt detta behov.

Enligt min mening är dock priskonkurrensen i dag så hård inom det svenska näringslivet och på den svenska marknaden i allmänhet att en sådan form av prisövervakning nu är onödig.

Herr **LINDHOLM** (s):

Herr talman! Mitt exempel var kanske inte så olyckligt. Jag tog ett fall som visade huruvida prisövervakningen kunde vara ett intresse även för den som säljer, men det är alldeles uppenbart att jag från pris- och kartellnämndens verksamhet skulle kunna plocka fram exempel som visar att det har varit av utomordentligt stor betydelse för konsumenterna att detta instrument har funnits och fungerat såsom det har gjorts.

Det är också ostridigt att nämnden pålagts ökade arbetsuppgifter, och vill man ha dessa ökade arbetsuppgifter ut-

Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar

förda måste man väl också ge nämnden de personella resurser som erfordras för att verksamheten skall bli så meningsfylld som man har avsett.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Det må vara hänt att den prisövervakande verksamheten kan ha haft sin betydelse och att den kan ha givit tillfredsställande resultat. Vad jag anfört — och fortfarande hävdar — är att en ökning av verksamheten i dagens läge inte är påkallad.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Just detta sista argument är det argument som högerens talesmän alltid har anfört när vi diskuterat en förstärkning på priskontrollnämndens område.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 8); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 59:o i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 8) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-

propositionen. Herr Turesson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 167 ja och 27 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 60

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 61**Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt G 7, s. 129 —132) föreslagit riksdagen att *dels* godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statens institut för konsumentfrågor, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67, *dels ock* till Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 2 161 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Hilding* (I: 136) och den andra inom andra kammaren av herr *Nihlfors* och fröken *Elmén* (II: 182), i vilka motioner hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte *dels* hemställa att genom tilläggsdirektiv uppdroges åt hemkonsulentutredningen att närmare utreda frågan om anordnande av lokala konsumentgrupper med beaktande av i motionerna anförda synpunkter, *dels* hemställa om förslag till 1967 års riksdag om väsentlig utbyggnad av forsknings- och undersökningsverksamheten vid statens institut för konsumentfrågor, *dels ock* hemställa om förslag till 1967 års riksdag om inrättande av konsumentupplysningscentraler i Göteborg, Malmö och Umeå.

Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte

a) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för statens institut för konsumentfrågor, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

b) till Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 2 161 000 kr.;

2. att motionerna I: 136 och II: 182 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson, Ivar Johansson, Harry Carlsson, Karl-Erik Eriksson, Johan Olsson, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Wedén, Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett att utskottet under 2. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 136 och II: 182, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1967 års riksdag om väsentlig utbyggnad av forsknings- och undersökningsavdelningarna vid statens institut för konsumentfrågor samt om inrättande av konsumentupplysningscentraler i Göteborg, Malmö och Umeå.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **NIHLFORS** (fp):

Herr talman! Vid denna punkt, som gäller avlöningar till statens institut för konsumentfrågor, föreligger en reservation, vilken emellertid icke mynnar ut i något förslag om höjda eller sänkta anslag utan vars syfte närmast är att försöka övertyga riksdagen om att denna borde ge till känna ett intresse av att en ytterligare förstärkning av konsumentinstitutets personal borde komma till stånd genom ett förslag från regeringen till nästa års riksdag. Det är alltså en beställning som reservanterna yrkar på.

Det pågår en utredning i ämnet, och man brukar ju avvakta utredningar. Men

jag har fått den uppfattningen, att vi alla här i landet, kanske med undantag för högern, är intresserade av att få en förstärkning inte bara när det gäller övervakningen av prisutvecklingen utan även av den rena konsumentvaruupplysningen och att det därför kan finnas anledning för riksdagen att ge till känna ett positivt intresse genom att begära en proposition till nästa års riksdag. Det är det ena avsnittet av reservationen.

Det andra avsnittet gäller också en beställning, en beställning av förslag om flera konsumentupplysningscentraler i landet än den central i Stockholm som skall öppnas om några dagar.

Redan 1964 begärde en utredning att det skulle inrättas konsumentupplysningscentraler, inte bara i Stockholm utan även i Göteborg, Malmö och Umeå. Regeringen ansåg att man försöksvis borde begränsa sig till Stockholm. Det har nu dröjt två år innan verksamheten med denna konsumentupplysningscentral kunnat sättas i gång. Denna fördröjning är beklaglig med hänsyn till det 1964 uttalade behovet av att vi skaffar oss erfarenhet på detta område, på vilket jag har en känsla av att det föreligger ett skriande behov av att tillfredsställa människors krav på upplysning. Riksdagen borde därför även i detta avseende kunna kosta på sig att till nästa års riksdag beställa ett förslag från regeringen om mera pengar till upprättande av konsumentupplysningscentraler.

Den motion som denna reservation bygger på innehåller ytterligare ett yrkande, som emellertid ett enhälligt utskott har avstyrkt, nämligen en begäran att den alldeles nystartade utredningen om hemkonsulenternas framtida organisation och verksamhet skulle få i uppdrag att undersöka, om det inte vore lämpligt att i framtiden knyta lokala konsumentgrupper till hemkonsulenterna. Denna tanke har utskottet avvisat med hänvisning till att tillräckliga skäl

Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar

inte skulle ha anförts för att hemkonsulentutredningen skulle få detta ytterligare uppdrag. Tanken är emellertid inte särskilt ny; den har förekommit tidigare i diskussionen. En utredning har varit inne på tanken att hemkonsulenterna skulle hjälpa konsumentgrupper ute i landet på ett annat sätt än vad som nu är fallet. Statsrådet Ulla Lindström sade i denna kammare i ett anförande för nästan på dagen ett år sedan, att hushållningssällskapens hemkonsulenter, som gjorde en betydelsefull insats, i högre grad borde kopplas in på denna verksamhet på konsumentupplysningsområdet. Hon ansåg för sin del att konsumentinstitutet borde försöka träffa en överenskommelse med hushållningssällskapen om ökad och fastare medverkan. Detta har inte, kan man ju säga, med lokala konsumentgrupper att göra, men det är väl så, att skall man i en framtid inrikta hemkonsulenterna på ökade insatser för konsumentupplysning så skulle det säkerligen inte skada om man utvecklade den försöksverksamhet med konsumentgrupper, som redan påbörjats här i landet. En mera utvecklad och omvittnad lokal konsumentgruppsverksamhet förekommer i England vilken vore värd att mera observera. Man borde alltså åtminstone undersöka möjligheterna att koppla ihop hemkonsulenterna med en mera utåtriktad verksamhet med hjälp av lokalt organiserade konsumentgrupper.

Detta är alltså en tanke som inte har fötts i år utan som såvitt jag har förstått inte var främmande för statsrådet Lindström förra året, även om den inte har utvecklats på det sätt som vi har gjort i motionen.

Jag kommer inte att ställa något yrkande i detta avsnitt, herr talman; jag utgår nämligen ifrån att hemkonsulentutredningen, trots att den nu inte får några av riksdagen utfärdade tilläggsdirektiv, ändå har möjligheter att ta upp denna tanke till vidare prövning

och undersöka vad som kan komma ut av den.

Herr talman! Jag vill sluta detta anförande med att yrka bifall till reservationen under punkten 61.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Det råder väl inga delade meningar om att konsumentupplysningen ökar i betydelse undan för undan allteftersom affärslivet utvidgas och varusortimenten ökar. Men den omständigheten att vi kan vara överens om dess betydelse kan ändå inte få medföra att vi kräver att ett fullständigt förslag skall föreläggas riksdagen redan 1967. En utredning arbetar för närvarande på området. Huruvida den blir färdig i så god tid att ett betänkande hinner remissbehandlas och föreläggas riksdagen till nästa år kan jag inte yttra mig om i dag. Men det är ju tradition här i riksdagen att innan vi fattar beslut i ett ärende skall det finnas en utredning, som har penetrerat problemet ur alla de aspekter man kan lägga på det, så att vi har en hållbar grund för våra beslut. Det är den känslan som ligger bakom statsutskottets hemställan om avslag på motionen. Vi anser det alltså olämpligt att nu spika ett visst datum då förslag skall föreläggas riksdagen. Vi bör i detta avseende liksom eljest avvakta utredningens förslag, och när det ligger på bordet ta ställning till de olika propåer som där kan förekomma.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 9); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen

Avsättning till fonden för idrottens främjande

nen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nihlfors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 61:o) mom. 2) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 9) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nihlfors begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 131 ja och 66 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Herr WIKLUND (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag får meddela att jag ämnat rösta nej men markeringen visar att jag avstått från att rösta.

Punkterna 62—78

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 79

Avsättning till fonden för idrottens främjande

Kungl. Maj:t hade (punkt J 4, s. 163—167) föreslagit riksdagen att till ifrå-

gavarande ändamål för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 23 375 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nils Hansson m. fl.* (I: 464) och den andra inom andra kammaren av herr *Jönsson i Ingemarsgården m. fl.* (II: 574), i vilka motioner hemställts att riksdagen till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1966/67 måtte anvisa ett anslag av 25 375 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svanström m. fl.* (I: 487) och den andra inom andra kammaren av herrar *Sundkvist och Elmstedt* (II: 591), i vilka motioner hemställts att riksdagen till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1966/67 måtte anvisa ett anslag av 26 375 000 kr., varvid förutsattes att Riksidrottsförbundet anvisade ytterligare 3 milj. kr. till de lokala idrottsföreningarna;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Segerstedt Wiberg* och fru *Hamrin-Thorell* (I: 7) och den andra inom andra kammaren av herr *Sjöholm m. fl.* (II: 13), i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte besluta att beviljandet av anslaget till fonden för idrottens främjande förbundes med villkoret att intet därav finge tilldelas rörelse eller förening med syfte att främja boxningsutövning.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 464 och II: 574 samt I: 487 och II: 591, till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 23 375 000 kr.;

2. att motionerna I: 7 och II: 13 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Avsättning till fonden för idrottens främjande

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Axel Andersson, Ivar Johansson, Karl-Erik Eriksson, Johan Olsson, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Weden, Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett att utskottet under 1. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 487 och II: 591 ävensom med bifall till motionerna I: 464 och II: 574, till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 25 375 000 kr.;

b) av herrar *Axel Andersson, Harry Carlsson, Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett att utskottet under 2. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 7 och II: 13, besluta att ifrågavarande anslag icke finge disponeras för främjande av boxningsutövning.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Även i år har vi i statsutskottet kommit till olika yrkanden när det gäller idrottsanslagets storlek och disposition. I en reservation föreslås en höjning av anslaget med 2 miljoner kronor utöver regeringens förslag, och i en annan reservation yrkas att bidraget inte skall få lämnas till föreningar, som sysslar med boxningssporten.

När det gäller boxningen har utskottsmajoriteten liksom tidigare ansett att riksdagen inte bör ge Riksidrottsförbundet direktiv om hur pengarna skall fördelas till olika idrottsgrenar. Majoriteten har vidare betonat vikten av att åtgärder vidtas mot riskerna för skador i boxningssporten och hänvisat till att undersökning om boxningens skadeverkningar är aktuell inom Nordiska rådet.

Jag har, herr talman, inte anslutit mig till den reservation som gäller boxningen, men jag vill säga att jag har en viss sympati för reservanternas allmänna

syn på detta problem. Man kan inte bestrida att boxningen är den enda idrottsgren där de tävlandes yttersta syfte ibland är att slå motståndaren mer eller mindre medvetslös. Boxningen skördar varje år nya offer och vållar hos många bestående skador, och man kan inte nonchalera dessa företeelser genom att tala om att även inom andra idrotter och sportgrenar dödsfall och skador uppstår. Den avgörande skillnaden ligger däri, som jag sade, att man inom andra grenar inte har någon avsikt att skada motståndaren.

Jag måste emellertid samtidigt bekänna att jag är tveksam om huruvida reservanternas förslag är den väg som man bör gå. Jag är inte övertygad om att det centrala problemet är det anslag som amatörboxningen kan få av Riksidrottsförbundet. Vill man komma åt boxningens skadeverkningar tror jag att man först borde förbjuda proffsboxningen med tanke på de många ringvrak och dödsfall som den medfört. Jag tror att det vore en riktigare väg att först och främst stoppa proffsboxningen i stället för att välja vägen att vägra anslag till de klubbar i landet som sysslar med amatörboxning och hos vilka man ändå vidtagit en hel del åtgärder för att minska skaderiskerna. Det är av dessa skäl jag inte anslutit mig till de fyra reservanterna i reservationen 10 b.

När vi under senare år har begärt högre anslag till idrotten har man från regeringspartiets sida gärna velat tala om att dessa krav varit s. k. överbud, men jag är övertygad om att våra motioner ändå haft det goda med sig att anslagshöjningarna blivit större än de annars skulle ha kommit att bli. Nu har handelsministern i år föreslagit en icke ringa höjning, det vill jag gärna erkänna, men vi anser att man bör gå upp ytterligare ett par miljoner med hänsyn till idrottsrörelsens omfattning och betydelse. Jag tänker här både på ungdomsidrotten, korporationsidrotten, handikappidrotten och andra aktivite-

Avsättning till fonden för idrottens främjande

ter som får ekonomiskt stöd från idrottsanslaget. I och för sig vore inte ett anslag på 50 miljoner orimligt med tanke på idrottsrörelsens karaktär av en mycket stor folkrörelse. Men så långt har vi dock inte sträckt oss.

I början av förra året hade riksidrottsförbundet 46 specialförbund med 21 257 föreningar med sammanlagt över 2,3 miljoner medlemmar och antalet registrerade medlemmar ökade under 1964 med nära 700 000. Detta är utomordentligt imponerande siffror. Antalet aktiva utövare av tävlings- och motionsidrott visar en glädjande tendens till fortsatt ökning, och det beror inte enbart på ungdomens växande intresse utan också på att allt fler äldre insett den nytta som regelbunden motionsidrott skänker. Denna glädjande expansion medför också krav på ökade ekonomiska resurser för idrottsplatser, simhallar, ledarutbildning, handledning och många andra uppgifter. Anslagen till de större och mindre idrottsanläggningarna är klart otillräckliga och motsvarar endast en ringa del av kostnaderna.

Vi vet allesamman att våra idrottsföreningar inte skulle kunna bedriva sin mycket omfattande verksamhet om de inte kunde lita till frivilliga ledare och funktionärer vilka gör en storslagen insats, som jag förmodar att vi allesamman är villiga att ge vår erkänsla för. Vi vet också att med nuvarande ekonomiska resurser tvingas tusentals funktionärer inom idrottsrörelsen att lägga ned mycket arbete på att ordna ekonomin genom lotterier, försäljningar och olika nöjesarrangemang o. dyl. Det skulle vara ytterst värdefullt om de i stället kunde ägna mera tid åt den egentliga verksamheten, inte minst med tanke på vad idrotten betyder för ungdomsfostran och fritidssysselsättning. I detta sammanhang finns anledning att uppmärksamma en synpunkt som framförts i en centerpartimotion. Vi beslöt i höstas att be-

skatta bingovinsterna, och det är uppenbart att staten därigenom får en hel del nya skatteintäkter som till största delen kommer från idrottsföreningarna.

Låt mig slutligen påpeka, att när vi reservanter föreslår en höjning av idrottsanslaget med 2 miljoner kronor utöver handelsministerns förslag ligger vårt anslagskrav inte mer än 378 000 kronor över vad Riksidrottsförbundet m. fl. organisationer har begärt. Med den höjningen har vi bl. a. velat bereda utrymme för ökade anslag till de lokala idrottsföreningarna.

Jag ber att med dessa ord, herr talman, få yrka bifall till reservationen 10 a.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! I fråga om det under denna punkt behandlade anslaget till idrotten har herr Eliasson i Sundborn redan talat för en höjning av detta anslag med 2 miljoner kronor i anslutning till motionsyrkanden från vårt håll. Jag instämmer i det väsentliga i vad han sade och yrkar även bifall till reservationen 10 a.

I samband med detta anslag har under åtskilliga år debatterats frågan, huruvida boxningssporten skall få del av anslaget. Riksidrottsförbundet, som har att göra fördelningen, har varje år också givit bidrag till boxningen. Jag har varje gång gått emot detsamma och ansett att den avart av idrott som boxningen dock utgör inte bör subventioneras av det allmänna.

Även i år finns ett par motioner, II:13 och I:7, som yrkar att ingen del av idrottsanslaget skall tilldelas rörelse eller förening med syfte att främja boxningsutövning. Frågan om boxningssportens skadeverkningar har varit föremål för utredning, som liksom remissinstanser på ett övertygande sätt har visat att boxningen är hälsovådlig ur medicinsk synpunkt. Varje år får

Avsättning till fonden för idrottens främjande

vi genom tidningspressen upprepade bevis för sådana skadeverkningar.

Om den nyligen här hemma arrangerade boxningsmatchen mellan Bosse Högberg och en fransman skrev en bildtidning: »Det är den mest skoningslösa match som någonsin har utkämpats i en svensk ring! Med krossad käke får Bosse ta emot det ena dråpslaget efter det andra. Fyra gånger blir han nedslagen — men varje gång reser han sig på slaka, darriga, tappra ben!... Den halvt försvarslöse Högberg får massor av stryk. Hans ögon muras igen och hans kinder svullnar...»

Jag vet att det kommer att invändas att det här inte är fråga om amatörboxning. Men amatörboxning är dock en föregångare och sporten är densamma.

Utskottsmajoritetens försvarare kommer kanske också att säga att skador förekommer även inom andra grenar. Det är riktigt, men då sker det oavsiktligt och straff utdömes för skador och ojusta ingripanden. I boxningen är det en merit att slå ner och åstadkomma skador. Det kan inte vara riktigt att riksdagen tar ansvaret att uppmuntra en sådan avart av idrott som varken tjänar folkhälsan eller kulturutvecklingen, en sport som sålunda står i strid med idrottens sanna väsen och väsentliga syften.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen 10 b av herr Axel Andersson m. fl.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Det är ju tradition att vi skall ha en debatt också om idrotten i anslutning till behandlingen av tionde huvudtiteln. Det är väl, höll jag på att säga, tradition att oberoende av hur mycket handelsministern höjer anslaget folkpártiet skall presentera ett bud som ligger 2 miljoner kronor över. Det har folkpártiet gjort tidigare och gör det även i år. Tidigare har folkpártiet liksom i år lyckats överträffa även Riks-

idrottsförbundet i dess anslagsäskanden.

Om vi ser på idrottsanslagets utveckling, kan vi konstatera, att det har ökat ganska avsevärt undan för undan. Om man betraktar den höjning som handelsministern föreslår i årets statsverksproposition, så borde han vara värd ett erkännande i stället för kritik för den ökning av anslaget han föreslår, då han mot bakgrunden av det nu rådande budgetläget ändå har lyckats prestera en höjning av detta anslag med inte mindre än 15 procent. Den höjning han föreslår innebär att det föreslagna beloppet totalt sett ligger ganska nära det belopp som Riksidrottsförbundet i sina petita äskat.

Jag tror, herr talman, att man icke gagnar idrotten bäst genom att i kamraren bedriva en aktion om vem som bjuder det största anslaget, utan jag tror att man kan gagna idrotten mycket mera genom andra positiva åtgärder. Det finns åtskilliga ting som man i egenskap av kommunalman kan göra på det lokala planet, och jag vet, att i en hel del kommuner görs det åtskilligt i detta avseende, därför att idrotten ju verkar fostrande på ungdomen. Jag tror också att man genom idrottsrörelsen på ett påtagligt sätt kan bidra till att lösa det ungdomsproblem vi har att brottas med på en del olika orter.

Enligt min mening gagnar man inte idrotten genom överbud av den art som här har framställts såväl i år som vid tidigare riksdagar. Jag är nämligen, herr talman, övertygad om att i fall handelsministern hade föreslagit 25 miljoner kronor för ändamålet, så hade det väckts en motion, vari skulle ha yrkats 27 miljoner kronor. Problematiken ser ut så på detta anslag: man skall bjuda över med 2 miljoner kronor.

Då vi inom utskottet haft att pröva propositionen har vi trots budgetläget varit beredda att tillstyrka den höjning som handelsministern här föror-

Avsättning till fonden för idrottens främjande

dat. Vi har gjort det därför att vi är livligt intresserade av att vi skall ha en funktionsduglig idrottsrörelse. Vi tror att idrottsrörelsen har en utomordentligt stor uppgift att fylla. Det är väl många av oss som har angenäma minnen från ungdomsåren från idrottsklubbar på olika håll. Därav följer givetvis att man kanske med något vänligare ögon än eljest ser på den anslagshöjning som här förordas, när man skall bedöma den mot bakgrunden av det nuvarande budgetläget.

Då det gäller fördelningen av anslaget har vi av princip inte velat gå med på att föreskriva vilka av de till Riksidrottsförbundet anslutna organisationerna som skall ha medlen, utan vi menar att det är en prövning som Riksidrottsförbundet mot bakgrunden av idrottsrörelsens allmänna behov har att verkställa inom ramen för de resurser som ställs till dess förfogande. Jag vill erinra om att utskottet i sin skrivning också ger en liten markering utan att denna markering i och för sig innebär något direktiv.

Med stöd av det anförda hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Till vad herr Lindholm här sade vill jag bara göra den kommentaren, att det yrkande som vi reservanter har ställt ligger bra mycket närmare yrkandet av Riksidrottsförbundet m. fl. organisationer än Kungl. Maj:ts förslag. Det belopp som Kungl. Maj:t föreslagit ligger ju 1,6 miljon under vad Riksidrottsförbundet m. fl. har äskat, medan vårt yrkande ligger 378 000 kronor över Riksidrottsförbundets anslagsäskande.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Detta ärende består av två avsnitt — det ena gäller hur stort idrottsanslaget skall vara och det and-

ra om det skall utdelas till enbart idrott eller också till annat.

Beträffande den första frågan, hur stort anslaget skall vara, vill jag ansluta mig till reservationen. Det är min mycket höga uppfattning om idrotten, som har utlöst mitt motstånd mot boxning. Idrotten har mycket stor betydelse inte minst som förebyggande socialvård, vilket herr Lindholm också var inne på. Beträffande detta avsnitt ber jag få yrka bifall till reservationen 10 a av herr Axel Andersson m. fl.

Beträffande boxningen hoppas jag att det inte skall bli någon längre match. Det handlar här om amatörboxning, och dess matcher går aldrig mer än tre ronder, om matchen inte slutar med knockout. Vi får hoppas att detta inte skall bli fallet här, utan att det skall bli en poängseger för någondera sidan.

Med talmannens medgivande har jag tillåtit mig att dela ut stencilerade citat av vad den medicinska sakkunskapen i vårt land säger om amatörboxningen. De som varit vänliga att läsa detta papper kan se, att samtliga instanser framhållit, att boxningen inte bör uppmuntras med officiella medel, och att den, som herr Eliasson i Sundborn i år så glädjande konstaterar, skiljer sig från allt vad man kallar idrott, därför att den i motsats till vad som är idrott avser att skada. Man räknar till tio över den som blir medvetslös o. s. v.

Bland de citat, som finns på det utdelade stencilerade papperet skulle jag vilja uppehålla mig litet vid det sista. Det är docenten Silfverskiöld som i det senaste numret av Läkartidningen har skrivit en artikel om hjärnskador. Han konstaterar att det inte bara är de matcher som slutar med knockout som är farliga, utan att även små, lätta slag mot huvudet alstrar skada. Hjärnvävnader skadas och elimineras. Vid ett nytt sådant slag blir skadan större, och så småningom uppstår en allvarlig skada, som är ägnad förstöra denna människas liv för all framtid.

Avsättning till fonden för idrottens främjande

Det finns också en amerikansk utredning, som har refererats av professor Forssman i Göteborgs Handelstidning. I Amerika undersökte man hjärnor hos boxare som dog i femtioårsåldern. Det framgick klart att boxarna dött av de skador de fått i boxningsringen, men ganska långt efter utövningen. Boxningen har alltså inte tidigare fått skulden för dessa dödsfall, som den också skall ha ansvaret för.

Om man nu läst dessa citat och känner till fakta tycker jag att det är ytterst anmärkningsvärt, om man anser att staten med skattebetalarnas pengar skall uppmuntra en sådan hantering som enligt vetenskapen bevisligen medför invalidisering och livslånga skador — i värsta fall dödsfall. Detta ansvar skall riksdagen ändå inte ta på sig.

I vårt land offrar vi helt naturligt hur mycket pengar som helst för att rädda ett enda enskilt människoliv. Det är självklart att vi skall göra detta. Men samtidigt skulle vi i riksdagen besluta att dela ut pengar till direkt skadegörelse, till misshandel, ty det är ju vetenskapligt bevisat att boxning är misshandel. Jag vet inte om riksdagsmännens anseende kan tåla en sådan belastning. Personligen tycker jag att det fordras en rätt stor grad av cynism och råhet för att över huvud taget uppmuntra en sådan hantering. I något fall kan man kanske säga att det råder en alltför stor lättrogenhet; man har så att säga låtit lura sig av propagandan från boxningshåll. Man brukar där säga att boxningen är »the noble art of self-defence» vilket översatt är ungefär »självförsvarets ädla konst.»

För att ta ett enda exempel: i den senaste landskamp vi utkämpade i boxning mot Danmark i Köpenhamn blev den svenske representanten i weltervikt, Ejje Sjöberg, diskvalificerad för »not trying» som det heter. Han var inte tillräckligt aktiv, han bara försvarede sig och slog inte. Jag vet inte om han är den ende i boxningsförbun-

det som behärskar engelska så att han begrep det där om självförsvaret. Det har i så fall kostat honom hans landslagsplats, ty han är numera inte medlem i landslaget.

Nej, här är det verkligen andra kvaliteter som är utslagsgivande. Om man läser referaten, står det ofta om en bra boxare att han slår som en häst sparkar, att han har dynamit i höger näven och ett sömnpiller i den vänstra näven o. s. v. Det är de idealen som boxningsvännerna samlas omkring och inte kring något ädelt självförsvaret. Och så är det räkningen till tio som är kulmen på det hela, den slutliga, ofta kusligt slutliga bekräftelsen på att man avslutit sig till deiven om en sund själ i en sund kropp. Så är det väl herr Allard?

Jag säger att riksdagen måste ta ett ansvar och inte krypa bakom Riksidrottsförbundet som ju i många år har visat sig inkompetent att klara av den här saken. Riksidrottsförbundet negligerar dessa vetenskapliga uttalanden; det är dock inga sagor vetenskapsmännen berättar, herr Allard, utan det är vetenskapliga fakta. Jag vet inte om Riksidrottsförbundet har läst de här expertutlåtandena, annars skall jag gärna skicka citaten dit också. Ty jag tycker det är angeläget att Riksidrottsförbundet verkligen får klart för sig att den medicinska vetenskapen helt enstämmigt fördömer boxningen och säger att det är misshandel som inte bör uppmuntras med statliga medel.

Sedan vi sist diskuterade denna sak för något år sedan har det, förutom att ett antal boxare i utlandet har slagits ihjäl och en del boxare i Sverige har skadats för livet — det är inget tvivel om det — så har man förbjudit boxning i Chile och i Tjeckoslovakiet, i det sistnämnda landet sedan två amatörboxare blivit ihjälslagna. Tjeckoslovakiet är ett mycket fint idrottsland och man är där inte heller särskilt ömhudad, men där har man alltså tagit

Avsättning till fonden för idrottens främjande

sitt ansvar för ungdomens hälsa och för idrottens spelregler och för vanlig humanitär anständighet.

Så länge inte riksdagen här i vårt land säger ifrån att de här pengarna inte får användas till den misshandel som boxning är, tycker jag nog att riksdagen får ta en del av ansvaret för nästa lemlästning och invalidisering som sker i boxningsringen och eventuellt nästa dödsfall, ty ett sådant kommer naturligtvis här också. Men skall vi verkligen invänta det? Vore det inte bättre att riksdagen sade ifrån innan vi får det så? Jag undrar vad Riksidrottsförbundet skulle säga om det inträffar ett dödsfall. Det kan i mycket stor omfattning tillskrivas att riksdagen och Riksidrottsförbundet uppmuntrar en hantering som har dessa följder, icke, som herr Eliasson i Sundborn sade, på grund av olyckshändelse eller regelbrott utan på grund av boxning sådan den skall vara. Världens bästa boxare är den som slår ihjäl alla sina motståndare och han gör det helt och fullt inom reglernas ram, ingen människa kan stoppa honom.

Ja, herr talman, det skulle inte bli så många ronder. Det gäller här som sagt ett anslag till fonden för idrottens främjande. Därmed är utsagt att boxningen skall vara utan. Jag tycker vi här skall konfirmera den uppfattningen och jag yrkar därför bifall till reservationen 10 b.

I detta anförande instämde fru *Gärde Widemar* (fp).

Herr **SUNDKVIST** (cp):

Herr talman! Jag vill först instämma med vad herr Sjöholm sade att den här debatten sönderfaller i två delar: en anslagsdebatt och en boxningsdebatt. Jag har begärt ordet för att delta i anslagsdebatten och föra fram några motiveringar i anledning av motion 591 i denna kammare angående ökat anslag till fonden för idrottens främjande. Den motionen har tyvärr utskottets majoritet

inte ansett sig kunna tillstyrka. Jag vill ändå påpeka att orsakerna och bakgrunden till motionen är av den art att det funnits goda skäl för ett tillstyrkande. Vi har i motionen föreslagit att ytterligare 3 miljoner kronor skulle avsättas till denna fond och att dessa medel i första hand genom Riksidrottsförbundets försorg skulle fördelas till de lokala idrottsföreningarnas verksamhet.

Under 1965 bidrog staten via Riksidrottsförbundet med 550 000 kronor till föreningarnas verksamhet. Enligt årets statsverksproposition har man för avsikt att 1966 öka den summan till 650 000 kronor. Jag tycker för min del att det är en mycket blygsam summa med hänsyn till att man skall fördela den bland så många föreningar som bedriver en så värdefull verksamhet. Vi skall också komma ihåg att det är just på föreningsplanet, där den verkligt levande idrotten bedrivs. Det är där som idrottens stora ungdomsvårdande betydelse gör sig mest gällande.

Det är väl inte någon hemlighet för någon av oss att idrottsföreningarna har mycket svårt att finansiera sin verksamhet. Vi vet att de får lov att göra det genom nöjesarrangemang, lotteriförsäljning o. dyl. Både de finansieringsformer som jag här har nämnt är mycket tidskrävande för de ledarkrafter som arbetar inom idrottsrörelsen. Just ledarfrågan innebär de största svårigheterna när det gäller att hålla i gång eller öka idrottsverksamhet. Det är i dag inte särskilt lätt att finna folk som vill ställa sin fritid till förfogande för dylikt ledarskap. Vi anser att det då är så mycket mer angeläget att de som nu vill offra tid på sådant arbete kan få använda sina krafter för själva ledarsysslan, för att ta hand om de ungdomar som kommer till idrottsrörelsen, så att de inte som nu måste offra största delen av sin tid till att på ett eller annat sätt tigga ihop pengar till verksamheten.

Jag är väl medveten om att det statsfinansiella läget inte inbjuder till någon

Avsättning till fonden för idrottens främjande

överdriven generositet mot vare sig Riksidrottsförbundet eller föreningarna, men jag vill här påpeka att staten via idrottsföreningarna har skaffat sig en ny inkomstkälla, som med all säkerhet kommer att ge en hel del pengar. Det är den i höstas beslutade skatten på bingospel som jag närmast avser. Ingen kan väl i dagens läge säga hur stora inkomster som den skatten kommer att tillföra statskassan. Vad man däremot klart och otvetydigt kan säga är att de medel som inflyter via denna skatt till största delen kommer just från idrottsföreningarna — det är ju de som mest bedriver bingospel. Jag tycker att detta borde vara en fullgod motivering för att man skulle kunna höja statens ekonomiska bidrag till föreningarnas verksamhet.

Det belopp som vi har föreslagit i vår motion är inte av en sådan storleksordning, att det kan avlasta föreningarna och föreningsledarna de ekonomiska bekymren helt och hållet. Men med den höjning som vi har föreslagit vore det möjligt för Riksidrottsförbundet att höja det ekonomiska bidraget till föreningarnas verksamhet så pass, att det inte bara bleve en symbolisk gest utan också kunde betraktas som en ekonomisk faktor att räkna med för dem som arbetar med idrottsrörelsen, som strängt taget arbetar som frivilliga ungdomsvårdare.

Jag vill också säga några ord i anledning av vad utskottets talesman herr Lindholm anförde. Han sade att det är tradition att det förs överbudspolitik på detta område, och det är möjligt. Men, jag vill också säga, att den form av anslagsökning som vi i detta fall föreslår har inte förekommit tidigare. När herr Lindholm säger att vi t. o. m. går längre än vad Riksidrottsförbundet gjort i sina äskanden är detta ett helt felaktigt påstående. Det är felaktigt i synnerhet mot bakgrund av vår motion och även mot bakgrund av reservationen 10 a. I vår motion har vi nämligen inte siktat på att Riksidrottsförbundet

skulle få mera än vad departementschefen föreslagit. Vi har menat, att om man inom Riksidrottsförbundet är relativt nöjd, så är det all right — då får man vara det. Men de som alldeles säkert inte är nöjda med anslagets storlek är föreningsledarna ute i de olika idrottsföreningarna. — När vi då väcker en motion av den lydelse som motionen II: 591 har och när reservationen skrivs på sådant sätt att anslaget skulle kunna fördelas bland idrottsföreningarna, kan det inte sägas att vi gått längre än Riksidrottsförbundet.

Herr Lindholm rekommenderar att man skall söka vidtaga positiva åtgärder. Ja, det är just en positiv åtgärd att försöka dela ut pengar till de föreningar som ovedersägligen gör en god insats och som man absolut vet har det besvärligt att klara sin ekonomi.

Jag sade när jag började mitt anförande, att jag skulle framföra en motivering för motionen II: 591. Men vad jag anfört utgör också en motivering för reservationen 10 a av herr Axel Andersson m. fl., och jag ber att få yrka bifall till denna.

I detta anförande instämde herr *Wedén* (fp) och herr *Gomér* (cp).

Herr **HAMRIN** i Jönköping (fp):

Herr talman! Det kan synas som om det inte tjänade mycket till att år från år fortsätta denna i varje fall skenbart något ojämna strid om det s. k. boxningsanslaget, en strid som onekligen pågått i ganska många ronder nu, sedan saken först togs upp här i riksdagen för ett tiotal år sedan. Men det finns alla skäl att hålla frågan vid liv — hålla den vid liv till dess att boxningen hinner dö.

Det brukar här i riksdagen vara en gångbar metod — det må nu gälla den ena eller den andra frågan — att om man vill komma ifrån att på allvar ta ställning, så hänvisar man som en tribut åt traditionalismen till att något nytt i ärendet inte inträffat, sedan frågan se-

Avsättning till fonden för idrottens främjande

nast behandlades. Men, herr talman, det argumentet skulle i detta sammanhang med förlov sagt klinga ovanligt falskt — ty när det gäller denna sak, händer det verkligen något snart sagt varje dag som går utan att boxningen stoppas.

Vi skall kanske inte begära, ärade kammarledamöter, att de ungdomar, som måhända tanklöst hänger sig åt denna brutala lek, själva skall vara mogna att fullt ut inse allvaret i den situation de befinner sig i, de risker som de tar i och med detta. De läser förmodligen inte t. ex. Svenska Läkartidningen eller de medicinska fakulteternas remissutlåtanden, där det ju anmars — som herr Sjöholm nyss påpekade — går att övertygande inhämta vad slags verksamhet det är fråga om.

Det senaste som i detta avseende framkommit, är ju detta att en boxare bevisligen kan få kännning av hjärnskador långt efter det att han upphört som aktiv utövare av denna s. k. sport. Jag tänker alltså närmast på docent Silfverskiölds inlägg nyligen i Svenska Läkartidningen, där man får veta en hel del om tecknen på kroniska hjärnskador hos utövarna av »the noble art of self-defence». Det är tecken som ytrar sig i bl. a. skakningar, vinglighet och talrubbningar. Docenten konstaterar vidare att personlighetsdefekter hör till den typiska symptombilden hos en viss typ av boxare. Det har sagts att dessa defekter — slapphet, torftighet och affektexplosioner — är mycket vanligare än rörelserubbningarna.

Nog är det, herr talman, något utomordentligt misstänkt med idrottsresultat, som måste på detta sätt beskrivas i rent medicinska termer. Men man skall kanske, som sagt, inte fordra för mycket av ungdomarna själva. Det lär väl inte bli så mycket tid över för dem mellan ronderna för studier av vad den medicinska forskningen har att säga om deras förehavanden i boxningsringarna.

Vad man däremot borde kunna ha

rätt att begära — och härvidlag måste jag bestämt skärpa tonen — är att deras ledare, den ansvariga idrottsledningen i vårt land, visade prov på bättre förstånd och mer av ansvarskänsla. Det är i detta stycke det så upprörande brister. Det sitter också i denna kammar högst prominenta företrädare för denna idrottsledning — mina blickar går naturligtvis i främst rummet till herr Allard — och låtsas som om saken inte anginge dem och som om detta inte vore något problem för oss i riksdagen. Det är det som ter sig så verkligt bekymmersamt.

I stället känner andra behov av att med desto större eftertryck ta itu med saken och hålla på med den år från år, eftersom den är så påträngande allvarlig. Det är också på denna punkt som riksdagens och allas vårt gemensamma ansvar kommer in i bilden.

Jag hyser för min del inte minsta tvivel om att en gång — det kan dröja, men den dagen kommer säkerligen — skall man, såsom skett i en hel del andra länder, också här i landet ha klarat upp denna fråga och definitivt förvisat boxningens hjältar till något stelnat och dött vaxkabinett, där framtida generationer kan gå omkring och häpet studera, hur ett samhälle, som ändå gjorde anspråk på att vara ett kultursamhälle, mirabile dictu, ännu långt in i en upplyst tid med statsmedel höll en verksamhet under armarna, vilken bar våldets alla kännemärken och vilken på grund av sin inneboende råhet utgjorde den grävsta utmaning som tänkas kan mot humanitet, människovärde och kultur.

Låt mig för resten i detta sammanhang sätta ett extra frågetecken för den för mig obegripliga passivitet, som i dessa stycken visas också på högsta ort och kanske särskilt från två av våra statsråd — just nu ej närvarande i kammaren — nämligen cheferna för hälsovårdsdepartementet respektive kulturdepartementet.

Avsättning till fonden för idrottens främjande

Att boxningen medicinskt är i alla avseenden djupt komprometterad och utgör en svår belastning, är väl vid det här laget tillräckligt dokumenterat och behöver inte ytterligare utvecklas. Men låt mig bara framhålla att man väl i detta sammanhang ändå har rätt att ställa frågan — och jag gör det till vår hälsovårdsminister — varför våra redan tillräckligt ansträngda sjukvårdsresurser skall behöva år efter år räkna också med detta klientel av kvalificerat fysiskt och mentalt skadade människor. Jag skulle för resten tro att de inte är så få.

Jag förmenar bestämt att detta vore en sak just för socialminister Aspling att på ett personligt och engagerat sätt ta sig an. Jag vill också gärna tillägga att jag tror, att statsrådet Aspling med sin allmänt humana inställning har stora förutsättningar att med framgång gripa sig an denna fråga, om han bara vill.

Men nog har man också anledning att fråga, varför vår kulturminister aldrig har något att säga i ämnet och varför han ställer sig så helt utanför opinionsbildningen mot boxningen. Det är nämligen detta som det just nu hänger på: *att främja opinionsbildningen mot boxningen.*

Får man fråga: Var står statsrådet Edenman i denna kulturfråga? Hör också han till den majoritet i riksdagen som tycker att det är helt i sin ordning, att boxningen subventioneras av det allmänna? Vore det ändå inte en uppgift värdig den främste företrädaren för vårt kulturliv och våra kulturintressen att någon enda gång ställa sig solidarisk med dem som i kulturens namn vill med alla till buds stående medel söka bekämpa den produkt av en förvänd smak som boxningen utgör, även och inte minst om man ser till de skrämmande publikreaktionerna, som jag dock inte nu skall gå närmare in på?

Kanske resonerar emellertid statsrådet Edenman som fogden i Peer Gynt:

»Jag gör min plikt blott i eget distrikt.»
Jag vill då genmäla att den sak vi nu diskuterar, sannerligen inte bara hör handelsdepartementet till, utan i allra högsta grad är just en kulturministers uppgift. Det ankommer på honom att också intressera sig och engagera sig för denna fråga.

Med tanke inte minst på den slappa och okritiska attityd våra massmedia radio och TV numera intar, är det faktiskt en angelägenhet av första ordningen att opinionsbildningen mot boxningen söker finna andra vägar och alliera sig med andra krafter för att vinna sitt syfte. Jag skall också i detta sammanhang med mycket stor tillfredsställelse konstatera, att en rad stora tidningar på senare tid i klartext tagit ställning mot boxningen, vilket väl inte någon här i kammaren kunnat undgå att observera.

Det brukar, herr talman, sällan från riksdagen ges någon offentlig redovisning i t. ex. pressen med namns nämnande för hur enskilda kammarledamöter ställer sig i olika frågor som kommer upp till avgörande, alltså inte heller beträffande detta år från år återkommande yrkandet på att boxningen som en minimiåtgärd åtminstone borde undandras statligt stöd. Det redovisas således inte vilka som är för och vilka som är emot detta anslag. Det spörjs emellertid, om inte numera svenska folket — i varje fall stora grupper — bra gärna skulle vilja veta, var man i denna uppmärksammade fråga har de valda ombuden. Det är känt, att röstningen går tvärs igenom partilinjerna, men en redovisning någon enda gång i pressen för de enskilda riksdagsledamöternas ställningstagande i denna fråga skulle kanhända ha ett icke ringa allmänt intresse som en ren upplysning till allmänheten.

Herr talman! Mitt inlägg behöver och skall inte bli längre. Kanske vägar jag också denna gång, som jag gjort så många gånger tidigare, sluta med en

Avsättning till fonden för idrottens främjande

vädjan att pröva om och tänka om, riktad till de alltför många som förut under årens lopp här i riksdagen tagit ställning för boxningen. Detta är nämligen, säga vad man vill, den faktiska innebörden av utskottsmajoritetens avvisande av reservanternas yrkande. Jag vill således vädja till dem att denna gång utan alla prestigehänsyn definitivt rösta annorlunda.

Som herr Sjöholm nyss gjorde, vill jag fråga: Vad finns det för anledning att vänta, tills någon tragedi, något dödsfall på nära håll inträffar? Det sker tillräckligt många tragedier i denna sport, som för övrigt i och för sig är en tragedi.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 10 b.

I detta anförande instämde herr *Rimnerfors* (fp).

Herr **ELMSTEDT** (cp):

Herr talman! Det är åtskilligt med pengar som årligen anslås till idrotten här i landet. Detta sker naturligtvis därför att man på ansvarigt håll tillmäter idrotten vital betydelse på olika sätt, inte minst i ungdomsfostrande syfte men självfallet också i fysiskt avseende för dem som aktivt utöva idrott. Statens andel i denna satsning är i förhållande till kommunernas ganska liten. Den största kommunala insatsen består oftast i byggandet av idrottsanläggningar av olika slag och underhåll av desamma men också i årliga kontanta bidrag till de lokala föreningarnas verksamhet.

Beträffande storleken av anslaget till idrotten har en motion väckts i denna kammare som går ut på att 3 miljoner kronor borde anslås till idrottens främjande utöver vad regeringen föreslår och att detta belopp oavkortat skulle gå till de olika idrottsföreningarna. Motionen har i denna kammare burits fram av herr Sundkvist och mig. Jag kunde i stort sett instämma i det anförande som herr Sundkvist nyss hållit

i detta ärende, men det är ytterligare ett par synpunkter som jag gärna vill framföra.

I idrotten liksom inom praktiskt taget all annan föreningsverksamhet är det fråga om tillgång på ledare. Grovarbetet — om jag får använda ett sådant uttryck — utförs av de lokala föreningarna och det är dessa som utgör grunden till hela rörelsen. Det är så vi har bedömt det när vi har framfört detta förslag om en större andel till de lokala föreningarna.

Som tidigare har påpekats under debatten här i dag får ledarna i många fall kanske ägna det mesta av tiden åt att skaffa pengar till de löpande utgifterna, en uppgift som alltid kommer att åvila dem. Jag tror också att sådana uppgifter bör åvila föreningarna och deras ledare. Det är bara fråga om proportionen mellan den tid som kan användas i det effektiva ledarskapet och den tid som åtgår för att skapa de ekonomiska förutsättningarna för verksamheten. Vi har, som jag nyss nämnt, i motion 591 framfört förslag om att en större andel av det anslag som riksdagen beviljar till idrottens främjande borde utgå just till de lokala föreningarna, med tanke på betydelsen av det grundläggande arbete som de utför. Många idrottsgrenar är heller inte s. k. publikidrotter och får på grund därav inga inkomster den vägen, men deras värde kan många gånger kanske vara större än de s. k. stora publikidrottsgrenarnas.

Utskottet vill inte gå med på en ändrad fördelning. Jag tror ändå att vi får anledning återkomma i detta avseende. För många ambitiösa ledare i föreningarna skulle en ändring i fördelningen enligt motionsförslaget utgöra en sporre och en uppmuntran som jag tror att man skall eftersträva. När man satsar pengar på ungdomsarbetet över huvud taget bör man lägga det på den bogen att det uppfattas som en uppmuntran och en sporre för vidare engagemang.

Avsättning till fonden för idrottens främjande

Jag är medveten om att det denna gång knappast finns underlag för bifall till vår motion, och jag nöjer mig med att yrka bifall till reservationen 10 a av herr Axel Andersson m. fl., vilket ändå skulle innebära ett steg på den väg som vi motionärer vill gå.

Låt mig, herr talman, avslutningsvis bara anföra några få ord om boxningen. Jag är ingen speciell vän av boxningssporten, men det är en synpunkt som jag tror har kommit litet i skymundan i debatten. Jag har en bestämd känsla av att just boxningsklubbarna når en kategori ungdomar som övriga idrottsföreningar — och andra föreningar också för den delen — har vissa svårigheter att få kontakt med. Jag har en känsla av att det är på det sättet, och jag har bara velat föra in den aspekten i debatten, eftersom jag tycker att den brukar komma bort i sammanhanget.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Det har redan i debatten framförts många värdefulla synpunkter om betydelsen av ett ökat anslag till idrottens främjande. Men eftersom jag väckt en motion — nr II: 574 — vill jag i all korthet anföra ytterligare några synpunkter.

Idrotten betecknas som vår största folkrörelse. Dess inriktning på ungdomen ger den en dominerande roll när det gäller frivillig ungdomsfostran och fritidssysselsättning. Idrottens betydelse ur folkhälsosynpunkt betonas ofta. Samhällsutvecklingen ger ökad tyngd åt insatser av detta slag. Det är de idrottande själva, mängder av oavlönade ledare och ett i förhållande till verksamhetens omfattning ytterst litet antal funktionärer som gör att idrotten förmår taga emot så många ungdomar och andra. Ökade resurser skulle väsentligt vidga dessa möjligheter.

De kommunala insatserna i fråga om lokaler och utomhusanläggningar har ökats, och de statliga insatserna är

i jämförelse med de kommunala begränsade. Ett annat förhållande som man bör taga hänsyn till är att bingospelet i slutet av 1965 skattebelastades. Därmed försvårades idrottsföreningarnas ekonomiseringsmöjligheter, ett faktum som utskottets talesman inte velat upptäcka. Jag ställde en fråga till finansministern i denna sak i november i fjol och fick av honom det kategoriska beskedet, att herr Jönsson får komma igen i vanlig reguljär ordning om han vill stödja idrotten.

Herr talman! Detta har jag gjort genom min motion, och jag vill med dessa ord yrka bifall till reservation nr 10 a under punkt 79 av herr Axel Andersson m. fl.

I detta anförande instämde herrar Tobé, Westberg och Öhvall (samtliga fp).

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman: Frågan om anslaget till idrotten har blivit en omstridd fråga här i riksdagen sedan de borgerliga kommit underfund med att de borde bjuda litet mer till idrotten än vad regeringen och socialdemokratien gör. Det är ju för övrigt inte bara på detta område som de borgerliga bjuder litet mer än regeringen.

När det gäller detta anslag vill jag deklarerar, att det under de senaste åren skett en mycket glädjande höjning av stödet till idrotten. Det är inte många områden som blivit så väl tillgodosedda. Under en fyraårsperiod har anslaget uppräknats med 9,2 miljoner kronor; anslaget kommer enligt propositionens förslag under kommande budgetår att uppgå till 23,2 miljoner kronor. För fullständighetens skull måste man till denna summa lägga anslaget till idrottsrörelsens fritidsgrupper, vilket för närvarande uppgår till 6 miljoner kronor. Vi kommer då upp i ett statligt stöd till idrotten på cirka 30 miljoner kronor. Läger vi därtill kommunernas investeringar i idrottsanläggningar och

Avsättning till fonden för idrottens främjande

dessutom det årliga driftsbidraget kommer vi upp i ett mycket rejält belopp; jag skulle gissa att det samhälleliga stödet till idrotten uppgår till cirka 200 miljoner kronor per år.

Detta är utan tvivel väl använda pengar. Det är en mycket god investering samhället gör genom att på detta sätt stödja idrottsrörelsen, något som också andra talare understrukit. Denna folk-rörelse utgör en utomordentligt god gärning bland ungdomen och även bland de äldre. Jag tror att vi är tämligen överens om värdet av denna verksamhet.

Anslaget för kommande budgetår har, som också från annat håll anförts, av regeringen uppräknats med 3 miljoner. Därigenom bör man, anser jag, på ett bättre sätt kunna stödja idrottsverksamheten bland de handikappade och också den motionsverksamhet som bedrivs för äldre. Det är två grenar som vuxit upp mycket snabbt och som bör få möjligheter att ytterligare utvecklas.

De borgerliga motiverar i sin motion sitt anslagsbud med att det behövs ett ökat statligt stöd till de lokala idrottsföreningarna. De borgerliga och kanske främst centerpartiet är för en viss fördelning av uppgifterna mellan staten, landstinget och primärkommunerna. Just när det gäller stödet till idrottsrörelsen finns det en någorlunda klar fördelning av samhällets anslagsgivning. I reservationen vill man komma ifrån denna fördelningsprincip, som innebär att staten i princip stöder de centrala riksförbunden, landstingen stöder distriktsorganisationerna och primärkommunerna får underhålla de lokala föreningarna. Så fungerar det i stort sett, bortsett från att staten lämnar stimulansbidrag för idrottsanläggningar. Genom den kommunala skatteutjämningen som riksdagen beslutade i fjol bör kommunerna ha möjligheter att stödja föreningslivet på orten.

Jag anser att samhället lämnar ett

gott stöd till idrotten, och jag tror också att man på idrottshåll värdesätter detta och är relativt nöjd med utvecklingen på området. Man bör också på idrottshåll ha förståelse för att anslagen på grund av det rådande ekonomiska klimatet inte kan ökas hur mycket som helst. Jag tror att man på idrottshåll förstår detta; det beklagliga är att de borgerliga inte gör det.

Skulle samhället satsa mer på något område i den kommande budgeten så är jag övertygad att det finns områden där det är mera angeläget att göra en insats än på det vi nu diskuterar. Vi har ju en del lägre inkomstgrupper i samhället såsom äldre, sjuka, handikappade och vissa barnfamiljer som i så fall borde ha mer stöd från samhället än idrotten som är så väl tillgodosedd.

Då det gäller boxningen anser jag att man angriper denna fråga på fel sätt. Genom att inte ge boxningsförbundet de cirka 50 000 kronor det brukar få stoppar man inte boxningssporten. Man måste gå en annan väg för att åstadkomma det: man måste lagstifta och på så sätt förbjuda den sporten.

Jag vill till slut, herr talman, också yrka bifall till statsutskottets hemställan i detta ärende.

Herr RUBIN (mbs):

Herr talman! Redan på 1950-talet motionerades det i riksdagen om att boxningssportens skadeverkningar skulle utredas, och ända sedan 1958 har det i riksdagen väckts motioner om att ingen del av idrottsanslaget måtte utgå till boxningen. 1961 hade staten sin offentliga utredning klar, och i den kan man bl. a. läsa:

»Våld mot huvudet kan följaktligen ge en mångfald olika skador med brokig symptom-bild. Huvudet har ett utsatt läge och skallskador dominerar vid alla slags våld. Detta gäller givetvis också boxning där ju våldet oftast riktas mot motståndarens huvud.»

Trots att de sakkunniga således kon-

Avsättning till fonden för idrottens främjande

staterat att boxning är våld och kan vålla obotliga skador, har riksdagen år efter år beviljat anslag till boxning, eller som jag skulle vilja beteckna det, stats-subventionerade slagsmål.

Enligt vännerna till denna s. k. sport tränar man i boxning upp sitt mod och sin beslutsamhet och får en rask handlingsförmåga, allt enligt en boxningsbroschyr, i vilken en boxningsledare också säger: »Boxningen är en sport som på grund av sina fysiskt och psykiskt fostrande egenskaper borde provas av alla friska pojkar. Den är nyttig, den är praktisk, den är ofarlig, ehuru den som en utpräglad kampsport fordrar hårda tag och en oömhet som kanske inte passar för morsgrisar.»

Läkarvetenskapen som medicinska fakulteterna i Uppsala och Lund, medicinalstyrelsen, socialstyrelsen och Läkarsällskapet, för att nämna några medicinska auktoriteter, är av en annan uppfattning, vilket framgår av den PM som herr Sjöholm har låtit dela ut till kammarens ledamöter. Det kanske räcker med att citera vad den kände hjärnkirurgen, professor Herbert Olivecrona sagt i tidningen Vi: »I den avsiktliga misshandel som boxning är finns det rätt många skador man kan tillfoga och tillfogas för att uppnå den åtrådda medvetlösheten. Den lindrigaste är hjärn-skakning. I värsta fall dör man, i näst värsta fall blir man ett s. k. ringvrak.»

Några talare som försvarar boxningen har som skäl för att de accepterar denna sagt, att även i andra sporter såsom ishockey, fotboll förekommer olyckor. Vad är detta för skäl? Inte i någon av dessa sportgrenar utgår man ifrån att medvetet skada varandra. Den som med berätt mod skadar sin motståndare blir utvisad eller diskvalificerad. Det finns inga regler som säger att om t. ex. »Tumba» eller »Sura-Pelle» eller någon annan grabb slår ned sin motståndare, vilket de heller aldrig gör med klubban, har deras lag vunnit. Men i boxning. Jo där skall man slå ned sin motståndare,

och man skall, som en talare tidigare också mycket riktigt påpekade till och med räkna till tio för att man skall vara riktigt säker på att han är medvetlös. Enligt Svenska boxningsförbundets tävlingsbestämmelser, § 13 — det är för resten en ganska betecknande siffra — läser man bl. a. följande: »Domslut: Seger på knockout avkunnas då en tävlande under 10 sekunder berör golvet med någon annan kroppsdel än fötterna eller försvarslös hänger på repen eller stående är oförmögen till fortsatt kamp eller försvar.»

I en tidning läser jag från en boxningsmatch: »Han fick sin näsa uppslagen redan i första rondan. Eftersom inte blodflödet stillade, blev det rena blodbadet. Varför ingrep inte en läkare?» frågar tidningen.

Ja, på denna tidningsredaktion måtte man inte ha läst § 13 i boxningsförbundets regler, ty då hade man fått svaret. Om en av boxarna i ringen erhåller en skada, som är förbunden med kampoduglighet, är det ringdomaren, inte läkaren, som avgör om kampen skall fortsätta. Trots att det givetvis måste vara läkarna som bäst förstår boxningens skadeverkningar, vilket visas av att första kammarens två läkare talade mot boxning och trots att hela läkarvetenskapen enhälligt fördömt boxningen, sitter ni, ärade kammarledamöter, eller de flesta av er år efter år och beviljar anslag till Riksidrottsförbundet för att stödja den otrevliga boxningshanteringen som kan förstöra unga grabbars framtid.

I all boxning är de ju knockouten som är höjdpunkten, och man kan ofta i tidningarna läsa referat av typen: »Han blev hela Eriksdalshallens gunstling efter att ha avslutat sitt deltagande med två rejäla knockout. Innan en minut hade gått hade Lars hittat en blotta, och pang, där kom en höger som inte missade sitt mål. Säv föll raklång och räkningen var fullkomligt onödig. Han fattade knappast vad som hänt

Avsättning till fonden för idrottens främjande

förrän han kommit långt bort från ringen. Detta var den 19-åriga Lars Risbergs tolfte vinst sedan han började boxas, och det var den femte knockout-vinsten.»

Hur går det då för den som blir knockad? Ofta läks skadan och man kan se att det kanske så småningom blir bättre, men ofta har effekten av upprepade skallskador även utan knockout en mycket försvårande verkan. Man har t. ex. vid hjärnobduktion av boxare påvisat en markant degeneration av hjärncellerna och man kan också konstatera att punch-drunk-symptomen uppträder i genomsnitt 16 år efter det att boxarkarriären påbörjats, vilket innebär att symptomen ofta kommer först sedan den aktiva perioden är över eller lider mot sitt slut.

Ur ett referat från ett juniormästerskap i boxning läser jag: »I andra rondens mitt var det hänt. Grubb daskade baklänges i golvet men tog sig upp åtskilligt dimmig. Omedelbart därefter dammades han av en ny vänster. Domarens räkning var bara en form-sak och han bröt matchen.» Grabben hade fått en hjärnskada och allvarliga men för framtiden.

Under senaste året inträffade en rad olyckor världen runt. Jag skall inte läsa upp alla mina tidningsklipp utan jag nöjer mig med att referera ett par. »Den 12 januari 1965: den 18-åriga algeriske boxaren som blev slagen medvetslös vid en match i lördags i Alger avled på måndagen. Den 15 januari 1965: Como som går i högskolan i Youngstown träffades i tinningen under andra rondan i en boxningsmatch för nybörjare mot 16-åringen Harvey. Han förlorade medvetandet och ringläkaren började massera hans hjärta. På sjukhuset öppnade man bröstkorgen då hjärtat stannat igen. På torsdagen slutades Comos och läkarnas kamp för livet. Då hade boxaren varit medvetslös i 36 timmar. Den 6 november 1965, den 4 december 1965 etc., etc.»

Jag vill inte besvära kammaren med att läsa upp alla referat. Den som är intresserad kan få ta del av dem senare. Så sent som i februari i år blev den tjeckiske boxaren Frantisek Marecek slagen medvetslös och dog en dag efter matchen. Det var det andra dödsfallet i Tjeckoslovakien på kort tid, och idrottsmyndigheterna har därför tills vidare förbjudit alla boxningstävlingar i landet.

Bland mina tidningsklipp har jag ett från Expressen som talar om att sedan andra världskrigets slut fram till 1964 har 221 boxare fått sätta livet till i ringen, och som de ärade kammardamöterna hört har dödsoffrens antal stigit ytterligare under 1965 och 1966.

Som den kände läkaren docent Boris Silfverskiöld mycket riktigt anmärker i Läkartidningen är det inte dödsfallet som må vara det opinionsmässigt mest slagkraftiga skälet mot boxningen. Han skriver: »Det avgörande medicinska och det fullt tillräckliga argumentet mot boxning är att praktiskt taget alla aktiva utsätts för adderade små men mätbara skallskador, som efter hand kan bryta ut i allvarliga symtom på hjärnskada, och att detta inte kan bortförklaras som olycksfall i arbetet utan ingår som nödvändigt element i 'sporten' att ta emot och rikta avsiktliga och helst hårda slag mot den mänskliga hjärnskålen.» I Svenska boxningsförbundets startbok kan man läsa att varje försök att förtiga, bortförklara eller förringa en knockout är ett brott mot boxarens hälsa.

Före voteringen i denna fråga vill jag påpeka för kammarens ledamöter att en votering för anslag till boxningen betyder att den som röstar för statssubventionerad misshandel tar på sig ett oerhört ansvar. Ni kan bidra till att unga människor blir skadade för hela livet. I nöjesskattelagen av år 1919 placerades boxning i samma paragraf som upptog förevisning av djur, panorama och vaxkabinett. Är det inte år

Avsättning till fonden för idrottens främjande

1966 dags att definitivt ställa in boxningen i vaxkabinett från en svunnen tid? Boxningen hör inte hemma i en modern kulturnation, i vilken man helt enkelt inte kan eller får acceptera våld och brutalitet. Och vad är boxningen annat än våld?

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 10 b av herr Axel Andersson m. fl.

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Jag vill helt kort konstatera att den ökning av idrottsanslagen från staten, landstingen och kommunerna som ägt rum under de senaste åren varit välkommen och välbehövlig. Men samtidigt har kostnaderna för idrotten ökat och konkurrensen har blivit allt hårdare. Ökade insatser är därför nödvändiga om breddidrotten skall kunna utvecklas och elitidrotten med framgång skall kunna hävda sig i den internationella konkurrensen.

Behovet av ledare och instruktörer är stort inom föreningarna, som utgör den väsentliga grunden för allt organiserat idrottsutövande i vårt land. Inom specialförbunden måste man i allt högre grad på elitplanet satsa på väl utbildade tränare och toppinstruktörer samt träningsläger för att kunna hävda sig i det internationella idrottsutbytet. Fördenskull är det i fortsättningen nödvändigt med ökade samhällsinsatser från staten, kommunerna och landstingen om utvecklingen såväl inom motionsidrotten som inom elitidrotten skall kunna fortsätta.

Jag noterar med tillfredsställelse alla de erkännanden som idrottsrörelsen har fått i den överläggning som här har ägt rum. Samtidigt får jag emellertid beklaga att vi återigen har upplevt en sådan här boxningsdebatt i riksdagen, där de som anser att amatörboxningen — Svenska boxningsförbundet — inte skall få någon del av anslaget använder argument från den profes-

sionella boxningen för att komma amatörboxningen till livs.

För att vi skall få en klar bild av hur stor omfattning amatörboxningen har här i landet kan det kanske vara angeläget att jag här lämnar några uppgifter. Det anslag som vi nu diskuterar och som föreslås av utskottet är 23 375 000 kronor. Det anslag som boxningsförbundet möjligen kan få av dessa pengar rör sig om mellan 50 000 och 60 000 kronor. Boxningsförbundet, som är ett av de minsta av Riksidrottsförbundets specialförbund, har omkring 100 föreningar med i runt tal 1 000 aktiva.

När man här, som jag nämnde förut, argumenterar för att boxningsförbundet inte skall få någon del av statsanslaget, använder man argument från den professionella boxningen. Herr Nelander läste bl. a. ett referat från en professionell boxningsmatch. De bilder som herr Rubin visade här var också bilder av professionella boxare. Av herr Sjöholm och herr Hamrin i Jönköping har Riksidrottsförbundet fått en inkompetensförklaring på grund av att förbundet inte med kraft ingriper på det sätt som herrarna anser, att förbundet bör göra. Som ordförande i Riksidrottsstyrelsen får jag deklarerera, att vi får väl försöka bära inkompetensförklaringen bland annat med stöd av att vi aldrig av riksidrottsmötet, som består av ombud från samtliga special- och distriktsförbund, har fått någon kritik för vårt ställningstagande i denna fråga.

Med anledning av att herr Sjöholm gör gällande att Riksidrottsförbundet fullständigt negligerar vad läkarvetenskapen har sagt om boxningen och med anledning av att man här bl. a. refererar till vad docenten Bengt Naumann som har utrett boxningssportens skadeverkningar som speciellt sakkunnig har sagt vill jag framhålla, att man glömmer bort den slutsats som docent Naumann kommer till. Hans slutsats har jag tidigare refererat här i kammaren men jag

Avsättning till fonden för idrottens främjande

ber att få referera den ännu en gång. Efter att ha belyst boxningssportens skadeverkningar jämförda med skaderiskerna inom andra idrotter och efter att ha studerat Svenska boxningsförbundets åtgärder mycket noggrant kommer docent Naumann till följande slutsats:

»De tydliga strävanden att observera nackdelar och skademoment liksom möjligheterna att påverka boxningens natur, som finns inom boxningsrörelsens egna led måste man noggrant ge akt på. Blott i dessa kretsar finns tillgång till den kunskap om sporten, som ju erfordras för att ha reella utsikter att kunna åstadkomma värdefulla och bestående förändringar i åskådningar och attityder. — — —

Någon påtaglig medicinsk anledning att ingripa i detta skeende, som synes anpassat efter en rytm acceptabelt avpassad efter omständigheterna kan för närvarande ej iakttas. Inom sporten själv framkommer ideliga självuppoffrande insatser med avsikten att nå så tillfredsställande lösningar i komplicerade mänskliga sammanhang som möjligt.»

Vi negligerar inte vad läkarna säger. Vi studerar noga vad läkarna har sagt och till skillnad från herrar Sjöholm och Hamrin läser vi allt vad den sakkunnige läkare som hade att yttra sig om boxningssportens skadeverkningar har sagt. Vi negligerar inte heller de skaderisker som finns inom boxningen. Sådana finns inom den sporten liksom inom andra idrotter. Men inom Riksidrottsförbundet är vi beredda att ge Svenska boxningsförbundet allt det stöd som boxningsförbundet behöver för att eliminera riskerna för skador. Inom förbundet pågår ett ständigt arbete på att vidtaga åtgärder för att man om möjligt skall eliminera riskerna. Herr Sjöholm vet själv att sådana har vidtagits under senare år. Jag ber att få hänvisa till bestämmelsen om det obligatoriska huvudskyddet och bestämmelser beträf-

fande läkarkontroll och läkarundersökning som finns inom boxningsförbundet, vilka föranlett den sakkunnige docent Naumann att säga, att ingen annan idrott har varit så medicinskt övervakad som just boxningssporten.

Detta är alltså ett bevis för att man med de medel som finns i dag och med dem som kan komma att finnas försöker eliminera de tänkbara riskerna.

Herr Sjöholm citerade också docenten Silfverskiöld, som i en artikel i Läkartidningen uttalar sig om de skador som kan åstadkommas inom boxningen. Men när herr Sjöholm refererar docenten Silfverskiöld glömmer han även i detta referat den slutsats som docenten kom fram till. Docent Silfverskiöld skrev som slutsats i den artikel som herr Sjöholm och herr Hamrin återoplat följande:

»En nordisk kommitté, varav jag är medlem, sysslar med problemet i vad mån boxarna riskerar kroniska hjärnskador. Jag vill därför inte nu försöka yttra mig om de generella riskerna. Ovanstående beskrivning av de svåra kroniska hjärnskadetecknen gäller framför allt en speciell grupp professionella boxare». Detta är således docenten Silfverskiölds slutsats i den artikel i Läkartidningen som herr Sjöholm återopade. Det har alltså framför allt varit fråga om professionella boxare, och jag behöver väl inte upprepa vad jag tidigare sagt här i kammaren, nämligen att den professionella boxningen aldrig haft något statligt stöd, och den kommer självfallet inte att få det på grund av att den inte har och inte kan få hemvist inom Riksidrottsförbundet.

Riksidrottsförbundet har tagit mycket allvarligt på denna fråga och följer den med största intresse. Vår syn på boxningssporten framgår kanske bäst av det remissvar som förbundet lämnade med anledning av docenten Naumanns utredning. Riksidrottsförbundet framhöll bl. a. följande:

»När de värden boxningssporten re-

Avsättning till fonden för idrottens främjande

presenterar i form av samlande ungdomsarbete, god ungdomsfostran och fysisk träning vägs mot de skaderisker — som inte är mer påtagliga än i åtskilliga andra former av statsunderstödd idrottsutövning — kan Riksidrottsförbundet icke anse skäl finnas att ifrågasätta någon ändring i fråga om statsbidrag till denna del av verksamheten inom Riksidrottsförbundet.»

Den uppfattning som Riksidrottsförbundet framförde när remissvaret avlämnades delar jag till fullo även i dag.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Herr Allard säger att det är beklagligt att vi skall få en boxningsdebatt varje år och häri kan jag instämma. Om alla hade röstat för att vi inte skall lämna detta bidrag hade vi sluppit debatten i framtiden.

Detta må i och för sig vara en liten fråga. Men professor Hans Larsson, inte obekant professor i Lund på sin tid, som sysslade med saker som ligger några solvarv ifrån boxningen har sagt, att i varje liten fråga ligger en stor fråga. I denna lilla fråga om den råa boxningen ligger en fråga om människovärde, mänsklighet och ett kultursamhälles ansvar. Därför är det angeläget att vi tar upp saken, och det är också därför vi tar upp frågan om boxningen.

Herr Allard säger vidare att vi använder argument som talar mot proffsboxningen, medan det här rör sig om amatörboxning. Jag har emellertid inte sagt ett ord om proffsboxning från denna talarstol i dag, utan har enbart talat om amatörboxning.

Men det är obestriddligen så att det är samma andas barn. Det är de bästa amatörboxarna som blir proffsboxare. Amatörboxningen alstrar vissa stjärnor som slår hårdare än andra och lemlästar sina motståndare mer än andra och de blir proffsboxare. Boxningsförbundet är det minsta förbundet; det är glädjande och vi hoppas att det blir

ännu mindre. Jag tror att om man inte gav statsanslag skulle det göra kolossal effekt. Ty genom detta anslag får boxningen en falsk sanktion i en del människors ögon. De tror naturligtvis att staten satsar pengar på något som är samhällsgagnande — samhällsgagnande misshandel!

Jag tror att många föräldrar vill söka hindra sina ungdomar att boxas och bli förstörda. Men motståndet skulle skärpas om boxningen inte finge statsstöd. I det avseendet tror jag detta skulle ha kolossalt stor betydelse även om det — som herr Nilsson i Kristianstad säger — vore ännu bättre med förbud. Ett sådant kommer givetvis. Vi har haft fyra dödsfall hittills i vårt land, nästa dömer ut boxningen. Men att förnuftet inte skall vakna dessförinnan är det beklagliga. Dessa dödsfall får riksdagen ta ett visst ansvar för. Det är hårda ord men jag anser att de är riktiga.

Var finns ansvaret för ungdomen, herr Allard? Riksidrottsförbundet ansvarar för idrotten, som är sund och utvecklar kropp och själ. Men detta sker inte genom boxning. Anser verkligen herr Allard att docenten Naumanns ord skulle gälla förmer än alla dessa medicinska kapaciteters: medicinska fakulteter vid våra universitet, Svenska läkaresällskapet, medicinalstyrelsen, socialstyrelsen, Föreningen för psykisk hälsovård, professor Olivecrona, en av världens mest kända hjärnkirurger? Det kan inte herr Allard på allvar mena. Det är ett halmstrå som herr Allard försöker klamra sig fast vid. Det finns en enstämmig dom över boxningen, herr Allard, det kan inte Riksidrottsförbundet komma ifrån. Så intensivt idrottsintresserad som jag är så tillåter jag mig säga att det är en skam för svensk idrott att Riksidrottsförbundets ordförande vill stå och försvara någonting som har syften som är direkt stridande mot idrottens.

Jag skall inte förlänga debatten, men jag skulle kunna läsa upp avsnitt ur

Avsättning till fonden för idrottens främjande

denna bok, herr Allard, som talar ett annat språk. Beträffande huvudskydden säger utredningsmannen själv att de inte hjälper. »Något säkert skydd mot boxningsskador torde de sannolikt ej utgöra.» Den enda gång de gör nytta är om boxaren faller mot golvet, då kanske de gör en viss nytta, men inte mot slag. Detta har också boxningsförbundets förre ordförande, Henning Sjöström, intygat. Han sade det t. o. m. innan Naumann sade det. Naumann har fått det av Henning Sjöström, det är Sjöströms ande som svävar över den här utredningen. Det heter vidare att »användning av huvudskydd torde också kunna invagga i en falsk säkerhetskänsla». Det innebär alltså att boxarna garderar sig sämre med dessa huvudskydd — som ändå inte gör någon nytta. De har gjort boxningen ännu litet farligare i stället för att humanisera den.

Även Silfverskiöld, herr Allard, har sagt att det är de många små skadorna som är farliga, de många små skadorna som adderas. De många små skadorna får amatörboxare också. Och Silver-skiölds utredning stämmer precis med den utredning som är gjord i Amerika om avlidna boxare i 50-årsåldern. Varje idrottsman, herr Allard, vill framåt. Vi som är idrottsintresserade vet att en diskuskastare som förkovrar sig kastar fem meter längre och en löpare springer litet fortare. Han blir inte farligare för att han blir bättre, inte en brottare heller, men en boxare som blir bättre och bättre blir farligare och farligare för sin motståndare: han slår hårdare och hårdare.

Ju mer boxningssporten utvecklas, desto livsfarligare blir den. Det kan man inte säga om något som har med verklig idrott att göra. Jag skall sluta, herr talman, med att säga att det är bättre att ta livet av boxningen än av boxarna.

Herr ALLARD (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte med herr

Sjöholm diskutera docenten Naumanns kapacitet att bedöma boxningen i jämförelse med de remissinstanser som herr Sjöholm här åberopar. Men kvar står det faktum att docenten Naumann var utsedd som speciell medicinsk sakkunnig för att utreda boxningssportens skadeverkningar. Efter att ha gjort en mycket ingående utredning, efter att ha studerat boxningssporten mera ingående än någon annan i detta land, kom docent Naumann till den slutsats som jag här refererat. Jag har hört när herr Sjöholm åberopat vissa stycken av Naumanns utredning på grund av att det finns sådana avsnitt som herr Sjöholm också kan använda. Men herr Sjöholm har alltid noggrant låtit bli att nämna slutsatsen att det inte finns någon medicinsk anledning till ingripande.

Herr Sjöholm gör gällande att det är en skam för svensk idrott att jag som Riksidrottsförbundets ordförande står och försvarar boxningssporten här. Jag får väl försöka bära det, men jag tror att det är riktigare att man diskuterar min ställning som ordförande i Riksidrottsförbundet på riksidrottsmötet, som är sammansatt av ombud för samtliga specialförbund och distriktsförbund, än att vi diskuterar den i riksdagens andra kammare med utgångspunkt från herr Sjöholms betygssättning.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Herr Allard argumenterar ju i kända banor — en anklagelse som naturligtvis också kan riktas mot mig själv. Vi känner varandras argument ganska väl i den här frågan sedan många år. Jag skall alltså inte i detta ögonblick inveckla mig i någon ytterligare polemik med herr Allard.

Får jag i stället som ett bidrag till slutvinjetten på denna debatt — för övrigt också som i sitt slag en replik till herr Allard — upplysa kammaren om att för en stund sedan i medkammaren fru Myrdal gjort ett uppmärksammat,

Avsättning till fonden för idrottens främjande

engagerat och allvarligt inlägg i detta ämne. Samtidigt som hon hänvisade till sina egna, av oss alla väl kända betydelsefulla strävanden i internationella sammanhang för att söka bekämpa och begränsa våldet, beklagade hon djupt att man här i den svenska riksdagen skall med statsmedel understödja en verksamhet, som visserligen bedrivs i sportens, idrottens, namn, men som ändå bär *våldets* alla kännetecken. Jag tycker att fru Myrdals argument och hennes vädjan bör ha sin plats också i den debatt vi för här i denna kammar.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Jag går upp i denna debatt därför att någon av kammarens ledamöter — jag tror det var herr Nilsson i Kristianstad — sade att de borgerliga har överbjudit när det gäller anslagen till idrottens främjande. Högerpartiet har för sin del gått med på den upplyftning som här föreslagits med 3 miljoner kronor. Jag trodde redan från början när man här arbetade med motionerna, att man i denna riksdag skulle vara överens om det anslag som idrotten skulle behöva. Vi är alla intresserade av att skapa ett gott underlag för våra ungdomar och stödja idrottsverksamheten.

Jag hade också den uppfattningen, att man inom Riksidrottsförbundet var nöjd med det anslag som departementschefen föreslagit och som utskottet tillstyrkt — 23 375 000 kronor. Och om olika intressegrupper i detta land på grund av den ekonomiska situationen måste göra inskränkningar, så måste även idrotten göra sådana. Detta förstår man också på den idrottsliga sidan.

Detta är, herr talman, motiveringen till att vi inom högerpartiet har accepterat utskottets förslag, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 10 a); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 79:o) mom. 1) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 10 a) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 128 ja och 77 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Herr NELANDER (fp), som yttrade:
Herr talman! Jag avsåg att rösta nej men råkade trycka på ja-knappen.

Mom. 2

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets

Kraftstationer m. m.

hemställan, dels ock på bifall till reservationen 10 b); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nelander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 79:o) mom. 2) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 10 b) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nelander begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 80 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 2**Meddelande ang. plena**

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Dagens sammanträde kommer att avslutas senast kl. 1.00. De ärenden som därvid återstår på föredragningslistan upptages till avgörande onsdagen den 23 mars. Nämda dag hålles såsom tidigare meddelats utrikesdebatt, och till behandling föreligger ett trettiotal utskottsutlåtanden utöver de ärenden som i dag uppskjutes. Med hänsyn härtill

blir det med all sannolikhet nödvändigt att anordna kvällsplenum fredagen den 25 mars.

§ 3**Utgifterna inom handelsdepartementets verksamhetsområde (forts.)**

Återupptogs behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 80—82

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 83**Kraftstationer m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt I: D 1, s. 171—193) föreslagit riksdagen att *dels* till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 310 000 000 kr., *dels ock* bemyndiga Kungl. Maj:t att i överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet anförts medge vattenfallsstyrelsen att teckna borgen intill 5 000 000 kr. i varje särskilt fall och intill 20 000 000 kr. sammanlagt.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels de under punkten 53 omnämnda motionerna I: 461 och II: 585 samt I: 491 och II: 561, samtliga motioner såvitt nu var i fråga;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundin* (I: 485) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset (II: 577), i vilka motioner yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om allsidig utredning av möjligheterna till en sänkning av vattenfallsstyrelsens eltariffer i det norrländska taxområdet enligt vad i motionerna anförts.

Kraftstationer m. m.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 461 och II: 585 samt I: 491 och II: 561, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Kraftstationer m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 310 000 000 kr.;

2. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet anförts med-ge vattenfallsstyrelsen att teckna borgen intill 5 000 000 kr. i varje särskilt fall och intill 20 000 000 kr. sammanlagt;

3. att motionerna I: 485 och II: 577 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Åxel Andersson, Harry Carlsson, Karl-Erik Eriksson, Ståhl, Wedén* och *Nelander*, vilka under förutsättning av bifall till reservationen c) vid punkten 53 ansett att utskottet under 1. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:t förslag samt med bifall till motionerna I: 461 och II: 585 ävensom med avslag å motionerna I: 491 och II: 561, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Kraftstationer m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 302 000 000 kr.;

b) av fröken *Andersson* samt herrar *Åkerlund, Bohman* och *Björkman*, vilka under förutsättning av bifall till reservationen d) vid punkten 53 ansett att utskottet under 1. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 461 och II: 585 ävensom med bifall till motionerna I: 491 och II: 561, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Kraftstationer m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 290 000 000 kr.;

c) av herrar *Johan Olsson, Eliasson* i Sundborn och *Sjönell*, vilka under förutsättning av bifall till reservationen e) vid punkten 53 ansett att utskottet under 1. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:t förslag samt motionerna I: 461 och II: 585 ävensom med avslag å motionerna I: 491 och II: 561, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Kraftstationer m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 310 000 000 kr., dock med beaktande av vad reservanternas anförda beträffande användningen av anslaget;

d) av herrar *Åxel Andersson, Ivar Johansson, Karl-Erik Eriksson, Johan Öls-son, Eliasson* i Sundborn, *Wedén* och *Sjönell*, vilka ansett att utskottet under 3. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 485 och II: 577, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om allsidig utredning av möjligheterna till en sänkning av vattenfallsstyrelsens eltariffer i det norrländska taxområdet.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Under denna punkt behandlas bl. a. motioner om en utredning av frågan om nedskärning av vattenfallsstyrelsens eltariffer i det norrländska taxområdet. Detta är ett spörsmål av stor lokaliseringspolitisk betydelse. Det har av en del personer betecknats såsom en fråga om subventioner eller ej till en viss landsdels, nämligen Norrlands, näringsliv. Det är enligt min bedömning i väl så stor utsträckning fråga om ej denna landsdels naturtillgångar nu exploateras på villkor, som innebär favörer åt landet i övrigt — ett oriktigt förhållande som motiverar att något blir gjort i detta ärende.

Av lokaliseringsutredningens olika detaljförslag förverkligades en del genom riksdagsbeslutet av år 1964. Andra av utredningens förslag står alltfört på önskelistan. Ett av de mera betydelsefulla som ännu inte genomförts är yrkandet om en 10-procentig sänkning av

Kraftstationer m. m.

vattenfallsstyrelsens eltariffer i Norrland.

Från Norrland kommer den överväldigande delen av landets vattenkraft, omkring fyra femtedelar. Vattenkraften ger även — får jag erinra om den debatt vi nyss har haft om kostnaden för och tveksamheten om våra atomkraftsanläggningar — den ojämförligt billigaste elektriska energien. Den industriella produktionen i Norrland är samtidigt av helt naturliga orsaker koncentrerad till grenar som är förhållandevis energikrävande. Räknat per arbetare är förbrukningen av elkraft inom industrien i Norrland tre gånger större än i Svealand. Priset på elkraft blir därför av avgörande betydelse för utvecklingen av näringslivet i Norrland och därmed för befolkningens utkomstmöjligheter.

Häremot har det invänts att vattenfallsstyrelsen sedan några år redan tillämpar något lägre eltariffer i Norrland. Detta är i och för sig riktigt — fattas bara annat! Det rör sig dock inte om större taxenedsättningar än att de torde uppvägas av de överföringskostnader och strömförluster som uppstår vid transport av ström till de sydligare landsdelarna. Härutöver finns det även andra förhållanden som bör beaktas i detta sammanhang.

»Produktionskostnaderna för vattenkraft» — säger lokaliseringsutredningen — »är beroende av dels de naturliga förutsättningarna och dels tidpunkten för anläggningens utbyggnad. I stort sett gäller att de anläggningar, som byggts tidigast, kan producera den billigaste kraften och att de även ligger bäst till från distributionssynpunkt. Kostnaderna för nytillkommande produktion av elektrisk kraft blir i genomsnitt högre än för kraftproduktion vid redan befintliga anläggningar, även om hänsyn tas till återanskaffningskostnaderna för dessa äldre anläggningar. Huvuddelen av den nytillkomna elkraften överförs emellertid till landets mel-

lersta och södra delar, medan däremot konsumtionen inom landets norra delar gott och väl kan täckas genom leveranser från de äldre och bättre belägna verken, som producerar den billigaste kraften.» Så långt lokaliseringsutredningen.

Utöver detta förhållande må även påpekas det faktum att staten — som genom vattenfallsstyrelsen är den dominerande kraftexploatören i Norrland — åt sitt verk har ordnat favörer i skattehänseende. Staten har bl. a. förbehållit sina verk rätt till gäldränteavdrag vid beskattningen, vilken inte erbjuds andra företag. Resultatet därav har varit och är att kraftverkskommunerna i Norrland undandrages skatteintäkter som eljest skulle ha erhållits.

Mot denna bakgrund skulle det i och för sig vara motiverat med ett beslut enligt lokaliseringsutredningens förslag — en 10-procentig sänkning av eltarifferna i Norrland. Emellertid har vi motionärer — liksom reservanterna — till följd av riksdagsmajoritetens inställning under de två gångna riksdagarna avstått från att yrka på omedelbara åtgärder. Vi har begränsat vårt yrkande till att hemställa om en utredning av frågan och därav föranledda förslag. I betraktande av vårt yrkande framstår det som något torftigt att utskottet som motiv för sitt avslagsyrkande endast hänvisar till 1964 och 1965 års riksdagsbeslut. Till dessa riksdagar har inte förelegat, såsom nu, några motioner med förslag om utredning av denna fråga.

Låt mig härvidlag få framhålla att det vid remissbehandlingen av lokaliseringsutredningens förslag var ett stort antal instanser som tillstyrkte yrkandet om en sänkning av ifrågasvarande eltariffer. Därutöver var det även några remissinstanser som visserligen inte förordade utredningens konstruktion men som ville att frågan skulle ytterligare utredas. Bland dessa senare må nämnas Landsorganisationen och kommerskollegium. Enligt kommerskollegii

mening borde »särskilt undersökas, om inte skäl föreligger att ytterligare sänka de norrländska taxorna, eftersom källorna till övervägande del är belägna i Norrland».

Herr talman! En utredning — en närmare belysning — av denna fråga synes vara befogad. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen 11 d av herr Axel Andersson m. fl.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Vid avdelningens behandling av denna punkt i statsverkspropositionen hade vi föredragning av representanter för vattenfallsstyrelsen. I anslutning till den föredragningen lämnades också en redovisning över de priser som tas ut för elektrisk ström. Enligt de uppgifter som avdelningen då fick skulle priset på elström i Norrland proportionellt sett vara lägre än priset i Sydsverige, d. v. s. sedan man dragit av kostnaderna för distribution av den sydsvenska kraften, så att man vid kostnadsjämförelsen fick samma utgångsläge för de båda områdena. Man skulle alltså redan i viss utsträckning ha beaktat de önskemål som vid tidigare tillfällen framförts om billigare elkraft i Norrland. Mot bakgrunden av dessa upplysningar har utskottet för sin del ansett att det för närvarande inte föreligger någon anledning att vidta några extra åtgärder.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag vill till herr Lindholm säga att vi är helt överens om att vattenfallsstyrelsen i viss utsträckning har beaktat de önskemål som ligger bakom vårt yrkande om en sänkning av eltariffer i Norrland. Men »i viss utsträckning» finner vi inte vara tillfredsställande, utan vi skulle önska att det

Statens hantverks- och industrilånefond tas skälig och full hänsyn till våra önskemål.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 3

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservation 11 d) av herr Axel Andersson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 84

Statens hantverks- och industrilånefond

Sedan punkten föredragits anförde

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Till punkten 84 som gäller statens hantverks- och industrilånefond, vilken främst har till uppgift att underlätta kapitalförsörjningen för de mindre och medelstora företagen, har vi fogat ett särskilt yttrande.

För innevarande budgetår har för detta ändamål på kapitalbudgeten anvisats ett anslag av 18 miljoner kronor. Kommerskollegium har hemställt om 26 miljoner kronor för det kommande budgetåret. Det ansvariga ämbetsverket har efter noggranna beräkningar och med hänsynstagande till möjligen kommande omläggningar efter pågående utredning om företagareföreningarnas organisation kommit fram till att nämnda summa bör tillföras fonden för att den skall kunna tillgodose den mindre och medelstora företagsamhetens beräknade lånebehov. Företagareföreningarnas förbund har på grundval av äskandena från landets olika företagareföreningar beräknat anslagsbehovet till 37 miljoner kronor, varvid man ändå tagit hänsyn till inflytande amorteringar på förut utlånade medel.

I motionerna I: 185 och II: 258, vil-

Lån till Aktiebolaget Atomenergi för uppförande av en atomkraftstation i Marviken

ken senare också jag undertecknat, har hemställts om samma belopp som kommerskollegium begärt, d. v. s. 26 miljoner kronor. På grund av den kärva ekonomiska situationen har vi inte ansett oss nu kunna reservera oss för detta i och för sig fullt motiverade belopp. Men vi har i ett särskilt yttrande framhållit, att målsättningen bör vara att redan nästa år söka tillföra fonden det av kommerskollegium och motionärerna äskade beloppet. Samtidigt därmed bör också en höjning av gränserna för företagareföreningarnas utlåning upp till 150 000 kronor övervägas.

I detta anförande instämde herr *Eliasson* i Sundborn (cp).

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 85**Lån till Aktiebolaget Atomenergi för uppförande av en atomkraftstation i Marviken**

Kungl. Maj:t hade (punkt VI: 1, s. 193 o. 194) föreslagit riksdagen att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 42 000 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft de under punkten 53 omnämnda motionerna I: 461 och II: 585 samt I: 491 och II: 561, samtliga motioner såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 461 och II: 585 samt I: 491 och II: 561, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Lån till Aktiebolaget Atomenergi för uppförande av en atomkraftstation i Marviken för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 42 000 000 kr.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Axel Andersson*, *Harry Carlsson*, *Karl-Erik Eriksson*, *Ståhl*, *Weden* och *Nelander*, vilka under förutsätt-

ning av bifall till reservationen c) vid punkten 53 ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 461 och II: 585 ävensom med avslag å motionerna I: 491 och II: 561, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Lån till Aktiebolaget Atomenergi för uppförande av en atomkraftstation i Marviken för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 34 000 000 kr.;

b) av fröken *Andersson* samt herrar *Åkerlund*, *Bohman* och *Björkman*, vilka under förutsättning av bifall till reservationen d) vid punkten 53 ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 461 och II: 585 ävensom med bifall till motionerna I: 491 och II: 561, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Lån till Aktiebolaget Atomenergi för uppförande av atomkraftstation i Marviken för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 21 000 000 kr.;

c) av herrar *Johan Olsson*, *Eliasson* i Sundborn och *Sjönell*, vilka under förutsättning av bifall till reservationen e) vid punkten 53 ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 461 och II: 585 ävensom med avslag å motionerna I: 491 och II: 561, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Lån till Aktiebolaget Atomenergi för uppförande av en atomkraftstation i Marviken för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 42 000 000 kr., dock med beaktande av vad reservanterna anfört beträffande användningen av anslaget.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 86—88

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 89

Lades till handlingarna.

§ 4

Ytterligare avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till Norrlandsfonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till Norrlandsfonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete jämte en i ämnet väckt motion.

I propositionen nr 21 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 30 december 1965, föreslagit riksdagen godkänna att under en femårsperiod med början år 1966 av den staten tillfallande vinsten från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag årligen avsattes högst 15 milj. kr. till Norrlandsfonden och högst 10 milj. kr. till Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete.

I anledning av förevarande proposition hade inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.* väckts en motion (II: 791), vari hemställts att riksdagen, med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition, måtte besluta att under en femårsperiod med början år 1966 av den staten tillfallande vinsten från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag årligen avsattes högst 20 milj. kr. till Norrlandsfonden och högst 5 milj. kr. till Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 791, godkänna att under en femårsperiod med början år 1966 av den staten tillfallande vinsten från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag årligen avsattes högst 15 milj. kr. till Norrlandsfonden och högst 10 milj. kr. till Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson*, *Harry Carlsson*, *Akerlund*, *Karl-Erik Eriksson*, *Strandberg*, *Johan Olsson*, *Eliasson* i Sundborn, *Larsson* i Hedenäset, *Wedén*, *Björkman* och *Nelander*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 791, godkänna att under en femårsperiod med början år 1966 av den staten tillfallande vinsten från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag årligen avsattes högst 20 milj. kr. till Norrlandsfonden och högst 5 milj. kr. till Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Akerlund*, *Strandberg*, *Bohman* och *Björkman*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! 1961 års riksdag beslöt att högst 25 miljoner kronor av statens vinst från LKAB skulle få årligen under en femårsperiod avsättas till två fonder. Till den ena fonden — Norrlandsfonden — bestämdes avsättningen till 15 miljoner kronor, och till den andra fonden — Malmfonden — bestämdes avsättningen till 10 miljoner kronor.

I det nu förevarande utlåtandet behandlas Kungl. Maj:ts förslag om att avsättningen under kommande femårsperiod skall uppgå till samma totalbelopp och att fördelningen mellan fonderna skall vara densamma som hittills gällt.

Norrlandsfondens ändamål är att främja näringslivets framtida utveckling i Norrland, främst i Norrbottens län. I första hand skall fonden stödja sådant forsknings- och utvecklingsarbete som syftar till att vidareutveckla norrländska råvarutillgångar. Nu har Norrlandsfondens styrelse framhållit, att man bättre skulle tjäna fondens syfte om fonden finge stödja även andra

Ytterligare avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till Norrlandsfonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete

projekt än sådana som bygger på förädling av norrländska råvaror. Detta har också handelsministern gått med på, men han har tillfogat villkoret, att den verksamhet som skall få ekonomiskt stöd i varje fall inom rimlig tid skall kunna antas medföra bestående sysselsättningsmöjligheter för befolkningen i Norrland.

Malmfondens ändamål är ju att främja sådant forsknings- och utvecklingsarbete, främst inom naturvetenskap och teknik, som har omedelbar industriell anknytning eller som med hänsyn till sin omfattning eller långsiktiga karaktär inte normalt kan påräkna anslag från vederbörande statliga forskningsråd.

Det har förts en principdiskussion hurvida medel som kommer från vinster, exempelvis från riksbanken och statliga bolag, bör ha en sådan här specialdestinering. För min del har jag en viss förståelse för den tveksamhet som kommit till uttryck. Jag menar inte att forskningen borde gå miste om dessa pengar, men principiellt kan det finnas motiv för att låta dessa vinstmedel i vanlig ordning flyta in i budgeten och för att behandla anslagsfrågorna på vanligt sätt, detta för att undvika splittning och bristande samordning. Men jag är inte beredd att acceptera en sådan argumentation när det gäller avsättningen till Norrlandsfonden av vinstmedel från LKAB. Statens engagemang i LKAB och statsmakternas ansvar för utvecklingen i Norrland utgör enligt min mening ett alldeles klart motiv för direkta och betydande insatser i forsknings- och utvecklingsarbetet i syfte att främja en differentiering och en förstärkning av sysselsättningsmöjligheterna i Norrland, särskilt i övre Norrland.

I en motion av herr Larsson i Hedenäset m. fl. har begärts att den inbördes fördelningen mellan Norrlandsfonden och Malmfonden skulle ändras så, att avsättningen till Norrlandsfonden per

år ökades med 5 miljoner kronor och att en motsvarande minskning skedde beträffande Malmfonden. Som motiv för detta har man pekat dels på Norrlandsfondens angelägna ändamål och dels på de medelsanspråk som föreligger. Norrlandsfonden hade i början av september förra året en disponibel behållning på 9,4 miljoner, men samtidigt förelåg 53 icke färdigbehandlade ansökningar om bidrag och lån på sammanlagt 25 miljoner kronor, och vid denna tidpunkt återstod ju huvuddelen av budgetåret. Motsvarande siffror för Malmfonden visade inte samma stora belastning. Malmfonden hade vid denna tidpunkt en disponibel behållning på över 20 miljoner kronor, och antalet icke färdigbehandlade ansökningar uppgick till 12 med ett sökt belopp på totalt 8 miljoner kronor.

Vi reservanter har ansett att det i motionen anförts mycket bärande skäl för den ändring som begärts. Utskottets majoritet har emellertid avstyrkt motionen, men ansett sig böra göra en skrivning som enligt majoritetens uppfattning tillgodoser motionärernas önskemål i väsentlig mån. Enligt majoritetens mening täcker dessa båda fonders verksamhetsområden delvis varandra och man har bl. a. pekat på att från Malmfonden lämnats stöd med betydande belopp till projekt lokaliserade till Norrland eller för ändamål som har stark anknytning till norrländska råvaror och norrländskt näringsliv. Utskottets majoritet har förutsatt att Malmfonden även framdeles skall beakta det allmänna intresset av en förstärkning av det norrländska näringslivet.

Det är alldeles uppenbart att skrivningen i utskottsutlåtandet på denna punkt blivit välvilligare tack vare motionen — det erkännandet vill jag utan vidare ge utskottsmajoriteten.

Av de sammanlagt 38 miljoner kronor som Malmfonden hittills beviljat har

Ytterligare avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till Norrlandsfonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete

3,4 miljoner gått till institutioner och företag i Norrland och drygt 10 miljoner till institutioner och företag i landets övriga delar för projekt som har anknytning till råvaror eller produktion som även finns i Norrland. Till detta skulle jag endast vilja säga, herr talman, att jag inte är så imponerad av dessa siffror, som statsutskottets femte avdelning fått del av. Det vore högst anmärkningsvärt, om inte en del av Malmfondens insatser för forsknings- och utvecklingsarbete skulle gälla råvaror eller produkter som också finns företrädda inom norrländskt näringsliv.

Jag kan inte finna annat än att utskottsmajoritetens ställningstagande innebär ett erkännande av att motionärernas krav är starkt motiverade, men man har nöjt sig med en s. k. välvillig skrivning i stället för att tillstyrka motionen.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Herr ÖHVALL (fp):

Herr talman! Jag kan instämma med herr Eliasson i hans synpunkter på denna fråga, men som medmotionär vill jag ändå utveckla några tankar kring ifrågakvarande anslag.

Norrland och kanske främst Norrbotten befinner sig för närvarande i ett utvecklingsskede som väl alla, vilka intresserat sig för förhållandena där, har anledning att känna sig glada åt. En rad företag har etablerats med hjälp av lokaliseringsstödet och andra ligger i startgroparna. Riksdagen har också genom de lokaliseringspolitiska besluten givit uttryck för sin tro på att en industriell utveckling skall kunna åstadkommas även i norra delen av landet.

Vi som motionerat om en annan fördelning mellan Norrlandsfonden och Malmfonden anser, att de fondmedel som står till förfogande i största möjliga

utsträckning bör användas inom ramen för Norrlandsfondens uppgifter. Vi har också frågat oss, om det över huvud taget kan vara motiverat med en uppspaltning av dessa medel i två fonder. Det vore rimligt att medel som avsättes av LKAB:s vinst för forskning och utvecklingsarbete helt finge gå till Norrlandsfonden. Gruvbrytning är en verksamhet som avtappar naturrikedomar utan återväxt. Dessutom är järnmalm en produkt som är ytterst känslig för växlingar på exportmarknaden.

Vi har dock inte ansett att vi bör i detta sammanhang yrka på att hela beloppet, 25 miljoner kronor, avsättes till Norrlandsfonden. Däremot menar vi på goda grunder att avsättningen till Norrlandsfonden bör utgöra 20 miljoner kronor och till Malmfonden 5 miljoner kronor. Våra skäl för en annan fördelning mellan fonderna är att Norrlandsfondens verksamhetsområde och uppgifter bäst svarar mot vår uppfattning om hur fondmedlen skall användas och att Norrlandsfondens resurser nu är praktiskt taget uttömda.

Det sammanlagda beloppet när det gäller de ansökningar, som i början av 1966 befann sig under behandling inom fondens kansli, uppgår till hela 35 miljoner kronor; 17,9 miljoner kronor avser stöd till forskning och utvecklingsarbete och 17,1 miljoner avser lån till industriell utbyggnad. Antalet projekt är inte mindre än 52. Det nämnda beloppet avser givetvis inte en total finansiering av projekten, utan endast den del därav som ansökan hos Norrlandsfonden gäller.

Utöver de nämnda beloppen föreligger dessutom ett stort latent kreditbehov för tidigare engagemang från fondens sida, avseende utvecklingsarbetet.

Som framgår av vår motion — och det har herr Eliasson redan påpekat — är belastningen på Malmfonden inte alls lika stor. Den 1 september 1965 hade

Ytterligare avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till Norrlandsfonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete

denna fond disponibel behållning på drygt 20 miljoner kronor. Även om man bifallit samtliga ansökningar som inkommit vid denna tidpunkt kvarstod ändå 12 miljoner kronor i disponibla medel.

Utskottets majoritet har skrivit på ett sätt som jag tycker liknar den obotfärdiges förhinder. Man tycks gärna vilja tro att malmfondsmedel skall flyta över till Norrlandsfondens verksamhetsområde, men likväl samlar man sig till att avstyrka motionen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag vill endast tillägga några få reflexioner utöver vad som redan anförts i debatten.

I och ord och bild presenterades i gårdagens TV-program något om vad Norrlandsfonden är och utträtt liksom behovet av dess verksamhet. Även om gruppmötena i åtskilliga fall lade hinder i vägen hoppas jag ändå att en del av kammarens ledamöter hade tillfälle att se detta program.

Vad var det avgörande motivet då avsättning och fondering för olika konstruktiva ändamål av viss del av LKAB:s vinstmedel beslöts? En studie av motioner, utredningsdirektiv, proposition och utskottsutlåtande ger svaret på den frågan. Inför ökande uttag ur de lappländska malmfälten och mot bakgrunden av att exploaterandet av malmfyndigheterna till sist leder till att naturtillgångarna börjar sina, bedömdes det såsom riktigt att begagna en del av malmvinsterna för uppbyggnad av landsdelens näringsliv i övrigt. Under åren sedan dess har brytningskvantiteten vid dessa gruvor stigit snabbt. Därigenom har även motiven för avsättning av medel till Norrlandsfonden ytterligare accentuerats. Avsättningen av vinst-

medel från LKAB sker förutom till Norrlandsfonden även till Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete.

Jag finner det i detta sammanhang angeläget understryka vikten och betydelsen av att våra resurser så långt möjligt disponeras för forsknings- och utvecklingsarbete. Därom råder inte delade meningar mellan motionärerna, reservanterna och utskottsmajoriteten. Mot bakgrunden av denna grundsyn måste dock ifrågasättas, om inte vinstmedel från ett företag, lokaliserat till en viss landsdel, bör då de specialdestineras i första hand disponeras för den berörda landsdelens utveckling. Detta är så mycket mera betydelsefullt som det här gäller Norrland och framför allt dess nordligaste delar, där det största behovet föreligger i detta hänseende.

Såsom redan nämnts i debatten har belastningen på Malmfonden inte varit lika stor som på Norrlandsfonden under de gångna åren. Låt mig slå fast den utveckling som skett beträffande Norrlandsfonden bara under den korta tid som de senaste månaderna utgör. Medan Norrlandsfonden den 1 september 1965 uppvisade en behållning på 9,4 miljoner kronor och ineliggande inte färdigbehandlade ansökningar uppgick till 25,3 miljoner kronor, hade behållningen vid årsskiftet 1965—1966 sjunkit till endast 2 miljoner kronor medan de ineliggande ansökningarna stigit till 35 miljoner kronor eller mer än två års avsättningar enligt det föreliggande utskottsförslaget.

Det ter sig för mig som uppenbart att en prioritering av Norrlandsfonden helt står i överensstämmelse med det grundläggande motivet för avsättning av viss del av vinstmedlen från LKAB. Angelägenheten att främja näringslivets utveckling i Norrland som en ersättning för de värden som i accelererande takt bortföres från de lappländska malmfälten har ytterligare understrukits. De

Ytterligare avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till Norrlandsfonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete

siffror som jag här har anfört och som tidigare nämnts i debatten beträffande Norrlandsfondens ställning och balansen av ännu inte behandlade ansökningar belyser ytterligare detta förhållande.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr PETERSSON (h):

Herr talman! De föregående talarna har så utförligt berört frågan om Norrlandsfonden och Malmfonden att jag endast med några ord skall uttala min tillfredsställelse med utskottets behandling av förslaget om fortsatt avsättning till dessa fonder.

Inom parentes vill jag nämna att riksdagen i dag har att ta ställning till två väsentliga norrlandsfrågor, där motionärerna fått gehör för sina synpunkter både hos utskottsmajoriteten och hos reservanter på ett sådant sätt att frågorna blivit mera positivt behandlade än propositionen gav anledning att förmoda. Förutom den fråga det här gäller avser jag frågan om anskaffandet av en ny statsisbrytare. I båda fallen får man som motionär en behaglig känsla av att ha vunnit gehör för sina synpunkter.

I motionen II: 791, som väckts av tre företrädare för de borgerliga partierna, däribland jag själv, har yrkats att den årliga avsättningen från LKAB om 25 miljoner kronor skall med 20 miljoner kronor tillföras Norrlandsfonden och med 5 miljoner kronor Malmfonden. Förutom att motionen föranlett en reservation med talrik anslutning har den även påverkat utskottsmajoritetens skrivning i positiv riktning till förmån för den landsända varifrån LKAB hämtar sina vinster.

Norrlandsfondens stora betydelse för näringslivets framtida utveckling i Norrland är självklar — en utveckling som skulle möta ännu större svårigheter om jordbruksutredningens majoritets förslag kommer att bli riksdagens beslut.

Medelsförbrukningen i de båda fonderna ger också ökad tyngd åt reservanternas krav att en större del av de avsatta medlen skall tillföras Norrlandsfonden.

Herr talman! Jag vill med dessa ord instämma i yrkandet om bifall till reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

I detta anförande instämde herrar Nordgren och Nilsson i Agnäs (båda h).

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! När jag lyssnade till de föregående talarna i denna fråga fick jag en stark känsla av att de på något sätt ville isolera Norrland från Sverige i övrigt. Vi bör ändå komma ihåg att Norrland inte är någon förvisningsort. Norrland är inte skilt från det övriga Sverige, utan tillhör Sverige på samma sätt som alla andra landskap. Därför har vi alla ett gemensamt intresse av att lösa problem som uppstår inom den landsändan lika väl som vi har intresse av att lösa problem när de uppstår i andra områden inom Sverige. Jag tror inte det är riktigt att föra debatten så, som om ett område skulle vara isolerat från det övriga Sverige.

Att man i Norrland har haft betydande svårigheter på sysselsättningsområdet är jag medveten om, men det är väl också bekant, att när lokaliseringsstödet beslutades, gavs med hänsyn till just dessa svårigheter en viss prioritet åt de norrländska länen, vilket på sitt sätt var ett uttryck för det resonemang som jag tidigare fört, nämligen att det måste vara ett gemensamt intresse för oss alla att lösa problem som skapar svårigheter för människorna i vårt land. Det är också detta som har legat till grund för den arbetsmarknadspolitik och politik över huvud taget som har bedrivits. Vi kan med andra ord inte föra en landskapspolitik utan vår politik måste omspanna hela den svenska

Ytterligare avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till Norrlandsfonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete

nationen, när det gäller att bedöma hur olika frågor skall lösas.

Att den fråga som nu diskuteras har tagits upp på sätt som skett har därför varit ägnat att förvåna, mot bakgrunden av det betraktelsesätt som borde vara naturligt i detta sammanhang. Det tillsattes ju en utredning som hade att framlägga förslag om hur dessa specialmedel skulle användas. Utredningen föreslog, om jag inte minns alldeles fel, att hela beloppet, 25 miljoner kronor, skulle användas till forskning. I anslutning till detta förslag fördes en diskussion, varvid gjordes gällande, att 25 miljoner till forskning kanske var en väl stor summa på en gång, inte därför att man ansåg att forskningen skulle sakna möjlighet att konsumera beloppet, utan därför att man menade att vissa åtgärder borde vidtas omedelbart. Därför resulterade diskussionen i att man vid det slutliga avgörandet delade beloppet i två poster, en Norrlandsfond på 15 miljoner och en Malmfond för forskning på 10 miljoner. Sedan dess har man använt Malmfonden för att sätta i gång en betydande forskningsverksamhet. Jag vill erinra om att därvid har tagits upp vissa specialproblem som direkt berör Norrland; det metallurgiska laboratoriet och en del annat har tillskapats där uppe, och det har igångsatts vissa specialforskningar som har ett oskiljaktigt samband med norrlandsproblematiken.

Hur ser nu utskottet och jag själv på norrlandsfrågan? Jo, vi är positivt inställda till att människorna i Norrland liksom i övriga delar av landet skall ha största möjliga valfrihet när det gäller att välja en sysselsättning genom vilken de skall kunna finna sin bärgning. Om man studerar förhållandena exempelvis i Norrbotten, finner man, att det enskilda näringslivet endast i ringa utsträckning har velat engagera sig där uppe. Under senare år

har genom lokaliseringspolitiska åtgärder en mentalitetsförändring inträtt, en mentalitetsförändring som jag för min del hälsar med tillfredsställelse och som jag hoppas skall smitta av sig. Men ett av kärnproblemen i Norrland har ju varit ensidigheten i det norrländska näringslivet. Genom att försöka åstadkomma förutsättningar för ett mera differentierat näringsliv skapar man också vidgade utkomstmöjligheter åt den norrbottniska befolkningen.

Det är i detta sammanhang forskningen får sin oerhört stora betydelse. Genom att forska för att söka åstadkomma nya metoder, nya produktionssätt m. m. bör man kunna skapa möjligheter till ett rikare differentierat näringsliv i Norrland, ty det som är nyttigt för landet i övrigt kan inte vara skadligt när det gäller utvecklingen av det norrländska näringslivet. Det har hittills i olika avseenden visat sig att fruktbärande impulser på ett håll har haft en viss förmåga att vidgas till andra områden inom det svenska samhället.

Det är därför som jag inom utskottet icke har kunnat medverka till en ändring av fördelningsgrunderna och följaktligen också har varit med om att avstyrka motionen. Jag tror att med den verksamhet, som nu bedrivs inom de båda fonderna och med det samarbete mellan de båda fondförvaltningarna som utskottet har sagt förutsättes, bör det vara möjligt att snabbare och bättre stödja just det intresse som motionärerna gör anspråk på att vara speciella företrädare för, nämligen intresset att ge en tryggare utkomstmöjlighet åt medborgarna i Norrbotten. Ett bifall till motionen skulle försena mycket av den forskning som nu bedrivs och härigenom fördröja utnyttjandet av de forskningsresultat som uppnås.

Från annat håll har också vitsordats att man genom satsningen på den norrländska forskningen tror sig kunna yt-

Ytterligare avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till Norrlandsfonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete

terligare utvidga och — vilket jag tror är väsentligt — differentiera det norrländska näringslivet och på så sätt skapa bättre utkomstmöjligheter för dem som bygger och bor där uppe. Därför betraktar jag inte denna satsning, herr talman, som en fientlig handling utan som ett uttryck för ett positivt intresse att hjälpa den norrländska befolkningen till samma stabila underlag för livsföringen som man har i de bättre ordnade delarna av landet.

Herr talman! Jag ber att med stöd av det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag finner det angeläget understryka att herr Lindholm och jag är överens i fråga om mycket. Det är ingen anledning att på något sätt polemisera mot hans uttalanden om behovet av en förstärkning och en rikare differentiering av näringslivet i Norrland. Jag anser det emellertid även viktigt att framhålla, att motionärernas och reservanternas önskemål ingalunda går ut på att isolera Norrland från det övriga Sverige. Det är uppenbart att vi behöver varandra i olika delar av vårt — i varje fall beträffande folkmängden — lilla land. Vi är beroende av varandra, och det är därför som motionärerna bara har hemställt om den hjälp till självhjälp som en förstärkning av Norrlandsfonden skulle utgöra. Det är inte fråga om några nådemedel utan en skälig andel av vinstmedlen.

Herr Lindholm nämnde lokaliseringsgiven. Jag vill ingalunda ifrågasätta dess betydelse för Norrland, men låt mig påpeka att lokaliseringsutredningens ordförande har skrivit under framställningen om inte 20 utan 25 miljoner kronor per år till Norrlandsfonden.

I detta anförande instämde herr Petersson (h).

Herr ÖHVALL (fp):

Herr talman! Även jag kan instämma i de positiva synpunkter som herr Lindholm gjorde sig till tolk för när det gäller utvecklingen i norr. Däremot tycker jag inte att slutsatsen borde vara att motionen skall avslås. Det måste i alla fall här vara fråga om ett riksintrasse av främsta rang. Av TV-programmet i går kväll framgick alldeles tydligt, hur angeläget det är att använda den förliga vind som för närvarande blåser inom näringslivet i Norrland. Menar vi allvar med att där försöka få i gång en industriell utveckling på längre sikt bör vi utnyttja denna förliga vind.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! På grund av vissa omständigheter har jag besökt varenda kommun i Norrbotten och över huvud taget rest ganska mycket i Norrland. Jag är således inte främmande för den problematik som möter däruppe, och detta gör också att jag är speciellt intresserad av att man utnyttjar de mest rationella metoderna för att komma till rätta med de svårigheter som obestriddligen finns för många människor i Norrland.

Från dessa utgångspunkter har jag kommit till den slutsatsen att ett bifall till motionen i sak skulle innebära en försening av utvecklingen. Om man flyttar över 5 miljoner kronor från sådan forskning, som är utomordentligt betydelsefull för utvecklingen, till startandet av någon enstaka verkstad, har man fränhänt sig möjligheterna att ge den större hjälp som kan åstadkommas genom bedrivandet av forskning.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag vill ingalunda ifrågasätta att inte herr Lindholm har rest i övre Norrland och känner till en hel

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

del av problematiken där. Men de som bor och har sin dagliga gärning i dessa bygder är väl inte heller renons på kunskande om vad som behöver göras.

Det väsentliga är emellertid att den av oss föreslagna överflyttningen av 5 miljoner kronor från Malmfonden till Norrlandsfonden icke innebär att — såsom herr Lindholm tycktes förmoda — detta belopp i fortsättningen icke skulle användas för forskningsstöd utan enbart för lån till mindre företagare. Norrlandsfonden har även till uppgift att lämna stöd till forsknings- och utvecklingsarbete, och jag vill erinra om att fonden för närvarande har inneliggande framställningar om anslag på icke mindre än 17 miljoner kronor för sådana ändamål.

Frågan gäller följaktligen icke forskning eller ej, utan forskning med prioritet för norrlandsbehoven.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att

han funne flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 118 ja och 82 nej, varjämte 3 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5

Anslag till sjöfartsändamål

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1966/67 till sjöfartsändamål jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

Kungl. Maj:t hade (bilaga 8, punkt D 1—8, s. 88—131) beträffande sjöfartsverket framlagt de förslag, som framginge av i utlåtandet lämnad redogörelse.

I samband med omläggning av sjöfartsverkets anslagssystem förutsattes verkets kapitaltillgångar fr. o. m. budgetåret 1966/67 skola redovisas under en ny kapitalfond, benämnd Sjöfartsverkets fond. Medel för ifrågavarande ändamål föreslogs, såsom framginge av punkten 10 i utskottets utlåtande, beräknas under ett nytt investeringsanslag med rubriken Sjöfartsmateriel m. m. och upptagas med ett belopp av 13 200 000 kr. För anskaffning av lotsbåtar föreslog departementschefen ett oförändrat belopp av 1 500 000 kr., vilket togs upp under nämnda fond. För statens isbrytarverksamhet beräknade departementschefen ett ökat medelsbehov av 998 000 kr. Sammanlagt föreslogs för ändamålet

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

7 998 000 kr., vilket belopp hänfördes till anslaget Isbrytning.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svenungsson m. fl.* (I: 181) och den andra inom andra kammaren av herr *Oskarson m. fl.* (II: 239), i vilka hemställts att riksdagen anhölle om att Kungl. Maj:t måtte till anskaffning av lotsbåtar anvisa ett anslag av 2 000 000 kr. att redovisas under Sjöfartsverkets fond för budgetåret 1966/67;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundin* (I: 449) och den andra inom andra kammaren av herr *Franzén* i Träkumla *m. fl.* (II: 535), i vilka hemställts att riksdagen måtte bevilja ett reservationsanslag av 1 000 000 kr. att ställas till marinförvaltningens förfogande för budgetåret 1966/67 för bestridande av kostnader för förberedelser för anskaffning av en ny statsisbrytare;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Strandberg m. fl.* (I: 80) och den andra inom andra kammaren av herr *Petersson m. fl.* (II: 118), i vilka hemställts att riksdagen måtte ställa ett reservationsanslag av 1 000 000 kr. till marinförvaltningens förfogande för bestridande av kostnader för förberedelser för anskaffning av en ny statsisbrytare;

dels en inom andra kammaren av herr *Westberg* väckt motion (II: 39), vari hemställts att riksdagen vid sin behandling av anslaget till isbrytning för budgetåret 1966/67 under sjätte huvudtiteln måtte bevilja ett förslagsanslag av 1 000 000 kr. till bestridande av kostnader för förberedelser för anskaffning av en ny statsisbrytare och således till Isbrytning anvisa ett förslagsanslag av 9 000 000 kr.;

dels en inom andra kammaren av herr *Ohvall m. fl.* väckt motion (II: 69);

dels ock en inom andra kammaren

av herrar *Wiklund* och *Nihlfors* väckt motion (II: 68).

Utskottet hemställde, att riksdagen med avslag å berörda motioner måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

I sitt yttrande anförde utskottet bl. a. följande.

I sin anslagsberäkning för nästkommande budgetår har departementschefen för anskaffning av lotsbåtar upptagit 1,5 milj. kr. I de båda likalydande motionerna I: 181 och II: 239 har i anledning härav yrkats en medelsanvisning om 2 milj. kr. eller det belopp som av sjöfartsstyrelsen beräknats vara nödvändigt för att de mest trängande behoven skall kunna tillgodoses.

Även om utskottet finner en höjd medelsanvisning till förevarande ändamål i och för sig angelägen, har utskottet dock funnit sig i nuvarande läge böra godtaga Kungl. Maj:ts anslagsberäkning. Utskottet kommer därför att under punkten 10 i det följande avstyrka motionerna i fråga.

I motionerna I: 449 och II: 535 samt I: 80 och II: 118 ävensom II: 39 har hemställts att riksdagen för budgetåret 1966/67 måtte anvisa ett anslag av 1 milj. kr. till bestridande av kostnader för förberedelser för anskaffning av en ny statsisbrytare. Motionärerna har därvid bl. a. hänvisat till den framställning här- om som av marinförvaltningen och sjöfartsstyrelsen gemensamt ingivits till Kungl. Maj:t den 29 oktober 1965 samt återgivit vissa därvid lämnade uppgifter rörande behovet av en sådan isbrytare.

Utskottet har vid sin prövning av denna fråga funnit starka skäl tala för ett bifall till motionerna. Den förenämnda framställningen är emellertid f. n. — efter vederbörlig remissbehandling — föremål för beredning inom Kungl. Maj:ts kansli. I avvaktan på resultatet härav har utskottet icke ansett sig böra tillstyrka att medel redan nu ställes till

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

förfogande för ändamålet. Utskottet, som därför under punkten 10 i det följande avstyrker motionerna i fråga, förutsätter dock att Kungl. Maj:t snarast prövar framställningen samt framlägger därav föranledda förslag om möjligt till innevarande års riksdag.

Reservationer hade avgivits

a) beträffande medelsanvisningen till lotsbåtar m. m. av herrar *Virgin, Strandberg, Bohman* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka motionerna I: 181 och II: 239 och att därför det ovan intagna stycke i utskottets yttrande, som började med »Även om» och slutade med »i fråga», bort ha följande lydelse:

»Såsom motionärerna därvid framhållit är det ett oefftergivligt säkerhetskrav att lotsbåtsbeståndet hålles i förstklassigt och alltid tjänstedugligt skick. I anslutning härtill må f. ö. erinras om att sjöfartsstyrelsen ansett att — därest lotsbåtsbeståndet skulle kunna förnyas i önskvärd omfattning — anslagsbehovet för nästa budgetår egentligen uppgår till 3,5 milj. kr. Med hänsyn till angivna förhållanden anser utskottet anslaget icke böra upptagas till lägre belopp än förenämnda 2 milj. kr. och kommer därför under punkten 10 i det följande att tillstyrka en däremot svarande höjning av anslaget till sjöfartsmateriel m. m.»;

b) beträffande motionerna I: 449 och II: 535, I: 80 och II: 118 samt II: 39 angående anskaffning av ny statsisbrytare av herrar *Axel Andersson, Virgin, Strandberg, Bohman, Larsson* i Hedenäset och *Cassel*, vilka ansett att det ovan intagna stycke i utskottets yttrande, som började med »Utskottet har» och slutade med »innevarande års riksdag», bort ha följande lydelse:

»Utskottet har vid sin prövning av denna fråga funnit starka skäl tala för att medel snarast ställes till förfogande för förberedelser och anskaffning av en ny statsisbrytare och tillstyrker därför

ifrågavarande motioner under uttalande att byggnationen av en ny havsisbrytare med kraft påskyndas. Hemställan om medelsanvisning göres under punkten 10.»;

c) av herr *Karlsson* i Olofström, utan angivet yttrande.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet *Palme*, hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärende besvara herr Larssons i Hedenäset interpellation angående förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, herr Westbergs fråga angående förstärkning av den svenska isbrytarberedskapen och herr Lorentzons interpellation angående en tidsmässig planering av skeppningarna på norrlandshamnarna.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Jag har två interpellationer och en fråga att besvara vid denna sena timme, och jag ber om ursäkt för det.

Herr Larsson i Hedenäset har frågat mig, när sjöfartsstyrelsens utredning om behovet av isbrytare kan vara slutförd och förslag till förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap kan vara att emotse.

Vidare har herr Westberg frågat mig, vilka åtgärder jag planerar för att förstärka den svenska isbrytarberedskapen.

Slutligen har herr Lorentzon frågat, om jag avser att vidta åtgärder så att skeppningarna på norrlandshamnarna mera kontinuerligt kan utspidas året runt i syfte att bl. a. skapa mera regelbundna arbetstillfällen för hamnarbetarna i Norrland.

Då de tre frågorna har ett nära samband med varandra, anhåller jag att få besvara dem i ett sammanhang.

Inledningsvis vill jag med några ord redogöra för de nuvarande isbrytarresurserna.

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

Staten svarar för den s. k. havsisbrytningen. Den lokala isbrytningen, dvs. isbrytning inomskärs, ankommer däremot på de kommunala och enskilda hamnarna och lastageplatserna. Under det senaste decenniet har två nya, effektiva statsisbrytare, Oden och Tor, anskaffats. Detta innebär att isbrytarkapaciteten på kort tid mer än fördubblats. Sammanlagt har vi fem statsisbrytare. Vid sidan om statsisbrytarna disponerar sjöfartsstyrelsen ett betydande antal förhyrda hjälpisbrytare, i första hand isbrytande bärgningsfartyg. För närvarande är sammanlagt ett tiotal sådana fartyg inhyrda. Tre av dessa hjälpisbrytare har en maskinstyrka som är i klass med de mindre statsisbrytarna. Genom successiv förbättring av hjälpisbrytarnas maskinstyrka och utrustning har de kommit att under hårda isvintrar utgöra en betydelsefull del av den totala isbrytarkapaciteten. — Även den lokala isbrytarberedskapen har under det senaste decenniet förbättrats mycket genom tillkomsten av många nya kommunala och enskilda isbrytande bogserbåtar.

Jämsides med denna starka ökning av landets isbrytarkapacitet har utnyttjandet av resurserna väsentligt effektiviserats, bl. a. genom införandet av det s. k. anmälnings- och varningssystemet. Detta system innebär, att fartyg för att kunna påräkna statlig isbrytarhjälp har att i förväg anmäla sig till isbrytarledningen. Fartyg, som med hänsyn till skrov, kapacitet och maskinstyrka inte anses lämpliga för gång i is varnas både genom generella och individuella meddelanden. Sådana fartyg kan inte påräkna någon isbrytarhjälp. Detta system har otvivelaktigt starkt bidragit till att förbättra beståndet av de fartyg, som nyttjas i vintertrafiken. Ett effektivare utnyttjande av de statliga isbrytarna har också uppnåtts genom bättre planering och genom koncentration av trafiken, icke minst färjetrafiken, när issi-

tuationen så kräver. Nämnas må till slut det samarbetsavtal i fråga om isbrytningen som träffats mellan de nordiska länderna och som syftar till en gemensam planläggning och en viss arbetsfördelning. Det samarbete, som utvecklats på denna grund, har visat sig vara av stort praktiskt värde.

I anledning av herrar Larssons och Westbergs frågor vill jag meddela följande. Sjöfartsstyrelsen och marinförvaltningen begärde så sent som i början av november att 1 miljon kronor skulle ställas till marinförvaltningens förfogande för budgetåret 1966/67 för bestridande av kostnader för förberedelser för anskaffning av ny statsisbrytare. Framställningen har i vanlig ordning remissbehandlats och samtliga remissvar hade kommit in i slutet av januari i år. Remissinstanserna har inte varit eniga i fråga om bedömningen av behovet av ytterligare en statsisbrytare. Från några håll har framförts önskemål om vissa ytterligare utredningar. Med hänsyn till att det reellt är fråga om en investering av 50—60 miljoner kronor — och därtill betydande driftkostnader — bör frågan naturligtvis prövas i den ordning och med den omsorg ett ärende av detta slag motiverar. Det är jag beredd att göra och jag är angelägen understryka att detta inte är uttryck för någon negativ inställning till frågan om en ny isbrytare.

Vad beträffar herr Lorentzons fråga om skeppningarna från norrlandshamnarna är jag medveten om att betydande fluktuationer kan uppstå på grund av bl. a. marknads- och klimatförhållandena. Såsom marknaden för skogsindustriprodukter fungerar är det i regel köparen, som avgör när skeppning skall ske. Förbrukningsländernas produktionsförhållanden och konjunktursituationen påverkar därför rytmen hos skeppningarna. Trävaruskeppningar visar avsevärt större fluktuationer än skeppningarna av övriga varor. Distrikt

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

med stora skeppningar av trävaror får därför en ojämnare utlastning än distrikt där andra skogsprodukter dominerar. Vid årsskiftena forceras ofta leveranserna då köparna vill täcka in sig för behovet under tid, då is och andra störningar hindrar kontinuerliga leveranser.

Att döma av tillgänglig statistik har några mer avsevärda förskjutningar i säsongsvariationerna i det avseende som herr Lorentzon berört icke skett under de senaste åren. Skeppningarna av skogsindustriprodukter från Norrland har under de sista tre åren under månaderna september—november legat vid cirka 1,4 miljon ton. För perioden december—februari uppgick skeppningarna både 1963/64 och 1964/65 till cirka 1,3 miljon ton. Några uppgifter om de totala skeppningarna innevarande säsong finns ännu inte, men i varje fall cellulosalveranserna synes enligt preliminära uppgifter ha haft ungefär samma omfattning som de närmast föregående åren. Ser man emellertid på statistiken månad för månad kan man konstatera att en viss ökad skeppning förekommer mot slutet av året och att februari månad uppvisar låga siffror för skeppningarna.

På olika håll arbetar man för att söka undanröja nuvarande olägenheter med de ojämnna skeppningarna. Olägenheterna är naturligtvis särskilt påtagliga för dem som drabbas av arbetslöshet och inte kan få annan sysselsättning. En av isbrytningens viktigaste uppgifter är att bidra till förlängd seglationstid för att därigenom minska de variationer i skeppningarna, som orsakas av klimatförhållanden. Det torde ligga i exportindustriens eget intresse att på olika sätt verka för en säsongsutjämning även på detta område. Detsamma gäller naturligtvis berörda hamnar och rederier.

Jag vill i anslutning härtill erinra om att den i höstas tillsatta utredningen angående utformningen av det framtida

hamnväsendet bl. a. har till uppgift att undersöka och föreslå lösningar på de problem, som är förbundna med vintersjöfarten i Norrland.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag ber att till kommunikationsministern få framföra mitt tack för det interpellationssvar, som jag erhållit. Jag försäkrar att det inte är roligare att ta emot än att avge ett interpellationssvar vid denna sena tidpunkt, men däråt kan jag ingenting göra.

Om det tillåtes mig vill jag inledningsvis uttala en viss förvåning över att svaret går i den välkända »storsvenska» stilen. Det talas sålunda om att »isbrytarkapaciteten på kort tid mer än fördubblats». Det ordas vidare om »förbättringar av maskinstyrka och utrustning», om »den starka ökningen av landets isbrytarkapacitet» och om »det väsentligt effektiviserade utnyttjandet av resurserna».

Uppenbart är visserligen att innevarande vinter är mera kall än normalt. Ändock måste det ifrågasättas, om inte denna vinters erfarenheter är av den arten att en allvarlig omprövning av hur det står till med vår isbrytarberedskap är påkallad. Minst av allt synes det mig motiverat att i denna situation intaga attityden att så mycket har gjorts.

Betecknande för denna — som jag tillåtit mig kalla den — storsvenska attityd är statsrådets uppgift att vi sammanlagt har fem isbrytare. Detta kom omedelbart efter ett konstaterande av att det är staten som svarar för havsisbrytningen. Uppgiften om antalet isbrytare må jämföras med en uppgift i sjöfartsstyrelsens framställning av den 29 oktober 1965, där det heter: »Antalet för havsisbrytning användbara isbrytare utgör för närvarande fyra, nämligen Tor, Oden, Thule och Ymer. Genom att den snart fyrtio år gamla Atle

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

inte längre kan göra tjänst i havsisbrytning saknas i praktiken en reserv.» Är det verkligen så illa ställt med vår isbrytarberedskap att vi på detta sätt måste räkna med gamla utslitna fartyg, som av det ansvariga ämbetsverket betecknas som »icke funktionsdugliga». då måste det vara på tiden att vidta åtgärder för en förstärkning.

Behovet av en förstärkt isbrytarberedskap för att få en säkrare och längre seglationssäsong är stort. Detta är betydelsefullt inte minst för våra norrlands hamnar, och det är också en fråga av stor betydelse för näringslivets utveckling i berörda landsdelar. Därmed blir det även en viktig lokaliseringspolitisk fråga. Storleksordningen härav kan belysas med att sjöfartsstyrelsen uppskattar de kostnadsbesparingar som den norrländska träindustrien gör redan med den förlängda seglationssäsong, som den nuvarande tillgången på isbrytare möjliggjort, till inte mindre än 50 miljoner kronor per år. Om här till lägges betydelsen för vår malmexport, för Norrbottens Järnverk och för en växande metallindustri, torde det vara uppenbart att det här gäller en stor lokaliseringspolitisk fråga och en sak av nationalekonomisk vikt.

Låt mig här också fästa uppmärksamheten vid den betydelse som en förstärkt isbrytarberedskap skulle ha vid utnyttjandet av den investering på 200 miljoner kronor som gjorts i den nya malmhamnen i Luleå. Det bör här observeras att det inte bara gäller att åstadkomma en liten ränna fram till malmhamnen, utan det erfordras en isbrytning med tillräcklig bredd för att de stora malmfartygen skall bli betjänta av brytningen.

Statsrådet omnämner i sitt svar sjöfartsstyrelsens framställning om en miljon kronor i anslag för förberedelser för anskaffning av en ny statsisbrytare, och han nämner också om remissbehandlingen av detta ärende. Statsrådet säger:

»Remissinstanserna har inte varit eniga i fråga om bedömningen av behovet av ytterligare en statsisbrytare.» Till detta konstaterande må väl kunna fogas ett omnämnande av att de som har ställt sig tveksamma framför allt har gjort detta med hänvisning till möjligheterna att via järnväg och andra landtransportmedel frakta norrländska exportvaror till exporthamnar i sydligare delar av landet. Värdet av denna möjlighet har väl dock belysts under den gångna vintern. Vagnslaster av massa från den norrländska träindustrien har i dagar — ja, t. o. m. veckovis — stått på olika järnvägsstationer i landet, medan fartygen till dryga kostnader har legat i olika sydliga hamnar och väntat på last.

Från Statens skogsindustrier har t. o. m. farhågor uttalats för att företaget skall förlora kunder ute på världsmarknaden på grund av de leveranssvårigheter man drabbats av. Mot bakgrunden härav framstår det klart, att den tveksamhet som en del remissinstanser givit uttryck för näppeligen kan vara tillräckligt underbyggd.

Statsrådet försäkrar att han inte är negativt inställd till denna fråga. Detta är i och för sig bra, men här synes det mig behövas en betydligt mera positiv inställning, vilket från riksdagens sida helst bör ta sig uttryck i en medelsanvisning i enlighet med sjöfartsstyrelsens hemställan.

Det är därför, herr talman, som jag tillåter mig att ge mitt tack för interpellationssvaret den avslutningen, att jag yrkar bifall till reservationerna 1 b och 2 b i statsutskottets utlåtande nr 33.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Även jag vill uttala ett tack till kommunikationsministern för det svar som han här har lämnat. Han har visserligen inte velat göra några utfästelser beträffande föreslagen utökning av vår isbrytarflotta, men han har

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

samtidigt understrukit att detta ställningstagande inte är uttryck för någon negativ inställning till frågan om en ny isbrytare. Det sista är jag för egen del angelägen att notera.

I övrigt ansluter jag mig till de synpunkter som herr Larsson i Hedenäset framförde, och jag skall därför försöka fatta mig relativt kort.

Det finns givetvis ingen anledning att klandra herr Palme för att han vill pröva frågan i den ordning och med den omsorg ett ärende av detta slag motiverar, men nog borde sjöfartsstyrelsens och marinförvaltningens omsorgsfulla prövning kunna anses vara tillräckligt god grund för ett ställningstagande. När jag för mer än tre år sedan första gången som ensam motionär föreslog att vi skulle utreda frågan om förstärkning av vår isbrytarberedskap och gå i författning om att bygga ytterligare isbrytare, fick jag det beskedet av statsutskottet, att sjöfartsstyrelsen nog följde utvecklingen på området och att riksdagen därför inte hade anledning att bifalla min motion. För mig tedde sig detta som ett mycket egendomligt besked. Jag ansåg då — och den meningen har jag fortfarande — att en beställning från riksdagens sida av en utredning skulle ha fått stor betydelse för den fortsatta handläggningen av ärendet. Men svaret — om jag får kalla det så — var också uttryck för ett mycket stort förtroende för sjöfartsstyrelsen.

Nu har sjöfartsstyrelsen efter noggrann prövning — som tyvärr tagit avsevärd tid — kommit fram till att behov föreligger av ytterligare minst en statsisbrytare. I detta fall borde samma förtroende från statsmakternas sida komma styrelsen till del. Någon tidskrävande prövning av ärendet borde i det läget inte vara erforderlig. Enligt min mening borde sjöfartsstyrelsen nu snabbt få påbörja arbetet med förberedelserna för anskaffande av ytterligare

en statsisbrytare. Vi vet alla — inte minst denna vinters erfarenheter har lärt oss det — hur viktigt det är att vår isbrytarberedskap fyller rimliga krav. Då jag i mitten av februari ställde min fråga i riksdagen, berättade tidningarna att det var en tidsfråga när Stockholms hamn måste stängas. Det var inte nog med att norrlandshamnarna hade fått stänga utan nu stod man i beredskap att stänga även stockholmshamnen. Från isbrytarledningens sida deklarerade man klart och tydligt: Våra isbrytare räcker inte till. De är för få.

Jag har tidigare i olika motioner år efter år framhållit den stora betydelse det har för Sveriges export och försörjning att sjöfarten kan hållas öppen under så lång tid av året som möjligt. Det skärpta konkurrensläge vi för närvarande har ökar behovet av kontinuerliga leveranser. För det norrländska näringslivet är det särskilt angeläget att skeppningssäsongen förlängs. En sådan förlängning skulle, som herr Larsson i Hedenäset redan framhållit, medföra betydande kostnadsbesparingar, och vi skulle därigenom slippa den katastrofala belastning på järnvägarna som vi i vinter fått bevittna.

Det är också möjligt att genom en förstärkning av isbrytarberedskapen förlänga skeppningssäsongen. Isbrytarchefen redogjorde för dessa möjligheter i en artikel i tidskriften Sveriges Flotta år 1963, i vilken han visade att man med en ganska begränsad ökning av isbrytarberedskapen skulle kunna förlänga skeppningssäsongen med ända upp till 26 dagar — det varierar något beroende på vilken kuststräcka det gäller. En kraftigare utbyggnad av isbrytarberedskapen än den då aktuella skulle såvitt jag förstår medföra en ännu större utsträckning av skeppningssäsongen. En sådan förlängning har betydelse inte bara för industrien utan även för landet i dess helhet. För hamnarbetarna och stuveriarbetarna, som i vinter fått

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

flacka runt landet, skulle den givetvis vara av mycket stort värde.

Men säkerligen räcker det inte med *en* ny isbrytare. Det har tidigare i debatten sagts att vi har fem isbrytare. Hittills har vi varit vana vid att räkna med fyra, men nu har man — som herr Larsson i Hedenäset så riktigt anmärkte — tagit fram en isbrytare ur malpåsen och räknat in denna för att på det sättet ge sken av att det står bättre till än det i verkligheten gör.

Vi behöver fler isbrytare. Kommunikationsministern upplyser i svaret, att den lokala isbrytarberedskapen under det senaste decenniet i hög grad förbättrats genom tillkomsten av många kommunala och enskilda isbrytande bogserbåtar. Detta är gott och väl, men här behövs ett samspel. Vi behöver en väl utbyggd statlig isbrytarberedskap som bas. Men därjämte behövs en samordning av resurserna, så att dessa ger största möjliga effekt.

En utredning av hithörande frågor i ett större sammanhang syftande till en väsentlig förstärkning av vår isbrytarberedskap är enligt min mening en angelägen uppgift. Jag vill då fråga: Är kommunikationsministern villig att medverka till en sådan utredning? Han har sagt i svaret, att en utredning, tillsatt för ett annat ändamål, skulle kunna utreda även denna fråga. Jag tror emellertid att frågan är av den storleksordningen, att den kräver en särskild utredning.

Men samtidigt som jag konstaterar, att vi behöver en översyn av denna viktiga fråga, vill jag framhålla hur viktigt det är att sjöfartsstyrelsen får de medel den nu begärt för att kunna påbörja arbetet med förberedelserna för byggan- de av en ny isbrytare. Jag vill därför för egen del — samtidigt som jag än en gång tackar för svaret — yrka bifall till reservationerna nr 1 b och 2 b vid statsutskottets utlåtande nr 33.

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Först ett tack till kommunikationsministern för svaret på min interpellation. Jag hade givetvis varit rätt tillfredsställd, om svaret på denna interpellation hade kommit i ett annat sammanhang än detta. Nu kommer min fråga att blandas ihop med frågan om en förstärkning av isbrytarberedskapen, något som min interpellation inte närmast gällde. Min fråga gällde, huruvida kommunikationsministern avser att vidta åtgärder för att skeppningarna på norrlandshamnarna mera kontinuerligt skall kunna utspridas året runt för att därmed skapa mer regelbundna arbetstillfällen för hamnarbetarna i Norrland.

Kommunikationsministern erinrar om den tillsatta hamnutredningen som har vissa uppgifter i detta sammanhang. Jag är helt överens med statsrådet när han säger att det torde ligga i exportindustriens eget intresse att på olika sätt verka för en säsongutjämning när det gäller utskeppningarna. Men det tidsintervall som kommunikationsministern valt som exempel för utskeppningarna är ändå för kort för att ge en bild av det verkliga läget. Längre tillbaka i tiden slutade all skeppning från norrlandshamnarna inför julen, och det var då för hamnarbetarna i Norrland att bege sig till skogs för skogshuggning. Men undan för undan som isbrytarberedskapen i vårt land blivit bättre och lastfartygen kraftigare har skeppningssäsongen förlängts. Det har dock för hamnarbetarna fört med sig den nackdelen, att den verkliga utlastningsrushen kommit i början av året. Under det att hamnarbetarna i stor utsträckning fått gå arbetslösa från augusti till början av december har det blivit ett omfattande övertidsarbete kort innan säsongen stått inför sin avslutning.

Det påstås att den norrländska exportindustrien inte kan påverka dessa

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

förhållanden, då det råder en köparens marknad. Men initierade i detta sammanhang, hamnarbetarna i Norrland, kan meddela att exempelvis år 1945 när den svenska exportindustrin inom skogsnäringen var intakt och det rådde en säljarens marknad, rådde samma missförhållanden på detta område som varit rådande under senare år. Faktum är att det inte finns någon planmässig organisation av utskeppningarna från norrlandshamnarna. Det existerar inte heller något som helst samarbete mellan företagen och exportörerna, och det är väl ändå det man måste uppnå.

Denna fråga har varit föremål för förhandlingar gång på gång mellan hamnarbetarnas organisationer i Norrland och Norrlands stuveriförbund, vilket ägs av de stora cellulosabolagen, som också är exportfirmor. Hamnarbetarna i Norrland är givetvis livligt intresserade av att få kontinuerliga utskeppningar och slippa en påtvingad arbetslöshet under den lämpligaste utskeppningssäsongen. Men nu tvingas man i stället arbeta under vidriga, kalla och isiga förhållanden. Här spelar inte isbrytarberedskapen den roll man vill göra gällande, utan det är exportfirmorna själva som inte har samordnat sin utskeppning.

Eftersom företagen synbarligen hyser mycket ringa intresse att söka uppnå en jämnare utskeppning, vore det ur sysselsättnings- och därmed också samhällssynpunkt angeläget att föreställningar i frågan gjordes från statsmakternas sida, och detta var också syftet med min interpellation. Jag vill därför ännu en gång understryka det angelägna i att initiativ i denna riktning tas av statsmakterna.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! För att ta upp den sista interpellationen först vill jag till herr Lorentzon säga, att skälet till att hans

interpellation kom med i denna bild var det enkla faktum att isbrytarberedskapen är en av nycklarna till detta skeppningsproblem. Klimatförhållandet är av väsentlig betydelse.

Det bör ligga i exportindustriens eget intresse att vara med och hjälpa till att åstadkomma en så jämn sysselsättning som möjligt, och jag vet — det har jag förvärvat mig om — att arbetsmarknadsstyrelsen kraftigt engagerat sig för detta problem för att just med olika metoder få en utjämning till stånd. Herr Lorentzon bekräftade att det i vissa avseenden skett en förbättring under senare år. Jag hoppas att det kommer att ske en fortsatt förbättring.

Herr Larsson i Hedenäset tyckte att jag var storsvensk. Ja, är sanningen storsvensk, så må den väl vara det.

Jag var mycket fundersam över vari det blågula i svaret kunde bestå, och så fick jag plötsligt klart för mig att det var det faktum att jag hade räknat med Atle som en havsisbrytare. Det må vara att jag i medkammaren har sagt att Atle är skruttig, men båten är nu bevisligen upprustad och registrerad som reservfartyg. Därför måste den rimligen också medräknas i statistiken.

Herr Westberg tog egentligen upp två problem. Det ena — herr Larsson i Hedenäset var också inne på det — är Sveriges isbrytarkapacitet på sikt. Herr Westberg frågade om vi ville göra en utredning. Mitt svar bli ja i den mening, att det fullt medvetet inskrevs i direktiven för hamnutredningen att denna skulle ta upp hela isbrytarfrågan. Jag har kanske inte samma uppfattning som herr Westberg, att man skulle ha en speciell utredning i den senare frågan. Om man nu skall ta upp hela strukturproblemet för hamnar och skeppning, måste också hela isbrytarkapaciteten ses på sikt i detta sammanhang. Det måste vara klokt och riktigt. Därför tycker jag att herr Westberg kan vara glad över att bli bönhörd så långt,

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

att isbrytarkapaciteten tagits med såsom en viktig fråga när det gäller de svenska hamnarnas framtid. Nog om detta.

Det andra problemet som herr Westberg tog upp gäller ersättningsanskaffningen för Ymer. Sjöfartsstyrelsens framställning gäller också denna fråga. Det är klart att det är brådskande, ty Ymer börjar nå åldersstrecket. Sjöfartsstyrelsen skriver i sin framställning att Ymer bör kunna tas ur tjänst 1974. Men även om denna isbrytare är gammal, är den dock inte helt borta ur sammanhanget.

Sjöfartsstyrelsens skrivelse inkom vid en sådan tidpunkt att den inte kunde föras in i budgetarbetet, eftersom detta i realiteten låg i sitt slutskede. Jag vill påpeka att det här inte gäller en utgift på 1 miljon kronor utan på 60 miljoner. Det är alltså en mycket stor investering det är fråga om. Innan man gör en sådan får man tänka sig för mycket noga, även om det är en viktig fråga. Framställningen skickades därför också ut på remiss. Svaren har nu inkommit, men varken de 60 miljonerna eller den enda miljonen kunde tas med i budgetarbetet. Vi kommer nu att pröva dessa siffror med största omsorg, eftersom vi nu måste fatta ett beslut om denna sak.

Den uppgivna miljonen skulle behövas för projektering av en isbrytare av Tor-klass. Vi har försökt att forska litet närmare i vad marinförvaltningen skulle behöva — utredningsarbetet ligger inte alls stilla på detta område. Vi har fått in ett bud på 1 miljon; enligt ett annat alternativ skulle det räcka med en halv miljon för projektering. Det hela är beroende på hur mycket ritningar man vill skaffa. Innan man sätter i gång en projektering bör man ha programmet alldeles klart för sig när det gäller fartygets kapacitet. Vi kanske inte omedelbart skall säga att det skall bli av Tor-klass. I varje fall bör

man fundera över fartygets kapacitet, antalet hästkrafter etc. Man måste tänka igenom samarbetet med de militära myndigheterna och ta hänsyn till deras krav i olika avseenden. Det är en rad sådana konkreta frågor man måste ta ställning till.

När man läser den allmänna debatten får man ibland föreställningen att den där miljonen som sjunkit till en halv skulle vara det avgörande. Nej, det avgörande är hur snabbt vi kan komma fram till att ta ställning till den stora investeringen på 60 miljoner kronor eller vad en ny isbrytare kostar. Så akt-sam bör man vara om statens medel att ett sådant beslut föregås av en mycket noggrann prövning. Utredningsarbetet i detta avseende pågår redan. Det kommer inte att försenas från departementets sida men det blir ett noga avvägt ställningstagande när det kommer. Det är detta jag velat säga med uttrycket i interpellationssvaret, att det skall vara en noggrann prövning men att detta inte innebär en negativ inställning till frågan om en ny isbrytare.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp) kort genmäle:

Herr talman! I fråga om antalet isbrytare vill jag endast på nytt citera sjöfartsstyrelsen som säger följande: »Av de fyra funktionsdugliga statsisbrytarna kan enbart Tor och Oden mot bakgrund av dagens krav betecknas som högeffektiva.» Styrelsen synes alltså inte räkna med mera än högst fyra. Sedan skall jag inte fortsätta besiktningen längre.

Jag vill emellertid ha sagt att det är självklart att det här gäller ett beslut som inte begränsas till 1 miljon, utan vad det gäller är givetvis hela kostnaden för en isbrytare. Även om det kan vara angeläget att pröva frågan och framför allt ordentligt pröva frågan om hur en eventuell isbrytare bör byggas, måste det också vara angeläget att ingen

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

tid försittes, utan att man så fort som möjligt får den förstärkning som behövs. Det heter i ämbetsverkens skrivelse: »Marinförvaltningen förutsätter att ämbetsverket bemyndigas från den 1 juli 1966 med anlåtande av det begärda anslaget anställa extra personal, som behöver tillkomma såsom ett tillskott till ämbetsverkets egna resurser vid förberedelserna för anskaffningen av den nya statsisbrytaren.»

Om nu denna miljon krympt till en halv miljon och om det tyvärr inte fanns möjligheter att få med beloppet i budgeten, så kan väl ändå denna prövning av frågan göras så snabbt att i varje fall ämbetsverket bemyndigas begagna sina egna resurser för att påbörja förberedelsearbetet.

Herr WESTBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Under förutsättning att kommunikationsministern tar ansvar för att den i höstas tillsatta utredningen angående utformningen av det framtida hamnväsendet gör en fullständig utredning beträffande behovet av isbrytarberedskap och att den frågan blir verkligt genomlyst, så att vi kan få en klar bild av behovet på det området, har jag på den punkten ingenting att tillägga.

Kommunikationsministern säger att det är fråga om en stor investering; vi måste tänka oss för. Ja, men är det verkligen nödvändigt att ytterligare fördröja ärendet? Sjöfartsstyrelsen och marinförvaltningen, som närmast bär ansvaret, har fastslagit att det föreligger ett bestämt behov av minst en ny isbrytare. Vi vet samtidigt att den isbrytare som skall ersättas inte är någon havsisbrytare. Dessutom är den 32 år gammal. Blir det fråga om ett ersättningsbygge ökas ändå inte antalet isbrytare. Vi kanske får två reservisbrytare som i utsatta lägen kan plockas fram, men vi får ändå endast fyra som verkligen är lämpade för den uppgift det här är fråga om. Jag tycker således inte det

kan finnas någon diskussion beträffande behovet. Vi måste göra en investering. Då anser jag att det vore skäl att börja förberedelsearbetet så snabbt som möjligt och att ställa nödiga medel till förfogande.

Herr LORENTZON (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag ämnade inte lägga mig i debatten beträffande frågan om förstärkt isbrytarberedskap i vårt land, men det finns en omständighet i detta sammanhang som inte har diskuterats. Isbrytarberedskapen når inte full effektivitet bara genom att vi bygger två eller tre nya, stora isbrytare. Man måste i sammanhanget också räkna med vad det är för fartyg som skall följa dessa isbrytare genom svår is. Är dessa fartyg isförstärkta? Har de den propeller, som anses effektiv för att följa en isbrytare genom stark is? Här måste Svenska redarföreningen träda in i bilden. Utan att vi får det så ordnat kan vi knappast diskutera frågan om huruvida vi skall ha så eller så många isbrytare.

I detta sammanhang vill jag nämna att experterna anser att om Svenska redarföreningen ordnar förstärkta fartyg med andra propellrar skulle kostnaderna kompenseras genom att ispremierna blev så mycket lägre.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Herr Lorentzon har alldeles rätt i vad han sade om de förstärkta fartygen och de vinster som därmed kan uppnås. På det området har en förbättring åstadkommit under de senaste åren genom anmälningsskyldighet m. m. Där pågår alltså en viktig utveckling. I den mån man får en realistisk kostnadstäckning för isbrytarverksamheten kommer incitamentet till sådana åtgärder att ytterligare förstärkas, föreställer jag mig.

Herr Westberg tog upp frågan om vem som bär ansvaret för att utred-

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

ningen skall syssla med detta spörsmål. När herr Skoglund skrev in det i direktiven litade han förmodligen på att utredningen skulle följa direktiven. Jag hyser samma förtröstan.

Herr Larsson i Hedenäset och jag har fört en fascinerande debatt om hur många isbrytare vi har. När sjöfartsstyrelsen formulerade sin skrivelse i oktober hade vi fyra isbrytare. Sedan dess har man emellertid sparkat liv i Atle. Även om den inte är högeffektiv är den likväl rustad. Alltså har vi därmed fått fem. Detta är den enkla bakgrunden till de olika statistiska uppgifterna.

Jag noterar med glädje att denna diskussion i den »blå timmen» haft det goda med sig att herr Larsson i Hedenäset och jag blivit överens på en punkt. En kostnad på en halv miljon eller en miljon kronor spelar ingen större roll i sammanhanget, men den dag så blir erforderligt får sjöfartsstyrelsen självfallet använda sina egna resurser för arbetet på detta område. Det räcker alldeles här. Där är vi alltså helt överens.

Jag tror att man bör tänka sig för, herr Westberg. Det svaret måste jag ge på frågan, om man bör tänka sig för eller ej. Även om det föreligger ett behov, måste man tänka på hur man på bästa sätt skall kunna täcka detta behov. Hur mycket pengar och resurser skall man satsa på det och hur mycket har man att sätta in? På alla dessa områden krävs det att man tänker sig för.

Herr andre vice talmannen CASSEL (h):

Herr talman! Här har talats så mycket om is att jag ett ögonblick skulle vilja tala om något annat. Jag skall snart återvända till isen, jag med.

Men jag skall som sagt tala om något annat — om sol och sommar. Det har vi inte varit med om på länge. Jag vill berätta för kammarens ärade ledamöter, att för ett par år sedan stod jag på

Hälsö — det är en klippa i havet nere i Bohuslän. Det var en vacker sommar dag. Min pojke och jag stod och såg ut över havet. Då fick vi se, att lotskuttern skulle gå ut. Det signalerades efter lots långt ute på havet. Jag sade till min pojke, som då var liten: Nu skall du få se med vilken precision och med vilken absolut säkerhet som detta fungerar. Det är imponerande: man vet att lotsbåtarna håller, de går och lotsarna kommer och man behöver aldrig tveka ett ögonblick att allting är exakt som det skall vara. Båten gick ut och allting var frid och fröjd. Båten kom ut 200 å 300 meter — det kanske inte räknas i meter på sjön, men låt oss säga det — och så stoppade motorn. Båten fungerade inte, det gick inte att få i gång den. En liten flicka kom med en elegant motorbåt och fick dra in den som jag trodde så fina lotskuttern i land igen.

Detta var ju någonting ganska märkvärdigt. Jag vill inte alls säga att det var typiskt, men sjöfartsstyrelsen har ju i två år i följd talat om för oss, att lotsbåtsbeståndet inte är i sjödugligt skick och att styrelsen inte anser sig kunna stå till svars med att låta lotsbåtarna vara i mindre tjänstedugligt skick. Styrelsen säger att man egentligen skulle behöva 3,5 miljoner kronor i anslag för att rusta upp dem, men har sagt, att man som ett minimikrav skulle kunna nöja sig med 2 miljoner kronor. Eftersom en lotsbåt kostar 350 000 kronor kan man inte skaffa så förfärligt många lotsbåtar för det begärda beloppet.

Nu anför man som motiv för att man inte vill hjälpa sjöfartsstyrelsen att täcka det föreliggande behovet, att en stor omorganisation skall genomföras. Lotsplatser skall dras in och en koncentration åstadkommas. Det vet emellertid också sjöfartsstyrelsen och har tagit hänsyn till det, innan den begärde detta minimianslag på 2 miljoner kronor för att rusta upp båtbeståndet.

Vidare säger man att man nu har gjort

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

en stor omläggning av anslagen för sjöfartsstyrelsens del. Man har åstadkommit ett samlingsanslag, vilket ger sjöfartsstyrelsen möjlighet att fritt pröva vilka ändamål som anses mest nödvändiga att tillgodose och att ta av medel avsedda för ett ändamål och använda dem för ett annat. I det sammanhanget säger man att om sjöfartsstyrelsen finner, att det föreligger speciellt behov av lotsbåtar, kan styrelsen ta pengar från annat håll och använda dem för lotsbåtar.

Jag tror inte att utrymmet inom samlingsanslaget är så stort som det behöver vara för att tillräckliga medel skall stå till förfogande för lotsbåtar, och därför har vi framställt yrkande om att man skall höja detta samlingsanslag med 0,5 miljon kronor, alltså från de 1,5 miljon som var avsedda för lotsbåtar till 2 miljoner kronor. På det sättet skulle man nödtorftigt kunna klara sig.

Jag vill tillägga att man begär att det hela skall fungera på detta område. Det finns ett gammalt ordspråk från romartiden som lyder: navigare necesse est, att segla är nödvändigt. När vi är ute till havs och lots skall komma, finner vi det självklart, att lotsen skall ge sig ut hur vädret än är, alltså även i rykande storm och svår tjocka. Han skall ha sjöduglig båt, så att han kan komma, ty det väntar man sig och det fordrar också sjösäkerheten. Vi kan inte snåla när det gäller ett anslag som är livsviktigt för sjöfartens säkerhet.

Herr talman! Låt mig därefter gå över till att tala något om isbrytarverksamheten. En rad talare har varit uppe men ingen av dem har deltagit i överläggningarna i fjärde avdelningen i statsutskottet, och det kan därför kanske vara på sin plats att avdelningens ledamöter får tillfälle redogöra för hur de sett på saken.

Den vinter som vi ännu har och som vi kanske får dras med ytterligare några veckor har hållit och kommer kanske

en lång tid framöver att hålla stora delar av kusterna norr om och omkring Stockholm i ett järnhårt grepp. Som vi alla vet har denna vinter varit utomordentligt dyrbar för vårt lands näringsliv. Här har det talats om den norrländska skogsindustrien som för att kunna hålla en konkurrenskraftig kundservice är absolut piskad att successivt och snabbt förse sina kunder — främst i England och på kontinenten — med de leveranser och de kvaliteter som de hela tiden behöver. I den rådande konkurrenssituationen kan man inte vänta sig att köparna ligger med stora lager, utan de avropar undan för undan och kräver att varorna skall levereras med mycket kort varsel.

Det är alldeles uppenbart att detta inte kan klaras av, ty det finns inga andra lämpliga fraktmöjligheter än med båt, och när inte båtarna kan gå åsamkas näringslivet högst betydande förluster. Som redan sagts förekommer det att värdefulla kunder förloras, därför att dessa inte kan få den kontinuerliga service som de behöver.

Vi vet också att lagerhållningen vid norrländska cellulosa- och pappersfabriker slukar kolossala belopp, och detta vållar för närvarande bankerna mycket stora svårigheter att skaffa de krediter som krävs härför.

Det är inte bara exporten som blir lidande utan även importen har sina högst avsevärda problem. Jag behöver bara nämna den synnerligen betydande import av olja för bränn- och transportändamål som sker till hela Norrland och som fördyras i utomordentligt hög grad, om man inte kan använda sjötransport. Jag har inte några exakta siffror, det är väl ingen som har detta, men vi har väl ganska klart på känn att de förluster som det norrländska näringslivet — förbrukarna av importvaror över huvud taget och exportörerna — har lidit under årets vinter uppgår till tiotals miljoner.

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

Herr talman! Jag behöver inte säga något mera för att försöka övertyga kammarans ledamöter att isbrytarberedskapen är en ofrånkomlig förutsättning för hela det norrländska näringslivets möjlighet att fungera. Liksom andra vintrar har man även denna gång gjort allehanda försök — men kanske gäller det särskilt denna vinter — för att kunna klara transporterna annorledes än med båt. Man har försökt över Narvik, Trondheim och naturligtvis i hög grad över Stockholm och Göteborg, men allt detta är och förblir nödlösningar. Man kan inte rikta någon kritik mot SJ, därför att SJ inte har kunnat klara de enorma påfrestningarna, påfrestningar som kommer ett par månader om året. Det är redan av företagsekonomiska skäl helt uteslutet att hålla den extra kapacitet i fråga om vagnar m. m. som skulle behövas. Med de godsmängder som det här är fråga om är sjötransport det enda effektiva och tänkbara.

Det råder inte och kan väl rimligtvis inte heller råda några delade meningar om nödvändigheten av att ha en effektiv isbrytning. Det enda man kan diskutera är hur stark isbrytarberedskapen bör vara. Hur stor insats är försvaret med hänsyn till kostnaderna för investeringarna och för drift? Vid den bedömningen måste man ha klart för sig att den vinter, som vi nu upplevt, har haft en hårdhetsgrad som är betydligt större än den normala. Det är en toppbelastning som återkommer endast med flera års mellanrum och som det troligen inte är ekonomiskt att vara rustad för. Målet måste sättas lägre, men det kan å andra sidan inte sättas så lågt att vi inte klarar en något så när tillfredsställande norrlandssjöfart även under normala vintrar.

Det preliminära program som sjöfartsstyrelsen har lagt fram i samråd med isbrytarnämnden innebär att under normala vintrar möjlighet skall finnas till åretruntskeppningar från Umeå

sydvart. Samtidigt skall det finnas kapacitet för tillfällig assistans under högvintern av sjöfart till och från hamnar i nordligaste Östersjön. Det är ett program som har tillämpats de sista åren och som inte kan anses vara för kraftigt tilltaget. Allmän enighet råder, såvitt jag har kunnat förstå, att statens engagemang skall begränsa sig till att klara den egentliga havsisbrytningen, om jag så får kalla det att upprätta Storgatan från norr till söder. Utfarterna till denna Storgata, denna ränna, måste klaras upp av kommunerna och företagen själva. Vidare råder en allmän enighet om att minimistyrkan för att klara havsisbrytningen — och jag talar fortfarande bara om normala år — är fyra ordentliga havsisbrytare, ungefär av samma kapacitet som vårt senaste nyförvärv Tor. Jag menar inte att den skall se exakt likadan ut och ha samma maskinstyrka, men den skall vara av ungefär den kapaciteten. Fyra sådana behövs. Och så måste man naturligtvis ha reserv. Nu har det, som jag redan har sagt, lagts fram förslag från sjöfartsstyrelsen och från marinförvaltningen, och i de förslagen säger man att det finns starka skäl för en ytterligare förstärkning av beredskapen så att havsflottan, isbrytarflottan, skulle omfatta inte fyra, utan fem havsisbrytare, alltså en utökning med en. Denna utbyggnad skulle genomföras inom loppet av fem år.

Detta längre gående förslag har inte utskottet ansett sig böra pröva på nuvarande stadium. Innan en sådan utökning beslutas måste ingående trafikekonomiska undersökningar ligga på bordet. Vad som nu har diskuterats inom utskottet är uteslutande frågan om att uppehålla en oförändrad beredskapsgrad: ingen utökning, bara oförändrad beredskapsgrad. Det fordrar, som jag redan har sagt och som jag tror alla är ense om, en flotta på fyra ordentliga havsisbrytare. För närvarande finns

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

det i den flottan, det vet vi, fyra båtar: Tor, Oden, Thule och Ymer. Av dem är Tor och Oden i fullgott stridsskick. Det är inget fel på dem. Thule är rätt liten och har svag maskinstyrka men lämpar sig rätt bra för isbrytning på grunda vatten. Ymer har hållit på och arbetat i det här jobbet i 34 år och det är ganska mycket för en isbrytare, ty det är hård tjänst. Den är nu tämligen slut och behöver bytas ut ganska snart. Vid sidan av de fyra stora finns det som sagt smärre, och man har talat om Atle. Atle har väl sina fördelar men lämpar sig endast för vissa speciella uppdrag, inte för kraftig isbrytning. Den lär vara ålderdomligt byggd, vara vass i fören så att den kilar fast sig i stället för att bryta sönder isen efter samma modell som de moderna båtarna. Reserv saknas.

Att reserver saknas är rätt allvarligt. Den oerhört påfrestande tjänsten för dessa isbrytare gör att de mycket lätt råkar ut för haverier och tvingas gå in till land. Då ligger verksamheten stilla, eftersom man inte har någonting att sätta i stället. Utskottet har varit fullständigt enigt om att *oförändrad* — inte ökad — beredskap kräver att Ymer så snart som möjligt utbyts mot ett nytt fartyg. Att utbytet måste ske är vi alltså ense om. Hur och när — därom är det något delade meningar.

Vad sjöfartsstyrelsen och marinförvaltningen har begärt är att omedelbart, d. v. s. från budgetårsskiftet, få sätta i gång projekteringsarbetet för en ny isbrytare, som skall ersätta Ymer, och att för det ändamålet få disponera ett reservationsanslag om en miljon kronor. I det sammanhanget vill jag säga statsrådet att om det räcker med en halv miljon är det så mycket bättre. Jag hoppas att statsrådet vakar över att det inte förbrukas en miljon, om man kan klara sig med en halv. Detta har av utskottsmajoriteten och även av statsrådet i dag, enligt min mening med

orätt, tolkats så att ett eventuellt beslut av årets riksdag i enlighet med framställningen skulle betyda ett beslut om anskaffande av en isbrytare till en kostnad av omkring 60 miljoner. Det betyder beslutet inte alls. Beslutet betyder att man omedelbart skulle ställa en miljon till förfogande för projekteringsarbete, ingenting annat. Sedan det är gjort, får det i första hand ankomma på Kungl. Maj:t att bedöma när statsfinanserna och investeringsläget gör det möjligt att besluta om byggandet. Men ett sådant beslut skall inte behöva uppskjutas en dag längre än nödvändigt i brist på detaljplanering av båtens utformning.

Nu har majoriteten — jag höll på att säga i underdånig vörnd — icke velat ta ställning därför att kommunikationsministern fick in framställningen så sent att kommunikationsministern själv inte haft möjlighet att ta ställning. Utskottsutlåtandet är inte, som brev till Konungen brukar vara, undertecknat »Underdånigst», men det är väl närmast det man har tänkt sig.

Herr talman! Artighet och vörnd för överheten är vackra drag. Men enligt min mening har dessa drag här drivits en aning för långt. Såvitt jag kan begripa denna sak är det nämligen bråttom. Reservationen har intet annat syfte än att ge Kungl. Maj:t möjligheter att sätta full fart på konstruktionsarbetet så fort som möjligt, detta för att vinna tid. Kanske skulle man med reservanternas förslag kunna uppnå, att den nya isbrytaren, om vars tillkomst alla är fullt ense, kan sättas in en issäsong tidigare än eljest, d. v. s. i bästa fall under issäsongen 1969/70. Enligt reservanternas mening är det viktigare att så sker än att man iakttar den nädiga tågordningen.

Vi har fått en mycket välvillig skrivning, och som motionärer har vi all anledning att vara tacksamma för det. En välvillig skrivning, herr talman, är en

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

förfärlig sak men bryter inga isbarriärer.

Jag ber att få yrka bifall till de reservationer som har avgivits vid punkterna 1 och 10 av herr Axel Andersson m. fl.

Herr **ÖHVALL** (fp):

Herr talman! När jag anmälde mig på talarlistan i denna fråga om isbrytning hade jag inte klart för mig att vi skulle få en interpellationsdebatt i samma vecka. Jag skall därför inte här tränga längre in i problemen, men jag vill framhålla att när utskottet behandlat motioner i ämnet under tidigare år har det pekats på att sjöfartsstyrelsen sköter utredningsarbetet på detta område. Sedan sjöfartsstyrelsen nu avlämnat sitt förslag, hänvisas till hamnutredningen. Det står dock fullt klart att isbrytarflottan måste förstärkas — det har både sjöfartsstyrelsen och remissinstanserna påvisat. Förberedelse- och byggnadstiden är, såsom påpekats, tre till fem år. Det är därför hög tid att något händer.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 1 b av herr Axel Andersson m. fl.

Herr andre vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr **SVANBERG** (s):

Herr talman! I denna mycket yviga debatt — jag frågar mig förgäves om den är en kommunikationsministerns lektion med sina interpellanter eller en okulärbesiktning av isbrytarna eller en diskussion om punkten 1 i statsutskottets utlåtande nr 33 — vill jag mycket kortfattat anföra några synpunkter.

Bland alla de många motionärerna finns jag som medmotionär på motion nr II: 118. Mitt motiv — liksom, förutsätter jag, mina medmotionärers — har varit omtanke om den norrländska industriens, inte minst skogsindustriens, behov av en hög isbrytarberedskap. Jag befinner mig dock i kväll i den säregna

situationen att jag, med bibehållande av motionens yrkande, kan hemställa om bifall till utskottets förslag. Jag tycker nämligen att detta på ett mycket bättre sätt än reservationen 1 b, vilken avser de i den nämnda motionen berörda frågorna, tillgodoser våra önskemål om en snabb lösning av isbrytarproblemen.

Trots att jag är motionär yrkar jag alltså bifall till utskottets hemställan, som är mycket kraftigare än reservationen.

Herr **KARLSSON** i Olofström (s):

Herr talman! Jag har avgivit en blank reservation under punkten 1 i statsutskottets förevarande utlåtande, men jag vill först som sist framhålla att jag inte gjort det i avsikt att taga upp frågan om isbrytarna, utan det har skett för att få tillfälle att rikta en vädjan till den nye kommunikationsministern. Orsaken är det förslag till omorganisation av lotsväsendet som föreligger.

Om sjöfarten skall fungera på ett tillfredsställande sätt erfordras inte bara isbrytare utan också ett lotsväsende, så att båtarna kan komma till och från hamnarna. Förslaget till omorganisation av lotsväsendet är enligt mitt sätt att se ganska omfattande — av de nuvarande 64 lotsplatserna avses inte mindre än 26 bli indragna. Avsikten är att vid de indragna lotsplatserna lots i fortsättningen skall förutbeställas. Jag undrar om detta kommer att fungera.

Varken sjöfartsstyrelsen eller någon annan myndighet bestämmer över väder och vind. Det förekommer dimma och stormar, och även ishinder, som det talats mycket om, finns med i bilden. Dessa naturhinder kan medföra att den beräknade tiden för fartygets möte med lotsen kan bli avsevärt försenad.

Jag vill gärna deklarerat att jag ingalunda i princip har något emot att man rationaliserar, förenklar och tillvaratar nya tekniska möjligheter till förbättringar, men ibland får jag den uppfatt-

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

ningen att rationaliseringsåtgärder tillgrips i så stor utsträckning att systemet inte fungerar när oväntade påfrestningar uppstår.

För övrigt är jag inte alls övertygad om att de besparingar, som man beräknat skall uppstå, kommer att hålla i praktiken, ty den nya organisationen kommer att innebära att lotsarna och båtpersonalen antingen får använda sig av taxi eller av tjänstebilar för sina uppdrag, vilket väl också kommer att medföra traktamentsersättningar, eftersom avstånden till de stationer, som i fortsättningen skall finnas, kan bli ganska avsevärda. Avstånden på kuststräckan från Haparanda i norr till Strömstad i väster är stora, och följaktligen blir det ganska långa sträckor, som lotspersonalen måste tillryggalägga.

Härtill kommer att frågorna om lotsarnas lönesystem och arbetstid inom en snar framtid kommer att bli föremål för omprövning. Dessa frågor är under utredning, och jag vill i detta sammanhang framhålla att jag anser att det nuvarande lönesystemet är föråldrat och att det vidare inte är mer än rätt att även lotspersonalen får en reglerad arbetstid. Dessutom vill jag ifrågasätta om det inte hade varit en fördel, om man i ett sammanhang hade kunnat ta upp såväl organisationsförslaget som frågorna om lotslönesystemet och arbetstiden.

Jag vill vädja till den nye kommunikationsministern att han noga följer problemen inom den nya organisationen. Jag vet att man såväl bland lotspersonalen som i hamnstäderna hyser oro inför de framtida problem som kommer att uppstå. Jag tror att det är angeläget att det inte rationaliseras till den grad att lotsväsendets verksamhet vid påfrestningar bryter samman.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Med anledning av det framställda yrkandet om bifall till re-

servation 1 a) beträffande medelsanvisningen till lotsbåtar m. m. av herr Virgin m. fl. och det därav följande konsekvensyrkandet under kapitalbudgeten ber jag att få hänvisa till vad utskottet har skrivit. Utskottet har i nuvarande läge inte funnit sig böra gå utöver Kungl. Maj:ts förslag. Det är bl. a. det allmänna ekonomiska läget som även på den punkten har manat till försiktighet. Härtill kommer också den omläggning som har redovisats både under rubriken Kommunikationsdepartementet i statsverkspropositionen och i utskottets utlåtande rörande medelsanvisningen under sjöfartsverket. Den omläggningen ger myndigheterna större frihet att disponera över eventuellt uppkommande överskott. Utskottets majoritet har därför inte funnit att motionernas yrkande på den punkten bör bifallas. I den delen yrkar jag sålunda bifall till utskottets hemställan.

Vad sedan frågan om isbrytarna beträffar har den gångna vinterns vedermodor ju skildrats mycket värtaligt här — som om vi inte litet var skulle ha upplevt den, utan som om den vore en ny upplevelse för dagen. Jag skall inte bidra till den skildringen utan vill bara säga att också vi i utskottets fjärde avdelning har fått vinterns härjningar utmålade för oss, inte minst vintern i Bottenviken och Bottenhavet. Vi har också sagt — och det tycker jag bör noteras — att någonting behöver göras. Så långt råder alltså full enighet.

Sedan är frågan på vilka vägar man kommer längst och snabbast fram. Jag vill uppriktigt säga här i kammaren att när denna fråga började behandlas låg den till på samma sätt som de flesta medelsanvisningsfrågor. Vi hade en majoritet som ville gå på Kungl. Maj:ts förslag, medan en minoritet var benägen att biträda reservationerna. Om dessa ställningstaganden blivit oförändrade, hade resultatet blivit att reservationerna hade fallit i kväll, och därmed

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

hade den fjärde isbrytare som man nu vill ha varit borta ur bilden.

Då sade vi oss i avdelningen, att om vi i detta allvarliga läge skall kunna nå ett positivt resultat, så är den enda möjligheten att enas om en vettig kompromiss. »Låt oss skriva till Konungen och begära att det snarast möjligt planeras för en ytterligare isbrytare», sade vi. Den skulle närmast ersätta isbrytaren Ymer. Som så många gånger framhållits i kväll är det fartyget över 30 år gammalt och relativt nedslitet, men det duger naturligtvis ännu åtskilliga år som reservisbrytare.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att riksdagen inte kan skriva direkt till sjöfartsstyrelsen eller marinförvaltningen. Båda de verken handlar i enlighet med direktiv från Kungl. Maj:t, eftersom de är underställda Kungl. Maj:t, och riksdagen kan bara vända sig till Kungl. Maj:t. Det har utskottet också föreslagit. Det har sagt ifrån bestämt — mycket mera bestämt än vad reservationerna gör — och skrivit följande:

»Utskottet har vid sin prövning av denna fråga funnit starka skäl tala för ett bifall till motionerna. Den förenämnda framställningen är emellertid f. n. — efter vederbörlig remissbehandling — föremål för beredning inom Kungl. Maj:ts kansli. I avvaktan på resultatet härav har utskottet icke ansett sig böra tillstyrka att medel redan nu ställes till förfogande för ändamålet. Utskottet, som därför under punkten 10 i det följande avstyrker motionerna i fråga, förutsätter dock att Kungl. Maj:t snarast prövar framställningen samt framlägger därav föranledda förslag om möjligt till innevarande års riksdag.»

När statsrådet Palme nyss svarade på interpellationen, fick jag en känsla av att även han behövde höra denna formulering en gång till. Här är skrivet en ganska klar beställning, klarare än vad någon av reservationerna framför den. Jag skulle vilja säga, herr tal-

man, att det enda som förvånat mig i samband med utskottsbehandlingen är att icke både högermotionärerna och de övriga godtog den kompromiss som vi gjorde upp om vid bordet. I så fall hade saken varit klar. Vill vi nu så fort som möjligt få den nya isbrytare som alla tycks vara ense om, är den raka — och den snabbaste — vägen att rösta för bifall till utskottets hemställan.

Jag kan tillägga, herr talman, att de stickprov — och de är inte få efter en uppvaktning från näringslivet i Norrland inför avdelningen — som vi fått av de företrädare för näringslivet som är berörda av detta, tydligt har givit vid handen att man på det hållet också är helt på det klara med att bästa vägen för att så långt som möjligt få isbrytningen tryggad är att följa utskottets förslag.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Trots den sena timmen tar jag mig friheten att anföra några ord rörande isförhållandena under innevarande vinter. Jag gör det därför att jag har haft anledning att följa denna fråga och alltså ganska väl känner till hur vi har det ställt.

Sverige är ett land som har satsat på handeln. Det är ett lågtullland. Vi vill satsa på export och import. Detta har väl fört med sig en inte oväsentlig förbättring av levnadsförhållandena, en höjning av levnadsstandarden. Men om man för den politiken, är det alldeles särskilt viktigt att kommunikationerna inom landet fungerar väl. Man kan inte med bästa vilja i världen säga att de ha gjort det under denna vinter. Fartygen har inte kommit fram till bestämelseorten, och järnvägen har inte kunnat ta hand om de laster som det ändå varit nödvändigt att försöka få ut till isfri hamn.

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

Visserligen kan man säga att detta år har varit ett speciellt år med synnerligen stark kyla och svåra isförhållanden. Men en köpare av varor av vad slag det än är — det må vara järnmalm, malm, massa, papper — vill veta om han även under besvärliga vintrar kan få ut varan eller inte. Tror han inte att det föreligger säkerhet i det avseendet vid köp från svenska tillverkare, så vänder han sig till andra tillverkare som kan klara leveranserna bättre.

Det är väl ingen hemlighet att vårt östra grannland Finland, som — föreställer jag mig — har något mindre resurser i allmänhet än vi, har kunnat klara detta utomordentligt bra; där har utskeppningarna enligt de uppgifter jag fått pågått oavbrutet både från Helsingfors och Åbo. Att detta varit möjligt beror naturligtvis på att Finlands isbrytarflotta är avsevärt större än vår, trots att Finland har kortare kuststräcka än vi. Vi har ju egentligen inte mer än två ordentliga isbrytare, ett par gamla och en som man till nöds kan utnyttja, medan man i Finland har inte mindre än sju isbrytare, varav fyra är mycket goda.

Jag tycker att detta förhållande klart ger vid handen att vi är tvungna att försöka inhämta den eftersläpning som föreligger. Vissa av våra industrier — t. ex. massaindustrien — har ganska besvärliga konkurrensförhållanden även gentemot Amerika och kanske framför allt gentemot Kanada på grund av att staten i dessa länder till industrierna säljer råvaran till ett pris som i själva verket innebär att staten lämnar en betydande subvention. Om vi skall kunna konkurrera med fabriker, som på det sättet får en subventionerad råvara, får vi inte dras med det handikapp som en dålig isbrytning innebär — jag tillåter mig att kalla isbrytningen dålig; det har visat sig i år och det visade sig även 1962 att den inte håller måttet.

De nuvarande förhållandena beror

väl i stort sett på gamla försyndelser. Vi har försökt rätta till förhållandena. Vi har på senare tid skaffat ett par nya isbrytare. Det är gott och väl, men vi får lov att fortsätta på den vägen. Det skulle ha varit ännu mer glädjande om statsrådet Palme kunnat säga inte bara att han inte är negativt inställd utan att han är positivt inställd till denna sak. Jag tillåter mig att tolka hans ord på det sättet.

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! Jag skall försöka fatta mig kort så här sent, men jag vill ändå säga några ord i detta ärende.

Som framgick av vad ordföranden i fjärde avdelningen sade, har vi i avdelningen ägnat denna fråga en mycket ingående prövning. Vi kom fram till att det förelåg starka skäl för att tillstyrka motionerna. Men vi fick också ta del av remissyttranden, och det visade sig då, vilket redan framhållits i debatten, att vissa remissinstanser inte alls hade en positiv inställning till motionsyrkandena. Om en del av dessa remissyttranden är det nog inte riktigt att säga att de ger uttryck för tveksamhet — något som herr Larsson i Hedenäset försökte göra gällande. Jag skall nu inte ta upp tiden med att citera, men om herr Larsson så vill skall jag återkomma och göra det. Det föreligger emellertid ingen tveksamhet hos statskontoret och riksrevisionsverket och inte heller hos sjöfartsutredningen. Herr Westberg sade att det var en omsorgsfull prövning som hade skett i sjöfartsstyrelsen. Jag vill inte göra någon värdering, men hamnförbundet betraktar inte i sitt remissyttrande sjöfartsstyrelsens utredning som omsorgsfull; den säger att här behövs en komplettering och en överarbetning.

Det är sådana här skäl som gjort att vi, trots att alla inom avdelningen har en positiv inställning till detta, inte kunnat blunda för att Kungl. Maj:t måste

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

få tillfälle att pröva denna fråga ur alla aspekter. Det är inte så lätt för oss på avdelningen att göra det, och Kungl. Maj:t hade inte haft tillfälle att göra en sådan prövning när vi behandlade motionerna.

Jag skulle naturligtvis ha velat polemisera mot vår värderade andre vice talman, men jag känner mig förhindrad att göra det, eftersom han intagit talmansstolen, och jag går alltså vidare.

Jag skulle också vilja säga ett par ord till herr Hedlund. Han talade för några minuter sedan om ett ökat behov av isbrytare. Herr Hedlund! Är det inte på det sättet ändå att näringslivet självt också måste känna litet ansvar i dessa sammanhang? Jag har här framför mig ett utdrag ur Arbetsgivaren nr 4 från i år. Där kan jag läsa — och detta tycker jag ganska ordentligt slår fast även näringslivets ansvar när det gäller vintertransporterna — ur en intervju med SCA:s befraktningschef Emanuelz. Där kan vi alltså läsa följande minnesvärda ord:

»SCA är berett att möta nya köldvinturar. De nybeställda specialfartygen håller högsta isklass och genom det transportsystem, som skall genomföras under senare delen av 1967, kommer man att kunna hålla en obruten skeppning under hela året.»

Jag tror inte att man liksom skall skjuta över hela ansvaret på staten.

Sedan skulle jag beträffande utskottets skrivning vilja säga att vi har poängterat vikten av att vi får till stånd en snar prövning och med utgångspunkt från den prövningen förslag till årets riksdag om det är möjligt. Detta är en beställning, men en beställning av förslag som är föranledda av den prövning som Kungl. Maj:t gör.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Det där uttalandet av

SCA:s ledning var väl fullt riktigt, men det har inte så mycket med isbrytningen att göra, utan det handlar om hur båtarna som går i uppbrutna rännor skall se ut. Att de måste ha en viss styrka är en helt annan sak. Det går inte att komma med vilka dåliga båtar som helst i en uppbruten ränna, men isbrytning måste det till. De där båtarna bryter ingen is, annat än mycket tunn — kanske något mer än fönsterglastjocklek.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Det är naturligtvis lockande att polemisera mot herr talmannen som är tvingad att lyssna men är utan möjlighet att tala. Det oerhörda dråpslag som herr Ståhl riktade mot talmannen framstår enbart av det skälet som förkrossande.

Jag vill gärna svara herr Hedlund i fråga om Finland.

Finland har visserligen flera statsisbrytare än vi, men dessa är inte bara ungdomar. Finlands äldsta isbrytare är byggd 1907. Jämförd med denna framstår till och med Atle nästan som en primör. Genom de förhyrda båtarna, av vilka tre är av statsisbrytarklass, kommer vi upp i ett annat kapacitetsläge. Dessutom skall de finska isbrytarna handha även inomskärsbrytningen och inte bara havsisbrytning. Det är inte lätt att jämföra kapaciteten, eftersom en sådan jämförelse skulle bli mycket invecklad. Jag tror därför inte att vi i och för sig ligger efter finländarna.

Det är riktigt att Finlands isbrytare har kunnat klara Helsingfors och Åbo under denna vinter, och då skall vi komma ihåg att dessa städer ligger på ungefär samma breddgrad som Stockholm gör. Men även Stockholm har kunnat hållas isfritt. Att man över huvud taget har kunnat hålla öppet här uppe beror inte minst på det goda skandinaviska samarbetet. Vi hjälper var-

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

andra att bryta isen, och vi har kunnat hjälpa fram många finska fartyg liksom finländarna har hjälpt oss. Det förekommer ett alldeles utmärkt samarbete på området som jag hoppas skall kunna utvecklas ännu mera.

Utöver vad herr Blidfors sagt vill jag säga att jag förstår att herr Hedlund bättre än de flesta känner de reella problem som industrien i Sverige har drabbats av, och det är dessa handfasta problem som utgör det väsentligaste skälet till att detta ärende kommer att bli föremål för en så noggrann och snabb prövning som möjligt i departementet.

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! Vi håller visst på att missuppfatta varandra, herr Hedlund. Jag skall därför ännu en gång läsa upp detta: »SCA är berett att möta nya köldvintrar. — — — De nybeställda specialfartygen håller högsta isklass och genom det transportsystem som skall genomföras under senare delen av 1967 kommer man att kunna hålla en obruten skeppning under hela året.»

Jag tycker inte att detta kan missförstås.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Det är tydligt att det kan missförstås i alla fall. Herr Blidfors har inte klart för sig att fartygen är beskaffade på olika sätt; somliga kan gå i is om denna är bruten, somliga kan inte gå där. De nämnda båtarna är inga isbrytare utan båtar som är så förstärkta att de kan gå i is där ränna är uppbruten.

Det är alldeles tydligt att det går att missförstå denna sak.

Om vi sedan ser något på isbrytarflottan i Sverige och Finland, finner vi att finländarna har en båt som heter Tarmio och är byggd 1965 medan vi har en som är byggd 1964. Deras näst yngsta båt är byggd 1960 — vår 1957.

Vidare har Finland två byggda 1959 och vi en byggd 1953. Därefter kommer vi ända ned till 1932 och 1926, medan Finland har en från 1952, en från 1939 och en från 1936. Finland har alltså sju båtar, varav den äldsta är byggd 1936. Vår äldsta båt är byggd 1926. Dessutom har Finland fyra båtar byggda på slutet av 1950-talet och början av 1960-talet.

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Eftersom kostnadstäckningen i viss mån förts in i bilden vill jag säga att i detta sammanhang tror jag inte man behöver föra den diskussionen. Man skall komma ihåg att utöver den havsisbrytning vi verkställer med de statliga isbrytarna har företag och hamnar att själva bekosta isbrytningen inom sina områden, vilket inte är helt okännbart. Jag tror att det kan finnas anledning ta upp en diskussion om kostnadsfördelningen, men icke för dagen och icke i detta sammanhang.

Herr statsrådet sade några ord om de dråpslag jag hade riktat mot talmansstolen. Jag vet inte om det nu berodde på den sena aftonen eller om det föreligger någon personförväxling eller dubbelsynthet från statsrådets sida. Jag riktade nämligen för det första inte något som helst dråpslag, och för det andra vände jag mig inte mot talmannen utan mot högerreservanterna.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag är förtvivlad. Det var högerreservanten som hade genomgått en personlighetsförändring och blivit talman. Dråpslaget var att herr Ståhl sade att utskottet var mera isbrytarvänligt än reservationen.

Till herr Hedlund vill jag säga att om man lägger till våra tre hjälpisbrytare som är förhyrda för vintern så kommer man upp i ungefär samma kapacitet som finländarna, men det vä-

Sjöfartsverket, tillika svar på interpellationer och fråga ang. förstärkning av Sveriges isbrytarberedskap, m. m.

sentliga är att med den utbyggnad som sker i Finland, Sverige och Danmark kommer vi på sikt att kunna få ett mycket effektivt nordiskt samarbete i hela östersjöområdet. En av de allra viktigaste vinningarna under de senaste åren är att detta samarbete har byggts ut och effektiviserats. Nu når vi stora vinster inte minst när vi håller hamnarna för skogsprodukter öppna så länge som möjligt.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Propositioner framställas först beträffande utskottets hemställan med tillhörande motivering och därefter beträffande de delar av utskottets yttrande under denna punkt som avser medelsanvisning till lotsbåtar m. m. och anskaffning av ny statsisbrytare.

Utskottets hemställan med tillhörande motivering

Bifölles.

Utskottets yttrande angående medelsanvisning till lotsbåtar m. m.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservation 1 a); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det stycke i statsutskottets yttrande, som börjar med »Även om» och slutar med »i fråga», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 1 a) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Turesson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 164 ja och 27 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag.

Utskottets yttrande angående anskaffning av ny statsisbrytare

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservation 1 b); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det stycke i statsutskottets yttrande, som börjar med »Utskottet har» och slutar med »innevarande års riksdag», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 1 b) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter

Sjöfartsmateriel m. m.

intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Turesson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 125 ja och 66 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag.

Punkterna 2—9

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10**Sjöfartsmateriel m. m.**

Kungl. Maj:t hade (s. 314 o. 315) — såsom framgår av den under punkten 1 i det föregående lämnade redogörelsen — föreslagit riksdagen att under sjöfartsverkets fond för budgetåret 1966/67 anvisa i statsrådsprotokollet angivet investeringsanslag av 13 200 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande under punkten 1 omnämnda motioner, nämligen dels motionerna I: 181 och II: 239, dels motionerna I: 449 och II: 535, dels motionerna I: 80 och II: 118, dels ock motionen II: 39.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 181 och II: 239, till Sjöfartsmateriel m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 13 200 000 kr.;

II. att motionerna I: 449 och II: 535, I: 80 och II: 118 samt II: 39 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Virgin, Strandberg, Bohman* och *Cassel*, vilka under förutsättning av bifall till reservationen a) vid punkten 1 ansett att utskottet under I. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 181 och II: 239, till Sjöfartsmateriel m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 13 700 000 kr.;

b) av herrar *Axel Andersson, Virgin, Strandberg, Bohman, Larsson* i Hedenäset och *Cassel*, vilka under förutsättning av bifall till reservationen b) vid punkten 1 ansett att utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 449 och II: 535, I: 80 och II: 118 samt II: 39, till Förberedelser för anskaffning av ny statsisbrytare för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 kr.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1966/67, och

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1966/67 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde onsdagen den 23 innevarande mars.

§ 7

Interpellation ang. regeringens ställningstagande till jordbrukspolitikens framtida utformning

Ordet lämnades på begäran till

Herr WENNERFORS (h), som yttrade:

Herr talman! Den 14 mars 1966 lämnade, i samband med lantbruksveckans öppnande, ordföranden i 1960 års utredning en redogörelse för huvuddragen i utredningens kommande betänkande.

Samma dag lämnades, vid en av regeringen anordnad presskonferens, en redovisning av de ståndpunkter till vilka en av socialdemokraterna tillsatt studiegrupp i jordbruksfrågan kommit. Därvid gjordes av såväl statsministern som jordbruksministern uttalanden som kunde tyda på att regeringen som helhet ställde sig bakom den socialdemokratiska studiegruppens ställningstaganden.

Med anledning härav hemställer jag om kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern få ställa följande fråga:

Innebär de uttalanden som gjorts från regeringskretsar under den senaste tiden, att regeringen tagit ställning till jordbrukspolitikens framtida utformning utan att avvakta resultatet från 1960 års jordbruksutredning?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 49, med förslag till särskilda bokföringsregler i beskattningshänseende för vissa yrkesgrupper, m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 9

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr Larsson i Norderön, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående underrättelse till planeringsråden om vissa beslut rörande lån och bidrag av lokaliseringsmedel, samt

herr Sjöholm, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående gällande bestämmelser om vräkning.

§ 10

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 1.02 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson